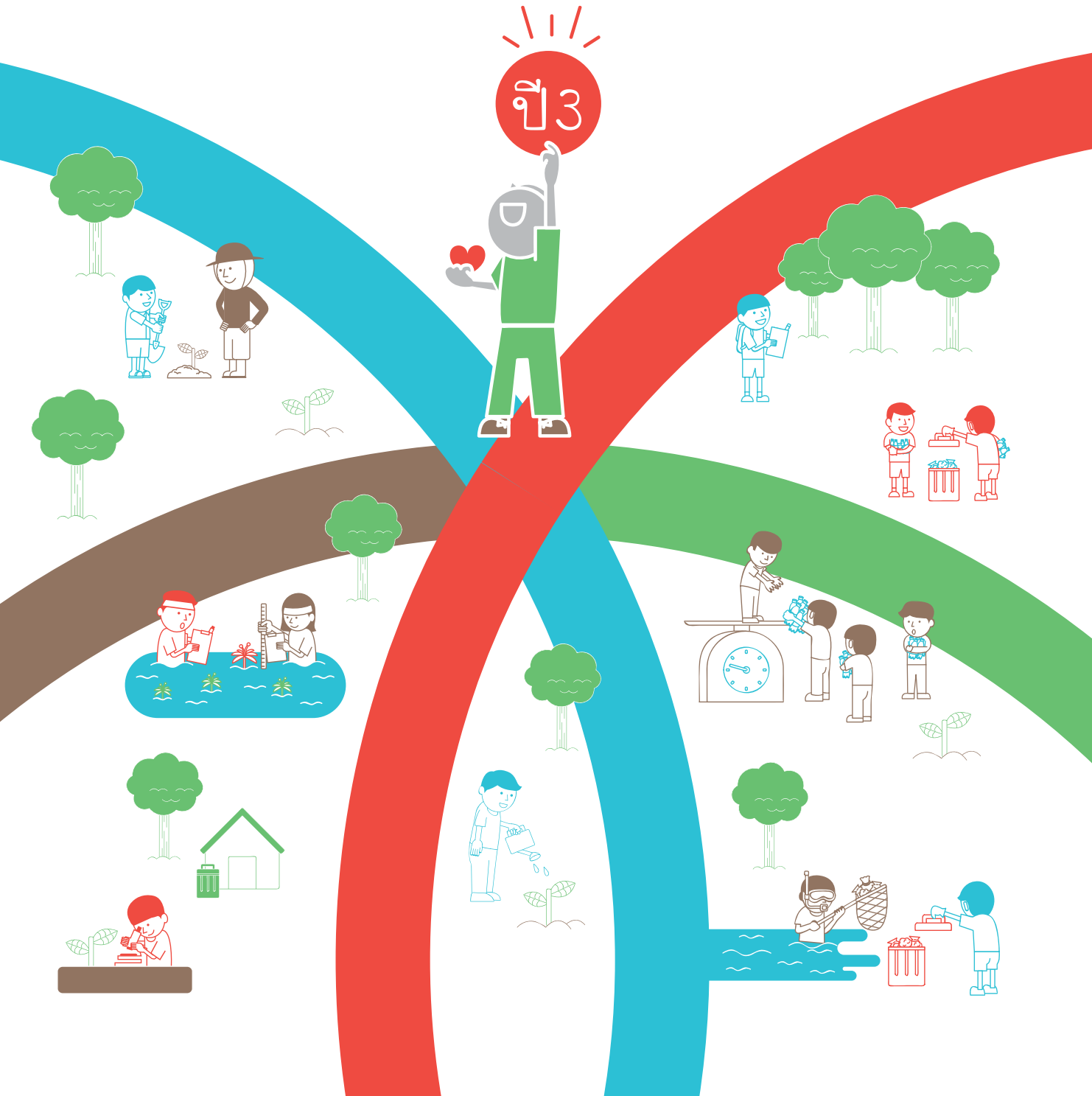

ปลูกใจพลเมือง เยาวชนรักษ์โลก

พลังเยาวชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน

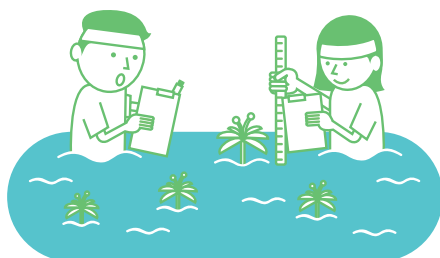

“

การบ่มเพาะให้เกิด Active Citizen เราต้องเปิดพื้นที่และสนับสนุน
“**เปิดพื้นที่**” ในที่นี้หมายถึงการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีโอกาส
เข้ามาทำงานร่วมกับคนรุ่นปัจจุบัน มีส่วนรับรู้และเรียนรู้
เรื่องราวต่างๆ ในสังคมไทย หรือในชุมชนของเขา
การเปิดโอกาสและการสนับสนุนเช่นนี้จะทำให้คนรุ่นใหม่
ค่อยๆ เห็นภาพจนเกิดความเข้าใจสังคมโดยรวม
แล้วเกิดการเชื่อมโยงตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของบ้าน ของเมือง
ของชุมชนตัวเองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะค่อยๆ ปลุกสำนึกและ
ความรู้สึกรักอยากเข้ามามีส่วนร่วม อยากเข้ามามีส่วนช่วย
อยากเข้ามารับผิดชอบสังคมชุมชนที่เขาอาศัยอยู่
เราอยากเห็นเด็กไทยมีโอกาส และมีคนทำหน้าที่ให้โอกาสเหล่านี้

”

คำนำ

ปัจจุบันปัญหาสิ่งแวดล้อมเริ่มเข้าขั้นวิกฤติ หลายปัญหายากที่จะเยียวยาให้กลับคืนสภาพเดิม ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาสภาวะโลกร้อนและการใช้พลังงาน การเสื่อมโทรมของพื้นที่ป่า ทรัพยากรชายฝั่ง แหล่งน้ำสะอาด และดิน ปัญหาเหล่านี้ถือเป็นวิกฤติของ “คน” วิกฤติของ “โลก” ที่ไม่อาจนิ่งเฉยได้ สาเหตุของปัญหาที่ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม ส่วนใหญ่เกิดจาก “คน” ไม่ว่าจะเป็นสาเหตุจากพฤติกรรมกราด้างชีวิต การบริโภค และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบทำลายล้าง ที่ขาดสมดุล เกินกว่าที่ธรรมชาติจะสามารถฟื้นฟูตัวเองได้

กองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชนจึงเกิดขึ้น ด้วยเชื่อว่าการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต้องแก้ไขที่ “คน” ทำให้ “คน” เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และมีพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีการจัดการ ดูแลรักษา ฟื้นฟู ใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งกองทุนฯ เชื่อในศักยภาพและพลังของเยาวชนคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่รับช่วงดูแลทรัพยากรของประเทศในอนาคต

กองทุนฯ โดยความร่วมมือของมูลนิธิกองทุนไทย มูลนิธิสยามกัมมาจล และองค์กรพันธมิตร จึงเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาส กระตุ้นให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมโดยเริ่มจากชุมชนที่ตนอาศัย เพื่อเป็นการปลูกสำนึกความเป็นพลเมืองในการใช้และดูแลทรัพยากรสิ่งแวดล้อมผ่านการทำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมโดยเลือกโจทย์ในชุมชนของตน และเพื่อให้เยาวชนมีทักษะการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental literacy)

ในปีนี้ กองทุนฯ สนับสนุนเยาวชนเพื่อร่วมดูแลทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั่วประเทศ 21 โครงการกระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ ทั้งด้านทรัพยากรป่าไม้ น้ำ ชยะ ซึ่งระยะเวลา 1 ปีที่เยาวชนได้ทำโครงการร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน เป็นกระบวนการที่ค่อยๆ หล่อหลอมให้เขาร่วมรับรู้ถึงสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในชุมชน รู้สาเหตุของปัญหา ซึ่งส่วนหนึ่งอาจมีสาเหตุมาจากเขาเองด้วยเช่นกัน แล้วจึงวิเคราะห์หาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เพียงพอกับศักยภาพ ลงมือทำ แก้ปัญหา จนบรรลุเป้าหมายในที่สุด

การถอดบทเรียนการเรียนรู้ครั้งนี้ได้นำเสนอให้เห็นบทบาทของเยาวชนต่อการมีส่วนร่วมดูแลและฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของเยาวชนที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้จากโครงการ และความรู้เรื่องการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ของโค้ชในโครงการ เพื่อแลกเปลี่ยน แบ่งปันความรู้ของกองทุนฯ ที่ได้สร้างขึ้นจากกระบวนการทำงานในปีนี้กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งหวังว่าคงจะได้รับประโยชน์จากหนังสือเล่มนี้ไม่มากนักเลย

กรรชิต สุขใจมิตร
ผู้อำนวยการมูลนิธิกองทุนไทย

คำนำ

เส้นทางสร้างพลเมืองเยาวชน ด้านสิ่งแวดล้อม

ขณะนี้หลายคนพูดว่าอยากเห็นเด็กรุ่นใหม่มีความเป็น Active Citizen ในมุมมองของมูลนิธิสยามกัมมาจลนั้น Active Citizen หมายถึง คนที่ใส่ใจเรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมไทย และเข้ามามีส่วนร่วม อยากที่จะเห็นสังคมไทยดีขึ้น ความสำคัญก็คือ เขาเหล่านั้นต้องมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม รู้สึกเป็นเดือดเป็นร้อน อยากมีส่วนทำให้สังคมดีขึ้น และเข้ามาช่วยกันคนละไม้คนละมือ พูดอีกนัยหนึ่งก็คือ มูลนิธิสยามกัมมาจลอยากเห็นคนรุ่นใหม่มีสำนึกและรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งตรงกับคำว่า **Active Citizen** นั่นเอง

ถามว่า Active Citizen จะเกิดขึ้นได้อย่างไร?

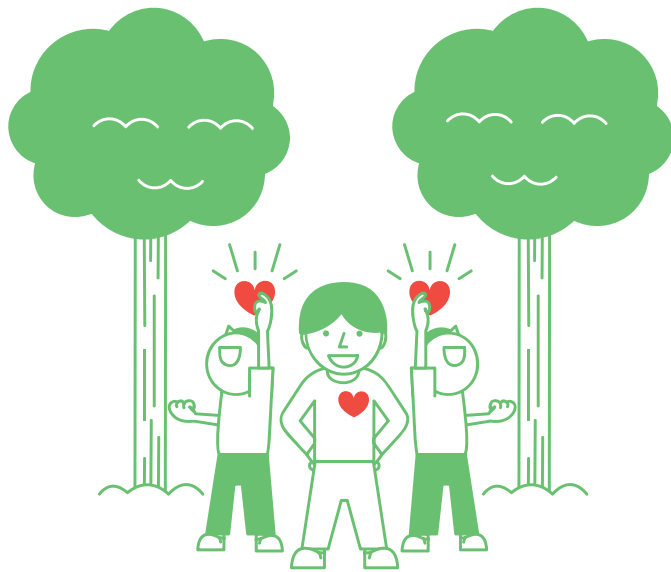
การบ่มเพาะให้เกิด Active Citizen เราต้องเปิดพื้นที่และสนับสนุน “**เปิดพื้นที่**” ในที่นี้หมายถึง การเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีโอกาสเข้ามาทำงานร่วมกับคนรุ่นใหม่ มีส่วนรับรู้และเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมไทย หรือในชุมชนของเขา การเปิดโอกาสและการสนับสนุนเช่นนี้ จะทำให้คนรุ่นใหม่ค่อย ๆ เห็นภาพ จนเกิดความเข้าใจสังคมโดยรวม แล้วเกิดการเชื่อมโยงตัวเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของบ้านของเมือง ของชุมชนตัวเองได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะค่อย ๆ ปลูกสำนึกและความรู้สึกอยากเข้ามามีส่วนร่วม อยากเข้ามามีส่วนช่วย อยากเข้ามารับผิดชอบสังคมชุมชนที่เขาอาศัยอยู่ เราอยากเห็นเด็กไทยมีโอกาสและมีคนทำหน้าที่ให้โอกาสเหล่านี้

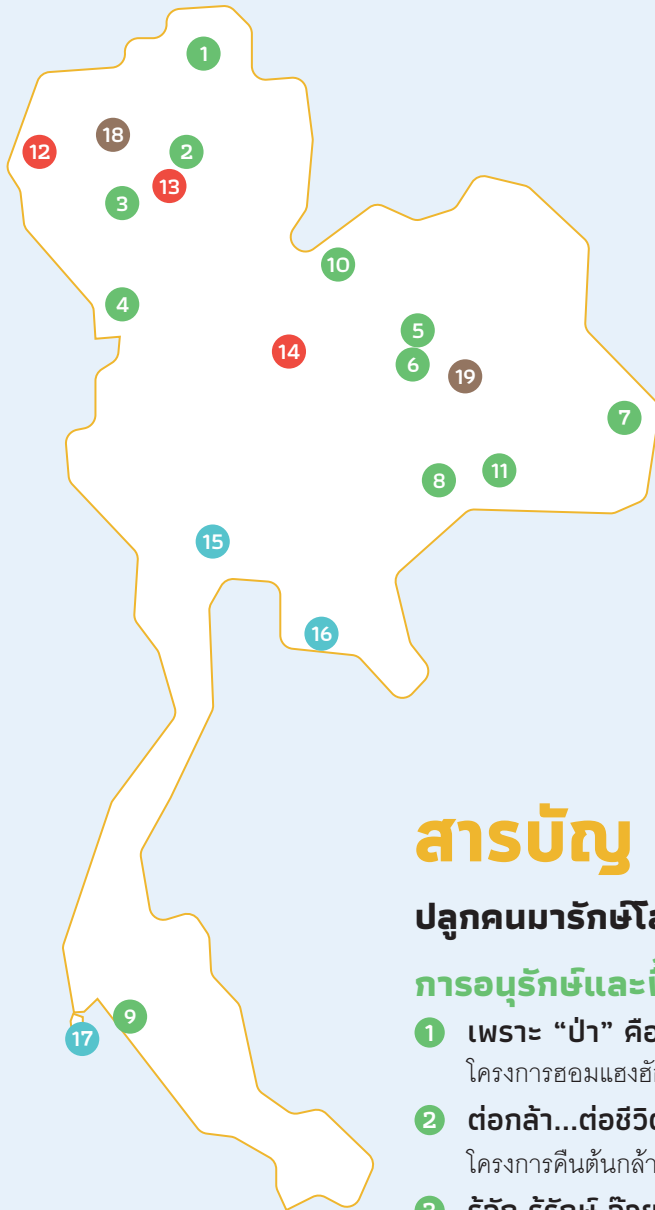
โครงการปลูกใจรักโลก หรือกองทุนสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาเยาวชน มูลนิธิฯ ทำงานร่วมกับมูลนิธิกองทุนไทย และองค์กรเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม เป็นโครงการที่เราต้องการมีกลไกที่ให้โอกาสเยาวชน ทำหน้าที่พัฒนาเยาวชน โดยใช้โครงการด้านสิ่งแวดล้อมเป็นเครื่องมือ สร้าง Active citizen ด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการให้เยาวชนเรียนรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง แล้วพัฒนาเป็นโครงการ ซึ่งนักเรียน นักศึกษา เขาจะรู้ว่าเขามีความชอบอะไร มีความถนัดอะไร หรือมีความรู้อะไรที่จะเข้ามาช่วยแก้ปัญหาเหล่านั้น ด้วยการเข้าไปพัฒนาโครงการและทำงานร่วมกับชุมชน ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้จะช่วยผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับพื้นที่ ผูกคนรุ่นใหม่เข้ากับชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสำนักรักชุมชน การวางแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็จะเกิดขึ้นตามไปด้วย โครงการเหล่านี้ในปีหนึ่ง ๆ จะสามารถสร้างหรือพัฒนา Active Citizen ขึ้นมาได้ราวหนึ่งร้อยคน

โครงการนี้เราเข้าไปสนับสนุนมูลนิธิกองทุนไทย ซึ่งมีเครือข่ายองค์กร และบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม มีประสบการณ์ด้านการออกแบบกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาเยาวชน เป็น **Active Citizen** ที่ห่วงใยสถานการณ์สิ่งแวดล้อมของประเทศ และต้องการส่งต่อจิตวิญญาณนี้ให้คนรุ่นใหม่ต่อไป โดยมูลนิธิฯ เข้าไปหนุนเสริมทักษะความสามารถในการเป็นโค้ช ซึ่งบทบาทที่สำคัญของโค้ชคือ เข้าใจสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างการเรียนรู้ให้เยาวชนได้ ให้กำลังใจเยาวชนในการทำงาน และเผชิญกับปัญหา กระตุ้นให้เยาวชนมองเห็นความเชื่อมโยงว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และสถานการณ์ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างไร และจะใช้ศักยภาพที่ตนเองมีเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างไร เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้เยาวชนเกิดสำนึกของความเป็นพลเมืองได้ รวมถึงสนับสนุนให้กองทุนฯ มีระบบบริหารจัดการที่ดีในด้านการจัดการความรู้ ฐานข้อมูล การสื่อสาร และการระดมทุน เพื่อเป็นกลไกพัฒนาเยาวชนที่มีความเข้มแข็งด้วยเช่นกัน

ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร
ผู้จัดการมูลนิธิสยามกัมมาจล
ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

สารบัญ

ปลูกคนมารักษ์โลก

9

การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า

1	เพราะ “ป่า” คือ “บ้าน” โครงการซ่อมแซมฮักป่าซาง	37
2	ต่อกล้า...ต่อชีวิต โครงการคืนต้นกล้าให้ผืนป่าม่อนต้นลาน	45
3	รู้จัก รู้รัก จួយกันฮักษาป่าต้นน้ำบ้านเฮา โครงการจួយกันฮักษาป่าต้นน้ำบ้านเฮา	57
4	ผืนป่าที่ขอคืน โครงการนวัตกรรมสวนป่าไร่	69
5	เรื่องวุ่นๆ ของวัยรุ่นรักป่า โครงการต้นกล้ารักษา ฮักนะ...โสกผิติดิบ	79
6	รวมพลังพิทักษ์ป่าชุมชน โครงการสายล่อฟ้า Top Ten Life ภาค 2	91

7	เราเปลี่ยน...โลกเปลี่ยน โครงการปลูกyeongในปลูกใจรักษ์ป่า	101
8	ปลูกป่า...ปลูกใจ โครงการสลับปีไร่ระแวง	113
9	สร้าง “คุณค่า” ป่าชายเลน โครงการชวนทำดี รักษ์ป่า รักบ้านเรา	123
10	สานรักษ์ป่าภูกระแต โครงการป่าสัจจ รอนแรมในป่าใหญ่	131
11	พลิกฟื้นผืนป่า...แก้ปัญหาก็ชุมชน โครงการพลิกฟื้นผืนป่าหนองอียอ	141

การจัดการขยะ

12	สำนึกเปลี่ยน...พฤติกรรมเปลี่ยน โครงการเยาวชนชวนร่วมสู่สังคมคาร์บอนต่ำ	153
13	พลิกกระบบ...จัดระเบียบขยะชุมชน โครงการเยาวชนอาสาหัวใจพัฒนา ลดขยะชุมชน	163
14	ขยะ...แก้ได้ด้วยมือเรา โครงการบ้านนำอยู่ ชุมชนนำมอง ห้วยกะโตะสดใส	175

การจัดการน้ำ

15	สายน้ำ สานรัก สร้างสัมพันธ์ชุมชน โครงการ Youth River Conservation	187
16	บทเรียน...นอกห้องเรียน โครงการ ว.ส.วัยใสร่วมมือใส่ใจพัฒนาแม่น้ำประแส	199
17	น้ำใสได้ถ้าใส่ใจ โครงการน้ำใสใจ Relation	211

การจัดการดิน

18	ไล่เดือนที่รักผืนดิน โครงการลดการใช้สารเคมีในการทำนา	223
19	สานสายใย...สองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม โครงการสองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม	233

ปลูกคนมารักชีโลก

เพราะเชื่อมั่นว่า “พลังของเด็ก” ไม่ได้เล็กอย่างร่างกายหรือประสบการณ์ หากได้รับ “โอกาส” จะสามารถพัฒนาความรู้ ความสามารถ และสร้างพฤติกรรมในการดำรงชีวิตอย่างใส่ใจและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

การได้ร่วมงานกับเด็กและเยาวชนในงานมหกรรมพลังเยาวชนครั้งที่ 2 คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้เครือข่ายคนทำงานด้านสิ่งแวดล้อมสัมผัสพลังบางอย่างที่ก่อตัวขึ้น จากการที่เห็นเด็ก ๆ ที่มาร่วมงานได้นำเสนอการทำงานในมิติของการดูแลสิ่งแวดล้อม มูลนิธิกองทุนไทยกับมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เห็นโอกาสร่วมกันในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีสำนึกรักสิ่งแวดล้อม และสำนึกสาธารณะ ด้วยการให้โอกาสกับเยาวชนในโรงเรียน ชุมชน และมหาวิทยาลัย อายุระหว่าง 15-25 ปี ได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมใน 5 เรื่อง คือ การเปลี่ยนแปลงสภาวะภูมิอากาศและการใช้พลังงาน การเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ การเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ และการเสื่อมโทรมของดิน ภายใต้การดำเนินโครงการปลูกใจรักโลก

“โครงการ” เปรียบเสมือนสนามฝึกฝน เป็น “เครื่องมือ” ที่มูลนิธิกองทุนไทยใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีทักษะที่สามารถทำกิจกรรมดูแลสิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาทักษะชีวิตสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม ภัยการทำงานจึงต้องเสริมทั้งความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ชีวิตที่จะสร้างพฤติกรรมแห่งสำนึกรับผิดชอบ รู้คิด ทำได้ แก้ปัญหาเป็น

กลไกสำคัญในการทำงานสร้างเด็กและเยาวชนคือ **“พี่เลี้ยง”** ด้วยการทำงานที่มีทั้งมิติของสิ่งแวดล้อมและพัฒนาศักยภาพเยาวชน ลำพังทีมงานของกองทุนไทยที่เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม ไม่อาจนำพาโครงการไปสู่เป้าหมายได้ เพราะต้องการคนที่มีความรู้ในเรื่องการพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาเด็กและเยาวชน ที่เข้าใจและรู้วิธีการเข้าถึงเด็กและเยาวชน การทำงานในระยะแรกของโครงการจึงเป็นการมองหาภาคีที่จะมาช่วยกันขับเคลื่อนงาน เครือข่ายคนทำงานใกล้ชิด เช่น กลุ่มไม้ขีดไฟ และดาวพิเศษ (สมาคมสร้างสรรค์ไทย) ซึ่งเคยทำงานร่วมกัน ถูกชวนให้มาร่วมด้วยช่วยกัน

“ช่วงแรกคิดว่า ดึงคนที่มีศักยภาพมาช่วยจัดอบรม เป็นวิทยากรรายครั้ง ไม่ได้มองถึงการงานร่วมกันแบบนี้ แต่ด้วยเนื้อหาทางทำให้เกิดกระบวนการที่ทีมงานต้องออกแบบกระบวนการเอง ซึ่งเรารู้แต่เรื่องสิ่งแวดล้อม แต่เรื่องอื่นเราไม่รู้เลย ในเบื้องต้นเราดึงแค่ทีมไม้ขีดไฟ และดาวพิเศษเข้ามา เพราะเขาทำงานกับเด็ก” พี่เลี้ยงโครงการปลูกใจรักชีโลก บอก

จากเพื่อน 2 องค์กรที่มาช่วยอบรมค่ายในปีแรก ขยายตัวออกเป็นกลุ่มเพื่อนที่ขยายวงกว้างออกไป เพราะทีมงานกองทุนไทยรู้แล้วว่า กระบวนการทำงานที่ออกแบบให้มีพี่เลี้ยงในการอบรมนั้น ต้องใช้ทีมงานจำนวนมากที่จะต้องประกบกลุ่มเยาวชนอย่างใกล้ชิด เพื่อนจึงช่วยชวนเพื่อนจากองค์กรต่าง ๆ มาช่วยกันทำงาน ตั้งแต่ค่ายที่ 2 ปีแรก จากที่เคยช่วยเป็นพี่เลี้ยงในกลุ่มย่อย ก็กลายเป็นทีมที่ช่วยกันออกแบบกระบวนการ

หลังจัดค่ายครั้งที่ 2 ปีแรกมีการสรุปบทเรียนเพื่อน ๆ ที่มาช่วยงานก็ช่วยสะท้อนความเห็น เมื่อจะจัดค่ายครั้งใหม่ จึงนำข้อคิดเห็นของเพื่อน ๆ รวมทั้งชวนเพื่อน ๆ มาช่วยกันออกแบบกระบวนการด้วย แต่ละคนก็นำความรู้ ประสบการณ์มาเทกองรวมกัน การมาช่วยงานจึงไม่ใช่แค่การมาเป็นพี่เลี้ยงกลุ่ม แต่ทุกคนนำความสามารถของแต่ละคนออกมาคลี

เอาเครื่องมือของแต่ละองค์กรมาช่วยกัน จึงเป็นบรรยากาศที่เปิ้ล-ลัดดา วิไลศรี สะท้อนว่า **“เป็นการผสมผสานที่ลงตัว ถ้าไม่มีเพื่อน ๆ เราอาจจะทำไม่ได้ เพราะเราไม่มีประสบการณ์การทำงานกับเด็ก เราไม่มีอะไรในหัวเลย สิ่งที่เราได้คือ สิ่งที่เพื่อนเทให้ เราเองก็เปิดใจเต็มที่ว่า บอกฉันหน่อยว่า ฉันต้องทำอะไร เป็นการทำงานบนความแตกต่างที่ลงตัว เราก็อธิบายรู้ไปพร้อม ๆ กับเด็ก ๆ เหมือนกัน”**

จากบทบาทพี่เลี้ยงกลุ่มในค่าย ถูกเพิ่มเติมสู่การร่วมออกแบบกระบวนการ จนกระทั่งในปีที่ 3 ของการทำงาน จึงมีการเพิ่มบทบาทการร่วมติดตามหนุนเสริมน้อง ๆ ในพื้นที่ **ความรู้สึกร่วม**จึงเกิดขึ้นกับภาคีตลอดเส้นทางของการทำงาน

“กระบวนการคัดกรองตั้งแต่การให้กลุ่มเยาวชนเขียนความตั้งใจของตนเอง จนถึงการมีคณะกรรมการช่วยให้ข้อคิดเห็น เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ ที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้คิด ทบทวนอย่างมีเหตุผลต่อสิ่งที่ตนเอง อยากทำอย่างรอบด้าน แม้จะยังไม่เข้มข้นถึงการคิดวิเคราะห์ แต่การได้ กระตุ้นความคิด ก็เป็นการกระตุ้นสมองให้พร้อมเรียนรู้ในขั้นต่อไป”

ค้นหาเยาวชนผู้มี “แรงบันดาลใจ”

การเปิดรับเยาวชนเข้าร่วมโครงการ ไม่ได้เน้นให้ กลุ่มเยาวชนส่งข้อเสนอโครงการแจกแจงการเปิดให้ทุน อื่น ๆ หากแต่ทีมงานกำหนดให้เยาวชนเขียนเล่า แรงบันดาลใจว่า อยากทำอะไร และคิดว่าจะทำ อย่างไร เพื่อดูความตั้งใจของกลุ่มเยาวชนแต่ละกลุ่ม แต่ด้วยความคุ้นชิน กลุ่มเยาวชนส่งเอกสารในลักษณะ ของข้อเสนอโครงการเข้ามาเป็นส่วนใหญ่

“แรงบันดาลใจ” บางครั้งไม่อาจสะท้อนผ่าน ข้อเขียน ด้วยเหตุนี้การคัดกรองเบื้องต้นจึงพิจารณาแล้วว่า เยาวชนมีพื้นที่ทำงานใหม่ มีคนดูแลหรือไม่ จากนั้นจึง เป็นหน้าที่ของ**ตอง-จริยา ตาธิบ** ที่จะต้องโทรศัพท์ไป พูดคุยกับตัวแทนกลุ่มเยาวชนแต่ละกลุ่ม **“ถามว่าน้อง อยากทำอะไร ทำไมถึงอยากทำ บางกลุ่มที่เขาอยากทำ เขาก็จะตอบได้ แต่ตอบแบบของเขา เช่น บ้านหนู น้ำเหม็นมากเลย หนูอยากทำอะไร อย่างไร เราก็จะเห็น ความตั้งใจ แต่บางกลุ่มจะบอกว่า ขอกลับไปดูเอกสาร ก่อนนะ บางคนก็บอกว่า พี่ต้องโทรไปตามคุณครูนะคะ หนูไม่รู้เรื่อง ถ้าเจอแบบนี้คือไม่ผ่าน ส่วนกลุ่มที่บอกว่า จะขอดูเอกสารก่อน เราจะยังไม่ตัด แต่ให้เล่าแบบไม่มี เอกสารเบื้องต้นก่อน ไม่ต้องเป๊ะก็ได้ ถ้าน้องเล่าได้ก็ ยังเอาไว้อยู่”**

การคัดกรองในรอบแรก ทีมงานได้รับความช่วยเหลือ จากภาคีที่มีความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมในการให้ข้อมูล ทั้งข้อมูล เกี่ยวกับประเด็นงาน และข้อมูลเกี่ยวกับสภาพพื้นที่ ที่เยาวชนจะทำงาน ขณะเดียวกันทีมงานก็ต้องสืบค้น

ข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจกับพื้นที่ที่กลุ่มเยาวชนจะ ทำงานไปพร้อมกันด้วย ซึ่งการรับรู้ข้อมูลพื้นที่เป็นการ ทำความเข้าใจโครงการที่เยาวชนจะทำ และเป็นการเช็ค ฐานงานที่เคยมีการดำเนินในพื้นที่นั้น ๆ

“ไม่อย่าให้เป็นการเอางานเก่ามาขาย แต่ถ้าเป็น งานเก่าก็ต้องต่อยอด ซึ่งเราต้องรู้จักพื้นที่จึงจะแนะนำ น้องได้” **แฉ่ว-รัตนติกา เพชรทองมา** เล่าวิธีการทำงาน ของทีม

กระบวนการคัดกรองโครงการที่พัฒนาปรับปรุงมา เรื่อย ๆ จากปีที่ 1 และปีที่ 2 ทีมงานให้โอกาสน้องที่ เสนอโครงการมาเข้าค่ายพัฒนาโครงการร่วมกัน เพราะ เห็นข้อจำกัดของเด็กบางกลุ่มที่มีความตั้งใจดี แต่อาจ จะเขียนไม่เก่งหรือพูดไม่เก่ง ถ้าให้โอกาสมาเข้าค่าย ทีมงานจะได้สัมผัสกับตัวตนของกลุ่มเยาวชนมากขึ้น ก่อนจะคัดเลือกประมาณ 25 กลุ่ม โดยมีคณะกรรมการ ตัดสิน แต่ประสบการณ์ที่ผ่านมาสัมผัสได้ถึงบรรยากาศ ของการแข่งขันสูงมาก

“บทเรียนนี้เกิดจากปี 1 ที่พอเด็กมานำเสนอกับ กรรมการ ไม่ว่ากรรมการจะแนะนำอะไร เด็กหูดับหมดเลย คิดแค่ว่า จะนำเสนออย่างไรให้โครงการของฉันผ่าน จึงรู้สึกว่าการบวนการแบบนี้ทำให้เด็กรู้สึกว่าเป็นการ แข่งขัน ไม่เปิดใจในการวิเคราะห์โครงการ หรือออกแบบ การทำงานจริง ๆ ในปี 3 จึงคิดว่า ควรลดความกดดัน ความกังวลใจในเรื่องนี้โดยคัดเลือกก่อน แล้วมาพัฒนา โครงการทีหลัง” **แฉ่ว** เล่าถึงบทเรียนที่นำมาสู่การปรับ เปลี่ยนกระบวนการทำงานในปีที่ 3

คณะกรรมการคัดเลือกประกอบด้วยผู้แทนจาก 8 องค์กร คือ รีคอฟ (ศูนย์ฝึกอบรมวิทยาศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียแปซิฟิก) มูลนิธิสืบนาคะเสถียร กองทุนสิ่งแวดล้อมโลก WWF ประเทศไทย มูลนิธิกองทุนไทย มูลนิธิสยามกัมมาจล ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม และนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม ร่วมกันคัดเลือกจากเอกสารที่กลุ่มเยาวชนส่งเข้ามา โดยเน้นที่ความตั้งใจและความเป็นไปได้ของการทำโครงการ ที่มีงานเป็นผู้นำเสนอข้อมูลเพิ่มเติมจากการโทรศัพท์สัมภาษณ์

แล้ว เล่าเกณฑ์ในการคัดกรองเบื้องต้นว่า มีส่วนหนึ่งที่หลุดไปก่อน คือ 1. เป็นโครงการครู ไม่ใช่โครงการเด็ก 2. เด็กบางกลุ่มยังคิดแบบเดิม คือ ยังคิดแบบอีเวนต์ แต่ไม่ได้มองพื้นที่ว่า ควรทำอะไร คณะกรรมการจะมีข้อเสนอแนะซึ่งทีมงานจะส่งกลับไปให้เด็กปรับปรุงงานของตนเอง

สำหรับในปีที่ 3 ข้อเสนอแนะจากคณะกรรมการถูกใช้เป็นประเด็นในการปรับข้อเสนอโครงการของกลุ่มเยาวชนในค่ายอบรมพัฒนาใจทโยโครงการ โดยข้อเสนอส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาของชุมชน หรือหากิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาเพิ่มเติม

แต่ระหว่างทางก่อนจะเข้าค่าย ต้องจะเป็นคนโทรศัพท์ไปชี้แจงอธิบายข้อเสนอแนะของคณะกรรมการให้เยาวชนแต่ละกลุ่มรับรู้ “ไม่ใช่แค่ส่งเอกสารข้อเสนอแนะของคณะกรรมการไป แต่ต้องเป็นคนโทรไปคุยกับน้องด้วยว่า เข้าใจประเด็นที่คณะกรรมการแนะนำไหม พร้อมทั้งอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้รู้ว่า น้องต้องเตรียมตัวอย่างไร”

กระบวนการคัดกรองตั้งแต่การให้กลุ่มเยาวชนเขียนความตั้งใจของตนเอง จนถึงการมีคณะกรรมการช่วยให้ข้อคิดเห็น เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ที่ทำให้เด็กและเยาวชนได้คิด ทบทวนอย่างมีเหตุผลต่อสิ่งที่ตนเองอยากทำอย่างรอบด้าน แม้จะยังไม่เข้มข้นถึงการคิดวิเคราะห์ แต่การได้กระตุ้นความคิด ก็เป็นการกระตุ้นสมองให้พร้อมเรียนรู้ในขั้นต่อไป

“การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมันทำด้วยใจ ถ้าใจมา น้องเขาอยากทำเอง เราจะทำอย่างไรที่จะดึงฐานใจของน้องให้ได้”

พัฒนาใจก็...พัฒนาใจ

กิจกรรมหนุนเสริมการทำงานของกลุ่มเยาวชนเริ่มจากค่าย 1 การพัฒนาใจthyโครงการ เพื่อให้การทำโครงการของกลุ่มเยาวชนมีความชัดเจนและสมบูรณ์มากขึ้น โดยครั้งนี้จะมีคณะกรรมการเข้ามา รับฟังการนำเสนอโครงการของกลุ่มเยาวชนในวันสุดท้าย ซึ่งเป็นการปรับกระบวนการหนุนเสริม หลังจากสรุปบทเรียนการทำงานในปีแรกๆ ที่เปิด เล่าว่า ค่ายแรกของปีแรก ทีมงานทำกระบวนการ โดยเน้นให้เยาวชนได้ใช้สมองคิด วิเคราะห์อย่างเข้มข้นจนเกิดความเครียด ประกอบกับความรู้สึกว่า ต้องนำเสนอให้ผ่าน จนกลายเป็นบรรยากาศของการแข่งขันมากกว่าการเรียนรู้ หลังจบงานทีมงานสรุปบทเรียนกัน มีพี่เลี้ยงคนหนึ่งพูดขึ้นมาว่า **“การทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมันทำด้วยใจ ถ้าใจมา น้องเขาอยากทำเอง เราจะทำอย่างไรที่จะดึงฐานใจของน้องให้ได้”** คำพูดดังกล่าวกระตุ้นให้ทีมงานคิดว่าต้องปรับกระบวนการอบรมให้นเน้นการสร้างคนมีใจก่อน

เปิ้ล บอกต่อว่า **“ฐานใจ”** เป็นพลังของเด็กที่จะทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ถ้าเราชวนเด็กคิดเยอะเกินไป บางทีเด็กก็ถอดใจ เพราะใช้แต่ **“หัว”** ไม่ได้ใช้ **“ใจ”**

เมื่อปรับจนแนวคิดการทำงานได้แล้ว กิจกรรมวันแรกของค่ายในปีที่ 3 จึงเริ่มจากกิจกรรม **“สันตนาการ”** เพื่อละลายพฤติกรรม และสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเยาวชน ต่อด้วยกิจกรรม **“สิ่งที่ฉันชอบหายไป”** ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เหมือนเป็นการอุ่นเครื่องการคิดเชื่อมโยงไปสู่เรื่องราวของสิ่งแวดล้อมที่สรรพสิ่งต่างสัมพันธ์กัน ด้วยคำถามที่เกี่ยวกับสิ่งที่เยาวชนแต่ละคนชอบ แล้วต่อด้วยคำถามว่า ถ้าสิ่งนั้นหายไปจะเป็นอย่างไร

“คอนเซ็ปต์ประมาณ เด็ดดอกไม้สะเทือนถึงดวงดาว เรื่องเล็ก ๆ ที่ส่งผลต่อเรื่องใหญ่” ตึก-ไพลิน แก้วจริง บอกถึงคอนเซ็ปต์ของกิจกรรม

ขณะที่ **เจน-นันทน์ภัส วชิระสมบูรณ์** เสริมว่า **“เราไม่ได้มองแค่เรื่องการเชื่อมโยง แต่อยากให้เขารู้สึกว่า สิ่งที่เราไม่ได้รักแต่มันกำลังจะหาย แล้วมันจะกระทบกับสิ่งที่เรารักอีกทีหนึ่ง เพราะว่าคนอาจจะไม่ได้รักต้นไม้ต้นนี้แต่มันกำลังจะโดนโค่น มันก็ไม่ใช่สำคัญอะไรกับฉัน แต่ถ้าเขาเชื่อมโยงได้ เขาก็จะเห็นว่ามันเกี่ยวกัน เพราะบางคนชอบหอมอบ บางคนชอบต้นไม้ บางคนชอบภูเขา ต่างคนต่างชอบสิ่งที่แตกต่างกัน ถ้าวันหนึ่งสิ่งที่ชอบหายไป คงใจหาย และบางครั้งสิ่งที่เพื่อนชอบหายไป อาจกระทบต่อสิ่งที่เราชอบ เช่น เมื่อภูเขาหายไป ต้นไม้ก็หายไปด้วย แล้วคนที่ไปเล่นก็หายไป หอมอบรักของใครบางคนก็หายไปด้วย เรื่องราวจากสิ่งเล็กๆ จึงสร้างความรู้สึกรู้สึกและการคิดเชื่อมโยงของสรรพสิ่งได้เป็นอย่างดี”**

โจทย์สร้างแรงบันดาลใจเป็นสิ่งที่ทีมงานให้ความสำคัญมาก ๆ ในการจัดค่ายครั้งแรก แม้จะมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาใจthyโครงการ แต่ก็ต้องแอบซ่อนไว้ หากวิธีที่จะทำให้เยาวชน **“มีใจ”** ในการทำงานให้ได้ก่อน เพราะเด็กส่วนหนึ่งเข้าร่วมโครงการจากการนำของครู การกระตุ้นให้พวกเขามีใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมจะทำให้เขาลุกขึ้นมาพัฒนางานของตนเองอย่างจริงจัง ไม่ใช่เพียงแค่ทำกิจกรรมให้ผ่านๆ ไป

ค้นหาแรงบันดาลใจ

จากปีแรกที่ในค่ายมีกิจกรรมสร้างแรงบันดาลใจเพียงกิจกรรมเดียว เมื่อประเมินแล้วว่า ไม่ได้ผลตามเป้าหมายที่วางไว้ ปีที่ 2 ทีมงานจึงปรับกระบวนการใหม่ ใช้ตัวอย่างบุคคลต้นแบบที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อมมาเป็น **“แรงบันดาลใจ”** แต่ก็ไม่ได้ผลเหมือนเดิม เพราะคนต้นแบบที่มีชื่อเสียงและเป็นตัวจริงเสียงจริงในแวดวงสิ่งแวดล้อม ไม่ได้เป็นที่รู้จักของเด็กและเยาวชนโดยทั่วไป หากแต่ดารานักร้องที่เป็นพรีเซนเตอร์โฆษณา กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของหน่วยงานองค์กรต่างๆ กลับเป็นที่รู้จักในฐานะไอดอลด้านสิ่งแวดล้อมของเยาวชนไทยมากกว่า จนทีมงานยอมรับว่า **คนที่ไม่ได้ทำจริง แต่อยู่ในสื่อก็เป็นแรงบันดาลใจได้เหมือนกัน** นั่นจึงเป็นที่มาของการค้นหาตัวแทนดารามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก และทำงานด้านสิ่งแวดล้อมจริงๆ เพื่อใช้เป็นบุคคลต้นแบบให้เยาวชนได้สัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิต

“น่าสังเกตว่า ตอนนั้น **ศศิณ เกลิมลาก** เติมนรงค์ คนทำงานด้านสิ่งแวดล้อมตื่นตัวกัน แต่ถามเด็กไม่รู้จัก แต่เชิญ **ไนต-วัชรบูล ลี้สุวรรณ** มาเด็กรู้จัก” เจน สะท้อน

จากฐานคิดที่ว่า แรงบันดาลใจจากการพูดคุย การได้รับฟัง การได้ร่วมกิจกรรมจะช่วยให้เด็กได้ **ประสบการณ์ตรง** การสร้าง **“แรงบันดาลใจ”** ในปีที่ 3 ทีมงานจึงเฟ้นหาบุคคลต้นแบบที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อเชิญเป็นวิทยากรในการสร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็ก ๆ โดยบุคคลต้นแบบที่คัดสรรมาก็มี **ลุงชวน ชูจันทร์** ปราชญ์ชาวบ้านแห่งชุมชนคลองลัดมะยม และ **ไนต-วัชรบูล ลี้สุวรรณ** พระเอกหัวใจสีเขียวจากช่อง 7 ดาราที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม เป็นวิทยากรที่เลือกสรรมาเพื่อสร้างความหลากหลายของมิติการเรียนรู้ในปีที่ 3

“เราจัดเป็นห้องย่อยเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งเด็กมา 3 คน ก็จับแยกไป 3 ห้อง เพราะเขาต้องมาแชร์กันว่า แต่ละคนได้เรียนรู้อะไรบ้าง เนื่องจากวิทยากรแต่ละท่านมีความแตกต่างของบทบาทหน้าที่ แต่กำลังทำในเรื่องเดียวกัน เด็กก็จะได้สัมผัส แล้วกลับมาแลกเปลี่ยนในกลุ่มเขาเอง และในกลุ่มใหญ่ด้วย โดยโจทย์ที่ให้เด็กค้นหาคือ ทำไมคน ๆ นี้จึงลุกขึ้นมาทำเรื่องนี้ เขามีแรงบันดาลใจอย่างไร เกิดอะไรขึ้น และได้เรียนรู้อะไร” แอ้ว เล่า

ทีมงานไม่ได้บอกให้เยาวชนรู้ก่อนว่า วิทยากรที่กลุ่มย่อยแต่ละกลุ่มจะได้พบคือใคร การได้พบกับวิทยากรในแต่ละห้องจึงเป็นความตื่นเต้นในการเรียนรู้ของเด็ก ๆ

“ดวงดาวหิ่งห้อย” คือภาพยนตร์ญี่ปุ่นที่ทีมงานเลือกใช้เป็นเครื่องมือสร้างแรงบันดาลใจในคำคืนแรกของการอบรมแล้ว ยังเป็นกิจกรรมเยียวยากำลังใจให้กับเยาวชนด้วยเช่นกัน ด้วยประสบการณ์ที่ได้สัมผัสมาทีมงานพบว่า เด็กและเยาวชนที่ทำโครงการหรือกิจกรรมลักษณะนี้ส่วนใหญ่มีภาระทั้งการเรียน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิต บางครั้งเสร็จจากกิจกรรม หรือการเรียนที่เข้มข้นแล้วก็ต้องเดินทางเข้ามาร่วมอบรม ทำให้เกิดความอ่อนล้า เกินกว่าจะเรียนรู้สิ่งใหม่ได้ การทำกิจกรรมที่ไม่หนักมาก แต่แฝงข้อคิดให้ได้รู้สึก จึงเป็นทางเลือกที่ดี

สำหรับภาพยนตร์ที่เลือกมานั้น เนื้อเรื่องจะเล่าถึงเด็กญี่ปุ่นที่พยายามอนุรักษ์หิ่งห้อยที่ตนรัก เชื่อมโยงไปสู่การรักษาแม่น้ำให้ใสสะอาด เพราะหิ่งห้อยชอบน้ำสะอาด มีเนื้อหาที่สะท้อนทั้งวิถีคิด วิถีทำ และตัวอย่างของคนตัวเล็ก ๆ ที่มีบทบาทในการดูแลสิ่งแวดล้อม ในขณะที่เดียวกันก็ใช้บทบาทของครูซึ่งเป็นพี่เลี้ยงเด็ก ๆ ให้ที่ปรึกษาโครงการของกลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้วิธีการหนุนเสริมเยาวชน

เปิ้ล บอกว่า ที่ออกแบบการเรียนรู้เช่นนี้ เพราะที่ผ่านมาเห็นว่า เด็ก ๆ มีภาวะเหนื่อยล้า แม้แววตาที่เขาสื่อออกมาว่า อยากทำ แต่เขาเหนื่อยล้าจากการสอบ การทำกิจกรรมในโรงเรียน เสร็จแล้วก็ต้องมาอบรมอีก ดังนั้นบรรยากาศวันแรกของการอบรมจึงให้เด็ก ๆ ได้พัก ได้พูดคุยกันก่อน ไม่เข้มมาถึงพัฒนาจิตใจเลย

“ปีแรกเราไม่สนใจว่าเด็กจะเป็นอย่างไร ฉันต้อง
เอางานฉันให้เสร็จ แต่พอคิดได้ว่า ถ้าเหนื่อยแล้วใจ
ไม่ยอมทำ ใจมันไม่อยู่แล้ว ไม่เอาแล้ว งานที่ออกมา
ก็คงไม่ดี เราจึงต้องทำให้เขาอยากทำก่อน”

เก้-เกษณี ชี้อรรถมัย เสริมว่า เราคำนึงถึงบรรยากาศ
ของค่ายด้วย จังหวะการวางกิจกรรมต้องทำให้สั่นไหว
เริ่มจากการรู้จักกันก่อน แล้วคิดเชื่อมโยงจากเรื่องสิ่งที่
ฉันชอบหายไป ก่อนจะมาฟังคนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม
เล่าถึงวิถีคิด วิถีทำงาน แล้วจบท้ายด้วยการดูหนังซึ่ง
เป็นการผ่อนคลาย

หลังชมภาพยนตร์จบ ทีมงานชวนเยาวชนสะท้อน
การเรียนรู้ที่ได้รับจากการชมภาพยนตร์ ด้วยคำถาม
ง่ายๆ เช่น ประทับใจฉากไหน เด็กๆ ในภาพยนตร์
เห็นปัญหาอะไร เด็กเหล่านั้นมีกระบวนการทำงาน
อย่างไร และได้เรียนรู้อะไรจากภาพยนตร์เรื่องนี้ ฯลฯ
ภาพยนตร์เพียงเรื่องเดียวถูกใช้สร้างแรงบันดาลใจ
และถูกนำมาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์เพื่อเขียน
โครงการในวันถัดไป

“เหลาคน” ให้โครงการ

การวางกระบวนการในวันแรกของค่ายแบบไม่
หนักหน่วง ช่วยฟื้นกำลังกายใจของเยาวชนที่อ่อนล้าให้
แข็งแรงขึ้น เพื่ออีกวันจะได้มีแรงในการพัฒนาโครงการ
กรณีศึกษาจากภาพยนตร์ถูกใช้เป็นตัวอย่างในการ
บอกเล่าถึงบริบทชุมชน สภาพปัญหา แนวคิดในการ
ทำงาน กิจกรรมที่ทำเพื่อแก้ปัญหา โดยใช้ **Project
Management** เป็นเครื่องมือ ด้วยมีเป้าหมายว่า
กิจกรรมนี้จะช่วยให้เยาวชนที่มีความแตกต่าง
หลากหลายเข้าใจกระบวนการทำงานร่วมกัน เพราะ
เยาวชนแต่ละกลุ่มจะต้องทบทวนข้อมูลสภาพพื้นที่
สภาพชุมชน และงานที่ได้ออกแบบไว้

“1. ให้เขาได้ทบทวนสิ่งที่เขามี 2. ให้เขาได้มี
ทิศทางที่จะทำต่อ 3.ผนวกทุกสิ่งทุกอย่างให้เป็น
หนึ่งโครงการที่เขาคิดเองทำเอง” เจน เล่าถึงเป้าหมาย
ของกิจกรรม

ทีมงานซึ่งเป็นพี่เลี้ยงในค่ายจะค่อยๆ ชวน
พูดคุยถึงสิ่งที่อยู่ในความคิดของเยาวชน ที่อาจ
กระจัดกระจายแยกส่วน ออกมาจัดระเบียบใหม่
ให้เห็นที่มาที่ไปของสิ่งที่อยากทำ ทุนที่มีอยู่ทั้งใน
ส่วนของเยาวชนและชุมชน กิจกรรมที่อยากทำ
เทียบเคียงกับระยะเวลาของโครงการ เพื่อร่วมกัน
พิจารณาเป้าหมายของงาน กลั่นออกมาเป็น
โครงการที่มีเค้าร่างชัดเจนมากขึ้น เป็นการทำงาน
ด้านสิ่งแวดล้อมอย่างมีเป้าหมาย ไม่ใช่อยากทำ
กิจกรรมอะไรก็ทำโดยไม่มีทิศทาง โดยมีการศึกษา
พื้นที่ชุมชน ผ่านการทำแผนที่ชุมชนซึ่งเป็นเครื่องมือ
ที่ทำให้กลุ่มเยาวชนแต่ละกลุ่มได้รู้จักชุมชนที่ตนเอง
จะทำงาน ทั้งในมิติของสภาพพื้นที่ ปัญหาที่แวดล้อม
ที่เกิดขึ้น และทุนในชุมชน

“ให้ทำแผนที่ชุมชน เพราะอยากให้เด็กทบทวน
บ้านตนเอง รู้จักชุมชนตนเอง เราในฐานะพี่เลี้ยงก็ได้
รู้จักด้วย พี่เลี้ยงจะชวนน้องคุยได้ต้องเห็นภาพด้วย
เพราะไม่เช่นนั้นจะคุยกันไม่รู้เรื่อง เด็กจะได้รู้ว่าบ้านเขา
มีอะไรอยู่ตรงไหน มีผู้เป็นใครบ้าง เห็นพื้นที่ เห็นปัญหา
บ้านเพื่อนแต่ละคนอยู่ตรงไหน ไกลกันไหม” เป็ด เล่า

การทำแผนที่ร่วมกันทำให้ทีมเยาวชนชัดเจนขึ้นใน
สิ่งที่ตนเองรู้และไม่รู้เกี่ยวกับชุมชน บ่อยครั้งที่ทีมพี่เลี้ยง
พบว่า เยาวชนไม่รู้จักพื้นที่ที่ตนจะทำงาน จึงเป็นสาเหตุ
ให้การออกแบบการทำงานไม่สอดคล้องกับสภาพจริง
ของพื้นที่ เมื่อเป็นเช่นนั้นการบ้านสำหรับเยาวชนคือ
ต้องไปสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้อง
กับประเด็นงานของตนเพิ่มเติม

หลังจากทำแผนที่ชุมชน ก็เป็นการตั้งเป้าหมายการทำงาน เลือกปัญหาวิเคราะหฺ์ ซึ่งในปีที่ 3 ทีมงานเน้นโจทย์ที่อยากทำ โดยมีคำถามให้วิเคราะห์ว่า สิ่งที่ยากทำเพราะมีปัญหอะไร สาเหตุเกิดจากอะไร ทำไมต้องทำเรื่องนี้

“เราเรียกว่ากิจกรรม **“สายน้ำปัญหา”** โดยให้เลือกว่าอยากทำอะไร ทำไมถึงอยากทำ ใช้การตั้งคำถาม ใช้แผ่นกระดาษเป็นเครื่องมือ วาดเป็นแม่น้ำตรงกลางเป็นสิ่งที่เขาอยากเห็น อยากให้มันเกิดขึ้น อยากทำ ไม่ได้หมายถึงกิจกรรม แต่หมายถึงอยากเห็นสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปอย่างไร ช้างบนเป็นผลกระทบว่า ถ้าเขาไม่ทำเรื่องนี้มันจะเกิดอะไร ช้างล่างมีสาเหตุอะไร เกิดจากอะไร เหมือนต้นไม้ปัญหา แต่ตรงกลางตั้งสิ่งที่เขาอยากทำมา เพราะถ้าเป็นต้นไม้ปัญหา คำถามคือ สิ่งที่เขาอยากทำ พอมีคำว่า ปัญหาปุ๊บเด็กก็คิดแต่ปัญหา แต่พอเป็นตัวนี้เด็กจะคิดในมุมบวกมากขึ้น” เปิ้ล เล่า

การคลี่งานจากความคิดลงมาเขียนบนกระดาษ เป็นกลยุทธ์ที่จะทำให้เยาวชนได้นำเสนอสิ่งที่คิดออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งพี่เลี้ยงจะต้องช่วยตั้งคำถาม เพื่อเชื่อมโยงความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งที่อยากทำกับเป้าหมายที่อยากเห็น เช่น สิ่งที่ยากทำเชื่อมโยงกับเรื่องต่างๆ ที่เป็นสาเหตุอย่างไร ถ้าทำกิจกรรมนั้นๆ แล้วจะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายได้หรือไม่ภายในระยะเวลาที่จำกัดของโครงการ บางครั้งกลุ่มเยาวชนบางกลุ่มคิดเป้าหมายใหญ่ ก็ต้องช่วยซอยย่อยให้เป็นเป้าหมายเล็กๆ รายละเอียดสอดคล้องกับระยะเวลา บางทีกลุ่มเยาวชนไม่รู้ข้อมูลชุมชนของตนเอง ต้องให้กลับไปสืบค้นเพิ่มเติม สิ่งสำคัญคือ พี่เลี้ยงกลุ่มต้องจับสังเกตให้ทันว่าเยาวชนกลุ่มนั้นมีอาการอย่างไร เช่น ไม่รู้ข้อมูลพื้นฐานในเรื่องที่จะทำ ไม่รู้จักชุมชน หรือออกแบบกิจกรรมไม่ได้ ซึ่งสิ่งที่ต้องเช็คคือ โครงการต้องมีความเชื่อมโยงกัน ต้องเป็นเหตุเป็นผล และต้องเกี่ยวข้องกับแผนที่วาด ซึ่งในขั้นตอนนี้หัวใจของการโค้ชคือ ต้องรับฟังให้มากที่สุด อย่าด่วนตัดสิน ฟังให้รู้ว่เด็กกำลังคิดอะไร รู้สึกอย่างไร หรือฟังให้รู้ว่เด็กไม่คิดอะไร

นอกจากการฟังอย่างลึกซึ้งแล้ว **ความรู้รอบตัว** เป็นสิ่งสำคัญที่พี่เลี้ยงต้องมี บางคนมีความรู้ ประสบการณ์เรื่องสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่พอ เพราะต้อง รู้จักจิตวิทยาเด็ก ต้องรู้จักการจัดกระบวนการเรียนรู้ พี่เลี้ยงบางคนมีจิตวิทยาในการพูดคุยกับเด็ก แต่ไม่มี ความรู้เรื่องต้นไม้ พืชพันธุ์ ดังนั้น ใครไม่รู้เรื่องใด ก็ถาม เพื่อนที่รู้ การมีทีมงานที่หลากหลายจึงเป็นสิ่งที่เติมเต็ม กันและกัน

อย่างไรก็ตาม ในปีที่ 3 นอกจากจะมีเยาวชน กลุ่มใหม่เสนอโครงการเข้ามาแล้ว ยังมีกลุ่มเยาวชน ที่เคยผ่านการทำงานร่วมกับโครงการปลูกใจรักโลก มาแล้วอีก 6 กลุ่มที่เสนอโครงการต่อยอด ดังนั้นสำหรับ กลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้จะถูกแยกออกไปโดยไม่ต้องทำแผนที่ ชุมชน แต่ให้ร่วมกันวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการทำ โครงการที่ผ่านมาว่า บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างไร มีอะไรที่ยังทำไม่สำเร็จ ซึ่งจะต้องมีการต่อยอดการทำงานในครั้งนี้

กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากการทบทวนงาน ของตนเอง และการซักไซ้ไล่เรียงของพี่เลี้ยง เป็นการ ชัดเกล้าให้เกิดความชัดเจนในเป้าหมาย ทิศทางของ โครงการ สิ่งหนึ่งที่เป็นข้อพิจารณา คือ การทำกิจกรรม มีระยะเวลาเพียง 7 เดือน ดังนั้นเป้าหมายใหญ่ๆ จึง ไม่อาจบรรลุได้ในเวลาจำกัด พี่เลี้ยงจะช่วยลดทอน ให้กลุ่มเยาวชนสามารถกำหนดเป้าหมายย่อย แล้ว นำมากำหนดเป็นวัตถุประสงค์ในการทำงานเพียง 2 ข้อ เท่าที่จะสามารถทำได้ภายในกรอบเวลา ซึ่งส่วนใหญ่แล้วโครงการของกลุ่มเยาวชนจะกำหนด วัตถุประสงค์ดังนี้ 1. เป็นการศึกษาพื้นที่ ทำข้อมูล 2. ทำกิจกรรมต่อ หรือสร้างความร่วมมือกับชาวบ้าน สร้างการเปลี่ยนแปลงบางอย่าง หรือสร้างความตระหนัก เอาข้อมูลไปสร้างความตระหนัก

ในขั้นของการวางแผนและออกแบบกิจกรรมภายใต้ เป้าหมายและวัตถุประสงค์ โดยใช้เครื่องมือภูเขา 3 ลูก คล้ายเป็นไทม์ไลน์ในการจัดระเบียบกิจกรรมที่อยากทำ

ในแต่ละช่วงเวลา ด้วยการวิเคราะห์ตารางชีวิตของเยาวชนแต่ละกลุ่ม ปฏิทินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน เพื่อจัดวางกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของพื้นที่ ซึ่งทีมงานมีเป้าหมายเพื่อให้เยาวชนได้วางแผนกิจกรรมได้อย่างเชื่อมโยง

ใหม่-พงศกร เกาทอง เสริมว่า เราให้เขาทบทวนเป้าหมายด้วยว่า กิจกรรมที่คิดมานั้นตอบโจทย์ตามเป้าหมายหรือเปล่า คือ **น้องเขาจะคิดกิจกรรมเยอะ เราจะไม่บอกว่า น้องคิดมา 10 กิจกรรมให้เขาเอาออก เพราะเขาไม่เชื่อหรอก แต่เมื่อลงใหม่ไลน์แบบนี้ และไล่ดูเวลาแล้ว น้องก็จะสามารถบอกเองว่า ทำไมได้ทำไมทัน ถึงตอนนี้เราจึงจะบอกให้เขาดึงกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป**

อย่างไรก็ตาม ทีมงานก็มีบทเรียนที่ต้องใคร่ครวญ เมื่อพบสถานการณ์ 2 รูปแบบคือ กลุ่มเยาวชนบางกลุ่ม ยึดสิ่งที่ยากทำ โดยไม่สนใจเป้าหมาย กับกลุ่มเยาวชนทำงานอย่างมีเป้าหมาย แต่อาจจะไม่ได้ทำกิจกรรมที่ยากทำ ความยั่งยืนของการทำงานจึงเกิดขึ้นในความรู้สึก

“จากเดิมเราตั้งเป้าหมายไว้ว่า การทำงานสิ่งแวดล้อม ต้องคลีออกมาให้เห็นว่าสาเหตุเกิดขึ้นจากอะไร แล้วไปแก้ตรงนั้น แต่มันไปขัดกับสิ่งที่เด็กอยากทำ ซึ่งทั้ง 2 ปี ก็มีบทเรียนแบบนี้ เด็กก็กลับไปแบบเห็นภาพไม่ชัด พวกเราเลยคุยกันว่า ทำอย่างไรให้เด็กอยากทำแล้วได้ทำ จากนั้นค่อยเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหา แต่ไม่ใช่การทำกิจกรรมครั้งเดียวแล้วจบ ทำงานแล้วต้องมาวิเคราะห์ ค้นหาสาเหตุที่แท้จริงว่า ปัญหานี้เกิดจากสาเหตุอะไร แล้วแก้ไปที่ละเรื่อง” แอ้ว เล่าแนวทางการประนีประนอมในการทำงานกับกลุ่มเยาวชน

กระบวนการพัฒนาจึงเป็นการทำให้กลุ่มเยาวชนแต่ละกลุ่มได้ร่วมกันใคร่ครวญ คิดเชื่อมโยง ทำให้สมาชิกในกลุ่มเห็นภาพโครงการร่วมกัน

“ที่ผ่านมา ถ้าไม่ใช่ครูเขียน ก็เป็นเด็กคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบเขียนโครงการ แต่พอได้มาวิเคราะห์ร่วมกัน เด็ก 3 คนต้องแชร์กัน ทำให้ทุกคนเห็นภาพโครงการชัดพอ ๆ กัน แล้วกลับไปช่วยกันทำงานในพื้นที่” ใหม่ เล่าถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ

เมื่อเด็ก ๆ ได้ตกตะกอนทางความคิดถึงแผนงานการทำงานแล้ว ทีมงานจัดแบ่งกลุ่มเยาวชนออกเป็น 3 กลุ่ม เพื่อนำเสนอสิ่งที่จะทำให้เพื่อนกลุ่มอื่นรับรู้ รวมทั้งเชิญคณะกรรมการร่วมฟังและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วย การต้องเล่าถึงสภาพพื้นที่ เป้าหมายการทำงาน และสิ่งที่จะทำ เป็นการฝึกทักษะการสื่อสาร ในขณะเดียวกันก็เป็นจังหวะของการเติมเต็มจากเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ และคณะกรรมการที่ร่วมรับฟัง ซึ่งบรรยากาศจะแตกต่างจากการนำเสนอโครงการเพื่อขอทุน แต่เป็นจังหวะการเติมเต็มที่เนียนอยู่ในกระบวนการ แต่กระนั้น การรับสารที่สื่อมาจากการการก็ยังไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด และวิธีการทำโครงการของกลุ่มได้ พี่เลี้ยงจึงต้องเป็นคนเก็บตกประเด็นแล้วนำมาอธิบายเพิ่มเติมในกลุ่มอีกครั้งว่า ที่กรรมการบอกนั้นหมายถึงอะไร ก่อนจะให้เยาวชนแต่ละกลุ่มหารือกันอีกครั้ง เพื่อนำข้อเสนอที่ได้รับจากเพื่อนกลุ่มอื่นและคณะกรรมการมาปรับแต่งสิ่งที่อยากทำเป็นข้อเสนอโครงการ โดยมีพี่เลี้ยงคอยประคับประคองไปอย่างช้า ๆ โดยใช้ตัวอย่างจากภาพยนตร์เรื่องหิ้งห้อยที่ได้ชมไป

แล้ว เล่าว่า ตัวอย่างก็เอามาจากหนัง ให้เขาเล่าบริบทพื้นที่อย่างง่าย ๆ ยกตัวอย่างให้ดู ชวนเขาคุยว่า ถ้าอย่างนี้เขียนอย่างไร ตรงนี้มาจากไหน เมื่อเขียนเสร็จแล้วก็ให้เขาช่วยกันอ่านว่าเข้าใจไหม พร้อมทั้งให้หลักการในการเขียนข้อเสนอโครงการ เช่น แผนที่ชุมชนนำมาเขียนในส่วนของข้อมูลบริบท นำธงมาใส่ในเป้าหมาย นำสิ่งที่ทำช่วงฤดูเขามาใส่ตรงกิจกรรม ภายใต้แบบฟอร์มข้อเสนอโครงการที่มีให้ เมื่อสิ้นสุดค่ายในวันสุดท้าย เยาวชนแต่ละกลุ่มจะได้ข้อเสนอโครงการของตนเอง ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วยหลักการและเหตุผล เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรม ระยะเวลา งบประมาณ ซึ่งอาจจะยังไม่สมบูรณ์ เพราะตัวแทนกลุ่มทั้ง 3 คน ต้องนำสิ่งที่ทำในค่ายไปพัฒนาต่อกับเพื่อนร่วมทีมที่ไม่ได้มาร่วมทั้งอาจต้องมีการหาข้อมูลพื้นที่เพิ่มเติมด้วย

รอ...พิสูจน์ใจ

หลังจบค่ายแรก กลุ่มเยาวชนแยกย้ายกลับไปภูมิลำเนาของตนเอง โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า จะส่งข้อเสนอโครงการกลับมาภายในเวลา 2 สัปดาห์ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่แต่ละกลุ่มต้องกลับไปหารือกับสมาชิกที่เหลือ รวมทั้งเติมเต็มข้อมูลในส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ให้เรียบร้อย

“ที่ให้เวลา 2 สัปดาห์ เพราะรู้แล้วว่า ถึงจะให้เวลาเยอะ น้องก็ไม่ได้ทำ กระบวนการในค่ายช่วยทำทุกอย่างจนเกือบเสร็จ 100 เปอร์เซ็นต์แล้ว แค่อกลับไปคุยกับเพื่อนในกลุ่ม และเพิ่มเติมข้อมูลที่ไม่มี ดังนั้นในปีที่ 3 ทีมงานจะไม่ตาม น้องต้องส่งกลับมาเอง เป็นการฝึกให้เขารู้จักความรับผิดชอบ ถ้าอยากทำก็ต้องส่งมาในเวลาที่กำหนด” แล้ว เล่า

ผลลัพธ์จากการรอคอยคือ กลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่ส่งข้อเสนอโครงการกลับมาภายในเวลาที่กำหนด มีบางกลุ่มที่ทบทวนสิ่งที่อยากทำกับภารกิจชีวิตและเงื่อนไขเรื่องอื่นๆ ขอถอนตัวไป 3 กลุ่ม เช่น กลุ่มเยาวชนที่เรียนในระดับมหาวิทยาลัยบางกลุ่ม ไม่สามารถทำโครงการได้ในเงื่อนไขเวลาที่กำหนด เพราะต้องฝึกงาน หรือกลุ่มเยาวชนบางพื้นที่ เมื่อกลับไปสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมในพื้นที่ก็พบว่า สิ่งที่ทำอยากทำเป็นสิ่งที่ชุมชนทำไปแล้ว รวมทั้งบางกลุ่มก็ถอนตัวเพราะสิ่งที่คิดร่วมกันในค่าย ไม่สอดคล้องกับความคิดของครู ส่วนความสมบูรณ์ของเอกสารข้อเสนอโครงการของบางกลุ่มที่ยังไม่ชัดเจน จะถูกเก็บเป็นประเด็นในการลงไปติดตามหนุนเสริมการทำงานของแต่ละกลุ่มในพื้นที่ต่อไป

ติดตาม...เรียนรู้...ในพื้นที่

โจทย์เรื่องสร้างคนมาดูแลสิ่งแวดล้อม ที่ต้องอาศัยกระบวนการโค้ชอย่างจริงจังใกล้ชิด กลายเป็นเงื่อนไขของการทำงานที่ต้องมีการลงพื้นที่เพื่อติดตามหนุนเสริมเยาวชนแต่ละกลุ่ม

การติดตามครั้งแรกเป็นการลงพื้นที่ไปเยี่ยมเยาวชนแต่ละกลุ่ม โดยมีเป้าหมายเพื่อศึกษาสถานการณ์ในพื้นที่ สถานการณ์ของกลุ่มเยาวชน โดยพี่เลี้ยงที่รับผิดชอบในแต่ละพื้นที่จะชวนเยาวชนทั้งกลุ่มทบทวนเป้าหมายการทำงานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันเดินสำรวจชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ทำงาน

“รูปแบบการลงพื้นที่ไม่ใช่ไปคุยกับน้องอย่างเดียว แต่จะให้น้องพาเดินดูพื้นที่ที่จะทำงาน ชวนกันเดินชวนกันคุย ให้เขาเล่าให้ฟังว่า พื้นที่เป็นอย่างไร ก่อนที่จะมานั่งคุยกัน เราก็เหมือนเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้เขาได้รู้จักกันอีกทีว่า ทำไมแต่ละคนมาทำโครงการนี้ อยากเห็นอะไร แล้วก็เชื่อมโยงสิ่งที่เพื่อนแต่ละคนพูดกับสิ่งที่เสนอให้เป็นเรื่องเดียวกัน ทุกคนเป็นเจ้าของงานร่วมกัน” แอ้ว เล่า

ทั้งนี้การเดินทางลงพื้นที่แต่ละครั้ง ทีมงานต้องยืดเวลาของเยาวชนเป็นหลัก สิ่งที่วางแผนไว้ว่าจะเติมเต็มให้แต่ละกลุ่ม อาจทำไม่ได้ครบอย่างใจคิด ทีมงานแต่ละคนต้องวิเคราะห์และปรับกระบวนการหนุนเสริมให้สอดคล้องกับเวลาว่างที่กลุ่มเยาวชนมีให้และตามอาการของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วสิ่งที่ต้องเน้นย้ำกับเยาวชนคือ การนำสิ่งที่คิดที่เขียนมาคุยกับเพื่อนสมาชิกในกลุ่ม หรือสำหรับบางกลุ่มที่งานเป็นไปตามแผน ก็สามารถชวนถอดบทเรียนการทำงานเพื่อให้รู้ถึงปัจจัยเงื่อนไข รวมทั้งวางแผนการทำงานในระยะต่อไปด้วย

แต่หลาย ๆ ครั้งที่ทีมงานสะท้อนว่า ก่อนจะทำงานทุกครั้ง สิ่งที่ต้องทำคือ การรับฟังเรื่องราวชีวิตในทุกมิติของเยาวชนแต่ละคน รวมทั้งต้องเคลียร์ประเด็นที่อาจค้างคาใจระหว่างกัน เช่น บทบาทของทีมงาน การจัดกระบวนการในค่ายอบรม เพื่อให้เยาวชนเข้าใจถึงเป้าหมายของโครงการปลุกใจรักโลก อีกทั้งส่วนหนึ่งก็ต้องคลี่คลายบทระหว่างทีมงานกับที่ปรึกษาโครงการ โดยพยายามสอดแทรกแนวคิดการทำงานให้ที่ปรึกษาโครงการเข้าใจว่า **“การเป็นพี่เลี้ยงเด็ก ต้อง Empower เด็ก ต้องปล่อยให้เด็กคิดเองทำเอง”** ซึ่งประเด็นนี้ทีมงานต่างสะท้อนว่า ใช้พลังเยอะแต่มีผลสัมฤทธิ์ไม่มาก เพราะที่ปรึกษาส่วนใหญ่มีเป้าหมายในใจที่อยากเห็น และชินกับการวัดความสำเร็จของการทำงานจากเนื้อหา มากกว่ากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน

แอ้ว เล่าต่อว่า ในส่วนของที่ปรึกษาโครงการ ทีมงานจัดแยกคุยต่างหาก เรามองว่าที่ปรึกษาโครงการมีบทบาทสำคัญ จึงพยายามให้ **“แนวคิด”** บทบาทการเป็นโค้ชของที่ปรึกษาโครงการว่า **“ต้องทำอะไร อย่างไร พยายามเติมเครื่องมือการทำงาน เช่น AAR (After Action Review) เพื่อให้เด็กสะท้อนการเรียนรู้ วิธีการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นเด็ก แต่เทคนิคเหล่านี้ไม่สำคัญเท่ากับ “วิธีคิด”** เพราะที่ปรึกษาบางส่วนยังเกรงว่าโครงการจะล้มเหลว จึงไม่ปล่อยให้เด็กคิดเองทำเองได้

อย่างไรก็ตาม การลงพื้นที่ก็ทำให้ทีมงานเห็นภาพการทำโครงการชัดเจนขึ้น ทั้งสภาพพื้นที่ สถานการณ์ของกลุ่มเยาวชน ข้อเท็จจริงที่ได้สัมผัสจึงเป็นฐานข้อมูลที่น่าไปสู่การออกแบบกระบวนการหนุนเสริม ซึ่งทีมงานสะท้อนว่า การลงพื้นที่ทำให้รู้ว่า เด็กยังขาดความรู้และทักษะในเรื่องการสื่อสารงาน สื่อสารข้อมูล ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานในระยะต่อไป ที่ต้องมีการค้นข้อมูลให้กับชุมชน หรือการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ จึงนำมาเป็นประเด็นในการจัดค่ายครั้งที่ 2

เติมทักษะการสื่อสาร...เพิ่มพลังการทำงาน

กิจกรรมค่ายครั้งที่ 2 จัดขึ้นหลังจากกลุ่มเยาวชนทำงานได้ครึ่งทางแล้ว โดยค่ายนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การเติมทักษะการสื่อสาร และเพิ่มพลังในการทำงาน ถือเป็นครั้งแรกที่เยาวชนทุกกลุ่มได้มาพบกัน เหตุเพราะค่ายแรกแบ่งจัด 2 รุ่นเพื่อความเข้มข้นของการพัฒนาข้อเสนอโครงการ ดังนั้นวันแรกของค่ายครั้งนี้ในช่วงเช้าจึงเริ่มต้นด้วยกิจกรรมสนทนากาการ เพื่อให้ทุกคนได้รู้จักมักคุ้นกันก่อน ส่วนช่วงบ่ายจะเป็นการเรียนรู้เรื่องการเก็บข้อมูล โดยครั้งนี้ทีมงานจำลองสถานการณ์ให้เยาวชนได้ฝึกการตั้งคำถาม

สำหรับการฝึกตั้งคำถามนั้น เจน เล่าว่า ทีมงานจะมีบัตรนี้ตั้งเป็น 6 กลุ่ม ให้แต่ละคนปลอมตัวเป็นใครที่ไหน เช่น สมมุติให้เจนเป็นยายคนหนึ่งที่อยู่กับป้า แต่เราจะไม่บอกเด็กว่า เจนเป็นใครที่ไหน ครั้งแรกจะให้น้องๆ ไปคุยกับเจนก่อน เก็บข้อมูลเจนให้ได้เยอะที่สุด แล้วสรุปเฉลยกับเขาว่า ข้อมูลเจนเป็นแบบนี้ใช้ไหม

แล้วจึงสอบถามเขาว่า ใช้เทคนิคในการถามอย่างไรเพื่อให้ได้คำตอบ เสร็จแล้วค่อยเข้าสู่การจับประเด็นการตั้งคำถาม การเก็บข้อมูลว่ามีเครื่องมืออะไรใช้ได้บ้าง

ทีมงานเล่าต่อว่า ที่ออกแบบเช่นนี้ เพราะต้องการให้เด็ก ๆ ได้ฝึกการตั้งคำถาม สำหรับเตรียมตัวลงพื้นที่ศึกษาดูงานจากบุคคลต้นแบบที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม 3 แห่ง คือ ร้านศูนย์บาท ชุมชนอ่อนนุช 14 ไว้ กับการจัดการขยะโดยชุมชนเพื่อชุมชน ชุมชนคลองจินดา กับการปรับตัวสู่การทำเกษตรปลอดภัย ไร่สารเคมีรับมือโลกร้อน ของชุมชนชาวสวนอำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม และ HiP Incy Farm สวนผักพอเพียงใจกลางกรุงของอดีตนักร่อนนำวง P2Warship ที่ผันตัวมาเป็นเกษตรกร ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่เปลี่ยนสนามฟุตบอลขนาด 1 ไร่ ให้กลายเป็นสวนผักน่านาชนิด

แอ้ว บอกเหตุผลของการพาน้องๆ ไปเรียนรู้จากของจริง เพราะเชื่อว่า “ประสบการณ์ตรง” จะทำให้น้องๆ เข้าใจเรื่องการรักษาสีสิ่งแวดล้อมได้อย่างลึกซึ้ง ยิ่งพวกเขาได้เห็นขยะ จับขยะ ได้สัมผัสปุ๋ย ได้สัมผัสป่า

ได้ยินเสียงนกร้อง สิ่งเหล่านี้จะช่วยทำให้น้องๆ มีประสบการณ์ตรง โดยเฉพาะความเข้าใจที่เกิดขึ้นจาก “ภายใน” จากการลงมือปฏิบัติจริง

นอกจากเป้าหมายเรื่องการเรียนรู้จากของจริงแล้ว ทีมงานยังสอดแทรกการฝึกทักษะการทำงานร่วมกันของเยาวชน ซึ่งจะถูกแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ตามจำนวนแหล่งดูงาน ซึ่งครั้งนี้ทีมงานมีโจทย์ให้เยาวชนทำงานร่วมกัน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่เพื่อฝึกการทำงานและความรับผิดชอบ เพราะหลังจากดูงานเสร็จแล้ว แต่ละกลุ่มต้องเตรียมสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้มานำเสนอให้เพื่อนๆ ฟัง

“การดูงานไม่ใช่ไปดูเฉยๆ แต่เป็นการเรียนรู้ ดังนั้นจึงต้องมอบโจทย์เป็นแนวทางในการเก็บข้อมูล เช่น สถานการณ์พื้นที่เป็นอย่างไร มีปัญหาอย่างไร มีการจัดการเพื่อแก้ปัญหาอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคในการทำงานหรือไม่ จุดเด่นจุดด้อยของแหล่งศึกษาดูงานคืออะไร และสิ่งที่ได้เรียนรู้มีอะไรบ้าง” เปิ้ล เล่า

เพราะวางแผนการเรียนรู้ไว้อย่างดี บรรยากาศของการศึกษาดูงานจึงดูแปลกแตกต่างจากการเรียนรู้ในห้อง ทีมงานเห็นถึงบรรยากาศการอยู่ในกลุ่มเล็กๆ

ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ น้องๆ เองก็กล้าซักกล้าถามมากขึ้น เมื่ออยู่กับแหล่งข้อมูลและกลุ่มคนจำนวนน้อย

หลังจบการเรียนรู้ดูงานในพื้นที่ วันที่ 3 ของการจัดค่าย ทีมงานมีแผนให้เยาวชนทดลองจัดเวทีนำเสนอผลการเรียนรู้ในรูปแบบงานวัด หรือมหกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาดูงานมานำเสนอ โดยก่อนจัดงานพี่ๆ ทีมงานให้ความรู้เรื่องรูปแบบการจัดงาน และการทำสื่อประเภทต่างๆ 3 รูปแบบ คือ การสื่อสารผ่านการพูด การสื่อสารผ่านการแสดงละคร และการสื่อสารผ่านโปสเตอร์

เบื้องหลังวิธีคิดที่ต้องออกแบบให้ทักษะความรู้เรื่องการจัดงานมหกรรมแก่น้องๆ นั้น เพราะทีมงานเห็นว่า การสื่อสารกับชุมชนไม่ใช่แค่ไปจัดนิทรรศการไปเล่าให้ฟัง หรือแค่จัดประชุม แต่ทำอย่างไรให้การนำเสนอสนุก เราคิดบนฐานความสนุกก็คิดถึงงานวัดว่ามีอะไรบ้าง ทำอย่างไรให้คนมาร่วม ถือเป็นรูปแบบการสรุปรวบยอดกิจกรรมที่สนุกสร้างสรรค์ เหมือนพลุที่แตกกระจาย เพราะสิ่งที่น้องๆ ทำคืออยู่แล้ว แต่ทำอย่างไรจึงจะนำเสนอสิ่งดีๆ เหล่านี้ให้คนอื่นรับรู้และสนุกไปพร้อมกัน

นอกจากนี้การให้น้อง ๆ ทุกคนนำเสนอเรื่องราวที่ได้ไปเรียนรู้มาโดยร้อยเป็นเรื่องเดียวกัน ยังเป็นการฝึกวิธีการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เพราะหากให้ต่างคนต่างมานำเสนอคงไม่น่าสนใจ ขณะเดียวกันวิธีการในการสื่อสารให้สัมฤทธิ์ผลก็เป็นปัจจัยสำคัญ

ในส่วนของการให้ความรู้เรื่องการแปลงเนื้อหาเป็นสื่อนั้น ทีมงานให้ความรู้ 3 ประเภท คือ การพูด การทำอินโฟกราฟิก และละคร เหตุผลที่เลือก 3 เรื่องนี้เพราะทีมมองว่า เรื่องการพูดน้อง ๆ ส่วนใหญ่คุ้นชินทั้งการพูดเสียงตามสาย พูดหน้าเสาธง การจัดรายการวิทยุ รวมถึงการพูดคุยกับชาวบ้านอยู่แล้ว ส่วนการทำอินโฟกราฟิกเพราะเห็นเด็กหลายคนชอบวาดรูป จึงนำสิ่งที่เขาชอบมาใช้เพื่อสื่อสารข้อมูลให้คนอื่นรับรู้ สำหรับการสื่อสารผ่านละครหรือการแสดง เป็นการนำวัฒนธรรมหรือการเล่นของชุมชนมาเป็นสื่อ

ใหม่ บอกว่า กระบวนการนี้ใช้เวลาเรียนรู้เรื่องแนวคิดการสื่อสารครึ่งวัน ก่อนที่แต่ละกลุ่มจะแยกย้ายกันไปออกแบบสื่อของตนเอง โดยแบ่งน้อง ๆ ส่วนหนึ่งออกมารับผิดชอบเรื่องการจัดมหกรรม ซึ่งผลลัพธ์ที่ออกมาคือ น้อง ๆ สามารถออกแบบสื่อได้ดี แต่ภาพรวมของการจัดงานมหกรรมยังเน้นไปที่ความสนุกสนานมากเกินไป จนละเลยเนื้อหาสาระของการเรียนรู้ไป ซึ่งก็เป็นบทเรียนให้ทีมงานได้นำไปปรับปรุงต่อไป

“เราให้เขานำเสนอสิ่งที่ได้เรียนรู้ในงานมหกรรม ฉะนั้นจึงต้องจัดทั้งงาน และเตรียมแสดง คนที่ถูกดึงไปจัดงานก็จะทิ้งกลุ่มของตนเอง เลยกลายเป็นช่องโหว่ในการทำงานระยะสั้น เราก็อยากให้เขาเรียนรู้ทั้งหมด แต่กลายเป็นว่างานพลิก...น้อง ๆ สนใจแต่ความสนุกสนาน จนละเลยเนื้อหาและโจทย์ที่ให้ไป พอบอกว่าป็นงานมหกรรม เขาก็เล่นสนุกสนานอย่างเดียว” เจน สะท้อน

แม้จะทิ้งสาระไปบ้าง แต่ทีมงานบอกว่า อย่างน้อยเยาวชนได้ทักษะการทำงานเป็นทีม ได้คิดร่วม ทำร่วม และสนุกกับการทำงานร่วมกัน

Coaching จากของจริง

เสร็จจากการเติมเต็มความรู้ในค่าย เป็นระยะเวลาของการลงพื้นที่เพื่อหนุนเสริมการทำงานของน้องๆ ในรอบที่ 2 แต่ครั้งนี้มีโจทย์คือ การร่วมกิจกรรมที่เยาวชนจัดขึ้นในชุมชน เพราะมีเป้าหมายว่า จะ “โคช” น้องผ่านวิธีทำงานจริงๆ การลงพื้นที่ครั้งนี้จึงเน้นลงพื้นที่ก่อนวันงาน เพื่อชวนน้องทบทวน สิ่งที่จะทำในวันรุ่งขึ้น และช่วยเสริมในส่วนที่ยังไม่เรียบร้อย ก่อนที่จะสังเกตการณ์การทำงานของเยาวชน เพื่อนำมาสรุปทบทวนเพื่อสร้างการเรียนรู้แก่กลุ่มเยาวชน

“เราจะไม่รู้หรือเปลี่ยนแปลงงานของน้อง แต่จะใช้วิธีตั้งคำถามเพื่อช่วยอุดช่องโหว่ของงาน เช่น แบ่งหน้าที่กันหรือยัง ใครเตรียมอุปกรณ์ คอนเฟิร์มผู้ใหญ่หรือยัง แล้วก็ปล่อยให้เขาทำงานไป เรามีหน้าที่สังเกตการณ์จนเสร็จงาน แล้วจึงชวนเขาสรุปทบทวน ทบทวนเป้าหมายของกิจกรรม สิ่งที่ทำบรรลุเป้าหมายหรือไม่ อะไรที่ทำได้ดี และอะไรที่ทำได้ไม่ดี เพราะอะไร โดยให้แต่ละคนสะท้อน” เปิ้ล เล่า

เพราะกลยุทธ์ของการหนุนเสริมขึ้นอยู่กับงานจริงในพื้นที่ การนัดหมายจึงต้องรอให้กลุ่มเยาวชน จัดกิจกรรมก่อน ทีมงานจึงจะได้ลงพื้นที่ กระนั้นแม้จะอยู่ในชุมชนแล้ว ทีมงานก็ยังคงต้องรอจังหวะ รอโอกาสอยู่เหมือนกัน

เพราะการพัฒนาศักยภาพในการคิด การทำงาน สำหรับน้องๆ ที่ประสบการณ์น้อย บางครั้งก็คิดไม่ออก ติดกรอบ เมื่อทีมงานใช้คำถามกระตุ้นเพื่อให้เกิดแล้ว ก็ต้องรอดด้วย **“ถ้าน้องเรียนรู้นับความกดดัน เขาจะไม่ได้อะไร ถ้าอยาก让他เรียนรู้ก็ต้องใช้เวลา เราก็ต้องยอมให้ใช้เวลา เราต้องปล่อยให้เขาคิด แต่ระหว่างรอทีมงานก็ต้องสังเกตวิธีการทำงาน วิธีการแก้ปัญหาของเขาไปด้วย”**

แล้ว บอกเหตุผลว่า ที่ต้องทำเช่นนี้เพราะเคยเห็นแล้วว่า เวลาเรารีบให้ทำเร็วๆ สะท้อนเร็วๆ น้องไม่ได้เข้าใจจริง ๆ เขาก็หนีไปใช้อย่างงๆ

การสรุปทบทวนโดยใช้คำถาม เพื่อให้เยาวชนสะท้อนจากสิ่งที่เกิดขึ้น เป็นวิธีการชี้แนะที่ทีมงานไม่ได้เป็นคนบอก แต่เป็นการเห็นจากสิ่งที่น้องทำ ซึ่งภาพรวมของปัญหาการทำงานของกลุ่มเยาวชนที่พบจากการลงพื้นที่ในครั้งนี้คือ ส่วนใหญ่ไม่ได้เตรียมงาน คิดเออว่าน่าจะทำได้ น่าจะมีคนรับผิดชอบตรงนั้น ตรงนี้ หรือบางกลุ่มไม่ได้มีการแบ่งงานให้เพื่อน มีแต่แกนนำ 2-3 คนที่รู้งานแล้วต้องวิ่งวนทำทุกอย่าง โดยที่เพื่อนๆ ไม่สามารถเข้าไปช่วยได้ การได้มาสรุปทบทวนร่วมกันจึงเป็นการสะท้อนภาพการทำงาน เพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งในกระบวนการนั้น ทีมงานต้องย้ำกับเยาวชนเสมอว่า สิ่งที่เป็นเพื่อนพูด เพื่อนสะท้อน ไม่ใช่การจับผิด แต่เป็นการช่วยกันมองงาน รวมทั้งต้องย้ำถึงเป้าหมายการทำงานว่า พี่ๆ ไม่ได้ต้องการความสำเร็จสมบูรณ์แบบ แต่ถ้ามีเรื่องใดพลาดพลาดก็ให้รู้ว่าพลาดเพราะอะไร

รู้ใจ รับทเรียน

ก่อนสิ้นสุดโครงการ ทีมงานได้จัดค่ายหนุนเสริมศักยภาพเยาวชนอีกครั้ง โดยครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเยาวชนได้สรุปบทเรียนการทำงานของตนเอง ซึ่งทีมงานเลือกใช้กระบวนการประเมินเสริมพลังเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำโครงการของเยาวชน

หัวใจของการประเมินในครั้งนี้คือ การชี้ให้เห็นว่า บทเรียนจากการทำงานจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของตนเองในอนาคต ดังนั้นสิ่งที่ต้องสร้างความเข้าใจคือ ทักษะคติต่อการสรุปบทเรียนว่า การทำงานมีทั้งความสำเร็จและความล้มเหลว การเรียนรู้เงื่อนไขของความสำเร็จและความล้มเหลวอย่างเข้าใจ แล้วนำบทเรียนไปปรับใช้จะช่วยให้น้องสามารถพัฒนาการทำงานได้

กระบวนการในค่ายเริ่มด้วยกิจกรรมสันทนาการที่แฝงข้อคิดเหมือนเช่นเคย โดยทีมงานเลือกใช้กิจกรรมประกอบร่างและกิจกรรมดีลูกโป่ง ที่นำไปสู่ความเข้าใจเงื่อนไข ปัจจัยความสำเร็จและความล้มเหลวของการทำงาน พร้อมกับเสริมกิจกรรมป่วน เพื่อให้เยาวชนเรียนรู้ภาวะอารมณ์ซึ่งมีผลต่อการทำงาน โดยที่มาของกิจกรรมนี้เกิดจากการที่ทีมงานนำความคิดที่รุ่นพี่คนหนึ่งเคยสะท้อนในแวดวงสิ่งแวดล้อมว่า คนทำงานด้านสิ่งแวดล้อมขาดเรื่องการเรียนรู้ด้านใน เพราะมุ่งเรียนรู้แต่ด้านนอก เรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมทั้งๆ ที่พื้นฐานการเรียนรู้ด้านในของคนทำงานพัฒนา คือปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่มีผลต่อการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมประกอบร่างนำไปสู่การทำความเข้าใจว่า เราไม่ได้วัดผลความสำเร็จ เพราะการประกอบร่างมาจากทุกคนที่มาร่วมกัน เพื่อทำให้น้องรู้ว่า เราไม่ได้ต้องการความสวยงาม หรือความสำเร็จ แต่สิ่งที่เราต้องการคือ การเรียนรู้ระหว่างทาง ส่วนกิจกรรมติดลูกโป่ง เปรียบเสมือนการทำโครงการที่ต้องมีปัจจัยแวดล้อมเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งเรื่องเวลา ใจหายที่ให้ทำตามเงื่อนไข ถ้าทำไม่สำเร็จก็ให้น้องนำปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นสาเหตุของการทำไม่สำเร็จมาพูดคุยกัน เพื่อให้ครั้งต่อไปทำได้ดีขึ้น แล้วเชื่อมโยงให้เห็นความสำคัญของการถอดบทเรียน ส่วนป่วน คือกิจกรรมที่จะทำให้น้องได้เรียนรู้อารมณ์ 5 ด้าน คือ โกรธ อายาก เงหา ฟุ้งซ่าน และลังเล เพื่อให้น้องได้เรียนรู้ว่า ระหว่างการทำงานพวกเขาจะมีอารมณ์พวกนี้เข้ามาเกี่ยวข้อง แล้วพวกเขาจะรับมือและจัดการกับอารมณ์เหล่านั้นอย่างไร

นอกจากกิจกรรมข้างต้นแล้ว ทีมงานยังใช้กิจกรรมที่ชื่อว่า “ฉันคือใคร” ด้วยการตั้งคำถามซ้ำๆ ว่า “ฉันคือใคร” แล้วให้น้องๆ เขียนตอบ ภายใต้เป้าหมายคือ ให้น้องได้มองเห็นอุปสรรค ภายในของตัวเอง เพราะหลายๆ ครั้งที่ทำงานน้องมักมองเห็นแต่อุปสรรคภายนอก แต่ไม่ได้มองใจตัวเอง ที่เป็นอุปสรรคใหญ่ของการทำงาน

การผสมผสานกิจกรรมเรียนรู้ดังกล่าว สร้างความตระหนักให้น้องๆ เข้าใจตนเอง เข้าใจเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทำงานโดยเฉพาะเงื่อนไขภายในของตนเอง “เขามองไม่เห็นใจตัวเองที่เป็นอุปสรรคในการทำงาน อยากทำเรื่องใหญ่ๆ หรือฟุ้งจนทำงานไม่ได้ แล้วไปโกรธเพื่อน โกรธตัวเอง พอเอาป่วนเข้ามาใช้ เหมือนชวนให้เขาเห็นว่าความอยากเป็นอย่างไร ความโกรธเป็นอย่างไร มันอยู่ในตัวเราแบบไหน คนที่ได้ลงมือทำงานจะเห็นภาพเลยว่า อ้อ ที่ฉันเจอเป็นแบบนี้ เขาก็จะบ๊ิงทันทีว่า ที่มันไม่สำเร็จไม่ใช่เพราะเพื่อนไม่ร่วมมือ แต่เป็นเพราะตัวเอง” เจน เล่า

เมื่อผ่านการเรียนรู้ภายในแล้ว เยาวชนแต่ละกลุ่มได้ร่วมเรียนรู้เรื่องการใช้เครื่องมือการประเมินเสริมพลังเพื่อประเมินผลการทำงานโครงการของกลุ่ม โดยลดทอน

ขั้นตอนให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเยาวชนคือ ให้แต่ละกลุ่มทบทวนเป้าหมาย ทบทวนกิจกรรม แล้วให้คะแนนกิจกรรมที่ได้ทำ

“กระบวนการประเมินเสริมพลังต้องมีการให้คะแนน แต่เป็นการให้เหตุผลประกอบคะแนนที่ให้ ซึ่งเราก็มีข้อกังวลว่า ด้วยระบบโรงเรียนทำให้คะแนนมีผลมาก จึงต้องทำความเข้าใจกับน้องตั้งแต่แรกว่า ถ้าในมุมมองของการตัดสินใจ คะแนนคือตัวตัดสิน แต่ในมุมมองของการพัฒนา คะแนนก็เหมือนขั้นบันไดที่ ณ วันนี้เราอยู่ที่ขั้นที่ 6 ไม่ใช่เราจะไปถึงขั้น 10 ไม่ได้ จึงต้องพาน้องเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ โดยใครจะให้คะแนนเท่าไรก็ได้ แล้วให้เหตุผลตาม โดยมีพี่เลี้ยงประจำกลุ่มคอย” แอ้ว เล่า

ดังนั้นบรรยากาศของการสรุปบทเรียน จึงไม่ใช่บรรยากาศของความเคร่งเครียดเพื่อการตัดสินใจ แต่เป็นการสรุปบทเรียนเพื่อให้รู้ใจตัวเอง รู้จุดแข็ง จุดอ่อนในการทำงานที่ผ่านมา และเก็บเกี่ยวบทเรียนไปสร้างสรรค์วิธีการทำงานใหม่ๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของเยาวชนทั้งนี้กระบวนการชวนคุยของพี่เลี้ยงประจำกลุ่มจะใช้วิธีละกลุ่มเยาวชนที่มีผลการทำงานที่หลากหลาย

เข้าด้วยกัน 3-4 โครงการ โดยคาดหวังว่า ระหว่างการแลกเปลี่ยนน้องๆ จะได้เรียนรู้บทเรียนผ่านการทำโครงการของเพื่อนกลุ่มอื่นด้วย

มหรธรมเพื่อการเรียนรู้

และแล้วก็ถึงเวลา **“เปิดพื้นที่การเรียนรู้”** ด้วยการจัดงานมหรธรมเพื่อการเรียนรู้ขึ้นอีกครั้ง โดยครั้งนี้ทีมงานหวังสร้างการเรียนรู้ซ้ำอีกครั้ง แต่ครั้งนี้พี่ๆ เปลี่ยนบทบาทใหม่ รับเป็นเจ้าภาพจัดงานเอง เพื่อให้้องได้เห็นเทคนิคและรูปแบบการจัดงานเพื่อนำเสนอข้อมูล รวมทั้งสอดแทรกเรื่องการระดมทุนเพื่อเป็นแนวทางในการทำงานของกลุ่มเยาวชนในอนาคต

สำหรับการออกแบบงาน พี่ๆ ทีมงานได้คัดสรรรูปแบบกิจกรรมดีๆ ของเยาวชนบางกลุ่มมานำเสนอ เช่น ไปสการ์ดของกลุ่มเยาวชนจากลำปาง อินโฟกราฟิกของกลุ่มเยาวชนแม่พริกักดี การแสดงของเยาวชนจากประเศ การแลกเปลี่ยนเมล็ดพันธุ์พืช และกิจกรรมสอยดาวเพื่อระดมทุน โดยเยาวชนสามารถมีส่วนร่วมด้วยการเข้าชมบูธต่าง ๆ พร้อมสะสมแต้มจากการเข้าชมไว้ในสมุดโน้ต

“เราคาดหวังว่า การนำเสนอรูปแบบและเทคนิคที่นำไปใช้ได้จริง ไม่ใช่รูปแบบเดิม ๆ ที่จะให้คนไปเดินดูนิทรรศการที่มีข้อมูลเยอะๆ เพราะเดี๋ยวนี้นคนไม่อ่านกันแล้ว การใช้อินโฟกราฟิก หรือการใช้คำถามเป็นวิธีสร้างการเรียนรู้ที่ดีได้ ซึ่งพี่ๆ จะรู้ว่ากลุ่มไหนมีอะไรดีก็ชวนให้เอามาแชร์กัน” เปิ้ล บอก

การจัดงานมหรธรม จึงเป็นตัวอย่งของกระบวนการนำเสนอข้อมูลที่แปลงเนื้อหายากๆ ให้เป็นเรื่องง่ายๆ หยิบจับไปใช้ได้จริง ตรงประเด็น ตอบโจทย์โดยไม่ต้องบรรยาย แต่ผ่านกิจกรรมหลากหลาย ให้ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน

เมื่อถึงวันสุดท้ายของค่าย เป็นการขมวดการประเมินเสริมพลัง ที่เมื่อได้เห็นบทเรียนความสำเร็จและไม่สำเร็จ คือการคิดว่าถ้าจะทำกิจกรรมแบบเดิมจะปรับอะไรใหม่อย่างไร โดยลดรูปแบบลงเหลือเพียงให้เยาวชนแต่ละกลุ่มสังเคราะห์บทเรียนการทำงานของตนเองว่า ถ้าจะทำใหม่อีกครั้งมีสิ่งใดที่ควรทำ (Do) มีสิ่งใดไม่ควรทำ (Don't) เป็นการขมวดความรู้ในท้ายที่สุดว่า บทเรียนจากการทำเรื่องสิ่งแวดล้อมสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ในช่วงท้ายสุดทีมงานให้เยาวชนแต่ละคนสรุปบทเรียนในมิติคุณค่าของการทำงานโครงการที่มีต่อตนเองและชุมชน ในกิจกรรมโล่ชีวิต ซึ่งมีคำถาม 4 ข้อให้ตอบไว้ในช่องคำตอบแต่ละช่องดังนี้

ก่อนเริ่มโครงการ ตัวเองเป็นอย่างไร มีนิสัยอย่างไร มีวิธีคิดอย่างไร	ระหว่างทำโครงการ มีอารมณ์ ความรู้สึก อย่างไร เจอปัญหา อุปสรรคอย่างไร	โครงการที่ทำ เกิดผลสำเร็จอะไรบ้าง ต่อตนเอง ต่อชุมชน และต่อสิ่งแวดล้อม	เมื่อจบโครงการแล้ว เห็นว่าตนเอง เปลี่ยนแปลงอย่างไร ได้เรียนรู้อะไรบ้าง

ทั้งนี้ คำตอบบนโล่ชีวิตของเยาวชนแต่ละคน จะสะท้อนการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการ โดยมีคำตอบที่น่าสนใจ เช่น เยาวชนรู้สึกกล้าคิดมากขึ้น มีความคิดที่เป็นเหตุเป็นผลมากขึ้นจากกระบวนการทำงานที่เป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งเป็นผลจากการได้ลองคิดและลงมือทำด้วยตนเอง

บทเรียนของ Coaching

การหนุนเสริมการพัฒนาศักยภาพของเยาวชน ที่เป็นเป้าหมายของการทำงานโครงการปลูกใจรักโลก มีร่องรอยของความสำเร็จเรื่องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันของเยาวชน เช่น ไม่ทิ้งขยะเรี่ยราด ปิดไฟเมื่อไม่ใช้ ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ฯลฯ แม้จะเป็นพฤติกรรมเล็กๆ แต่ล้วนเกิดขึ้นจากการมีจิตสำนึก และการเติบโตภายในของเยาวชนที่รู้ตัว รู้ตน รู้เท่าทันอารมณ์ความรู้สึกของตนเอง คิดเป็น สร้างสรรค์ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพบริบท ล้วนเป็นผลอันน่าชื่นใจ แต่กระนั้นทีมงานยอมรับว่า ยังมีงานบางส่วนที่ยังไปไม่ถึงเป้าหมายเห็น

การทำงานกับพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาโครงการในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการหนุนเสริมเยาวชน คือส่วนที่ทีมงานทุกคนเห็นตรงกันว่า ยังทำได้ไม่ดี บทบาทการเป็นโค้ชที่เฝ้ามอง ประคับประคอง เปิดโอกาสให้เยาวชนได้ลงมือคิดเอง ทำเอง จึงยังไม่เกิดขึ้นโดยสมบูรณ์ทุกพื้นที่

การทำงานกับเยาวชนที่อยู่ท่ามกลางภารกิจและความคาดหวังของตนเอง ผู้ปกครอง ครู โรงเรียน ก็เป็นสิ่งที่ยากเกินกว่าจะเข้าไปช่วยจัดการชีวิตน้องๆ ได้ ทั้งนี้ทีมงานยอมรับว่า **เงื่อนไขที่เด็กเยาวชน** ไม่ได้อยากทำโครงการตั้งแต่แรก แต่เข้ามาเพราะครูคัดเลือกคนเก่งของโรงเรียน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เด็กๆ ไม่สามารถแบ่งเวลาได้

“เด็กเขาก็จัดลำดับความสำคัญของชีวิตว่า อะไรสำคัญ เขาก็พยายามหาจุดที่ลงตัว บางคนได้มาฝึก เขาก็ฝึกเต็มที่ บางคนก็แค่เข้ามาร่วมเท่านั้น **การทำงานกับเด็กจึงต้องมีจังหวะ ไม่ใช่ใส่ปุ๊บได้ปั๊บ มันต้องทำซ้ำๆ ย่ำๆ รอ ทบทวน ทำแล้วทำซ้ำอีก ไม่ได้ใส่ครั้งที่ 1 ครั้งที่ 2 แล้วมันเกิด และต้องมีกระบวนการตรวจสอบด้วยว่า หากน้องยังไม่ได้ ก็ต้องมีวิธีการใส่ใหม่ รอจังหวะ รอเวลา**” ทีมงาน เล่า

สิ่งที่ทีมงานทุกคนยืนยันทั้งท้ายเป็นหมายเหตุสำคัญในการทำงานกับเด็กและเยาวชนคือ **การทำงานกับเด็กต้องเข้าใจเด็ก ต้องสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของเขาตลอดการเรียนรู้ ขอให้จับจ้องที่การเรียนรู้ของเด็ก วิธีพูด วิธีคิดของเด็ก แล้ววิเคราะห์ให้เข้าใจ แล้วจะหาวิธีการเข้าถึงพวกเขาได้** ซึ่งเรื่องเช่นนี้ไม่สามารถใช้ทฤษฎีใดๆ มากำกับ แต่ต้องใช้ใจนำทาง

ทีมงานที่เป็นเครือข่ายจากหลายภาคี แต่ละคนนำความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และเครื่องมือ มาร่วมด้วยช่วยกัน เพราะมีเป้าหมายเดียวกันคือการพัฒนาเด็กและเยาวชน เป็นตัวหลอมรวมความแตกต่างให้ผสมกลมกลืน มิตรภาพจากการทำงานร่วมกันคือคุณค่าที่เป็นเอกลักษณ์การทำงานของทีม ณ วันนี้หน่ออ่อนของคนที่ถูกไ้ เพื่อหวังใจว่าเขาจะเติบโตไปดูแลสิ่งแวดล้อมได้หยิ่งราก และปรากฏผลแล้วในบางพื้นที่ หน่ออ่อนที่พร้อมจะเติบโตยังคงได้รับการหนุนเสริมจากพี่ๆ ทีมงาน แม้ว่าจะสิ้นสุดโครงการไปแล้ว เพราะสายใจที่ถักทอได้กลายเป็นความผูกพันที่เชื่อมโยงระหว่างกันให้ต่อเนื่องไปตราบนานเท่านาน

ทีมงานเจ้าหน้าที่โครงการปลูกใจรักย์โลก

รัตนติกา เพชรทองมา
จรียา ตาทิบ

ลัดดา วิไลศรี

ภาคีเครือข่าย

กลุ่มไม้ขีดไฟ

สุเมธนา ปลื้มสูงเนิน
ศรัทธา ปลื้มสูงเนิน

กลุ่มนักวิชาการอิสระ

วรรณณา เลิศวิจิตรจรัส
ไพลิน กล้าจริง

กลุ่มหุ่นไล่กา

พงศกร เกาทอง
ว่าที่ รต. สุทธิลักษณ์ หนองแก้ว
มณิสรา แสงประสงค์

กลุ่มทำดีมะ

ชุติมา เรืองแก้วมณี
นันทน์ภัส วชิระสมบูรณ์

สมาคมป่าชุมชนอีสาน

เกษณี ชีอรัมย์

ศูนย์วนศาสตร์ชุมชนเพื่อคนกับป่า

ประเทศไทย

สุภาภรณ์ ปันวาริ

การอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่า

เพราะ “ป่า” คือ “บ้าน”

โครงการหอมแสงอีกป่าข้าง

บ้านป่าซาง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติอยู่มาก เห็นได้จาก “ป่าชุมชน” ที่ชาวบ้านมีการแบ่งการจัดการออกเป็น 3 ป่า ได้แก่ ป่าแพะ ป่าปง และ ป่าอ่าง แม้จะมีป่ามาก แต่คนก็เข้าไปหาประโยชน์จากป่ามากตามไปด้วย ทั้งหาของป่า ตัดต้นไม้ จนถึงถางพื้นที่ป่า แม้จะมีกฎคุ้มครองป่า แต่เพราะไม่ได้บังคับใช้อย่างจริงจัง และไม่มีผู้รับผิดชอบรักษาป่าโดยตรง ป่าชุมชนบ้านป่าซางจึงค่อยๆ เสื่อมโทรมลง กระทั่งเยาวชนกลุ่มฟรีด้อมโปรเจกต์ซึ่งเป็นเยาวชนที่ทำงานร่วมกับมูลนิธิวัฒนเสรี หน่วยงานต่อต้านการค้ามนุษย์ เห็นปัญหาเรื่องป่าในบ้านของตัวเองมาตลอด ได้รู้จักกับโครงการปลูกใจรักโลกปีที่ 2 จาก พี่แชน-นงนุช จำปารัตน์ เจ้าหน้าที่โครงการเดอะโซลดีโปรเจกต์ มูลนิธิวัฒนเสรี จึงตัดสินใจลุกขึ้นมาดูแลป่า ด้วยการสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน ภายใต้โครงการหอมแสงรักป่าซาง อันหมายถึง “ร่วมแรงรักป่าซาง” หรือร่วมแรงรักษาบ้านของพวกเขานั่นเอง

พี่แชนบอกว่า เห็นว่าโครงการปลูกใจรักโลกน่าสนใจ และเคยทำงานร่วมกับเด็ก ๆ ในชุมชนนี้อยู่แล้ว เห็นเด็ก ๆ ที่นี้ไม่ค่อยผูกพันกับป่า คิดว่าโครงการนี้น่าจะทำให้เขาเห็นความสำคัญของป่าที่บ้านตัวเองมากขึ้น อีกอย่างเราไม่ใช่คนพื้นที่นี้ ก็เลยอยากรู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชนด้วย โดยเรียนรู้ไปพร้อมเด็ก ๆ

ดริม-จุฑามาศ นาลัย หนึ่งในแกนนำเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ปีที่ 2 บอกว่า เธอเห็นว่า ป่าที่บ้านของตัวเองค่อยๆ ลดลง จึงอยากทำอะไรสักอย่าง เมื่อพี่แชนมาชวน เธอและเพื่อนอีก 2 คน คือ แคท-อังคณา หมื่นแก้ว และแจง-สุธิณี ละระภิ จึงตอบตกลง

“ได้รักษาป่าที่บ้านตัวเอง และได้ใช้เวลาว่างมาทำประโยชน์เพื่อสังคม” คือเหตุผลที่ทำให้กลุ่มเยาวชนไม่ลังเลที่จะเข้ามาทำโครงการ

กิจกรรมทำเพื่อป่า

เนื่องจากป่าชุมชนบ้านป่าขางมีถึง 3 แห่ง กลุ่มเยาวชนจึงเริ่มต้นทำงานด้วยการเลือกพื้นที่ทำโครงการที่ **“ป่าปง”** ซึ่งเสื่อมโทรมมากที่สุดและเดินทางไปทำกิจกรรมได้สะดวก โดยปีนี้ทีมงานเพิ่มกิจกรรมหลายอย่าง บางกิจกรรมก็ต่อยอดจากกิจกรรมเดิม บางกิจกรรมคิดขึ้นใหม่ และบางกิจกรรมก็ใช้ทุนเดิมของชุมชน แต่ **“เป้าหมาย”** การทำงานเพิ่มขึ้นคือ ต้องการสร้างความเข้มแข็งในการทำโครงการให้แกนนำเยาวชนชุดปัจจุบันจำนวน 10 คน และหาแนวร่วมเพิ่มอีก 10 คน ที่เห็นประโยชน์และความสำคัญของป่า

เมื่อทีมพร้อม เป้าหมายพร้อม กิจกรรมพร้อม การทำโครงการจึงเริ่มขึ้น ซึ่งกิจกรรมแรกของน้องๆ เป็นกิจกรรมประจำปีของชุมชน คือ **“วอล์คแรลลี่”** โดยพวกเขาได้เข้าไปร่วมจัดฐานการเรียนรู้ป่าดงพงพให้ชาวบ้านเรียนรู้พืชพรรณในป่า และถือเป็นการเปิดตัวทีมงานให้เป็นที่รู้จักของชุมชน

หลังวอล์คแรลลี่ผ่านไป ทีมงานได้ทำกิจกรรม **“ห้ามตัดยอด”** เนื่องจากต้องการนำความรู้ด้านสัณฐานชาติที่เคยศึกษาไว้ในปี 2 มาต่อยอด จากนั้นจึงเดินทางไปทำกิจกรรม **“สำรวจป่าร่วมกับผู้รู้”** เพื่อเตรียมตัวจัดค่ายให้น้องๆ ในหมู่บ้านกับกิจกรรมสำคัญ **“เปิดพื้นที่ป่าเรียนรู้”** และการคืนข้อมูลแก่ชุมชนต่อไป

แม้เคยสำรวจป่าแล้วในปีที่ 2 แต่เมื่อจะทำกิจกรรมในปีที่ 3 ก็ต้องสำรวจอีก เนื่องจากทำกิจกรรมคนละฤดู ย่อมมีพืชพรรณที่ต่างกัน ครั้งแรกพวกเขาสำรวจแค่ไม้ใหญ่และไผ่ รอบนี้จึงคิดสำรวจสมุนไพรและผักเพิ่ม เพราะชาวบ้านนิยมนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งวิธีการเก็บความรู้จากปากก็ไม่ยาก น้องๆ ใช้วิธีเด็ดตัวอย่างใบไม้

กลับมาสอบถามชื่อและสรรพคุณทางยาจากอู๋ยหวัง ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน

จากนั้นนำไปไม้เหล่านั้นไปสต๊าฟเก็บเป็นฐานข้อมูล แต่ก็พบปัญหาเมื่อใบไม้ทั้งหมดถูกเจ้าหน้าที่ดูแลมูลนิธิฯ เก็บทิ้ง กลุ่มเยาวชนจึงแก้ปัญหาด้วยการพิมพ์ข้อมูลที่ใส่กระดาษและรวมเป็นเล่มแทน จำนวนพืชพรรณที่พบทั้งหมดแบ่งเป็นสมุนไพร 10 ชนิด ต้นไม้ 43 ชนิด มี 112 ต้นเป็นต้นไม้ใหญ่ เหตุผลที่ต้องรู้จำนวนต้นไม้แบบละเอียด ก็เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับจำนวนต้นไม้ในอดีต

เมื่อได้จำนวนต้นไม้แล้ว กลุ่มเยาวชนยังจัดกิจกรรม **“สำรวจครัวเรือน”** ซึ่งก็คือการสำรวจข้อมูลการใช้ประโยชน์จากป่าของครัวเรือนต่างๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผล เพื่อ **“คืนข้อมูลให้ชุมชน”** ระบุว่าตัวเองใช้ประโยชน์จากป่าไหนมากที่สุด เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลกระทบด้านรายได้ และแหล่งอาหารเมื่อปริมาณต้นไม้ในป่าลดลง โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 100 หลังคาเรือน ได้รายได้เฉลี่ย 200 กว่าบาทต่อ 1 ครั้งต่อ 1 ครัวเรือนที่เข้าไปเก็บของป่า ซึ่งกลุ่มเยาวชนบอกว่า จากการสอบถามผู้ปกครอง จำนวนเงินดังกล่าวลดลงกว่าครั้งที่เคยได้ แสดงว่าของป่าอาจมีจำนวนลดลง

เรียนรู้คุณค่าและความหมายของป่า

เมื่อข้อมูลเรื่องป่าพร้อม กลุ่มเยาวชนจึงเดินทางไปจัดกิจกรรม **“เปิดพื้นที่ป่าเรียนรู้”** ซึ่งเป็นค่ายที่ชักชวนเด็กๆ ในหมู่บ้านเดินขึ้นดอย ระหว่างทางหากเจอผักชนิดไหนก็เก็บกลับมาประกอบอาหาร และตอบคำถามในใบงานเกี่ยวกับพืชในป่า ทั้งหมดนี้ก็เพื่อให้เด็กๆ รู้จักและเห็นความสำคัญของป่ามากขึ้น โดยกลุ่มเยาวชนได้ขอความช่วยเหลือจาก พี่ต๋อย-วรรณภา เชื้อเมืองพาน และ ลุงซัด ทิพย์สุภา ปราชญ์ชาวบ้านพาเดินสำรวจป่าและให้ความรู้เรื่องป่า ความอ่อนนุ่มในการเข้าหาผู้ใหญ่ และการเห็นคุณค่าภูมิปัญญา

ชาวบ้านของเด็กๆ ทำให้พี่ตั๋ยเกิดความเอ็นดู พร้อมจะสนับสนุนการทำงานของพวกเขายังเต็มที่

หยก-ชติยาภรณ์ ฤงแก้ว บอกถึงผลตอบรับจากกิจกรรมนี้ว่า “เด็ก ๆ ในหมู่บ้านได้รู้จักกับป่า ทำให้บางคนสนใจมาช่วยกลุ่มของพวกเราทำกิจกรรม และอยากมาทำอีก แต่คงต้องเปลี่ยนพื้นที่ เพราะดอยชันเกินไป เดินค่อนข้างยาก”

เมื่อใกล้จบโครงการ กลุ่มเยาวชนสรุปผลการทำงาน โดยนำข้อมูลที่ได้สำรวจมาเผยแพร่ในกิจกรรม “คืนข้อมูลให้ชุมชน” ซึ่งในวันนั้นกลุ่มเยาวชนบอกว่า มีทั้งชาวบ้านที่เห็นด้วยและสนับสนุนเรื่องการรักษาพื้นที่ป่า และมีบางส่วนที่มองไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องรักษาพื้นที่ป่า

สำหรับกิจกรรมส่งท้ายของกลุ่มฟรีด้อมโปรเจกต์คือ “จัดนิทรรศการ” เพื่อส่งมอบความรู้สู่สาธารณะ โดยจัดเป็นนิทรรศการประมวลภาพกิจกรรม และสรุปความรู้ไว้ในห้องสมุดของมูลนิธิฯ ดริมเล่าว่า “ที่เลือกตั้งไว้ในห้องสมุด เพราะทุกวันเสาร์เมื่อมีเด็กมาทำกิจกรรม เขาจะได้อ่านและเล่นเกมต่อจิ๊กซอว์รูปกิจกรรม ซึ่งก็มีน้องสนใจและมาถามว่า พี่ดริมนี่รูปป่าบ้านเราหรอ พวกเราจึงตั้งใจจัดนิทรรศการนี้ไปเรื่อย ๆ”

บทเรียนจากป่า

กว่าจะถึงปลายทางของโครงการ เยาวชนกลุ่มฟรีด้อมโปรเจกต์สะท้อนปัญหาเป็นเสียงเดียวกันว่า บทเรียนสำคัญของการทำงานเป็นทีมคือ “การประชุม”

ดริมในฐานะหัวหน้าทีมยอมรับว่า เธอเรียกประชุมแบบกระชั้นชิดมากเกินไป พอได้รับคำแนะนำจากพี่แซกก็อยากพูดคุยทันที จึงนัดเพื่อนผ่านเฟซบุ๊ก คนที่ไม่ได้เล่นเฟซบุ๊กตอนนั้นก็จะไม่ได้มา หรือบางครั้งนัดกันล่วงหน้าแล้วถ้าเพื่อนลืมหรือติดกิจกรรมที่โรงเรียนก็มาไม่ได้ พอมาไม่ครบ เวลาทำงานด้วยกันจึงมีปัญหา

ปัญหาที่ดริมกล่าวถึงคือ การประสานงานกับองค์กรภายนอก แต่ที่เป็นปัญหามากที่สุดคือ ความไม่เข้าใจระบบการทำงานของทีมงาน และการทำงานทับซ้อนหน้าที่กับเพื่อน แต่ทุกคนยอมรับว่า การทำงานในโครงการนี้เป็นแบบฝึกหัดบทแรกที่กำลังลองการทำงานและการปรับตัวให้เข้ากับสังคมในอนาคตของพวกเขา ข้อผิดพลาดต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงเป็นข้อดีที่ทำให้พวกเขาได้เรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตัวเอง

ขณะที่ เจริญ-กรณิกา นวลคำ กล่าวตรงไปตรงมาว่า โครงการนี้เปลี่ยนแปลงตัวเธอชนิดที่เรียกว่า “ฟ้ากับเหว”

“เมื่อก่อน หนูไม่ค่อยอยู่กับคนอื่น ชอบอยู่แต่ในบ้าน ไม่ค่อยเสนอความคิดเห็น ไม่กล้าท้วงคนอื่น แต่พอเข้าโครงการก็มีมุมมองที่สมเหตุสมผลมากขึ้น กล้าคุยกับคนที่ไม่สนิท กล้าแสดงความคิดเห็น ตอนที่ฟังคนอื่นพูดแล้วไม่ค่อยถูกใจ รอคนอื่นพูดเท่าไรก็ไม่เข้าประเด็น หนูทนไม่ไหวจนต้องลุกขึ้นพูดเอง ทำให้หลังจากนั้นหนูกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าท้วงคนอื่น”

อีกหนึ่งสาวน้อยที่ยืนยันหนักแน่นถึงเปลี่ยนแปลงของตัวเองหลังเข้ามาทำโครงการคือ **ออย-พัชรดา ใจดี** ที่บอกว่า เมื่อก่อนเวลาต้องพูดในวงประชุม เธอจะร้องไห้เสมอ เพราะรู้สึกไม่กล้า ทว่าเมื่อลองค่อยๆ แสดงความคิดเห็นไปเรื่อยๆ ทำให้เธอกล้ามากขึ้น และกล้าออกมาเป็นผู้นำในอีกหลายเรื่อง กระทั่งตอนนี้เธอกล้าก้าวขึ้นสู่การเป็นประธานนักเรียนของโรงเรียนแล้ว

ส่วนอีก 2 สาว **ไอซ์-อริสรา สุตา** และ **แฮมม-สุพัตรา เชื้อเมืองพาน** ที่จับพลัดจับผลูมาร่วมทีมตามคำชวนของพี่ๆ อย่างไม่ตั้งใจ ก็ได้พบความมุ่งมั่นต่อการรับผิดชอบหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายของแต่ละกิจกรรมภายในตัวเอง

สำหรับ **ชิกกี้-ปิยะธิดา ตุงคุบริ** เล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจว่า เธอกล้าแสดงความคิดเห็น กล้าพูด กล้าทำมากขึ้น แถมที่บ้านยังสนับสนุนให้ทำโครงการ เพราะเห็นว่ามีความประโยชน์จริงๆ

ขณะที่หยก เสริมถึงประโยชน์ของโครงการปลูกใจรักโลกว่า การเข้าค่ายแต่ละครั้ง เธอจะได้แนวคิดจากทีมพี่เลี้ยงที่คาดไม่ถึงถึงกลับไปด้วย พอไปทำกิจกรรมที่โรงเรียน เธอจึงมีความคิดที่ต่างจากคนอื่น ซึ่งช่วยแก้ปัญหาได้ดีขึ้น

สำหรับดริมที่ต้องทำหน้าที่ทั้งหัวหน้าทีมและนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ต้องเตรียมสอบเข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัย บอกว่า เธอรู้สึกกดดันและเครียดมากที่ต้องรับภาระพร้อมกัน แต่เธอก็เลือกจะไม่ทิ้งทางใดทางหนึ่ง เพราะนี่คือความรับผิดชอบ

“เวลาทำงานเหนื่อยยามทุ่มเททุกอย่าง พยายามมาเข้ากว่าน้อง เพื่อให้เขาเห็นเป็นตัวอย่าง เพราะการทำงานเป็นทีมเหมือนกับรถแข่ง ต้องมี 4 ล้อ ถ้าขาดล้อใดล้อหนึ่งไป ก็ไม่สามารถไปต่อได้ ตัวหนูคือล้อหน้า ซึ่งมีหน้าที่ต้องนำพาทีมไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ให้ได้”

พี่แซ่ สรุปทิ้งท้ายถึงเปลี่ยนแปลงในระยะเวลา 2 ปี ของกลุ่มฟรีด้อมโปรเจกต์ว่า จากปีแรกที่เธอต้องลงมือทำให้เด็ก ๆ ดูเป็นตัวอย่าง มาปีนี้เธอสามารถปล่อยให้เด็ก ๆ ลงมือทำเองได้ และวางบทบาทของตัวเองไว้เป็นแค่ที่ปรึกษา เธอจึงเห็นความเปลี่ยนแปลงในตัวเด็ก ๆ มากขึ้น

“น้องๆ กล้าคิด กล้าทำมากขึ้น เพราะไม่ค่อยได้ทำกิจกรรม นี่จึงเป็นกิจกรรมแรกที่เขาได้เจอเพื่อน ๆ จากที่อื่น นอกจากเพื่อนในหมู่บ้าน เห็นชัดว่าพวกเขารู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม จากแต่ก่อนคิดแต่เรื่องเรียนและเรื่องของตัวเอง ตอนนี้คิดเรื่องของหมู่บ้าน เรื่องชุมชนมากขึ้น คิดได้เองโดยไม่ต้องรอเราบอกให้ทำอะไรอีกแล้ว”

โครงการซ่อมแซมอักษป่าชาว

ที่ปรึกษาโครงการ

นางนุช จำปารัตน์

ทีมงาน

จุฑามาศ นาลัย

กรณิกา นวลคำ

ปิยะธิดา ตุงคนวี

ชติยาภรณ์ ถุงแก้ว

พัชรดา ใจดี

อริสรา สุดา

สุพัตรา เชื้อเมืองพาน

ต่อกล้า...ต่อชีวิต

.....
โครงการคืนต้นกล้าให้ผืนป่าม่อนต้นลาน

“ต่อให้คนตัดป่าไปครึ่งละเป็นร้อยตัน แต่สองมือปลูกได้ที่ละต้นก็ต้องทำ...ท้อแต่ก็ไม่ถอย”

คือเสียงสะท้อนที่ก้องอยู่ในใจของเยาวชนกลุ่มหนึ่งแห่งชุมชนบ้านสาแพะ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ตามรอยพระนักพัฒนาขึ้นไปทางตอนเหนือของประเทศไทยในชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่ง พื้นที่ราว 60 ไร่ของปาม่อนต้นลาน ตำบลสาแพะ อำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง ก็มีสภาพไม่ต่างจากป่าที่อื่น ๆ จากป่าไม้หนาที่บิที่เคยอุดมสมบูรณ์ด้วยพรรณไม้นานาชนิด กลับถูกคนในชุมชนและคนนอกพื้นที่ตัดไปใช้ประโยชน์จนร่อยหรอ เมื่อความแห้งแล้งมาเยือน วิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมต้องหยุดชะงัก ตามมาด้วยปัญหาไฟไหม้ป่าทั้งจากความสะเพร่าของคนและธรรมชาติ

ป่าชุมชนตำบลสาแพะมีอยู่ 2 แห่ง ได้แก่ ปาม่อนต้นลาน และป่าสาบหก อาจจะเป็นโชคดีของชุมชนบ้านสาแพะที่มี **พระครูสันติพนารักษ์ พระนักพัฒนา เจ้าอาวาสวัดสาแพะ** เป็นตัวอย่างให้คนในชุมชน รวมถึงเด็กและเยาวชนเห็นถึงความพยายามในการฟื้นฟูและรักษาป่าชุมชนให้คงอยู่ ถึงแม้ป่าทั้งสองจะอยู่คนละฟากฝั่งของตำบล แต่เพราะป่าชุมชนเป็นของทุกคน พระครูจึงลงมือปลูกป่าและจัดพิธีกรรมบวชป่าทั้ง 2 แห่งต่อเนื่องมานานนับสิบปี แม้ว่าแรงคนปลูก...จะไม่เร็วเท่าแรงคนตัดก็ตาม

มาส-วัชรพงษ์ สุขพรรณ ประธานกลุ่มเยาวชนฮักบ้านเกิด บอกว่า เขามักได้ยินพระครูเทศน์ธรรมและอบรมให้ความรู้เรื่องป่าแก่สาธุชนในวันสำคัญทางศาสนาอยู่เสมอ พระครูสันติพนารักษ์จึงเป็นเสมือนแรงผลักดันให้กลุ่มเยาวชนก้าวขึ้นมารับผิดชอบ **โครงการคืนต้นกล้าให้ผืนปาม่อนต้นลาน** ด้วยตัวเอง เพราะอยากช่วยแบ่งเบาภาระของท่าน

“โครงการคืบตันกล้าให้ผีนปาม่อนตันลาน มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเรียนรู้ประโยชน์ของป่าและเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งเพื่อส่งสารต่อให้คนในชุมชนเข้าใจสภาพปัญหาป่าชุมชนในปัจจุบัน แล้วหันมาร่วมมือกันอนุรักษ์และดูแลป่าให้คงอยู่ ก่อนที่จะสายเกินไป”

“ตั้งแต่จำความได้เวลาพ่อแม่พาไปวัดก็ได้ฟังพระครูพูดถึงป่าให้ญาติโยมฟังมาตลอด หลายครั้งพระครูเอ่ยปากชวนพวกเราไปร่วมกิจกรรมบวชป่า เรื่องป่าเลยกลายเป็นสำนึกที่ติดตัวมาโดยไม่รู้ตัว พอมีโครงการปลูกไม้รักโลกที่เกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติเข้ามา เราเลยทำ เพราะไหน ๆ ก็ทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนอยู่แล้ว ทำอีกอย่างคงไม่น่าจะเป็นอะไร และคงไม่มีอะไรยาก” มาส กล่าว

คิดเอง...ทำเอง

การร่วมกิจกรรมที่ผู้ใหญ่คิดให้ทำ กับเมื่อต้องคิดและทำด้วยตัวเองตั้งแต่ต้นนั้นต่างกัน กลุ่มเยาวชนฮักบ้านเกิด บอกว่า ช่วงเวลาปรับตัวทำงานในตอนแรกนั้นยากมาก เพราะพวกเขาไม่เคยทำโครงการที่ต้องมีการวางแผนระยะยาว และต้องคิดแบบมีเหตุผลประกอบการทำกิจกรรมทุกขั้นตอนแบบนี้มาก่อน ทำให้ขาดความเข้าใจจนเกิดความกลัว เพราะปกติจะทำตามทีพระครูบอก หรือทำตามทีผู้ใหญ่คิดมันก็ง่าย เพราะเราแค่ไปช่วยทำ แต่โครงการนี้ต้องคิดเองตั้งแต่ต้น แล้วทำเองด้วย มันเลยยาก เพราะเราไม่มีความรู้ และไม่เคยทำมาก่อน...ทำแล้วกลัวว่าต้องทำอะไรต่อ กลัวว่าจะทำไม่ได้...แต่แปลกทีเมื่อได้ลงมือทำจริง ๆ ความกลัวหายไปเลย ทำให้ได้เรียนรู้ว่าที่กลัว เพราะยังไม่ได้ทำ

โครงการคืบตันกล้าให้ผีนปาม่อนตันลาน มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชุมชนเรียนรู้ประโยชน์ของป่า และเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งเพื่อส่งสารต่อให้คนในชุมชนเข้าใจสภาพปัญหาป่าชุมชนในปัจจุบัน หันมา

ร่วมมือกันอนุรักษ์และดูแลป่าให้คงอยู่ ก่อนที่จะสายเกินไป

ในฐานะประธานกลุ่ม มาสให้เหตุผลที่เลือกปาม่อนตันลานเป็นจุดเริ่มต้นในการทำโครงการ ทั้งที่เขาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่ใกล้กับป่าสาบหมากมากกว่าว่า ปาม่อนตันลานเป็นผืนป่าที่ได้รับความสนใจทั้งจากคนในและนอกชุมชนน้อยกว่าป่าสาบหมาก เห็นได้จากป่าแห่งนี้มีบริษัทเอกชนเข้ามาทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การสร้างฝายและการรณรงค์ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เลยอยากเป็นส่วนหนึ่งในการเข้ามาดูแลและให้ความสนใจปาม่อนตันลานบ้าง

“ป่าของเรา คนในชุมชนควรช่วยกันดูแลรักษา ไม่ใช่ตั้งตารอคอยให้คนอื่นมาช่วยอยู่ตลอด”

“ทีม” ต้องก้าวไปพร้อมกับ

ด้วยเป็นเด็กในชุมชนและเคยทำกิจกรรมเพื่อชุมชนด้วยกันมาก่อน การรวมกลุ่มทำงานน่าจะทำได้ไม่ยาก แต่เมื่อกลุ่มไม่เป็นกลุ่ม...งานจึงไม่เดินหน้า

กิจกรรมสำรวจป่าและสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากคนในชุมชนเป็นงานแรกที่กลุ่มเยาวชนต้องทำ เริ่มจากทำความเข้าใจป่าด้วยการเข้าไปสำรวจข้อมูลพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า แล้วเชื่อมโยงข้อมูลผืนปาม่อนตันลานในอดีตจากการสัมภาษณ์ผู้คนในชุมชน เพื่อให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันให้ได้มากที่สุด

การสำรวจป่าทำให้ได้ข้อมูลสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น ชนิดพืชพันธุ์ไม้ ทั้งไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ไม้ล้มลุก และพืชผลที่กินได้ รวมถึงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในป่า

ส่วนการสัมภาษณ์ชาวบ้านด้วยการสอบถามถึงสภาพป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่มีย้อนกลับไปในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา เป็นข้อมูลอ้างอิงซึ่งสามารถนำมาเปรียบเทียบกับสภาพป่าในขณะนี้ได้

2 ปีในการทำโครงการ ปีแรกเป็นปีที่มีปัญหาด้านการจัดการเวลามากที่สุด **อ๋ม-กุลธิดา ขยันดี** เล่าว่า ในช่วงต้นของการทำโครงการ **แต่ละคนไม่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการทำโครงการมากพอ ทำให้ไม่สามารถจัดสรรเวลามาทำกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงกันได้** จนเกิดปัญหาเนื่องจากเข้าใจขั้นตอนการทำงานไม่ตรงกัน

มาศ วิเคราะห์ข้อผิดพลาดของตัวเองจากการทำงานในปีแรกว่า เป็นเพราะเขา**ไม่มีความอดทนและใจร้อนเกินไป** ตอนนั้นดื่มน้ำส้มจืดไป น้ำดื่มน้ำจืดไป น้ำจืดก็มาสาย บางคนไม่มา เลยตัดสินใจเข้าไปสำรวจและทำทุกอย่างเอง โดยไม่ปรึกษาและไม่รอใคร ทั้งที่ไม่มีความรู้เรื่องป่าเลย คิดแค่ว่าในเมื่อนัดแล้วไม่มีใครมา ไปเองคนเดียวก็ได้ ผลคือเข้าไปสำรวจแล้วกลับออกมาก็ไม่ได้ข้อมูลอะไร เพราะไม่รู้จะไปเก็บข้อมูลอะไร เข้าไปมั่ว ๆ เสียเวลาเปล่า

นอกจากนี้ เมื่อแกนนำเยาวชนแต่ละคนไม่มีเวลา คิดว่า **“ทำให้เสร็จๆ ไป”** เป็นอุปสรรคทางความคิดอีกอย่างหนึ่งที่เข้ามาขัดขวางการทำงาน ยกตัวอย่างการทำโครงการปีแรก ทั้งที่พวกเขาวางแผนพื้นที่พูดคุยกับชาวบ้านด้วยตัวเอง แต่เพราะไม่สามารถบริหารจัดการเวลาเรียนและทำโครงการได้ จึงทำได้แค่แจกแบบสอบถามให้คนในชุมชนช่วยตอบคำถาม

แพรว-เกิ้ลิตตะวัน มีกำไร บอกว่า ถึงแม้แบบสอบถามจะครอบคลุมข้อมูลที่ต้องการทั้งหมด ทั้งเรื่องประวัติป่าม่อนต้นลานและการใช้ประโยชน์จากป่า แต่ขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลที่ขาดการวางแผน ทำให้ข้อมูลตกหล่น เนื่องจากไม่ได้ติดตามเก็บแบบสอบถามจากชาวบ้านจนครบถ้วน ทั้งยังไม่มีโอกาสสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างแกนนำโครงการและผู้ใหญ่ในชุมชน

ข้อบกพร่องจากความไม่เข้าใจงานและการทำงานโดยปราศจากทีมเวิร์ค ส่งผลให้การทำโครงการปีแรกของกลุ่มเยาวชนฮักบ้านเกิดไม่สามารถเก็บข้อมูลป่าที่น่าเชื่อถือได้ดีพอ เป้าหมายที่วางไว้ว่าจะเก็บข้อมูลชาวบ้านทั้งหมด 30 เปรอร์เซ็นต์จากร้อยกว่าหลังคาเรือนคลาดเคลื่อน และไม่ได้ข้อมูลเฉพาะเจาะจง เนื่องจากกลุ่มเยาวชนไม่ได้ระบุชัดเจนว่าต้องการได้ข้อมูลป่าชุมชนแห่งไหน ทำให้ได้ข้อมูลที่กระจัดกระจายอยู่ทั้ง 2 ป่า แทนที่จะเป็นป่าม่อนต้นลานแห่งเดียว เมื่อข้อมูลที่ได้ไม่มีคุณภาพ จึงไม่สามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประโยชน์ต่อได้

“ข้อมูลไม่เพียงพอที่จะอธิบายสภาพปัญหาของป่าม่อนต้นลานได้เลย” อ๋ม กล่าว

ด้วยเหตุนี้ในปีที่ 2 ของการทำโครงการ พวกเขาจึงวางแผนลงเก็บข้อมูลชุมชนเพิ่มขึ้นจาก 30 หลังคาเรือนเป็น 60 หลังคาเรือน ใช้วิธีลงไปสัมภาษณ์ด้วยตัวเองและให้สมาชิกในกลุ่มที่ไม่ใช่แกนนำ แต่มีความสนใจทำกิจกรรม พูดคุยสอบถามจากพ่อแม่โดยตรงเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดและน่าเชื่อถือมากขึ้น

“เราพยายามดึงให้น้องๆ และผู้ปกครองมาทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ผู้ปกครองจะได้รับรู้ในสิ่งที่เด็กทำด้วย” อ๋ม กล่าว

ปรับเปลี่ยน และเรียนรู้

“แกนนำปีแรกมีอยู่ 12 คน ปีนี้เหลือพวกเราทำหลัก ๆ กันอยู่ 5 คน แต่เราก็ไม่ทอดทิ้งหรือรู้สึกน้อยใจ เพราะเข้าใจได้ว่าในปีแรกพวกเราไม่ได้เตรียมความพร้อมของตัวเองดีพอ ไม่สามารถสื่อสารให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจการทำงานในทิศทางเดียวกันได้” มาส เอ๋เย็น

บทเรียนจากการไม่รับฟังผู้อื่น และไม่ทำงานเป็นทีม ทำให้เสียเวลา ทั้งข้อมูลที่ได้ก็ยังไม่มีความหมายมากพอที่จะนำมาใช้ประโยชน์เพื่อสานต่อโครงการได้ ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงนำข้อบกพร่องและข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นมาเป็นบทเรียน เพื่อปรับปรุงตัวเองและการทำงานของทีม

“ปีแรกยอมรับเลยว่าผมฉายเดี่ยว ใช้ตัวเองเป็นศูนย์กลาง ทำอะไรไม่รอบ ไม่ถามใคร ป่าใหญ่ขนาดนั้นผมคนเดียวทำอะไรไม่ได้หรอก เราต้องช่วยกัน” มาส สะท้อนความคิด แล้วย้ำว่า **การทำงานเป็นทีมต้องแยกภาวะความเป็นผู้นำออกจากการเป็นนักตัดสินใจ** ต้องวางระเบียบและข้อตกลงในกลุ่มให้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ต้องทำงานร่วมกันมากกว่า 1 คน

เมื่อความคิด วิธีการทำงานตกตะกอน พวกเขาจึงวางแผนการทำงานระยะยาว โดยกำหนดเป็นปฏิทินกิจกรรม เพื่อช่วยแก้ปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเวลา ทำให้สมาชิกในกลุ่มกลับมาทำงานร่วมกันได้อีกครั้ง นอกจากนี้ ปฏิทินการทำงานยังช่วยให้พวกเขาแบ่งบทบาทหน้าที่ที่ง่ายขึ้น ยิ่งเมื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนช่วยคิดและแสดงความคิดเห็น งานจึงเดินหน้าได้อย่างเป็นระบบ เพราะแต่ละคนรู้ว่าตัวเองมีบทบาทหน้าที่อะไร และต้องรับผิดชอบอะไรในแต่ละกิจกรรม ทั้งยังจัดสรรเวลาทำโครงการและแบ่งเวลาให้กับการเรียนรู้ได้ลงตัว

“ก่อนหน้านี้เวลาเรียกประชุมเราจะเรียกแบบกะทันหันมาก จึงไม่แปลกที่หลายคนมาร่วมประชุมด้วยไม่ได้ เพราะติดธุระส่วนตัว แต่พอเราวางแผนระยะยาวว่าเดือนนี้จะทำกิจกรรมอะไร อาทิตย์นี้ วันนี้จะทำอะไร แต่ละคนจึงจัดสรรเวลาของตัวเองได้ ตอนไหนควรแบ่งเวลาให้กับการเรียน ตอนไหนออกมาทำกิจกรรม ถ้างาน

“การประชุม” จึงไม่ใช่เรื่องน่าขยาดสำหรับกลุ่มเยาวชนชนฮักบ้านเกิดอีกต่อไป พวกเขาสามารถพัฒนารูปแบบการประชุมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ด้วยการมอบหมายโจทย์การบ้านหรือประเด็นการประชุมในวาระถัดไป ให้สมาชิกทำการบ้านมาก่อนล่วงหน้าจะได้ไม่ใช้เวลาประชุมมากเกินไป ส่วนกลวิธีที่ใช้ในการสร้างสีสันและคั่นสาระที่ต้องการในเชิงลึก พวกเขานำวิธีการเขียนลงกระดาษที่ได้เรียนรู้จากการอบรมจากพี่ๆ โครงการปลูกใจรักษ์โลกมาประยุกต์ใช้อย่างได้ผล”

โรงเรียนและโครงการชนกันจนเลื่อนไม่ได้จริง ๆ แก่นำคนที่ว่างก็ต้องเข้ามารับผิดชอบสานงานไปก่อน” มาส ย้ำภาพการทำงานของทีม

ขณะที่อ้อม ย้ำว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการทำงานของทีม หลังมีการวางแผนงานระยะยาวอย่างชัดเจน คือ สมาชิกกลุ่มมาประชุมกันได้อย่างพร้อมเพรียง เป็นการสร้างโอกาสให้ทีมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ยิ่งประชุมก็ยิ่งได้ไอเดียจากคนอื่น การทำงานก็สนุกและง่ายขึ้น

ด้วยเหตุนี้ **“การประชุม”** จึงไม่ใช่เรื่องน่าขยาดสำหรับกลุ่มเยาวชนชนฮักบ้านเกิดอีกต่อไป พวกเขาสามารถพัฒนารูปแบบการประชุมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ด้วยการมอบหมายโจทย์การบ้านหรือประเด็นการประชุมในวาระถัดไปให้สมาชิกทำการบ้านมาก่อนล่วงหน้าจะได้ไม่ใช้เวลาประชุมมากเกินไป ส่วนกลวิธีที่ใช้ในการสร้างสีสันและคั่นสาระที่ต้องการในเชิงลึก พวกเขานำวิธีการเขียนลงกระดาษที่ได้เรียนรู้จากการอบรมจากพี่ๆ โครงการปลูกใจรักษ์โลกมาประยุกต์ใช้อย่างได้ผล

การเขียนสื่อสารสิ่งที่ต้องการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือนำเสนอลงในกระดาษ เป็นการตกตะกอนสิ่งที่แต่ละคนคิดออกมาเป็นตัวอักษรแทนคำพูด ตัวอักษรที่ว่ามีน้ำหนักในการสื่อสารเชิงลึก เนื่องจากผู้เขียนมีเวลาคิดก่อนเขียน มากกว่าคิดแล้วพูด

“ไม่กลัวพูด กลัวพูดไม่ถูก แต่ถ้าเขียนจะมีเวลาคิดเยอะกว่า ไม่ต้องเขินและเกร็ง” แพรว กล่าว

สร้าง “มูลค่าต้นไม้” ให้เป็นดัชนีชี้วัด

เมื่อจัดทัพ จัดทีม และวางแผนการทำงานลงตัว คำถามคือ **“ข้อมูล”** ที่ได้มาจะสื่อสารให้คนในชุมชนเห็นถึงผลเสียของการตัดไม้ทำลายป่าอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้นได้อย่างไร

การสร้างมูลค่าให้กับทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกทำลายไป คือ คำตอบของโจทย์นี้

“ถ้าเราพูดว่ามีคนตัดต้นไม้ออกไป 2 ต้น ฟังแล้วก็ยังรู้สึกเฉย ๆ ไม่ได้รู้สึกว่าสูญเสียอะไร แต่ถ้าเราแปลงค่าต้นไม้ 2 ต้นเป็นมูลค่า ยกตัวอย่าง ต้นไม้ 2 ต้นคิดเป็นมูลค่า 2 หมื่นบาท ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ข้อมูลจะแตกต่างกันทันที ต้นไม้หายไป 2 ต้น เท่ากับชุมชนของเรา ป่าของเราจ่ายเงินออกไปให้คนอื่นฟรีๆ” มาส อธิบาย

กลุ่มเยาวชนชนฮักบ้านเกิด เน้นย้ำว่า การสร้างความตระหนักรู้ต้องทำให้คนในชุมชนเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ด้วยการฉายให้เห็นภาพใหญ่แล้วค่อยสาวมาถึงชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

“เราบอกว่าเดิมป่าสมบูรณ์ สามารถเก็บของป่าออกมากินมาขายได้ ก็ให้คนในชุมชนลองคิดคร่าวๆ ว่าเห็ดโคน เห็ดน้ำผึ้ง หน่อไม้ ผักกูด ผักหวานที่เก็บมาในปีๆ หนึ่งคิดเป็นเงินเท่าไร ตอนนี้ป่าไม่มีผัก ไม่มีเห็ดให้เก็บแล้ว นั่นหมายถึงต้องใช้เงินไปซื้อพืช ผักเหล่านั้นเป็นจำนวนเงินกี่บาท การอธิบายแบบนี้ จะทำให้คนในชุมชนเห็นภาพว่าเขาเคยได้อะไร และเสียอะไรไป” อุ้ม อธิบายต่อ

มาส บอกว่า เรื่องที่คนทั่วไปมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา อย่างการตัดไม้ไผ่จากป่ามาเหลาเพื่อทำเป็นไม้ค้ำยัน สำหรับปลูกไม้เลื้อยที่มีนายทุนเข้ามาส่งเสริมให้ปลูก เช่น มะระ แดงกวา แดงโม และฟักทอง ก็สามารถนำมาแปลงเป็นมูลค่าได้

“ต่างคนต่างไปตัดไม้ออกมา เพียงเพราะคิดว่ามีอีกเยอะ สุดท้ายแม้แต่ไม้ไผ่ก็ยังลดลงอย่างเห็นได้ชัด”

“การมีส่วนร่วมของชุมชน” ปลายทางความสำเร็จ

ด้วยประเพณีการทำงานของกลุ่มได้ว่าย่างขาด “การมีส่วนร่วมกับชุมชน” กลุ่มเยาวชนอีกบ้านเกิด จึงจัดการประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เพื่อแนะนำ โครงการ แนะนำตัวเอง และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับป่า ทุกวันอังคาร วันพฤหัสบดี และวันเสาร์ เวลา 18.30 น. โดยมีเป้าหมายเพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรม สร้างความคุ้นเคยและให้ความรู้แก่คนในชุมชน

“ผู้ใหญ่หลายคนก็มาทักมาถามว่าใช้กลุ่มพวกเรา หรือเปล่าที่ไปประชาสัมพันธ์ เขาบอกว่าพูดจาชัดเจนดี มีสาระ แต่อาจจะหลุดตกๆ กันเองบ้าง เราก็ต้องปรับปรุง” อุ้ม กล่าว

นอกจากนี้ยังใช้งานบุญรอยพระบาทของหมู่บ้าน เป็นโอกาสในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์โครงการ ซึ่งได้รับการตอบรับจากเด็กและเยาวชน รวมถึงชาวบ้านเป็นอย่างดี

“ชอบการทำงานเป็นทีม เพราะมีโอกาสเรียนรู้นิสัยใจคอและมุมมองความคิดของคนอื่น ทั้งยังได้ฝึกฝนทักษะการใช้ชีวิตของตัวเอง ด้วยการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดีขึ้น เห็นชัดเลยว่าขี้สงสัยมากขึ้น อยากรู้ อยากถาม อยากเข้าไปคุยกับคนอื่น แล้วเราเองก็ได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์กลับมา”

“เราไม่ได้จัดบุธให้ความรู้ แต่เราทำโปสเตอร์สรุปสถานที่สำคัญในชุมชน ต้นไม้ประจำถิ่น และให้ข้อมูลเกี่ยวกับต้นไม้ที่มีประโยชน์ในป่าลงไปในโปสเตอร์ด้วย ภาพพวกนี้เป็นภาพที่พวกเราถ่ายตอนไปลงพื้นที่ ทำมา 120 แผ่นทั้งหมด แล้วมีคนมาถามหาเพิ่มอีก” มาส กล่าว

“สามัคคี” คือ “พลัง”

2 ปีของการทำโครงการ แม้จะเต็มไปด้วยปัญหาอุปสรรคมากมาย แต่กลุ่มเยาวชนก็ได้เรียนรู้และพัฒนารูปแบบการทำกิจกรรมของตัวเอง แม้แกนนำมีจำนวนน้อยลง แต่ความสามัคคีกลับมีมากขึ้น

“แกนนำหลัก ๆ มีกันไม่กี่คน แต่เราคุยกันได้ทั่วถึง พอจัดกิจกรรมก็ได้น้อง ๆ มาช่วย ตอนนี้มีน้อง 8 คนที่ไว้ใจได้เข้ามาช่วยงานลงพื้นที่เก็บข้อมูลครั้งต่อไป เป็นน้องประถมศึกษาปีที่ 4-6 ที่เข้ามาช่วยแบ่งเบางานด้านการจดบันทึกข้อมูล เพราะน้อง ๆ จดละเอียดและจับใจความเก่ง” มาส กล่าว

ด้านอุ้ม สะท้อนว่า จากเดิมที่เป็นคนขี้นุ่ดหงิด ไม่ชอบทำงานร่วมกับใคร แต่ตอนนี้กลับชอบการทำงานเป็นทีม เพราะมีโอกาสเรียนรู้นิสัยใจคอและมุมมองความคิดของคนอื่น ทั้งยังได้ฝึกฝนทักษะการใช้ชีวิตของตัวเอง ด้วยการปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดีขึ้น เห็นชัดเลยว่าขี้สงสัยมากขึ้น อยากรู้ อยากถาม อยากเข้าไปคุยกับคนอื่น แล้วเราเองก็ได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์กลับมา

ส่วนความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภาพรวมต่อชุมชน ถึงแม้จะไม่เห็นความสมบูรณ์ของป่าอย่างทันตา แต่กลุ่มเยาวชนชักชวนเกิดกล่าวอย่างมั่นใจว่า ชาวบ้านรับทราบข้อมูล แล้วหันมาสนใจสอดส่องดูแลป่ามากขึ้น

“เดี๋ยวนี้เวลาชาวบ้านเห็นพิรุณว่าใครจะเข้ามาตัดไม้ในป่า เขาจะบอกต่อ ๆ กันเอง อาจจะแจ้งกำนันหรือใครให้เข้ามาช่วยดู” แพรว กล่าว

ด้าน แอล-ชิดชนก หล้าปาวงค์ แม้จะเป็นแกนนำรุ่นใหม่ที่เพิ่งเข้ามาร่วมโครงการได้ไม่นาน แต่เพราะรุ่นพี่ทำงานให้เห็นเป็นตัวอย่าง เมื่อมีโอกาสได้เข้าร่วมกิจกรรม แอลจึงมุ่งมั่นตั้งใจเต็มที่ ด้วยมีความอยากทำและมีความรักในทรัพยากรธรรมชาติอยู่แล้วเป็นทุนเดิม

“ถ้าพี่ ๆ อยากให้ออกความคิดเห็นอะไร ถ้าเราพอคิดได้ก็จะช่วยเสนอ พี่ ๆ ทำอะไรก็อยากเข้ามาช่วย เพราะเห็นว่าสิ่งที่ทำเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตัวเอง มาทำงานแบบนี้มันเหนื่อยก็จริง แต่ได้สร้างประโยชน์ ถ้าอยู่บ้านเฉย ๆ นอกจากการบ้านการงานของตัวเอง เราก็ไม่ได้สร้างคุณค่าอะไรอีกอย่างถ้าเราสนุกไปกับการทำงาน มันก็ไม่เหนื่อย แต่ถ้ามีความขี้เกียจ ทำอะไรก็เหนื่อย ทำแบบขอไปที งานที่ออกมาก็ไม่มีคุณภาพ ก็อย่าทำดีกว่า”

เช่นเดียวกับมาสที่ยอมรับว่า โครงการนี้ช่วยพัฒนาให้คนชี้เกียจอย่างเขามีความตื่นตัว รู้จักรับผิดชอบต่อตัวเองและส่วนรวมมากขึ้น เมื่อก่อนทำอะไรก็แค่ทำให้เสร็จๆ ไป ไม่เคยคิดหรือมีเป้าหมายว่าจะทำไปเพื่ออะไร ออกมาทำกิจกรรมแต่ทำแบบคนชี้เกียจ พอมาทำโครงการเราต้องคิดเอง ก่อนหน้านี้เราช่วยกันรักษาป่า แต่คนอื่นก็ยังตัดอยู่ ก็คิดว่าทำไมเราไม่ทำให้คนที่ตัดเล็กตัด ด้วยการให้ความรู้ไปพร้อมๆ กับทำให้คนในชุมชนหวงแหนป่า หันมาช่วยกันสอดส่องดูแล ตอนนี้ก็เริ่มเห็นความเปลี่ยนแปลง แม้จะเล็กน้อย แต่มันก็คุ้มค่าที่จะทำ

“ต่อให้คนตัดป่าไปครั้งจะเป็นร้อยตัน แต่สองมือปลูกได้ที่ละต้นก็ต้องทำ...ห่อแต่ก็ไม่ถอย” คำกล่าวที่สะท้อนอยู่ในใจนี้มาจากพระครูสันติพนารักษ์

โครงการดินตันกล้าให้ผืนป่าม่อนต้นลาน

ที่ปรึกษาโครงการ พระครูสันติพนาภิรักษ์

ทีมงาน

วัชรพงษ์ สุขพรรณ

เกล็ดตะวัน มีกำไร

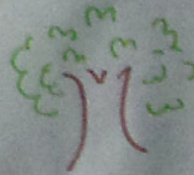
กุลธิดา ขยันดี

ชิดชนก หล้าปาวงค์

ป่าไม้แต่เดิม

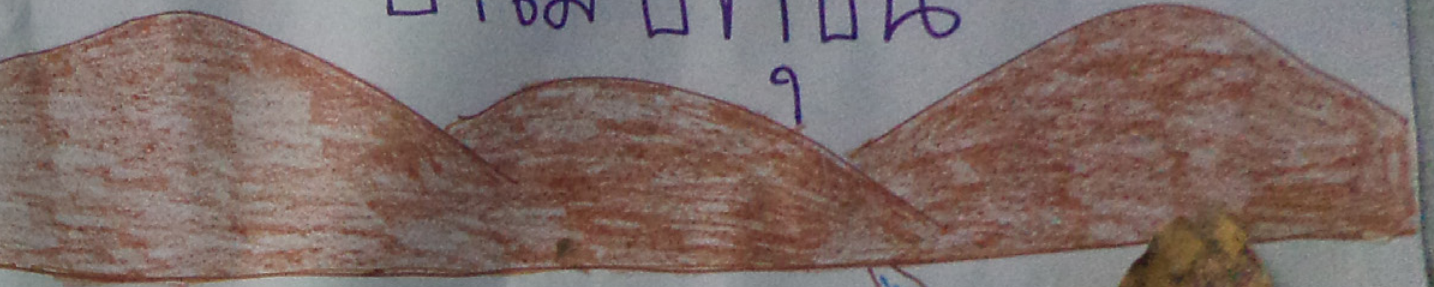

อาสาปลูกป่าต้นน้ำ

57

ป่าไม้ปลูกบ้าน

รู้จัก รู้รัก
ช่วยกันรักษา
ป่าต้นน้ำบ้านเรา

โครงการช่วยกันรักษาป่าต้นน้ำบ้านเรา

ภาพฝนตกหนักจนน้ำเอ่อล้นตลิ่ง ไหลท่วมที่นาชาวบ้านบริเวณติดลำน้ำ และพื้นที่ข้างเคียงข้าวนาทิ้งรวงยืนต้นตาย ผลผลิตทางการเกษตรหลายชนิดได้รับความเสียหาย แม้จะไม่ใช่วาพินตาที่เกิดขึ้นทุกปี แต่กลุ่มเยาวชนละอ่อนอาสาพัฒนาสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนทาชุมเงินวิทยาคาร อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน บอกเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกเขาจำภาพครั้งนั้นได้ติดตา

จากห้องเรียนสู่ชุมชน

ย้อนกลับไปเมื่อครั้งยังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีนโยบายจากส่วนกลางให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ปีการศึกษาละ 50 ชั่วโมง คือใบเบิกทางที่ปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักคำว่า **จิตอาสาและการพัฒนาชุมชน**

คอม-ชัชวาล ขนาดขจี แกนนำกลุ่มเยาวชนละอ่อนอาสาพัฒนาสังคม เล่าถึงที่มาของกลุ่มว่า กิจกรรมดังกล่าว นำพาเขาออกไปทำกิจกรรมในชุมชน ด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมกับน้องๆ นักเรียนชั้นประถมศึกษากลุ่มดอยคำรักชีโลก จากจุดเริ่มต้นครั้งนั้น **“จุดประกาย”** ให้คอมและเพื่อนร่วมชั้นเข้ามาทำงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจัง บวกกับเห็นว่าในชุมชนและผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องไม่เคยขับเคลื่อนงานด้านสิ่งแวดล้อม เพื่ออนุรักษ์ป่าต้นน้ำในชุมชนเลย ทั้งที่ชุมชนแห่งนี้มีป่าชุมชนอยู่ไม่ไกลจากเขตเมืองมากนัก

“ป่าชุมชนห้วยบวกแซ่ เป็นป่าต้นน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำแม่ขนาด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านดอยยาว หมู่ 16 ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนกะเหรี่ยง กลุ่มเยาวชนบอกว่า หากไม่ได้เข้ามาทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม พวกเขาแทบไม่รู้จักและไม่คุ้นเคยกับผืนป่าแห่งนี้เลย เรียกได้ว่าเป็นสิ่งใกล้ตัวที่ถูกมองข้ามไปโดยสิ้นเชิง”

ป่าชุมชนห้วยบวกแซ่ เป็นป่าต้นน้ำที่ไหลลงสู่แม่น้ำแม่ขนาด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่บ้านดอยยาว หมู่ 16 ตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนกะเหรี่ยง กลุ่มเยาวชนบอกว่า หากไม่ได้เข้ามาทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม พวกเขาแทบไม่รู้จักและไม่คุ้นเคยกับผืนป่าแห่งนี้เลย เรียกได้ว่าเป็นสิ่งใกล้ตัวที่ถูกมองข้ามไปโดยสิ้นเชิง

แม้จะตั้งใจขับเคลื่อนงานเต็มที่ แต่ด้วยความที่เป็นนักเรียน ยังไม่มีรายได้อะไร แถมงบประมาณที่ใช้จัดกิจกรรมที่นับวันยิ่งเพิ่มขึ้น ทั้งค่าอาหาร ค่าน้ำมันรถที่ใช้ในการเดินทาง และค่าจัดหาวัสดุอุปกรณ์ พยายามหาตัวช่วย ยื่นจดหมายขอการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานราชการอยู่หลายครั้ง แต่ก็ไม่ได้รับการตอบรับใด ๆ

“วันหนึ่งครูเอาไปสเตอร์โครงการปลูกใจรักษ์โลกมาให้ดู พวกเราประชุมแล้วตกลงกันว่าลองดูอีกสักตั้งไหน ๆ เราก็ตั้งใจทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว น่าจะมีใครเห็นความพยายามและความตั้งใจของเราจริง ๆ” คอม เอ่ยขึ้น

โดยมีครูณัฐกานต์ นันตาทาส ที่ปรึกษาโครงการโรงเรียนทาสุมเงินวิทยาคาร ช่วยดูแลเรื่องเอกสาร เช่น ในกรณีที่ต้องประสานงานกับองค์กรภายนอก หรือให้คำปรึกษาหากกลุ่มเยาวชนขอความช่วยเหลือ เพราะทุกคนต่างมีความรับผิดชอบทั้งในเรื่องเรียนและการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี คิดสร้างสรรค์กิจกรรมด้วยตัวเอง เราแค่ดูภาพรวมอยู่ห่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาที่ไม่ต้องเหนื่อยเลย เพราะเด็กจะคิดวางแผนเอง

ความพยายามที่ไม่สูญเปล่า

ความผิดหวังครั้งแล้วครั้งเล่าที่ไม่ได้รับความสนใจและไม่ได้รับการสนับสนุน ทำให้สมาชิกหลายคนถอดใจถอนตัวออกไป แต่ความหวังก็เปล่งประกายขึ้นอีกครั้งเมื่อได้รับการตอบรับจากโครงการปลูกใจรักษ์โลก บททดสอบด่านแรกจึงเริ่มต้นขึ้นเมื่อ **ด้อม-พรณภา แสงแก้วกาศ เนท-เพ็ญภา เรือนฝายกาศ และคอม** ต้องเป็นตัวแทนร่วมอบรมการพัฒนาโครงการ

เนท บอกว่า บทเรียนสำคัญที่ได้รับจากการอบรมเพื่อพัฒนาโครงการ คือ **การมองให้เห็นเป้าหมายอย่างชัดเจนแล้วลงมือวางแผนงาน และการทำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมที่ต้องคำนึงถึงสภาพอากาศ ฤดูกาล และต้นทุนที่มีอยู่ในชุมชน**

“เดิมที่เราคิดกันว่าน่าจะมีกิจกรรมปลูกป่ากับสร้างฝาย แต่ช่วงทำโครงการเป็นหน้าแล้ง ไม่มีน้ำ ปลูกต้นไม้ก็ตายแน่นอน จะสร้างฝายก็ไม่มีน้ำให้เก็บ เรา 3 คนเลยต้องช่วยคิดกันใหม่ว่าจะทำอะไรกันบ้าง” เนท กล่าว

ในที่สุด คอม ด้อม และเนท ก็ทลายกำแพงความกดดัน คิดวางแผนโครงการช่วยกันศึกษาป่าต้นน้ำบ้านเฮา เป็นผลสำเร็จ โดยแผนประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1.การสำรวจป่าเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลพันธุ์ไม้และทำแผนที่ป่า 2.การทำหนังสือ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลและความสำคัญของป่าให้แก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียน และผู้ใหญ่ในชุมชนได้รับรู้ และ 3. การฟื้นฟูพิธีกรรมป่าสะตือ ความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงซึ่งเป็นกุศโลบายที่ใช้รักษาต้นไม้ใหญ่ในป่าให้คงอยู่ต่อไป

ทั้งนี้ กิจกรรมทั้ง 3 อย่างอยู่ภายใต้เป้าหมายหลักเดียวกัน นั่นคือเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานของแกนนำเยาวชนชนละอ่อนอาสาพัฒนาสังคม และเพื่อจุดประกายให้มีการลงมือปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติบริเวณผืนป่าต้นน้ำอย่างจริงจัง โดยเริ่มจากเด็กและเยาวชนในโรงเรียนต่าง ๆ ก่อน

คำถามในสิ่งที่ไม่รู้

และเพื่อให้พวกเขา **“รู้จักป่า”** มากขึ้น กลุ่มแกนนำเยาวชนจึงลงพื้นที่เก็บข้อมูลพันธุ์พืช และทำแผนที่ป่าชุมชนห้วยบวกแซ่ เพื่อนำมาเผยแพร่ให้น้อง ๆ นักเรียนในโรงเรียนได้รับรู้

คอม บอกว่า ที่ผ่านมาเวลาเขาทำสิ่งใหม่ มักเกิดความกลัวขึ้นทุกครั้ง แต่ครั้งนั้นความกลัวไม่ผุดขึ้นมาอีกแล้ว เพราะเขาเปลี่ยนความกลัวเป็นความกล้า การกล้าถามในสิ่งที่ไม่รู้ เพื่อขอคำปรึกษาจากผู้รู้

“เราต้องกล้าถามเพื่อให้งานออกมาดี อย่างการสำรวจป่า พวกเราไปกันเองไม่ได้แน่ ๆ เราเลยต้องขอความช่วยเหลือจากพี่เลี้ยงโครงการให้ช่วยเข้าไปสำรวจป่ากับพวกเราก่อน”

เส้นทางสำรวจ 4 กิโลเมตรในป่าชุมชนห้วยบวกแซ่ที่ลัดเลาะไปตามลำน้ำ เป็นเส้นทางเข้าออกป่าเส้นทางเดียวที่เดินสำรวจได้ง่ายที่สุดและไม่เป็นอันตราย

เติ้ล-ศุภโชค นันทากาศ บอกว่า ก่อนเข้าป่าพวกเขาวางแผนการทำงาน โดยแบ่งเพื่อนสมาชิกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเน้นเก็บข้อมูลไม้พุ่มและไม้ยืนต้น อีกกลุ่มทำแผนที่ เพื่อให้การทำงานสะดวกขึ้น และเพื่อป้องกันการเก็บข้อมูลซ้ำ ทั้งยังทำให้เก็บข้อมูลได้เร็วขึ้น จากเดิมที่รู้จักต้นไม้แค่ไม่กี่ชนิด เช่น จามจุรี หรือต้นสัก แต่หลังจากได้สำรวจป่าแล้วกลับมาทำแผนที่เพื่อระบุจุดของต้นไม้พบว่า พวกเขา **รู้จักต้นไม้เพิ่มขึ้นถึง 28 ชนิด** บางชนิดคล้ายกันมาก และพี่ ๆ ก็สอนให้รู้วิธีสังเกตเพื่อแยกแยะประเภทของต้นไม้ด้วย

คอม ย้ำว่า การรู้จักดีว่าไม่รู้ เพราะการทำความรู้จักช่วยให้เกิดความสงสัยใคร่รู้ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเสาะหาความรู้เพิ่มเติม ถือเป็นการต่อยอดความรู้ที่อาจจะมียุทธศาสตร์ต่อไปในอนาคต ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

“ตอนแรกผมก็รู้แค่ว่าตรงนั้นเป็นป่าชุมชน พอคิดจะทำโครงการก็หาข้อมูลจนรู้ว่าป่าตรงนั้นเป็นป่าเบญจพรรณผสมป่าเต็งรัง หลังจากเข้าไปสำรวจป่าก็รู้สึกขึ้นว่าในป่าเบญจพรรณและป่าเต็งรังมีพรรณไม้อะไรบ้าง ป่าชุมชนของเรามีทั้งต้นพญาบาท สมอไทย และสมอพิเภก ซึ่งเป็นต้นไม้ที่ผมไม่เคยรู้จักและไม่เคยได้ยินชื่อมาก่อน”

หลากหลายทรัพยากรในพื้นที่ป่า

คอม เล่าต่อว่า เขตอำเภอแม่ทามีชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก **“ป่าสะตือ”** เป็นความเชื่อดั้งเดิมอย่างหนึ่งของชาวกะเหรี่ยง เขาเห็นต้นไม้ใหญ่ท้ายหมู่บ้านยังคงยืนต้นตั้งเด่นตระหง่าน จึงเกิดความสงสัยว่า ทำไมต้นไม้ต้นนี้เป็นไม้ใหญ่ต้นเดียวที่หลงเหลืออยู่ในบริเวณนั้น จึงค้นหาคำตอบด้วยการถามจากลุงจันทรซึ่งเป็นชาวบ้านในหมู่บ้าน จนได้รับรู้เรื่องราวของต้นไม้สะตือ ต้นที่ยังเหลืออยู่

ลุงจันทร์ เล่าว่า แต่เดิมเมื่อบ้านไหนคลอดทารก ทุกบ้านจะนำรอกเด็กห่อผ้าไปแขวนไว้บนต้นไม้ใหญ่ ที่เรียกขานกันว่าเป็นต้นไม้สะดือของหมู่บ้าน โดยมีความเชื่อว่าเทพารักษ์และต้นไม้จะช่วยปกป้องรักษาทุกคนให้อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ต้นไม้สะดือจึงเป็นต้นไม้ใหญ่ที่คนในชุมชนให้ความเคารพและไม่มีใครกล้าตัดไปใช้ประโยชน์ พวกเขาจึงคิดฟื้นฟูความเชื่อเรื่องป่าสะดือขึ้นมาเพื่อใช้เป็น **“กุศโลบาย”** ในการสร้างความร่วมมือไม่ให้นักในชุมชนตัดไม้ แต่ด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทุกคนไปคลอดลูกที่โรงพยาบาล และคงเป็นเรื่องแปลกหากจะมีใครสักคนนำรอกเด็กมาห่อผ้าแล้วนำไปแขวนไว้กับต้นไม้

คอมจึงขอคำปรึกษาจากลุงจันทร์และรองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลทากาดเหนือ จนได้ข้อสรุปว่าให้นำเล็บและเส้นผมมาใช้แทนรอก เพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนตัวบุคคล

ส่วนแผนที่วางไว้ตั้งแต่ต้น คือ การทำหนังสือเพื่อเผยแพร่ข้อมูลจากการสำรวจป่า ทีมงานคิดว่าน่าจะสอดแทรกความเชื่อเรื่องป่าสะดือลงไปในหนังสือด้วย

แต่เพราะรุ่นพี่ที่จะเข้ามาให้ความรู้เรื่องเทคนิคการทำหนังสือเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ออกไปศึกษาต่อ นอกหมู่บ้านกันหมด การทำหนังสือที่คิดไว้จึงต้องพับเก็บไว้ก่อน

แบม-ศศิธร ใจกาศ บอกว่า นอกจากโครงการปลูกใจรักษ์โลกจะปลูกฝังเรื่องความรักธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังปลูกฝังวิธีคิดให้พวกเขาด้วย ดังนั้นเมื่อต้องเปลี่ยนแปลงกะทันหัน แทนที่กลุ่มเยาวชนจะเครียดเหมือนก่อน พวกเขากลับมองไปที่เป้าหมายและปรับมุมมองใหม่

“เราเห็นเพื่อนหลายกลุ่มในโครงการปลูกใจรักษ์โลกจัดค่ายเผยแพร่ข้อมูลความรู้ กลุ่มของพวกเราจึงตกลงกันใหม่ว่า งั้นเรามาจัดค่ายให้น้อง ๆ นักเรียนแทน เราไม่ได้เปลี่ยนเป้าหมาย แค่เปลี่ยนกิจกรรมเท่านั้น” แบม กล่าว

ด้วยเหตุนี้ ค่ายละอ่อนอาสาปลูกใจน้องรักษ์ป่าต้นน้ำ จึงเกิดขึ้นมาแทนที่การทำหนังสือใช้เวลาจัดค่ายแบบไม่ค้างแรมทั้งหมด 2 วันคือ วันเสาร์อาทิตย์ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองที่สนใจ เข้ามามีส่วนร่วมกับ

“นอกจากโครงการปลูกใจรักษีโลกจะปลูกฝังเรื่องความรักธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังปลูกฝังวิธีคิดให้พวกเขาด้วย ดังนั้น เมื่อต้องเปลี่ยนแปลงกะทันหัน แทนที่กลุ่มเยาวชนจะเครียดเหมือนก่อน พวกเขากลับมามองไปที่เป้าหมายและปรับมุมมองใหม่”

บุตรหลาน โดยกลุ่มแกนนำเยาวชนประสานงานกับทางโรงเรียนบ้านป่าเลา โรงเรียนบ้านดอยคำ และ โรงเรียนทาชุมเงินวิทยาคาร เพื่อชวนนักเรียนมาร่วมกิจกรรมได้ทั้งหมด 26 คน

กิจกรรมวันแรก เป็นการให้ความรู้เรื่องป่า ด้วยข้อมูลที่สรุปจากการสำรวจป่าของกลุ่มแกนนำเยาวชน ส่วนระหว่างวันจัดกิจกรรมแบ่งออกเป็น 3 ฐานในหัวข้อ กินอยู่อย่างไรให้ป่ายั่งยืน มีผู้รู้ในชุมชนมาเป็นวิทยากรประจำฐาน ได้แก่

ฐานที่ 1 เรียนรู้การนั่งข้าวในกระบอกไม้ไผ่ โดยลุงชู

ฐานที่ 2 เรียนรู้การหลามปลาด้วยการก่อกองไฟตามธรรมชาติ โดยป้าแสงหล้า

ฐานที่ 3 เรียนรู้การทำแกงแคจากวัตถุดิบที่หาได้ในป่า โดยป้าขันทอง

คอม เล่าต่อว่า ที่เราจัดกิจกรรมฐานเหล่านี้ขึ้นมา ก็เพื่อให้น้องๆ ได้เรียนรู้ว่าอดีตที่ผ่านมาปู่ย่า ตายายใช้ชีวิตอย่างไร สะท้อนภาพให้เห็นถึงประโยชน์ของป่าที่มีผลต่อการดำรงชีวิต ความยากลำบากของการหุงหาอาหารมาโดยไม่ทำลายป่าต้องทำอะไร ทั้งหมดนี้จะมาขมวดจบตอนท้ายด้วยคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ หัวหน้าหน่วยงานพิทักษ์ป่าบ้านป่าเลา ที่พวกเราเชิญมาให้ความรู้การสร้างฝายธรรมชาติ และเรื่องป่าโดยเฉพาะส่วนกิจกรรมวันที่ 2 กลุ่มแกนนำเยาวชนจะนำน้องๆ เข้าป่าไปเลือกต้นไม้สะดือของตัวเอง แล้วให้แต่ละคนวัดขนาดรอบต้นไม้ไว้ เพื่อบันทึกการเจริญเติบโต โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ น้องๆ ได้มีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำด้วย โดยวางแผนว่าจะพากลับมาวัดว่าต้นไม้ของน้องๆ โตขึ้นขนาดไหน

“วันนั้นผมได้นั่งคุยกับน้องชั้น ม.3 เขาบอกว่าอยากทำกิจกรรมแบบนี้อีก แล้วจะเอาไปเผยแพร่ให้เพื่อน ๆ ในโรงเรียนด้วย ถือเป็นความสำเร็จของเราที่ทำให้น้องคนหนึ่งรู้สึกผูกพันกับป่าได้” คอม กล่าว

ส่วน เติ้ล เล่าว่า ก่อนแยกย้ายกลับบ้านในวันที่ 2 พวกเขาได้แจกกระดาษให้น้อง ๆ เขียนสรุปการเรียนรู้จากกิจกรรมทั้ง 2 วัน ผลลัพธ์ที่ปรากฏบนกระดาษสร้างความปลื้มใจและภาคภูมิใจให้พวกเขาจนหายเหนื่อยเป็นปลิดทิ้ง น้องบางคนสะท้อนว่า จะนำความรู้ที่ได้รับไปบอกต่อกับผู้ปกครอง หลายคนบอกว่า ชอบทำกิจกรรมแบบนี้ แต่ไม่เคยมีใครชวนทำ

ปัญหาช่วยให้เติบโต

ดูเหมือนโครงการวิจัยกันศึกษาป่าต้นน้ำบ้านเขาจะบรรลุผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้ แต่ปัญหาเฉพาะหน้าและข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นระหว่างการทำกิจกรรมเป็นบทเรียนให้สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะของตัวเองซึ่งสอดคล้องตามเป้าหมายหลักที่วางไว้

พวกเขาพูดเป็นเสียงเดียวกันว่า การสรุปงานหรือการถอดบทเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตัวเองได้จริง

คอม บอกว่า การถอดบทเรียนทำให้เรารู้ปัญหาและรู้ที่มาของปัญหา เป็นสิ่งที่เราต้องมาช่วยกันคิดต่อว่าแล้วจะอย่างไรไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นอีก ทำให้เราคิดทำงานอย่างรอบคอบ และต้องวางแผนสำรองไว้ การถอดบทเรียนยังทำให้กลุ่มเยาวชนค้นพบจุดอ่อนของตัวเองว่า การทำงานที่ผ่านมาโดยเฉพาะจากการจัดค่ายละอ่อนอาสาฯ มีข้อบกพร่องที่ต้องปรับปรุงมากที่สุด คือ เรื่องการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมล่วงหน้า และการสร้างความเข้าใจการทำงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

“เราชอบมาประชุมตอนกระชั้นชิด โดยเฉพาะครั้งที่จัดค่ายละอ่อนอาสาฯ เราประชุมแบบเร่งด่วนเลย มากันไม่ครบ พอมาไม่ครบ การแบ่งบทบาทหน้าที่ก็เป็นการจับฉลาก ไม่ได้แบ่งตามความถนัด แล้วไม่มีการสื่อสารที่ชัดเจน ทำให้ไม่เข้าใจกัน” ต้อม อธิบาย

“ชอบการทำงานเป็นทีม เพราะมีโอกาสเรียนรู้นิสัยใจคอและมุมมองความคิดของคนอื่น ทั้งยังได้ฝึกฝนทักษะการใช้ชีวิตของตัวเอง ด้วยการปรับตัว เข้าหาผู้อื่นได้ดีขึ้น เห็นชัดเลยว่าซับซ้อนมากขึ้น อยากรู้ อยากถาม อยากเข้าไปคุยกับคนอื่น แล้วเราเองก็ได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์กลับมา”

เติ้ล ย้ำว่า การทำงานต้องมีการประชุมวางแผนงานล่วงหน้า เพื่อให้สามารถเตรียมงานได้ทัน หลังจากนั้นจึงปล่อยให้แต่ละคนทำหน้าที่ของตัวเองด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

“เมื่อระบบรวนตั้งแต่แรกเพราะไม่ได้ประชุมกันอย่างชัดเจน เวลาทำงานจริงทำให้ไม่เข้าใจภาพรวมของงาน เพราะมีคนรู้งานอยู่แค่กลุ่มเดียวคือคนที่เข้าประชุม กลายเป็นว่ากลุ่มที่รู้งานต้องรับภาระทำงานไป คนที่ไม่รู้ก็ไม่รู้จะช่วยเหลืออะไร แล้วคนที่รู้ก็ไม่วางใจให้คนที่ไม่รู้ทำงาน งานก็เดินไปแบบติด ๆ ขัด ๆ เพราะประสานการทำงานกันไม่ได้”

ส่วน แอม-พิตดา คำภาศ เสริมว่า หากจำเป็นต้องประสานงานกับองค์กรหรือบุคคลภายนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมควรหลีกเลี่ยงการติดต่อกับแบบกระชั้นชิด เพราะองค์กรภายนอกเขามีภาระงานอยู่แล้ว หากเราไม่ติดต่อล่วงหน้า เขาอาจไม่ว่างหรือไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการเตรียมตัวมาร่วมงานกับเรา

นอกจากนี้ ปุเป-ภัทรวดี แสงภาศ บอกว่า การทำงานเป็นทีมต้องช่วยเหลือกัน แต่ก็ต้องไม่ปล่อยปละละเลยหน้าที่ของตนเอง

“ค่ายวันแรก พวกเราไม่ได้ใช้คู่มือปกรณัมตามฐานต่าง ๆ ว่าพร้อมหรือเปล่า กลายเป็นว่าเตรียมกระบอกไม้ไผ่ไว้ไม่พอใช้ เพราะนับจำนวนผิด ส่วนลุงจันทร์ วิทยากรฐานแรกก็มาไม่ได้ให้ลุงชูมาแทน แต่ลุงชูอธิบายไม่เก่ง เราเลยต้องอาศัย คอมมาช่วยเป็นวิทยากรแทน เพราะคอมมีความรู้และเคยทำกิจกรรมในฐานนั้น มาก่อน พอคอมมาช่วยงานตรงนี้ ก็ไม่ได้ทำหน้าที่ของตัวเอง”

ต่อม สะท้อนความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมค่ายละอ่อนอาสาฯ ในช่วงเปลี่ยนฐานว่า เขารับผิดชอบดูแลฐานที่ 1 คือ การหุงข้าวในกระบอกไม้ไผ่ แต่ติดพันกับการทำกิจกรรมสันถนาการจนไม่ได้ไปเตรียมงานในฐานของตนเอง ด้วยเช่นกัน

เนท เสริมว่า เธอรับหน้าที่ให้อยู่ฝ่ายสันถนาการทั้งที่ไม่ถนัด พอเอาเข้าจริง ก็ไม่สามารถดึงดูดความสนใจและสร้างความสนุกให้น้อง ๆ ได้ เลยต้องขอแรงคอม และต่อมเข้ามาช่วย จนทำให้ระบบการทำงานเสีย

“แม้จะค้นพบข้อผิดพลาดมากมาย แต่ในสถานการณ์จริงการจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ก็ผ่านมาได้อย่างราบรื่นและเป็นที่น่าพอใจ แม้จะรู้ว่าการทำงานไม่เป็น ไปตามแผน แต่พอลาน้อง ๆ กลับบอกว่ากิจกรรมสนุก เพราะได้ลงมือทำตามฐาน ที่เราจัดให้ ถึงเราจะรู้ว่าเบื้องหลังมันไม่สมบูรณ์แบบ แต่ผลตอบรับจากน้อง ๆ ก็ ทำให้เราคลายความกังวลใจ” เมย์-ปภาวดี ผื่นภาค กล่าว

ความไม่ย่อท้อและไม่ถอดใจตั้งแต่ครั้งที่ไม่ได้งบประมาณสนับสนุน จากผู้ใหญ่ในพื้นที่ รวมถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของเยาวชนกลุ่มละอ่อนอาสา พัฒนาสังคม ได้สร้างผลลัพธ์ที่น่าพอใจ นั่นคือ ความร่วมมือที่เกิดขึ้นกับ คนในชุมชน จากเดิมที่วางเฉยหากมีคนภายนอกเข้าไปลักลอบตัดไม้ ตอนนี้อหากมีใครพบเห็น ผู้ใหญ่จะช่วยกันพูดและห้ามปรามไม่ให้ทำ แล้ว บอกต่อ ๆ กัน เพราะเห็นเด็ก ๆ อาสาเข้าไปทำกิจกรรมกับป่า ความผูกพัน นั้นยังส่งต่อไปถึงพ่อแม่ผู้ปกครองให้มีความรักและหวงแหนป่ามากขึ้นด้วย

โครงการวิจัยกั้นรักษาป่าต้นน้ำบ้านเฮา

ที่ปรึกษาโครงการ   ณัฐกานต์ นันทากาศ

ทีมงาน

ศศิธร ใจกาศ

พียดา คำกาศ

ปภาวดี ผืนกาศ

พรณภา แสงแก้วกาศ

ชัชวาล ขนาดขจี

ศุภโชค นันทากาศ

ภัทรวดี แสงกาศ

เพ็ญนภา เรือนฝายกาศ

ผืนป่าที่ขอตืน

โครงการอนุรักษ์มสันป่าไร่

แม้จะมีการประกาศให้พื้นที่ป่าเบญจพรรณในบริเวณหมู่บ้านสันป่าไร่ ตำบลแม่จะเรา อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เป็นพื้นที่อุทยานแห่งชาติขุนพระวอ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2552 โดยครอบคลุมพื้นที่ 137,500 ไร่ ในอำเภอแม่สอดและอำเภอแม่ระมาด จังหวัดตาก และมีการผลักดันให้ประชาชนออกนอกพื้นที่ แต่เมื่อเวลาผ่านไป การรุกคืบของพืชผลในระบบเกษตรเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด ดึงดูดให้ชาวบ้านขยายพื้นที่ทำกิน จนบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจดังกล่าว

หลังจากคณะ คสช. ให้ทหารเข้ามาสำรวจและขอคืนพื้นที่ป่าที่ถูกครอบครองโดยมิชอบ กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนแม่จะเราวิทยาคมจึงเห็น “โอกาส” ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมฟื้นฟูป่าให้คืนความอุดมสมบูรณ์ เมื่อครูชิง-เนตรนภา สายเสือ แนะนำโครงการปลูกใจรักโลก ชี-หม่อซาชิ มั่นคง ปิอบปี้-กฤษดา มั่นคง เมย์-สุภาภรณ์ คำอ่อน และ เวียร์-สุรศักดิ์ แซ่มา จึงรวมตัวกันทำโครงการนวัตกรรมสันป่าไร่ โดยรวบรวมน้องๆ ในโรงเรียนแม่จะเราวิทยาคม ตั้งเป็นกลุ่มเยาวชน อำเภอป่าจิงโกะ

เมย์ซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านสันป่าไร่ เล่าว่า ในหมู่บ้านไม่ได้มีป่าชุมชนเป็นป่าใช้สอย หากคนในหมู่บ้านต้องการหาอาหารหรือไม้ใช้สอยจากป่า ต้องเดินทางไปป่าชุมชนของตำบลอื่นที่อยู่ไกลออกไป แต่เมื่อทหารขอคืนพื้นที่ป่า 15 ไร่ในหมู่บ้าน จึงคิดว่าน่าจะฟื้นฟูให้เป็นป่าของชุมชนที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปหาของป่าได้โดยไม่ถูกจับ

“พื้นที่นี้ไม่ได้เป็นป่าของชุมชน เป็นแค่พื้นที่ที่ไม่มีคนสนใจ เมื่อทหารขอคืนแล้วส่งให้อุทยานฯ ดูแล และป่านี้ก็อยู่ไม่ไกลจากโรงเรียนในเขตบ้านสันป่าไร่ซึ่งเป็นบ้านเมย์ เลยอยากทำให้มันดีขึ้น จึงประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและขออนุญาตอุทยานฯ เพื่อทำกิจกรรมปลูกป่า” เมย์ อธิบายที่ไปที่มาของแนวทางการทำงาน

“ทีมเตรียมความพร้อมด้วยการให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักให้น้องๆ เห็นความสำคัญของป่า มีวิทยากรจากเทศบาลทุ่งหลวงมาให้ความรู้ นอกจากนี้ยังช่วยกันสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน สันป่าไร่ รวมทั้งพัฒนาการของป่าและการใช้ประโยชน์จากป่า ผสมผสานกับ ข้อมูลที่ได้จากผู้ใหญ่บ้าน นำมาเรียบเรียงเป็นเอกสารประกอบการอบรม”

เพราะเคยมีประสบการณ์จากการทำงานโครงการปลูกใจรักษ์โลกปี 2 มาก่อน ทำให้เมย์มองเห็นเส้นทางการทำงาน แต่สำหรับสมาชิกคนอื่น ๆ ล้วนเป็นมือใหม่ที่อยากเรียนรู้ ชีในฐานะหัวหน้าทีม สรรภาพว่า **รู้สึกว่ายาก เพราะไม่เคยทำงานอย่างเป็นระบบที่มีการวางแผนเป็นขั้นเป็นตอนมาก่อน ต้องมีการสรุปงานเมื่อพบปัญหาเร่งรีบ จึงทำอะไรไม่ค่อยทัน แต่ยังดีที่มีเมย์มาคอยช่วย**

ส่วนเวียร์และป๊อปปี้ บอกว่า **เข้ามาร่วมทีมเพราะไม่เคยรู้จักคำว่า “โครงการ” มาก่อน จึงอยากหาประสบการณ์**

ป่าต้องรู้จัก...ความรู้ต้องมี

เมื่อผู้ใหญ่ในชุมชนและทางอุทยานฯ เห็นชอบที่เด็ก ๆ จะช่วยกันฟื้นฟูป่า เมย์เป็นคนกลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างทีมกับผู้ใหญ่บ้าน เพื่อพาทีมงานลงพื้นที่สำรวจสภาพพื้นที่ป่า ก่อนวางแผนฟื้นฟู

“ให้เขาพาไปดูพื้นที่ เพื่อดูว่าพื้นที่ไหนทำได้บ้าง เขาก็ชี้บริเวณที่จะให้เราทำกิจกรรม ซึ่งตอนนั้นมีสภาพเป็นไร่เก่าที่เริ่มมีต้นไม้เล็ก ๆ ขึ้น” ชีเล่า

นอกจากเห็นสภาพพื้นที่แล้ว สิ่งที่ทีมงานให้ความสำคัญคือ **สังคมพืชที่เกิดขึ้นในบริเวณนั้น** เพราะคิดว่า หากจะนำต้นไม้เข้าไปปลูกเพื่อฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ พืชที่นำมาปลูกเสริมควรเป็นชนิดเดียวกับที่ขึ้นเองตามธรรมชาติในบริเวณนั้น เช่น ไม้ตองกล้วยป่า จามจุรี

ก่อนจะพาน้อง ๆ ไปปลูกป่า ทีมเตรียมความพร้อมด้วยการให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักให้น้องๆ เห็นความสำคัญของป่า มีวิทยากรจากเทศบาลทุ่งหลวงมาให้ความรู้ นอกจากนี้ยังช่วยกันสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านสันป่าไร่ และพัฒนาการของป่า รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากป่า ผสมผสานกับ ข้อมูลที่ได้จากผู้ใหญ่บ้าน นำมาเรียบเรียงเป็นเอกสารประกอบการอบรม

ชี อธิบายเบื้องหลังความคิดของการจัดอบรมว่า เพราะทีมต้องการให้กลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นน้องๆ **ชั้น ป.5-ป.6** รับรู้ถึงความสำคัญของป่า รู้ว่าป่าเป็นพื้นที่ของอุทยานฯ ไม่ควรบุกรุก และเพื่อให้น้องๆ รู้เหตุผลของการทำโครงการนี้

การอบรมจัดขึ้นที่หอประชุมโรงเรียนแม่จะเราวิทยาคม มีน้องๆ เข้าร่วมถึง 95 คน และเชิญชวนผู้ปกครองเข้าร่วมด้วย แม้กระบวนการอบรมที่เน้นการบรรยาย ได้ถูกทีมประเมินว่า ไม่ดึงดูดใจกลุ่มเป้าหมายเท่าไร แต่ยดีที่ทีมจัดให้มีการระดมความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมอบรม โดยการแบ่งกลุ่มทั้งนักเรียนและผู้ปกครอง เพื่อขอความคิดเห็นเรื่องผลกระทบที่เห็นทั่วไปเกี่ยวกับป่า วิธีการป้องกันการทำลาย และการรักษาป่า ที่ทำให้ทีมได้รับรู้ถึงเบื้องหลังความคิดของผู้เข้าร่วม

ทีมงานเล่าว่าข้อมูลที่แต่ละกลุ่มนำเสนอคล้ายๆ กัน คือ **ป่าถูกทำลายเพราะคนปล่อยปละละเลยปัญหา** ชาวบ้านต่างคิดว่าตนเองไม่มีความรู้ในการรักษาป่า ทั้งๆ ที่ในอดีตชุมชนมีภูมิปัญญาในการดูแลป่าอยู่แล้ว

เช่น ปล่อยให้ป่าฟื้นตัวเองโดยไม่เข้าไปรบกวน การสร้างฝายเพื่อสร้างความชุ่มชื้น แต่เมื่อวิถีชีวิตเปลี่ยนทำให้ความสัมพันธ์ของคนกับป่าเปลี่ยนไป นื่องๆ หลายคนบอกว่า ไม่รู้จักป่า เพราะพ่อแม่กันไม่ให้ลูกหลานเข้าป่า ด้วยเกรงจะเกิดอันตรายเพราะเป็นพื้นที่เปลี่ยว

ข้อมูลจากผู้เข้าร่วมอบรม ถูกนำไปหารือกับผู้ใหญ่บ้าน พร้อมทั้งขอความร่วมมือประชาสัมพันธ์ โครงการผ่านประกาศเสียงตามสายของหมู่บ้าน เพื่อสร้างการรับรู้ร่วมกัน

“หลังจากผู้ใหญ่บ้านประกาศ คนในชุมชนบางส่วนให้ความร่วมมือ ขณะที่พ่อแม่บางคนก็บอกว่า ทำไปทำไม มันพื้นที่ไม่ได้หรอก ต้องใช้เวลานานหลายปี บางคนก็บอกว่า เด็กจะทำได้หรือ ผู้ใหญ่ระดับหน่วยงานยังทำไม่ได้เลย ได้ยินแบบนี้ ยิ่งอยากทำ เป็นแรงบันดาลใจ อยากทำให้เขาดู แต่เรื่องนี้ไม่ได้เล่าให้เพื่อนฟัง (เลือกไม่เล่า) เพราะมันบั่นทอนกำลังใจมาก” เมย์ เล่าถึงปฏิกิริยาสะท้อนกลับของคนในชุมชนและความคิดในการรักษากำลังใจของทีมงาน

ระหว่างที่แผนงานบวชป่าและปลูกป่ายังคงอยู่ รอการมาเยือนของฤดูฝนที่จะช่วยสร้างความชุ่มฉ่ำลงบนผืนดินตามคำแนะนำของชาวบ้าน ที่บอกให้ทีมงานรอก่อน เพราะหากปลูกป่าเสริมในช่วงแล้ง โอกาสที่ต้นไม้จะรอดจนเติบโตใหญ่คงยาก ทีมงานจึงติดต่อขอพันธุ์ไม้จากชาวบ้านที่เพาะต้นกล้วยและไผ่ไว้ รอวันที่ฟ้าฝนเป็นใจ จะได้พากันไปปลูกป่า

“เลือกปลูกกล้วยกับไผ่ เพราะจากที่เคยไปสำรวจในบริเวณนั้นเห็นมีกล้วยกับไผ่เป็นอาหารให้คนและสัตว์ และพืชสองชนิดนี้ยังเป็นพืชเบิกนำ ที่ช่วยสร้างความชุ่มชื้นให้พื้นที่” เวียร์ บอกถึงชนิดของพืชที่ปลูกเพื่อฟื้นฟูป่า

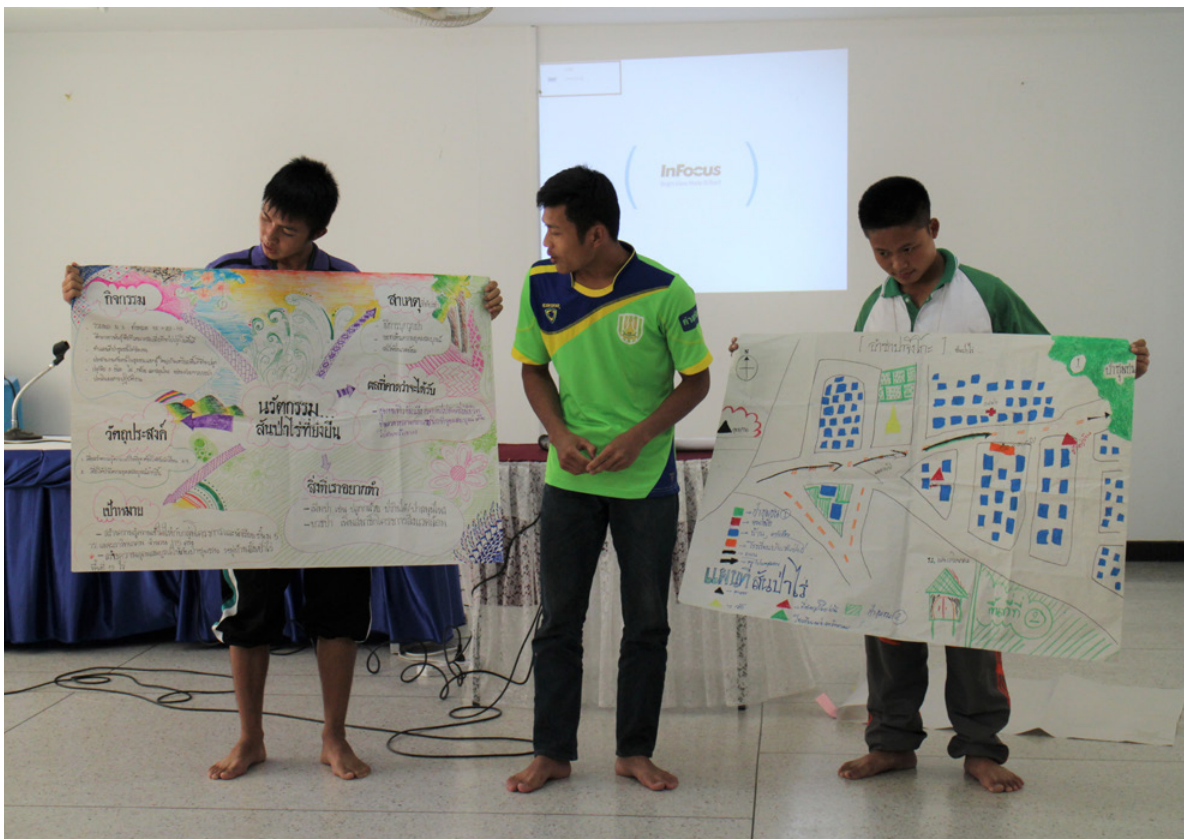
“ประสบการณ์ทำงานโครงการนำมาซึ่งการศึกษาหาความรู้ที่ตนเองไม่เคยสนใจมาก่อน โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับป่า ที่ตอนนี้ตระหนักแล้วว่า การปลูกป่าไม่ใช่งานง่ายๆ การจะฟื้นฟูป่าต้องใช้เวลากว่าที่ป่าจะสมบูรณ์ แต่การตัดไม้ทำลายป่านั้นใช้เวลาแค่ชั่วขณะเดียว”

รู้จักจากประสบการณ์

การทำงานที่แตกต่างจากสิ่งที่คุ้นชิน ได้สร้าง “การเรียนรู้” ให้ทีมงานเป็นอย่างมาก ปีที่แล้วสะท้อนว่า ประสบการณ์ทำงานโครงการนำมาซึ่งการศึกษาหาความรู้ที่ตนเองไม่เคยสนใจมาก่อน โดยเฉพาะเรื่องราวเกี่ยวกับป่า ที่ตอนนี้ตระหนักแล้วว่า การปลูกป่าไม่ใช่งานง่ายๆ การจะฟื้นฟูป่าต้องใช้เวลากว่าที่ป่าจะสมบูรณ์ แต่การตัดไม้ทำลายป่านั้นใช้เวลาแค่ชั่วขณะเดียว

สำหรับเมย์ เธอสัมผัสได้ถึงประโยชน์ของการทำงานที่เชื่อมโยงกับการเรียน “เดี๋ยวนี้นักเรียนทุกคนต้องเขียนโครงการหรือโครงงานเป็น แม้จะไม่เจาะลึก แต่ก็ต้องรู้ว่าเขียนอย่างไร วางแผนอย่างไร เพื่อนบางคน ไม่รู้อะไรเลย ก้อบปีจากอินเทอร์เน็ตมา แต่เราจะรู้จักซึ่งทั้งการคิด การวางแผนงานที่รอบคอบขึ้น จากเมื่อก่อนคิดแล้วทำเลย แล้วผลไม่เป็นอย่างที่ต้องการ”

การพัฒนาทักษะการวางแผนในการทำงานโครงการ กลายเป็น “ทักษะ” ที่สามารถนำไปปรับใช้ในการเรียน และการใช้ชีวิต เพราะเด็กและเยาวชนยุคนี้มีกิจกรรมที่ต้องทำมากมาย

“ได้พัฒนาตัวเองในด้านการแสดงออก ผ่านกระบวนการเรียนรู้ โดยการถอดบทเรียนร่วมกับเพื่อนๆ ทั้งเพื่อนในกลุ่ม และเพื่อนต่างถิ่น ที่ได้สานสายใยความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียอย่างสม่ำเสมอ จึงรู้สึกได้ว่า เส้นทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ใช่เส้นทางที่โดดเดี่ยว แต่เป็นเส้นทางที่มีเยาวชนอีกหลายๆ พื้นที่เดินเคียงคู่ไปด้วยกัน”

ส่วนเวียร์ บอกว่า การทำโครงการได้พลิกชีวิตของเขา ด้วยความกล้าที่เพิ่มพูน ทำให้มั่นใจที่จะเปิดเผยตัวตนว่าเป็นเพศทางเลือก เหมือนนกยูงเขาออกจากอก แต่เขายังคงใช้ชีวิตปกติ ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างตั้งใจต่อไป นอกจากนี้ยังสัมผัสได้ถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเอง ปกติเป็นคนเขียนได้ คิดได้ แต่พูดบรรยายไม่ได้ เพราะไม่กล้า แต่พอได้ผ่านกระบวนการในค่ายที่พี่ๆ โครงการปลูกใจรักษ์โลกจัดขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพในการสื่อสารให้แก่น้องๆ จึงเป็นการฝึกฝนและเติมเต็มเทคนิคที่ช่วยให้มั่นใจขึ้น หลังจากค่ายครั้งนั้น สิ่งที่ดี สิ่งที่ดีเขียน ก็สามารถบรรยายได้อย่างตรงใจ

ขณะที่ซิงซึ่งเป็นพี่ใหญ่ บอกว่า การเรียนรู้ในโครงการเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น โดยสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง มีทั้งแรงบันดาลใจในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเกิดจากการที่ได้เรียนรู้ เห็นตัวอย่างจากที่พี่ๆ ในโครงการนำเสนอ เรียนรู้เรื่องการเขียนโครงการ รวมทั้งวิธีการทำงาน เช่น การติดต่อประสานงานกับคนที่อายุมากกว่า หรือหน่วยงานต่างๆ

นอกจากนี้ยังได้พัฒนาตัวเองในด้านการแสดงออกผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยการถอดบทเรียนร่วมกับเพื่อนๆ ทั้งเพื่อนในกลุ่ม และเพื่อนต่างถิ่น ที่ได้สานสายใยความสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันผ่านช่องทางโซเชียลมีเดียอย่างสม่ำเสมอ จึงรู้สึกได้ว่า เส้นทางในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เส้นทางที่โดดเดี่ยว แต่เป็นเส้นทางที่มีเยาวชนอีกหลายๆ พื้นที่เดินเคียงคู่ไปด้วยกัน

ระหว่างทางของการรอคอยและได้สัมผัสกับความเป็นไปในชุมชน ทำให้ทีมงานเริ่มสังเกตเห็นเค้าลางของปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการจัดการขยะ ที่วันนี้รู้ว่า แม้แต่ อบต.ในพื้นที่ก็ไม่สามารถจัดการได้ เพราะไม่มีที่ทิ้ง บ่อทิ้งขยะที่เคยทิ้งก็เต็ม อบต.จึงไม่รับจัดการขยะ แต่ให้ชาวบ้านจัดการกันเอง แม้จะไม่ได้ทำโครงการเกี่ยวกับการจัดการขยะ แต่ทีมงานก็ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการรณรงค์คัดแยกขยะ พร้อมกับรณรงค์ให้ใช้ปิ่นโตในโรงเรียนอย่างเข้มข้น เพื่อลดการสร้างขยะให้น้อยที่สุด โดยหวังว่า แนวทางเหล่านี้จะเป็นความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมที่ติดตัวนักเรียน และนำไปเผยแพร่ขยายผลในชุมชนต่อไป

ครูผู้เอื้อการเรียนรู้

ด้านครูชิง-เนตรนภา สายเนตร ในฐานะที่ปรึกษาก็ได้เรียนรู้วิธีการที่พี่ๆ ในโครงการปลูกใจรักษ์โลกจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่น้องๆ จนเกิดการทบทวนตนเองในบทบาทที่เคยสอนแบบกำหนดเวลา กำหนดขอบเขต กำหนดเป้าหมายให้นักเรียน ก็ค่อยๆ ปรับตัว “เปิดพื้นที่” ให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการคิดวิเคราะห์ และลงมือทำด้วยตนเองมากขึ้น ซึ่งครูจึงยอมรับว่า บางครั้งก็ต้องฝืนตื้อรอ เพราะว่าการเรียนการสอนมีระยะเวลาจำกัดที่ทำให้ครูต้องเร่งสอนให้ทันตามแผนการสอน

“เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของลูกศิษย์ โดยเฉพาะทักษะการคิด การวางแผนที่เป็นระบบ รวมทั้งประสบการณ์ชีวิตที่ได้ไปเปิดหูเปิดตาในโลกกว้าง ที่นำมาซึ่งความมั่นใจในการดำเนินชีวิต”

“ตอนแรกเราอยากให้เด็กเข้าร่วมโครงการ เพราะอยากให้เขาได้ประสบการณ์ ให้เขาได้เจอเพื่อนไปเจอคนข้างนอก เราเป็นครูบางครั้งเราไม่มีเวลาสอนเด็ก เขาก็ไปเรียนรู้กระบวนการตั้งแต่การคิด การแก้ปัญหา การวิเคราะห์ การประเมิน เพราะเวลาเราสอนกว่าเด็กจะมาถึงเราบางทีคาบหนึ่งเหลือเวลา 40 นาที เราจะสอนกระบวนการแบบที่พี่ๆ สอนก็ไม่ได้ เราไม่รู้มาก่อนว่า โครงการเขาจะสอนเด็กแบบนี้ แต่ผู้อำนวยการเขาเคยมีประสบการณ์ เขาบอกว่า ส่งเด็กไปเลย เด็กจะได้มีประสบการณ์ ผลจะเกิดกับเด็ก และเด็กเราเป็นเด็กชนบทได้โอกาสที่จะเปิดหูเปิดตาที่เป็นสิ่งที่ดี พัฒนาเด็กได้แน่ๆ”

สำหรับการสนับสนุนของครูที่ปรึกษานั้น ส่วนใหญ่จะมีบทบาทให้คำปรึกษา แต่บางครั้งก็ต้องกระตุ้นบ้าง เช่น กรณีที่พี่ๆ ให้ส่งงาน ถ้าไม่เห็นงานก็ต้องติดตามถามไถ่ว่า นักเรียนทำหรือยัง หรือการประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่น หากพบว่าเกินกำลังของลูกศิษย์ก็จะช่วยอำนวยความสะดวก ซึ่งหลังจากผ่านการเรียนรู้ในโครงการมาระยะหนึ่ง ครูจึง บอกว่า เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของลูกศิษย์โดยเฉพาะทักษะการคิด การวางแผนที่เป็นระบบ รวมทั้งประสบการณ์ชีวิตที่ได้ไปเปิดหูเปิดตาในโลกกว้าง ที่นำมาซึ่งความมั่นใจในการดำเนินชีวิตมากขึ้น

“เรื่องการคิดเองทำเอง แรกๆ ครูยอมรับว่าเด็กยังไม่ค่อยมี แต่เราก็ไม่ได้คาดหวังว่าเขาต้องทำได้สมบูรณ์แบบ แต่หลังๆ เขาทำได้มากขึ้น เพราะเวลาทำงานในค่ายจะเห็นว่าพี่ๆ ที่ปรึกษาโครงการใจเย็นมาก ปล่อยให้เด็กคิด ใช้เวลาเท่าไรก็ได้ แต่เราซึ่งเป็นครูจะร้อนร้อนว่า ทำไมแค่นี้หนูตอบไม่ได้ อยากจะบอกไปว่า ทำอย่างนี้สิ จึงกลายเป็นว่าในฐานะครูเราเรียนรู้เยอะมาก โดยเฉพาะเรื่องการให้เวลากับเขา ขอบเขตงาน เป้าหมายที่ต้องการ ครูก็นำมาปรับใช้ให้เขาคิดแก้ปัญหาเอง เราแค่สนับสนุนเป็นระยะๆ”

ระยะเวลาของโครงการและฤดูกาลที่ดูเหมือนจะไม่สอดคล้องกัน ทำให้ช่วงเวลาของการ “รอ” ทำกิจกรรมที่ค้างอยู่ จนล่วงเลยระยะเวลาสิ้นสุดของโครงการตามสัญญา แต่ทีมงานยืนยันว่า ยังคงจะสานต่อภารกิจที่เริ่มไว้ให้เสร็จสิ้นอย่างตั้งใจ ด้วยเพราะ “สำนึก” ว่าเป็น “หน้าที่” ที่อาสาสมัครจะต้องทำให้สำเร็จ เพราะผลที่จะเกิดขึ้นจะเกิดประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชุมชนที่ตนรัก

โครงการนวัตกรรมสืบป่าไร่

ที่ปรึกษา เนตรนภา สายเสือ

ทีมงาน

หม่อชาชี มั่นคง

สุรศักดิ์ แซ่ม้า

เชิดศักดิ์ มั่นพัฒนาการ

บุญชู นกยูงวิไล

กฤษดา มั่นคง

พัศดี ชานวาทิกตระกูล

ชากร เกศแก้วพานกุล

อนุรักษ ปิติแสงธรรม

สมพิศ พิธิสะอาด

สุภาภรณ์ คำอ่อน

เรื่องวุ่นๆ ของ วัยรุ่นรักป่า

.....
โครงการต้นกล้ารักษ์ป่า อักนะ...โสภณพิพัฒน์

จากถนนหลวงสายหลัก เข้าสู่ทางหลวงแผ่นดินสายเล็กพอให้รถสองคันวิ่งสวนกันได้ บรรยากาศสองข้างทางเต็มไปด้วยทุ่งนา มุ่งหน้าสู่ตำบลโสภณกเต็น อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น ปลายทางคือ “ป่าชุมชนโสภณกเต็น” สถานที่ที่เด็กและเยาวชน กลุ่มเยาวชนกล้าดี กำลังทำกิจกรรมภายใต้โครงการต้นกล้ารักษ์ป่า อักนะ...โสภณกเต็น ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาป่าชุมชนโสภณกเต็นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางพืชพรรณไม้และวัฒนธรรมของชุมชน และเพื่อดูแลรักษาป่าให้คงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

กล้าได้...แต่ต้องกล้าดี

กลุ่มเยาวชนกล้าดี เป็นเด็กและเยาวชนจิตอาสาในตำบลโสภณกเต็น และจากชุมชนข้างเคียงที่รวมตัวกันมากกว่า 5 ปีแล้ว มีเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์เพื่อพัฒนาตัวเองและชุมชน ภายใต้การหนุนเสริมขององค์การบริหารส่วนตำบลโสภณกเต็น (อบต.โสภณกเต็น) ปัจจุบันมีการทำกิจกรรมต่อเนื่องเป็นรุ่นที่ 3 เมื่อเห็นว่า โครงการปลูกใจรักโลก มีเป้าหมายสอดคล้องกับกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมที่กลุ่มทำอยู่ จึงเห็นเป็นโอกาสดีที่จะได้พัฒนาศักยภาพการทำงานของกลุ่มให้เข้มข้นยิ่งขึ้น

“พวกเราได้รับแรงบันดาลใจและเห็นตัวอย่างดี ๆ จากรุ่นพี่ที่มีจิตอาสาเข้ามาทำงานเพื่อชุมชน จึงอยากทำให้ได้เหมือนรุ่นพี่ และส่งเสริมน้อง ๆ รุ่นต่อไปให้เข้ามามีบทบาทสานต่องานในชุมชน” คือจุดเริ่มต้นที่ มินท์-อมรรัตน์ สิงห์สา พี่ใหญ่ของกลุ่มเยาวชนกล้าดี อาสาเข้ามาสานต่องานของ

“การวางแผนและแบ่งบทบาทหน้าที่ทำให้งานเดินไปได้ด้วยดี แม้จะไม่ราบรื่นทั้งหมด แต่มีทิศทางมากขึ้น เพราะทีมงานรับรู้งานร่วมกัน หากมีสิ่งไหนขาดตกบกพร่องจะได้ช่วยกันยื่นเตือนหรือกักตวง ทำให้ภาระไม่ให้ตกที่ใครคนใดคนหนึ่ง”

รุ่นพี่ และไม่ผิดหวังเมื่อการเข้าร่วมกลุ่มครั้งนี้ทำให้เธอและเพื่อนๆ ในกลุ่มมีพัฒนาการด้านการทำงานเป็นทีมดีขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะ “วิธีการทำงาน” ที่ให้ความสำคัญกับ “การประชุม” แทนที่จะมองว่า การประชุมเป็นเรื่องน่าเบื่อ แต่เป็นเวลาที่ดีและมีความสุขที่ทีมงานได้มาพบปะพูดคุยกันแล้ว การประชุมยังช่วยให้งานขับเคลื่อนไปได้ด้วยดี

“การทำงานที่ผ่านมา เรามองกว้างๆ ว่าอยากให้คนในชุมชนรู้ว่าป่าคืออะไร อยากพัฒนาป่าให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แต่ไม่เคยจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับป่าโดยตรง พอพี่ๆ พาคิดวิเคราะห์ให้เห็นเป้าหมายชัดเจน เราก็คิดต่อได้ว่าจะทำกิจกรรมอะไร ควรดึงใครมามีส่วนร่วม และควรขอความช่วยเหลือจากใคร” มั่นท์ กล่าว

แผนงาน “เข็มนาฬิกา” นำทางสู่ความสำเร็จ

มะนาว-จันทิมา แซ่ฤทธิ์ เล่าถึงบทเรียนสำคัญที่เธอได้เรียนรู้จากการทำงานโครงการต้นกล้ารักษ์ป่าฮักนะ...โลกผิบบ คือ การวางแผนเป้าหมาย การวางแผนงาน และการแบ่งบทบาทหน้าที่ ซึ่งช่วยให้งานสำเร็จง่ายขึ้น เพราะการวางแผนจะเป็นเข็มทิศนำทางให้ไปถึงเป้าหมายได้ ต่อให้เดินหลงทางก็ยังวกกลับมาใหม่ได้ทันที

ด้วยเหตุนี้ขั้นตอนการทำงานทั้งหมดของทีมจึงเกิดขึ้นจากการระดมความคิดของสมาชิก ผ่านการแสดงความคิดเห็น ถกเถียง และยอมรับในมติ แล้วนำไปสู่การเตรียมความพร้อม การแบ่งบทบาทหน้าที่ จากนั้นลงมือทำแต่ละงานด้วยความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน

เต้-สุทธินันท์ ธรรมธร เล่าว่า สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่าชุมชนโลกผิบบมี 3 ส่วน ได้แก่ 1. ป่าโดนบุกรุกแปลงเป็นพื้นที่ทำการเกษตร 2. การลักลอบตัดต้นไม้ใหญ่ในป่า 3. ชาวบ้านนำขยะไปทิ้งในป่า สร้างมลภาวะจนระบบนิเวศบางส่วนเสียสมดุล

อย่างไรก็ตามเพื่อให้ป่ากลายเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพืชพรรณไม้และวัฒนธรรม ทีมงานจึงออกแบบ 5 กิจกรรม ได้แก่ การสำรวจและเก็บข้อมูลสภาพป่าและพืชพรรณไม้ การจัดเส้นทางศึกษาธรรมชาติในป่า การประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านหอกระจายเสียงของชุมชน การออกบุญนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ความรู้เรื่องสมุนไพรสู่ชุมชน และการจัดเวทีคืนข้อมูลเพื่อรายงานความคืบหน้าการทำกิจกรรมของเยาวชน โดยงานนี้ทีมงานต้องสวมบทบาทการเป็นนักสำรวจ นักประสานงาน พี่เลี้ยง และนักประชาสัมพันธ์

น้ำฝน-ศิวพร สุริยะพงษ์ ที่รับบทบาทนักสำรวจบอกว่า เธอนำประสบการณ์จากการศึกษาฐานป่าชุมชนที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีสภาพป่าและประวัติความเป็นมาคล้ายกับป่าชุมชนโลกผิบบมาใช้

“ตอนนั้นคิดว่าถ้าเขาทำได้เราก็ทำได้” น้ำฝน กล่าว

“พวกเราลงไปสำรวจป่าก่อนที่จะพาน้องๆ ในชุมชนเข้าไปศึกษาเส้นทางธรรมชาติ เราต้องรู้ด้วยตัวเองก่อนถึงจะพาน้องๆ ไปได้” เต้ กล่าว

แม้จะมีประสบการณ์มาบ้าง แต่ปัญหาก็มีมาให้แก้ไข อาร์ต-จิรายุ ศรีทาสร้อย เล่าว่า ความไม่พร้อมเพรียงและขาดการสื่อสารที่ดี ทำให้การทำงานล่าช้าและผิดพลาด

“เป็นเพราะพวกเราไม่ประชุมสรุปงานกันให้ชัดเจน วันที่สำรวจป่าพวกเรานัดกันตั้งแต่เช้า เพื่อนบางคนมาไม่ได้ก็ไม่แจ้งให้กลุ่มรู้ ทุกคนโกรธ จากที่นัดตอนเช้ากว่าจะได้สำรวจป่าจริง ๆ เวลาที่ล่วงเลยไปตอนบ่าย ซึ่งวันนั้นเรานัดพี่ ๆ โครงการปลูกใจรักโลกและผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองบัวให้ช่วยนำทาง โชคดีที่บ้านผู้ใหญ่อยู่ใกล้ป่าอยู่แล้ว เลยไม่มีปัญหา” อาร์ต กล่าว

เหตุที่ทีมงานขอให้ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองบัวเป็นผู้ให้ความรู้ เพราะผู้ใหญ่คลุกคลีอยู่กับป่าบริเวณนี้มานาน จึงสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของป่า พืชพรรณดั้งเดิมที่สูญหายไป พืชพรรณที่ยังคงอยู่ รวมทั้งประเพณีไหว้ผีบรรพบุรุษในป่าหรือประเพณีสงฆ์ ที่แสดงให้เห็นว่าป่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนมาช้านาน

แม้กิจกรรมแรกจะผิดแผนไปบ้าง แต่ก็ทำให้ทีมงานเห็นว่า การวางแผนงานเป็นสิ่งสำคัญ โดยแป๊ะ-รุ่งอรุณ จันลี ย้ำว่า ยิ่งทีมมีการวางแผนระยะยาวมากเท่าไร ก็จะส่งผลดีต่อการจัดสรรเวลาของสมาชิกให้ทำงานได้เต็มประสิทธิภาพ เนื่องจากทีมงานศึกษาอยู่คนละโรงเรียน ต่างระดับชั้น และต่างหมู่บ้าน เวลาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึง

“หลังจากนั้นเราเรียกประชุมอย่างเป็นทางการในเฟซบุ๊ก แล้วก็โทรนัดย้ำอีกที พอมาประชุมได้ แผนงานระยะยาวว่าแต่ละเดือนจะทำอะไร ใครรับผิดชอบหน้าที่ไหน ทำเป็นปฏิทินการทำงานระยะยาวเพื่อให้แต่ละคนบริหารจัดการเวลาของตนเอง หากเพื่อนไม่ว่างก็ขอให้บอก เพราะทุกอย่างสามารถยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ หรือไม่ก็ให้คนที่เหลือช่วยกันทำต่อได้ การทำงานจะได้ไม่มีปัญหา” แป๊ะ อธิบาย

มันท์ เสริมว่า การวางแผนและแบ่งบทบาทหน้าที่ให้ทำงานเดินไปได้ด้วยดี แม้จะไม่ราบรื่นทั้งหมด แต่มีทิศทางมากขึ้น เพราะทีมงานรับรู้งานร่วมกัน หากมีสิ่งไหนขาดตกบกพร่อง ทีมงานจะได้ช่วยกันย้ำเตือนหรือทักท้วง ทำให้ภาระไม่ตกที่ใครคนใดคนหนึ่ง

“ป่าโสภณผดึกไม่ใช้ของพวกเรา ถ้าเราไม่สร้างการตระหนักรู้ แล้วทำอยู่กลุ่มเดียว โดยไม่ดึงคนอื่นเข้ามามีส่วนร่วมคงยากที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ แต่หากทุกฝ่ายรับรู้สภาพปัญหา ช่วยกันแก้ไข หลายๆ มือร่วมกันย่อมดีกว่ามือเดียว”

เชื่อมร้อยชุมชนร่วม “รักป่า”

เห็นได้ชัดเจนว่า การทำงานชุมชนนั้น นักประสานงานเป็นบทบาทสำคัญไม่แพ้บทบาทอื่น ทีมงานจึงต้องประสานงานกับผู้ใหญ่บ้านและผู้รู้ในชุมชน เพื่อให้ช่วยนำทางเก็บข้อมูลในป่า ทั้งยังต้องเกี่ยวข้องกับสัมผัสกับภาคีเครือข่ายภายนอก เพื่อออกไปศึกษาดูงานขยายขอบเขตความรู้ อาทิ ประสานงานกับ อบต. และโรงเรียนประจำหมู่บ้าน 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองบัวและโรงเรียนโสภณกเต็นประชาอุปถัมภ์ เป็นต้น การสร้างสายสัมพันธ์ทั้งหมดนี้เป็นไปเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาและฟื้นฟูป่าชุมชนที่พวกเขารัก

“ป่าโสภณมีดิบไม้ไซ้ของพวกเรา ถ้าเราไม่สร้าง การตระหนักรู้ แล้วทำอยู่กลุ่มเดียว โดยไม่ดึงคนอื่น เข้ามามีส่วนร่วมคงยากที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ แต่หากทุกฝ่ายรับรู้สภาพปัญหา และช่วยกันแก้ไข หลายๆ มีร่วมกันย่อมดีกว่ามือเดียว” แป้ง กล่าว

“ถ้าเราไม่ชักชวนน้องๆ ในโรงเรียนมาด้วย เด็กรุ่นหลังอาจไม่ช่วยกันรักษาป่า เพราะไม่เห็น ความสำคัญ” อารต์ เสริม

ด้วยความชัดเจนของแผนงานและข้อมูลป่าที่ได้จากการลงมือสำรวจจริง ทำให้ทีมงานได้รับการ สนับสนุนงบประมาณจาก อบต.ตันทีที่เข้าไป ประสานงาน

“จริง ๆ แล้วป่าชุมชนมี อบต.ดูแลภาพรวมอยู่แล้ว ก่อนหน้านี้ อบต.ก็พยายามขอคืนพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกจาก ชาวบ้าน แต่ก็ไม่ได้มีการเข้าไปฟื้นฟู พวกเราทำกิจกรรม กับ อบต.มาตลอด ครั้งนี้เลยเข้าไปเสนอแผนงาน ทั้ง ปฏิทินการทำงานและวิดีโอสำรวจป่าครั้งแรกให้นายก อบต.ดู” น้ำฝน อธิบาย

การประสานงานกับโรงเรียนก็ได้รับความร่วมมือจาก ผู้อำนวยการของทั้ง 2 โรงเรียนเป็นอย่างดี มีนักเรียน

ต่างหมู่บ้านเข้ามาทำกิจกรรมด้วย ถือเป็นการขยาย ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ เรียนรู้และทำความรู้จักกับป่า

“พวกเราเข้าไปหาผู้อำนวยการโรงเรียน เพื่อชี้แจง ข้อมูล โดยโรงเรียนนัดนักเรียนกลุ่มเป้าหมายในระดับ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนละ 15 คน มารับฟังด้วย ซึ่งน้องๆ ก็ให้ความสนใจดี” เต้ กล่าว

“รู้จัก รู้ใจ ให้ความสำคัญ” หลักคิดการเป็น พี่เลี้ยงที่ดีเมื่อต้องผันตัวเองมารับบทบาท “พี่เลี้ยง” ดูแลนักเรียน 30 คน ในกิจกรรมเดินสำรวจป่า ดูเหมือน จะเป็นภาระหนัก เพราะนักเรียนกับทีมงานอายุไม่ต่างกัน มากนัก พวกเขาจึงนำหลัก รู้จัก รู้ใจ และให้ความสำคัญ มาใช้โดยทีมงานจัดรูปแบบกิจกรรมเดินสำรวจป่าออกเป็น 2 ส่วน คือ ช่วงเข้านำข้อมูลสำรวจป่าพร้อม ภาพถ่าย วิดีโอ และคลิปวิดีโอละครเร่ที่เคยบันทึก การแสดงไว้ก่อนหน้านี้มานำเสนอ นอกจากนี้ยังมี กิจกรรมตั้งคำถามชวนคิดจากภาพประกอบที่น่าสนใจ จากป่า โดยมินท์ตั้งชื่อกิจกรรมในครั้งนั้นว่า “เรื่องวุ่นๆ ของวัยรุ่นรักป่า”

“บทบาทพี่เลี้ยงที่สำคัญคือ ต้องประพฤติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่น้องๆ เช่น การทิ้งขยะให้ลงถัง รุ่นพี่ต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อน หลังจากทำกิจกรรมจบครั้งหนึ่งก็ต้องชักชวนน้องๆ มาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความผูกพันกับป่าให้เกิดขึ้นในใจอย่างถาวร”

“ตอนคิดกิจกรรม เราเอาตัวเองเป็นที่ตั้งเลย เพราะวัยของเราไม่ต่างกันมาก เราไม่ชอบอะไรที่วิชาการเกินไป เลยตั้งชื่อการนำเสนอให้คล้ายซีรีส์เกาหลี แล้วคิดคำประกอบภาพที่ให้ทั้งความรู้และสร้างความบันเทิงไปพร้อมกัน เลือกลีลาและคิดคำประกอบภาพที่ใช้ภาษาดึงดูดใจวัยรุ่น” มินท์ อธิบาย

ส่วนกิจกรรมศึกษาเส้นทางธรรมชาติในภาคบ่าย ใช้วิธีแบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คณะชั้นเรียนแต่ละกลุ่มจะมีรุ่นพี่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 รวมกับน้องมัธยมศึกษาปีที่ 1-2 พร้อมกำหนดโจทย์ให้ทุกคนจดบันทึกข้อค้นพบพืชและสัตว์อย่างละ 10 ชนิดจากคำแนะนำของปราชญ์ชาวบ้าน พร้อมทั้งเก็บขยะที่เจอระหว่างทางใส่ถุงดำ กลุ่มไหนเก็บได้มากที่สุดจะมีรางวัลให้

“พอรู้แบบนี้**อบต.ก็ส่งรถขนขยะมาช่วยขนขยะออกไปด้วย**” แป้ง กล่าวถึงความร่วมมือที่ได้รับ มะนาว บอกว่า สำหรับบทบาทพี่เลี้ยงที่สำคัญคือ ต้องประพฤติตัวให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่น้องๆ เช่น การทิ้งขยะให้ลงถัง รุ่นพี่ต้องทำให้เห็นเป็นตัวอย่างก่อน หลังจากทำกิจกรรมจบครั้งหนึ่งก็ต้องชักชวนน้องๆ มาทำกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความผูกพันกับป่าให้เกิดขึ้นในใจอย่างถาวร

“เมื่อก่อนเห็นรุ่นพี่ทำเป็นตัวอย่าง เราก็อยากมาทำกิจกรรมด้วย ถ้าน้องๆ เห็นเราทำเขาคงมีแรงใจอยากทำอย่างเราบ้าง แล้วคงยิ่งดีใจและภูมิใจถ้าเราไปชวนเข้ามาทำกิจกรรมเรื่อยๆ”

“จากเด็กที่ทำอะไรไม่เป็นขึ้นเป็นอัน ตัดเกมไปวันๆ ผลการเรียนรู้ไม่ดีเด่น ไม่มีความรับผิดชอบ แต่เพราะมีเพื่อนๆ พี่ๆ คอยสอน อาร์ทจึงนำผลการเรียน มากรันตี เพื่อพิสูจน์ให้พ่อแม่เห็นว่า ถึงแม้จะมากำกิจกรรมเพื่อชุมชนแต่ ผลการเรียนรู้ก็ไม่ตกต่ำ เกมดีขึ้นอีกต่างหาก จากที่พ่อแม่ไม่ยอมให้มารวมกลุ่ม กับเพื่อนๆ ก็ยิ่งส่งเสริม เพราะเชื่อว่าการทำกิจกรรมเหล่านี้เปลี่ยนแปลงลูกได้”

กล้าเปลี่ยนแปลง

หลังผ่านบทบาทนักสำรวจ นักประสานงาน และพี่เลี้ยงไปแล้ว ก็เข้าสู่บทบาทสุดท้ายนั่นคือ **นักประชาสัมพันธ์** คราวนี้ทีมงานขอใช้เวทีคืนข้อมูล ชุมชนให้ความรู้แก่คนในชุมชน และเป็นการรายงาน ความคืบหน้าการทำกิจกรรมในโครงการให้ผู้ใหญ่ใน ชุมชนได้รับรู้

“วิธีเชิญชวนคนในชุมชนเข้าร่วมก็ใช้วิธีกระจายเสียง ประชาสัมพันธ์และประกาศทางเพชบุรีชวนให้คนใน ชุมชนทุกเพศทุกวัยเข้าร่วมเวที ผลตอบรับจากผู้ใหญ่ ทำให้เราสัมผัสได้ว่า ผู้ใหญ่สนใจสิ่งที่เด็กอย่างเราทำ เพราะเราคิดจริง ทำจริง และกิจกรรมที่เราทำก็ช่วยฟื้นฟู

ป่าในระยะยาวได้จริง...เมื่อเห็นแบบนี้ทำไมเขาจะไม่ให้ **ความร่วมมือ**” อาร์ท เอ่ยขึ้น

ไม่เฉพาะแค่ผู้ใหญ่ที่เปลี่ยนมุมมองความคิดที่ มีต่อเด็ก แม้แต่ทีมงานเองก็ได้พัฒนาความคิดและ พฤติกรรมของตนเองตลอดเส้นทางการทำกิจกรรม เพื่อชุมชน

มันท์ เล่าถึงพัฒนาการของทีมว่า จากเดิมการ ทำงานของกลุ่มต้องอาศัยพี่เลี้ยงคอยชี้แนะอยู่ตลอด แต่ปัจจุบันสามารถพูดได้ว่า กิจกรรมทั้งหมดเกิดขึ้น จากความคิดและการลงมือทำของกลุ่มเยาวชนชนกล้าดี ร้อยเปอร์เซ็นต์

“พอเราทำกิจกรรมเพื่อชุมชนบ่อยๆ สิ่งที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ คือ เราจะนึกถึงคนอื่นมากขึ้น คิดและอยากทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมอยู่เสมอ จากเดิมคิดแค่ว่าเป็นหน้าที่ ตอนนี้รู้สึก เราต้องรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน แล้วทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุด”

ขณะที่মনาว บอกว่า การทำโครงการร่วมกับเพื่อนๆ ทำให้เธอเห็นประโยชน์ของการทำงาน เป็นทีม และเห็นว่าอุปสรรคเป็นเรื่องธรรมดา การร่วมมือกันทำให้เราผ่านพ้นอุปสรรคไปได้ การลงมือทำคนเดียวอาจคิดได้ไม่ดีเท่าหลาย ๆ คนช่วยกันคิด ช่วยกันทำ

ด้านอาร์ต มองว่า การเข้ามามีส่วนร่วมทำกิจกรรมเป็นเครื่องพิสูจน์ตัวเอง เพื่อให้พ่อแม่ยอมรับ และเห็นว่าเขาก็มีดี จากเด็กที่ทำอะไรไม่เป็นขึ้นเป็นอัน ดิดเกมไปวัน ๆ ผลการเรียนไม่ดีเด่น ไม่มีความรับผิดชอบ แต่เพราะมีเพื่อนๆ พี่ๆ คอยสอน อาร์ตจึงนำผลการเรียนมาการันตี เพื่อพิสูจน์ ให้พ่อแม่เห็นว่า ถึงแม้จะมาทำกิจกรรมเพื่อชุมชนแต่ผลการเรียนก็ไม่ตกต่ำ แถมดีขึ้นอีกต่างหาก จากที่พ่อแม่ไม่อยากให้มารวมกลุ่มกับเพื่อนๆ ก็ยิ่งส่งเสริม เพราะเชื่อว่าการทำกิจกรรมเหล่านี้ เปลี่ยนแปลงลูกได้

“ผมรู้แต่ว่าผมต้องทำให้ได้ พิสูจน์ตัวเองให้ได้ เพื่อให้ทุกคนยอมรับผม” อาร์ต เอ่ยขึ้นด้วย น้ำเสียงสั้นกระชับ

ผลลัพธ์จากความพยายามทำให้ปัจจุบัน อาร์ตกลายเป็นเด็กที่มีความรับผิดชอบ และได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนๆ ให้ทำหน้าที่รองประธานสภาเด็กและเยาวชนโสภณกเต็น

ส่วน เต้ บอกว่า จากที่เคยเป็นคนอยู่ไม่นิ่ง ชอบแกล้งแหย่คนอื่น การทำงานขัดเกลานิสสัยให้มีสมาธิอยู่กับสิ่งที่ทำ “ผมถนัดงานศิลปะ ชอบทำมากกว่าชอบคิด เมื่อก่อนมาเพราะอยากทำ แต่ตอนนี้ไม่ได้แกล้งแหย่ใคร แต่คิดจะทำมากขึ้นด้วย”

ด้าน น้ำฝน ยอมรับว่า เธอไม่ใช่เด็กในพื้นที่ แต่เข้ามาร่วมกิจกรรมเพราะอยากมีผลงานไปใช้สมัครเรียนต่อในมหาวิทยาลัย แต่ความเสียสละและความอึดใจที่เกิดขึ้นจากการได้ลงมือทำประโยชน์ให้ผู้อื่นขัดเกลาคำคิดของเธอว่า ผลงานกลายเป็นเพียงผลพลอยได้เท่านั้น เพราะผลตอบแทนที่ยิ่งใหญ่กว่าคือ ความภาคภูมิใจที่เกิดขึ้นอยู่เต็มหัวใจ

จุดเด่นของกลุ่มเยาวชนกลั๊ตตี้ที่เห็นได้ชัดเจน คือ การมุ่งมั่นคิดและทำกิจกรรมด้วยใจอาสา มองสิ่งใกล้ตัวเป็นสิ่งที่มีความค่า อย่างที่พวกเขาบอกว่า “ในเมื่อชุมชนล้อมรอบด้วยป่า แล้วจะไปทำโครงการอื่นทำไม” และการใช้ศักยภาพหรือต้นทุนเดิมที่ตัวเองมีมาขับเคลื่อนกิจกรรม รวมถึงการผลักดันรุ่นน้องให้เข้ามาสานต่องานแล้ว ยังคิดดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยแนวคิดเช่นนี้พวกเขาจึงไม่เคยทำตัวแปลกแยกจากผู้ใหญ่ เข้าร่วมกิจกรรมงานประเพณีที่ผู้ใหญ่จัดขึ้น ทั้งยังเต็มใจช่วยกิจกรรมของ อบต. อยู่เสมอ ด้วยคิดว่าสิ่งที่ทำทั้งหมดนี้ก็เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่ดีกับทุกฝ่ายในชุมชน เพราะพวกเขาเชื่อว่า ป่าไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของทุกคน

โครงการปลูกกล้ารักป่า อักนะ...โสภณดิบ

ที่ปรึกษาโครงการ จิราภรณ์ ศรีถาวร
ทีมงาน

อมรรัตน์ สิงห์สา	จันทิมา แฉ่งฤทธิ์
ศิวพร สุริยะพงษ์	จิรายุ ศรีทาสร้อย
สุทธินันท์ ธรรมธร	อมรฤทธิ์ สิงห์สา
รุ่งอรุณ จันลี	

รวมพลังพิทักษ์ป่าชุมชน

โครงการสายหล่อฟ้า Top Ten Life ภาค 2

เมื่อโรงเรียนอยู่กับป่า แล้วป่ากำลังเปลี่ยนแปลงไปในทางที่แย่ลง ใครจะทำอะไรได้บ้าง?

โรงเรียนพลพัฒน์ศึกษา ตำบลหนองแวงนางเบ้า อำเภอฟล จังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ติดกับป่าชุมชนตำบลหนองแวงนางเบ้าที่ขาดการดูแลรักษา และอยู่นอกเหนือความสนใจของคนในชุมชน จะว่าเป็นความโชคดีหรือโชคร้ายก็ไม่รู้ที่ป่าแห่งนี้ถูกละเลย แต่ความละเลยของคนในชุมชนไม่ได้เป็นสิ่งที่อันตรายว่าจะไม่มีใครเข้ามายุ่งวุ่นวายกับป่า เมื่อพื้นที่ป่ากว่า 200 ไร่ ไม่มีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานใดเข้ามาดูแลอย่างเป็นทางการ จึงเกิดช่องว่างให้กลุ่มผู้ลักลอบและคนในชุมชนบางกลุ่มใช้โอกาสนี้เข้ามาลิดรอนผืนป่า นำทรัพยากรป่าไม้ ทั้งเห็ด ของป่า และพืชอื่นๆ รวมทั้งต้นไม้ใหญ่ออกไปใช้และขายเพื่อประโยชน์ส่วนตน

“เราโตมากับป่า เข้าป่าไปกับตายายตั้งแต่เล็ก ๆ โตขึ้นมาก็ยังเข้าป่ากับเพื่อน เห็นป่าเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เดียวนี้ต้นไม้ใหญ่และสัตว์ต่าง ๆ น้อยลง เห็ดหายากขึ้น และสิ่งที่เพิ่มขึ้นมากก็คือขยะ”
 เต่า-รัตนภรณ์ ขวัญทอง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนพลพัฒน์ศึกษา พี่ใหญ่กลุ่มเยาวชน P.P.พิทักษ์โลก สะท้อนสภาพความเปลี่ยนแปลงของป่า พร้อมบอกถึงเป้าหมายการทำโครงการสายล่อฟ้า Top Ten Life คือ 1. ฟื้นฟู ป้องกันและรักษาป่า 2.รวบรวมองค์ความรู้เรื่องทรัพยากรป่าไม้ สิ่งมีชีวิต และประโยชน์ของป่าชุมชน

“ป่า” คือบ้านของเรา

“เพราะสนใจเรื่องป่าและสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว พอครูนำรายละเอียดโครงการปลูกใจรักโลกมาให้ดู ก็รู้สึกสนใจ จึงรวมกลุ่มเพื่อน 4 คน มาช่วยคิดช่วยทำกิจกรรม” เต๋า เล่าถึงจุดเริ่มต้นของการทำโครงการสายล่อฟ้า Top Ten Life ปีที่ 1 และปีที่ 2 โดยการทำกิจกรรมที่ผ่านมาทั้ง 2 ปี มีรูปแบบเหมือนเดิมคือ ลงพื้นที่เก็บข้อมูลพรรณไม้ในป่า จัดเก็บและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพืชพรรณไม้ในชุมชนให้เป็นระบบ เพื่อให้คนในชุมชนเข้าถึงข้อมูลได้ง่ายมากขึ้น จัดเวทีเพื่อดึงคนในชุมชนให้มาทำกิจกรรมปลูกป่าร่วมกัน และกิจกรรมคืนข้อมูลแก่ชุมชน

เมื่อได้ออกไปสำรวจป่าจนเห็นต้นตอของปัญหา ทีมงานพบวิธีที่ผู้ลักลอบตัดไม้ใช้เพื่อนำไม้ออกไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแนบเนียน โดยผู้ลักลอบมักใช้ยาป้ายไต้ต้นไม้ยืนต้นตายแล้ว จึงนำออกจากป่าไปใช้ประโยชน์ โดยไม่ถือเป็นความผิด

“ในความเป็นจริงต้นไม้ไม่ได้ตายเอง คนต่างหากที่ทำ” เทย์-กิตติกร ประสมบุรณ์ แกนนำเยาวชนรุ่นที่ 3 เอ่ยขึ้น

นอกจากปัญหาเรื่องป่าแล้ว ปัญหาขยะมูลฝอยที่กองทับถมอยู่เป็นหย่อมๆ ในป่า เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้สายระบบนิเวศ ทำให้สมุนไพรและพรรณไม้ต้นเล็กไม่สามารถเจริญเติบโตได้ เมื่อได้ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาป่าที่เป็นรูปธรรม ทีมงานจึงนำข้อมูลที่ได้มาเผยแพร่ให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้านรับรู้

“เมื่อเราเห็น เรารู้ เราก็ต้องบอกให้คนในชุมชนรู้ แล้วมาร่วมมือกับเรา” เต๋า กล่าว

เมื่อมีข้อมูลมากพอ ทีมงานจึงขอใช้โอกาสในเวทีประชุมชมหมู่บ้าน นำเสนอข้อมูลป่าให้คนในชุมชนรับรู้โดยเต๋า บอกว่า ที่ผ่านมาทีมงานไม่ได้ออกไปสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนภายนอกจึงไม่มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกับผู้ใหญ่ และไม่รู้ว่าแท้จริงแล้วผู้นำในชุมชนเองก็มีการจัดตั้งศูนย์ขึ้นมารับผิดชอบดูแลรักษาป่าในชุมชนเช่นกัน

“พวกเราประสานงานกับ อบต. และผู้นำหมู่บ้าน จัดเวทีประชาคมขึ้นมา โดยมีผู้ใหญ่เข้าร่วมจากทุกหมู่บ้าน เราก็ออกไปนำเสนอข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ หลังจากนั้นกลุ่มผู้ใหญ่ก็ร่วมกันวางกฎกติกาชุมชนในการดูแลป่าข้างโรงเรียนทันที”

กฎกติกาชุมชนเพื่อดูแลป่าทั้ง 5 ซ้อ¹ ถูกประกาศให้คนในชุมชนรับรู้ผ่านเสียงตามสายของแต่ละหมู่บ้าน และมีการปักป้ายเตือนบริเวณป่า เพื่อแจ้งค่าปรับอย่างเป็นทางการ

กิจกรรมทำเพื่อป่า

หลังจากคืนข้อมูลจากการสำรวจเพื่อขับเคลื่อนในระดับผู้นำชุมชนแล้ว ทีมงานยังปลูกฝังจิตสำนึกรักและหวงแหนป่าให้แก่เด็ก เยาวชน ผู้ปกครอง และผู้ใหญ่ในชุมชนส่วนที่เหลือผ่านกิจกรรม T Shift G Share และการลงแขกปลูกป่า โดย T ย่อมา Ten ผู้ร่วมงานแต่ละคนที่สมัครใจเข้าไปปลูกป่าจะมีหน้าที่รับผิดชอบกล้าไม้คนละ 10 ต้น 5 ต้นเป็นไม้กินได้ ส่วนอีก 5 ต้นเป็นไม้ประดับ และต้นแดง ที่เหมาะกับป่าเต็งรัง ส่วน G ย่อมาจาก Green ดังนั้น Green Share จึงเปรียบเสมือนการมาพบปะพูดคุย เพื่อแลกเปลี่ยนเรื่องราวดี ๆ เกี่ยวกับป่าระหว่างคนทุกเพศทุกวัยในชุมชน

T Shift G Share เป็นกิจกรรมใหญ่ที่จัดขึ้นโดยมีโรงเรียนพลพัฒนศึกษาเป็นแม่งาน ครูที่ปรึกษาช่วยทำจดหมายเชิญผู้นำท้องถิ่น ผู้นำชุมชนแต่ละหมู่บ้าน

¹ กฎกติกาชุมชน 5 ข้อ

1. หากจับได้ว่าลักลอบตัดไม้ออกจากป่า ปรับตามวงปีของต้นไม้คนละ 500 บาท
2. หากจับได้ว่านำขยะมาทิ้งในป่า ปรับตามน้ำหนักโลกริมละ 500 บาท
3. หากจับได้ว่าเผาป่าและรุกกล้าเขตแนวป่า ปรับ 500 บาท
4. หากจับได้ว่าลักลอบทำไต้ต้นไม้ยืนต้นตาย ด้วยการป้ายยาต้นไม้ปรับคนละ 500 บาท
5. หากทำลายป้ายประกาศแจ้งเตือนให้ได้รับความเสียหาย ปรับป้ายละ 500 บาท

นักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ ในตำบล และผู้ปกครองนักเรียน ส่วนทีมงานประสานงานให้ผู้ใหญ่ช่วยประกาศเสียงตามสายเชิญชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรม

ข้อมูลจากการสำรวจถูกนำเสนอในแง่บวกที่เข้าใจง่ายขึ้น ผ่านบุชหรือฐานการเรียนรู้ที่กลุ่มแกนนำเยาวชนจัดไว้ โดยมีเรื่องราวเกี่ยวกับภัยจากการทำลายป่า ประโยชน์จากป่า ต้นไม้หายากในป่า และการปลูกต้นไม้ที่ถูกต้อง เป็นต้น โดยขอความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่สวนพฤกษศาสตร์เมืองพล จังหวัดขอนแก่น ให้เข้ามาช่วยเป็นวิทยากร เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลทั้งหมดที่นำเสนอตามบุชต่าง ๆ

“เรารู้จักพี่ ๆ จากสวนพฤกษศาสตร์อยู่แล้ว เพราะเข้าไปขอข้อมูลและต้นกล้า จนพี่ ๆ กลายเป็นพี่เลี้ยงสำรวจป่าให้พวกเรา ปีก่อนโน้นเราขอต้นไม้จากสวนพฤกษศาสตร์มาปลูก 1,500 ต้น รอดจริงไม่ถึงครึ่ง เพราะปลูกผิดวิธี เห็นว่าแค่เรื่องการปลูกต้นไม้ก็เป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ ปีนี้จึงเน้นให้ความรู้เรื่องการปลูกป่าเป็นสำคัญ เพื่อให้ทุกคนเตรียมตัวสำหรับการลงแขกปลูกต้นไม้ในครั้งต่อไป” เต่า อธิบาย

การจัดกิจกรรมลงแขกปลูกป่า แต่ละครั้งใช้กล้าไม้กว่า 1,500 ต้น ปีแรกในขอบเขตพื้นที่ 40 ไร่ และขยายเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวกลายเป็นพื้นที่ 80 ไร่ในปัจจุบัน ซึ่งกล้าไม้ที่นำไปปลูกก็ได้มาจากการเข้าไปสำรวจป่า ที่พี่ ๆ จากสวนพฤกษศาสตร์แนะนำวิธีเก็บเมล็ดพันธุ์ไม้ที่หล่นอยู่ตามพื้นมาเพาะเป็นต้นกล้าสำหรับใช้ในการปลูกป่าต่อไป

การทำกิจกรรมต่อเนื่องถึง 2 ปี ทำให้ปีล่าสุด T Shift G Share ได้รับความร่วมมือและเสียงตอบรับจากคนในชุมชนล้นหลาม โรงเรียนส่งนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนปลายมาร่วมงานเกินกว่าที่คาดไว้เท่าตัว ส่วนในวันลงแขกปลูกป่า ก็ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองเกินคาดเช่นกัน

“เมื่อก่อนเป็นคนไม่ฟังใครเลย และไม่ยืดหยุ่น หากมอบหมายงานให้คนอื่นทำก็ต้องให้ได้อย่างใจทุกอย่าง แต่ตอนนี้เรียนรู้ที่จะเข้าใจคนอื่น รับฟังมุมมองความคิดของทีมงาน และให้เขาแสดงศักยภาพของตัวเอง”

เมื่อ “ป่าในใจ” งอกงาม

เต่า บอกว่า ตลอด 2 ปีที่ทำโครงการมาเห็นได้ชัดเลยว่า ป่าเกิดเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นคือ มีการขยายขอบเขตพื้นที่ดูแลป่า และเกิดความร่วมมือของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัยที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งกว่าที่พวกเขาจะผ่านกิจกรรมทั้ง 2 ปีมาได้ ต้องใช้ความอดทนและไม่ย่อท้อ โดยทีมงานแต่ละรุ่นจะมีการประชุมและให้กำลังใจกันตลอดเวลาที่ทำงานร่วมกัน ทุกคนจึงเห็นภาพรวมของการฟื้นฟูป่าไปในทิศทางเดียวกันทั้งระบบ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาการทำโครงการ ทำให้ทีมงานเห็นความเปลี่ยนแปลงของตัวเอง แกนนำเยาวชนรุ่นที่ 2 และ 3 ที่เข้ามาสานต่อโครงการต่างมีใจรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติไม่น้อยไปกว่ากัน ทั้งยังมีความคิดสร้างสรรค์ เพียงแค่ขาดภาวะความเป็นผู้นำเท่านั้นเอง

“น้องๆ จะไม่ค่อยพูด แต่ถ้าให้ลงแรงถึงไหนถึงกัน บ้าพลังกว่าพวกพี่ๆ รุ่น 1 อีก ไม่คิดว่าจะมีรุ่นน้องเข้ามาสานงานต่อ เพราะงานที่ทำตรงนี้ทั้งเหนื่อยและหนัก แต่พอเอาเข้าจริง ๆ กลับมีน้องๆ มัธยมศึกษาตอนต้นให้ความสนใจมากขึ้นเรื่อย ๆ อาจเพราะเราเป็นตัวอย่างที่ดีให้น้องเห็นมาก่อน” เต๋ ยินยัน และกล่าวต่อว่ารู้สึกพอใจและภาคภูมิใจกับกิจกรรมตลอด 2 ปีที่ผ่านมา

การพัฒนาภาวะความเป็นผู้นำให้กับเยาวชนรุ่นน้อง คงต้องใช้เวลาและเปิดพื้นที่ให้พวกเขาได้แสดงออกอย่างต่อเนื่อง แต่การทำกิจกรรมนอกห้องเรียนเหล่านี้ช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีสำนึกความเป็นพลเมืองได้อย่างชัดเจน แม้จะยังไม่สามารถถ่ายทอดสิ่งที่ตัวเองเรียนรู้ได้มากนัก แต่การเห็นตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนจนเกิดแรงจูงใจในการทำประโยชน์ต่อส่วนรวมตามกำลังที่แต่ละคนจะทำได้ แสดงให้เห็นว่า “พวกเรามีใจ”

เทย์ อ่อน-อาภัสรา ธรรมราช และ ครีม-ศศิธร ก้อนสีลา นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 คือแกนนำเยาวชนรุ่นที่ 3 ที่เดินตามรอยรุ่นพี่อย่างแข็งขัน

เทย์ บอกว่า เขามาช่วยทำโครงการเพราะเห็นรุ่นพี่ทำแล้วน่าสนุก อยู่บ้านไม่มีอะไรทำ แต่มาทำกิจกรรมตรงนี้ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลา ได้รู้จักพันธุ์ไม้ในชุมชนเพิ่มขึ้น ซึ่งการปลูกต้นไม้ไม่ใช่เรื่องง่าย หากจะปลูกให้รอด แต่ก็เขาทำได้

ส่วนอ่อนและครีม บอกว่า นอกจากได้รับความรู้เรื่องทรัพยากรธรรมชาติที่ได้เรียนรู้ระหว่างทำกิจกรรมแล้ว โครงการนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารได้เป็นอย่างดี จากเดิมที่เป็นคนไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเพราะกลัวคนอื่นไม่เข้าใจ ปัจจุบันทั้ง 2 คนกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความตื่นตื้นน้อยลง หากต้องแสดงความคิดเห็นในกลุ่มหรือต่อหน้าผู้คนจำนวนมาก เพราะรู้แล้วว่า หากไม่ยอมสื่อสารสิ่งที่คิดออกไปให้คนอื่นรับรู้ ยังไม่มีทางทำให้คนอื่นเข้าใจได้

ด้านเต๋า กล่าวถึงแนวคิดการทำงานหลังทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนมาพักใหญ่ว่า **ต้องใจเย็นให้มาก และพร้อมตั้งรับกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ดี** เมื่อก่อนเป็นคนไม่ฟังใครเลย และไม่ยืดหยุ่น หากมอบหมายงานให้คนอื่นทำก็ต้องให้ได้ทุกอย่าง แต่ตอนนี้**เรียนรู้ที่จะไว้ใจคนอื่น** รับฟังมุมมองความคิดของทีมงาน และให้เขาได้แสดงศักยภาพของตัวเอง

ครูผู้ “หนุนเสริม” การเรียนรู้

“ถ้าไม่มีทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ มนุษย์เราก็มีชีวิตอยู่ไม่ได้” ชัยกร สีมাত্র ผู้อำนวยการโรงเรียนพลพัฒนศึกษา กล่าว และให้เหตุผลที่สนับสนุนการทำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมของนักเรียนมาอย่างเนื่องว่า **การจัดการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้โครงการปลูกใจรักโลกช่วยดึงศักยภาพที่ซ่อนอยู่ในตัวของนักเรียนออกมาได้** เพราะโครงการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ลองคิด ลองทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำโครงการด้านสิ่งแวดล้อมที่จะช่วยปลูกฝังให้เด็กเยาวชนรักและหวงแหนทรัพยากร ธรรมชาติซึ่งเปรียบเสมือนลมหายใจของมนุษย์

ขณะที่ครูยุพิน ลุนบง ที่ปรึกษาโครงการ ยืนยันถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการหลักสูตรการเรียนการสอนเข้ากับโครงการปลูกใจรักโลกว่า **การเรียนในห้องเรียนทำให้นักเรียนรู้แค่ผิวเผินตามตำรา แต่การทำกิจกรรมนอกห้องเรียนทำให้นักเรียนเรียนรู้ลึกขึ้นจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว**

“เด็กที่นี้อยู่กับธรรมชาติ อยู่กับป่าจนเคยเมย ไม่สนใจสิ่งแวดล้อมรอบตัว เพราะเห็นแบบนี้อยู่ทุกวัน แต่ครูช่วยดึงความสนใจเด็กในส่วนนี้ได้ ปลุกให้เขาออกไปทำกิจกรรม ให้เขาได้ออกไปเห็นป่าจริง ๆ เห็นต้นตอของปัญหาด้วยตัวเอง ไม่ใช่รู้แค่ว่าป่ามีกี่ประเภทตามที่หนังสือบอก แต่ไม่รู้ว่ามีป่าใกล้โรงเรียนของตัวเองเป็นป่าประเภทไหน โครงการนี้ไม่ได้ทำให้งานของครูยุ่งยากขึ้น ครูแค่แนะนำโครงการที่นักเรียนทำอยู่มาปรับให้เข้ากับแผนการเรียนการสอนภาคปกติเท่านั้น”

“การเรียนในห้องเรียน
ทำให้นักเรียนรู้แค่ผิวเผิน
ตามตำรา แต่การทำ
กิจกรรมนอกห้องเรียนทำ
ให้นักเรียนเรียนรู้ลึกขึ้นจาก
สิ่งแวดล้อมรอบตัว”

ครูยุพิน เสริมว่า กระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียน เปิดโอกาสเด็กให้ได้เก็บองค์ความรู้ด้านพืชพรรณไม่ท้องถิ่น เมื่อเขาได้เข้าไปสำรวจและศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง ความรู้เหล่านี้ก็จะไม่สูญหายไปไหน ที่สำคัญเด็กๆ ชวนกันทำข้อมูลออกมาในรูปแบบอนุกรมวิธาน เป็นข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่สามารถตรวจสอบได้เพื่อให้ชุมชนใช้ประโยชน์ต่อไป

นอกจากนี้ครูยุพิน ยังสะท้อนความแตกต่างของการทำโครงการปลูกจิ้งจอกปีแรกและปีที่ 2 ว่า ปีแรกเน้นพัฒนาตัวเด็ก เพื่อสร้างลักษณะนิสัยใฝ่รู้ และสร้างสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ส่วนปีที่ 2 เมื่อกลุ่มแกนนำเยาวชนมีความเข้าใจในกระบวนการทำงานมากขึ้น แผนการทำงานจึงเน้นไปที่การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชน

“ถ้าชุมชนไม่รู้ ไม่มีใครช่วยเป็นหูเป็นตาสอดส่องดูแลป่าก็ไม่มีประโยชน์ต่อให้เด็ก ๆ ปลูกต้นไม้เติบโตขึ้นมา คนที่ตัดก็ตัดไปเรื่อย ๆ อยู่ดี...ป่าตรงนี้เคยไว้ความเป็นเจ้าของ แต่เด็ก ๆ ทำให้ผู้ใหญ่หันกลับมามอง และสนใจได้”

แม้ต้นไม้ 3,000 ต้นที่ปลูกภายในระยะเวลา 2 ปี จะเหลือรอดตายเพียงครึ่งหนึ่ง แต่สิ่งที่ยกงามขึ้นมาคือ “สำนึกความเป็นเจ้าของผืนป่า” ที่อยู่ในใจของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย จากจุดเริ่มต้นเล็กๆ ของเยาวชนในโรงเรียนไกรล่ำ กลับ “จุดประกาย” ให้ อบต.หันมาขับเคลื่อนนโยบายอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในตำบลจนออกเป็นเทศบัญญัติ ทั้งยังหนุนเสริมให้เด็กเยาวชนทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาป่าของชุมชนต่อไป

โครงการสายหล่อฟ้า Top Ten Life

ที่ปรึกษาโครงการ

ยุพิน ลุนบง

ทีมงาน

รัตนภรณ์ ขวัญทอง

กิตติกร ประสมบุญ

อภัสรา ธรรมราช

ศศิธร ก้อนสีลา

เราเปลี่ยน...โลกเปลี่ยน

โครงการลูกเขื่องในปลูกใจรักษ์ป่า

การตั้งข้อสังเกตเมื่อเห็นปัญหาการทิ้งขยะในพื้นที่ป่าของ ใจ-พงศ์ภัค ศารามณ กับเพื่อนๆ ยังไม่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใดๆ หลังกลับจากเที่ยวหมู่บ้านของ ทิว-ภาณุพงศ์ ธงศรี ในวันนั้น

ใจยังคงเล่นโซเชียลมีเดียด้วยความสนใจ วันดีคืนดีเหลือบเห็นเพจที่ถูกแนะนำในเฟซบุ๊ก ใจจึงคลิกเข้าไปในเพจของมูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เพราะเห็นข่าวรับสมัครเยาวชนทำโครงการปลูกใจรักชีโลก ความสนใจผุดบังเกิด พร้อมๆ กับภาพขยะในป่าข้างทาง เนื่องจากตอนอยู่โรงเรียนก็ทำกิจกรรมในชุมชนมั่งแวดล้อม เคยมีประสบการณ์ในการทำกิจกรรมปลูกป่าในป่าเสื่อมโทรมมาบ้าง ใจจึงหยิบยกเรื่องดังกล่าวมาพูดคุยกับทิว เพื่อสอบถามความสนใจ เมื่อเพื่อนแสดงความสนใจ จึงระดมรายชื่อเพื่อนๆ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเซื่องโนนพิทยาคาร อำเภอเซื่องโน จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งเป็นกลุ่มลูกเชื้องโน เสนอโครงการปลูกเชื้องโนปลูกใจรักชีป่า

มด-วรรณลินี ยอดบุญ พลอย-พิชญพรรณ บัญเจน อัน-อรสา ครองยุติ ดี๊ก-อุไรวัลย์ สุภาพ ชิม-นภสร บุญโกศล อาร์-อานนท์ ทองใบ และ โย-โยธิน หมายถึง ทีมงานที่จะร่วมกันทำโครงการ แม้เพื่อนบางคนยังไม่รู้ชัดว่าจะทำอะไร แต่ด้วยความที่เป็นเพื่อนกัน เคยเรียน เคยเล่น และทำกิจกรรมร่วมกันมา จึงเต็มใจเข้าร่วม ใจในฐานะได้ไฟใหญ่จึงต้องคอยอธิบายงานให้เพื่อนๆ ฟังตามที่ตนเองเข้าใจ พร้อมทั้งร่างโครงการส่ง โดยมีเป้าหมายโครงการคือ ทำให้ป่าอุดมสมบูรณ์และปลอดภัย

ใจแล้วว่า ตอนรู้ว่าได้รับการสนับสนุน รู้สึกดีใจมาก แต่เมื่อเห็นเอกสารมีคำแนะนำของกรรมการแทบจะทุกบรรทัด สร้างความสะเทือนใจให้กับเขาเป็นอย่างมาก เพราะยังไม่เข้าใจสิ่งที่กรรมการแนะนำ จนกระทั่ง **พี่ตอง-จริยา ตาทิพย์ เจ้าหน้าที่โครงการปลูกจากรักโลก**นัดหมายให้ไปร่วมอบรม จึงสอบถามว่าต้องทำอะไร คำตอบที่ได้ทำให้โล่งใจคือ มาอบรมก่อน แล้วค่อยปรับข้อเสนอโครงการ

“ก่อนไปอบรม พวกเราเตรียมตัวหาข้อมูลก่อน เพราะคิดว่าต้องนำเสนอให้ดีที่สุด ต้องพูดให้ตัวเองดูดีที่สุด” ทิว เล่าถึงการเตรียมตัวเข้าค่าย

บรรยากาศในการอบรม ที่พี่ๆ ช่วยกันซักถาม เพื่อสร้างความเข้าใจในโครงการของกลุ่มเยาวชน แต่ละกลุ่ม ทำให้ทีมงานเกิดความชัดเจนในเส้นทางการทำงานของตนเองมากขึ้น ที่เคยหวาดหวั่นก็เริ่มคลายใจ เพราะเห็นสภาพเพื่อนกลุ่มอื่นว่าไม่ต่างกัน การได้พบเพื่อนเป้าหมาย วัตถุประสงค์โครงการ ทำให้ทีมงานเกิดความชัดเจนมากขึ้น แต่สิ่งที่อยากเห็นยังเหมือนเดิมคือ “**ป่าดงสวนหม่อนอุดมสมบูรณ์และสะอาด**” โดยสิ่งที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายได้ คือ การสร้างแกนนำเยาวชนเพื่อดูแลป่าชุมชนจำนวน 40 คน และผลักดันให้เกิดกติกาชุมชนในการรักษาป่า

ฟื้นความทรงจำ...สู่ป่าที่ถูกลืม

ป่าชุมชนบ้านยางซึก หรือป่าดงสวนหม่อน เป็นป่าชุมชนขนาดใหญ่ มีพื้นที่ 157 ไร่ เป็นแหล่งหาอยู่หากินของชาวบ้านบริเวณใกล้เคียงอาศัยหาเก็บเห็ด แมลง และอาหารชนิดต่าง ๆ จากป่า ผืนป่าถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นป่าช้าเก่าซึ่งปล่อยให้ต้นไม้ขึ้นเต็มที่แล้ว ส่วนที่ 2 เป็นส่วนที่ชาวบ้านตกลงกันว่าจะแบ่งเป็นพื้นที่ทำกิน ซึ่งช่วงนั้นมีการสนับสนุนให้ชาวบ้านปลูกหม่อน เลี้ยงไหม โดยพื้นที่ทั้ง 2 ส่วนนี้มีถนนตัดผ่านเข้าไปในป่า หลังจากนั้นไม่นานชาวบ้านก็เลิกปลูกต้นหม่อน และปล่อยให้ป่ากร้าง ผู้นำชุมชนจึงนำต้นยูคาลิปตัสเข้ามาปลูกแทน และก็มีคนเอา

ขยะมาทิ้งทั้งตรงปากทางเข้าป่า หรือซัดเข้าไปตามถนนที่ตัดผ่านป่า เพื่อเอาขยะเข้าไปทิ้งในป่า

หมู่บ้านยางซึกซึ่งทิวอาศัยอยู่ เป็นหมู่บ้านที่มีอาณาเขตติดกับป่าและใช้ประโยชน์จากป่า แต่ชาวบ้านในชุมชนไม่ได้มีการดูแลรักษาป่า แม้จะมีกฎระเบียบเกี่ยวกับป่า แต่ไม่ได้บังคับใช้อย่างจริงจัง ป่าจึงอยู่ในสภาพถูกปล่อยปละละเลยไร้คนดูแล

กิจกรรมแรกของทีมงานคือ การสำรวจข้อมูลชุมชน รวบรวมประวัติความเป็นมาของป่า จากผู้รู้ในชุมชน ใช้ศักยภาพของกลุ่มซึ่งมีประสบการณ์ในการทำหนังสือ จัดการถ่ายทำวิดีโอไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูล โดยคาดหวังว่า จะนำวิดีโอไปฉายในค่ายที่จะจัดให้น้องๆ แกนนำ

“สำรวจข้อมูลครั้งแรก พวกเราจัดวิดีโออย่างดี โดยให้พลอยเป็นพิธีกร ที่คิดไว้คือเป็นวิดีโอคนให้ทั้งผู้ใหญ่และเด็กดู ประเด็นที่ศึกษา เช่น ปัญหาขยะในป่า ความสำคัญของป่าทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และประวัติของป่า เป็นต้น ที่แบ่งหัวข้อเช่นนี้ เพราะตอนนั้นเราจะเอาข้อมูลมาทำค่าย จึงคิดว่าต้องเชื่อมโยงให้เห็นความสำคัญของป่าผืนนี้” ทิว เล่า

ข้อมูลจากการไปสัมภาษณ์ชาวบ้านในหมู่บ้านยางซึก ทุกคนต่างขึ้นมือออกจากตัว ต่างบอกว่าขยะที่เห็นอยู่ข้างทางเป็นขยะที่คนภายนอกนำมาทิ้ง โดยไม่มีใครยอมรับว่ามีส่วนในการทิ้งขยะในบริเวณดังกล่าว ทั้งๆ ที่เด็ก ๆ เคยเห็นชาวบ้านหิ้วขยะไปทิ้งระหว่างเดินทางไ้ไปนา แม้ข้อมูลที่ได้รับกับความเป็นจริงจะไม่สอดคล้องกัน แต่ทีมงานไม่ได้โต้แย้งอะไร เพียงแต่รับรู้และสัมผัสได้ถึงท่าทีของชาวบ้านต่อสถานการณ์ปัญหา

การจัดค่ายลูกเสือในปลูกใจให้น้อง ผิดแผนไปจากที่กำหนดไว้ เพราะเป็นช่วงปิดเทอม จึงไม่สามารถประสานงานกับน้องๆ ระดับมัธยมศึกษาจำนวน 20 คน จากโรงเรียนเชื่องโนนพิทยาคารได้ ทีมจึงปรับเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเป็นน้องๆ จากโรงเรียนยางซึก ซึ่งทิวมีสายสัมพันธ์อันดีกับผู้อำนวยการ จึงอนุญาตให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 เข้าร่วมทั้งหมด เพราะ

แต่ละชั้นมีนักเรียนไม่มาก รวมแล้วจำนวน 28 คน ร่วมเรียนรู้ประวัติความเป็นมาของป่า ความรู้เกี่ยวกับป่า และปัญหาที่เกิดขึ้นกับป่า โดยทีมงานออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้วยการบรรยายสลับกับกิจกรรมสนทนากาการ เพื่อไม่ให้บรรยายกาสน่าเบื่อ ซึ่งก็ได้เพื่อนๆ จากอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ที่เป็นเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในโครงการปลูกใจรักษ์โลกอาสาช่วยทำกิจกรรมสนทนากาการ

“การบรรยายที่เป็นเนื้อหาความรู้ เราจะไม่บรรยายเองเพราะเราเองก็ไม่ได้มีความรู้มากขนาดนั้น แต่ใช้วิดีโอ และเชิญพ่อทองใส ธงศรี อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 มาให้ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมา ส่วนอาจารย์เสถียร ประกอบจันทร์ มาให้ความรู้เรื่องการเปลี่ยนแปลงของป่า เพราะเป็นคนคิดเอาต้นยูคาลิปโตไปปลูกในพื้นที่รกร้าง”

โดยทีมงานส่วนหนึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงกลุ่ม ทิวและใจช่วยสรุปเนื้อหาการเรียนรู้ของวิทยากรเป็นช่วง ๆ พร้อมนำกระบวนการเรียนรู้โดยการฉายวิดีโอเกี่ยวกับเรื่องขยะ สถานการณ์ขยะในปัจจุบัน แล้วชวนน้องพูดคุยถึงความรู้สึก ความคิดเห็นต่อปัญหา

และเพื่อประเมินผลการทำงาน โย บอกว่า หลังเสร็จจากค่าย พวกเขาสัมภาษณ์ตัวแทนน้อง 4 คนว่า น้องได้อะไรจากการเข้าค่ายครั้งนี้บ้าง น้อง ๆ ตอบว่า รักป่ามากขึ้น อยากดูแลป่า และจะไม่ทิ้งขยะ นับได้ว่าการจัดค่ายของพวกเขาประสบความสำเร็จแล้วในระดับหนึ่ง นั่นคือสามารถปลูกจิตสำนึกรักป่าให้น้องได้

ก่อร่างสร้างฐานกติกา

เพราะอยากสร้างฐานให้น้อง ๆ คิดได้ แต่หลังจากจบค่ายทีมงานยังไม่ได้เริ่มทำกิจกรรมอะไรกับน้อง ๆ เพราะเป็นช่วงปิดเทอม จึงหันมาให้ความสำคัญกับการจัดประชุมในชุมชนแทน เพื่อผลักดันให้เกิดกติกาของชุมชน แม้ว่าชุมชนจะมีกติกาของชุมชนอยู่แล้ว แต่ก็เป็นที่รู้กันดีว่าเป็นกติกาที่คิดขึ้นมาโดยคณะกรรมการหมู่บ้านไม่กี่คน แล้วนำมาติดไว้ที่ศาลากลางบ้าน แต่คนในชุมชนไม่ได้รับรู้ การบังคับใช้กฎกติกาจึงไม่เกิดผล พวกเขาจึงคิดสร้างกติกาขึ้นมาใหม่ โดยเป็นกติกาที่ชาวบ้านทุกคนร่วมกันคิด

โชคดีที่พ่อของทิวเป็นสารวัตรหมู่บ้าน และทิวเองก็มีบทบาทช่วยเหลืองานของชุมชนสม่ำเสมอ จึงเป็นที่รู้จักของคนในชุมชน การประสานขอเข้าร่วมประชุมหมู่บ้านเพื่อนำเสนอผลการสำรวจของเยาวชนจึงทำได้ไม่ยาก ทีมงานจัดทำใบปลิวและฝากผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสายทั้งหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 10 ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกัน เชิญชวนให้ชาวบ้านมาประชุม ในขณะเดียวกันน้อง ๆ ที่เคยมาเข้าค่ายก็เป็นแรงงานช่วยแจกใบปลิวให้ถึงมือสมาชิกทุกครัวเรือน พร้อมทั้งยังเป็นกระบอกเสียงบอกเล่ากิจกรรมที่ได้ทำกับพี่ ๆ ให้พ่อแม่ผู้ปกครองได้รับรู้

เวที “เว้าสู่กันฟัง แล้วกะนั่งไต่เหล” จึงมีสมาชิกจากทั้ง 2 หมู่บ้านเข้าร่วมจำนวน 67 คน จากจำนวนทั้งหมด 200 กว่าครัวเรือน โดยชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องไปร่วมงานศพ รวมทั้งเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้บ้านในหมู่บ้าน จำนวนของผู้เข้าร่วมที่เกิน 1 ใน 3 จึงเป็นจำนวนที่ทีมงานยอมรับได้

กระบวนการในเวที ทีมงานใช้การสืบค้นข้อมูล ประวัติศาสตร์ชุมชนจากชาวบ้าน โดยจัดหมวดหมู่ตามช่วงอายุของคนแต่ละรุ่น รวมทั้งนำเสนอข้อมูล ความสำคัญของป่า ปัญหาขยะที่พบเจอในป่าชุมชน และเสนอแนวทางแก้ไข โดยมีทิวเป็นคนชวนพูดคุย อาร์เป็นคนจับประเด็น ขณะที่ทีมงานคนอื่นๆ ช่วยกัน ลงทะเบียน ดูแลอำนวยความสะดวก โดยมีทีมงาน เสริมคือ กลุ่มน้องๆ ที่เคยเข้าค่ายเข้าร่วมประชุมกัน อย่างคึกคัก

“เด็ก ๆ กระตือรือร้นตลอด เราบอกว่าเวทีประชุม ไม่ต้องมากก็ได้ ขอตัวแทนแค่ 2 คนให้มาสะท้อนความคิดเห็นว่าตอนพี่ๆ จัดค่ายให้รู้สึกอย่างไร แต่น้องๆ ยกโขยงปั่นจักรยานมากันเต็มศาลา บางคนมาถึงแล้ว ไม่เห็นพ่อแม่ตนเองเข้าร่วมประชุมก็ปั่นจักรยานไปตามที่บ้าน เป็นบรรยากาศที่ทำให้ผู้ใหญ่รู้สึกได้ว่า เด็ก ๆ มีความตื่นตัวแบบนี้แล้วผู้ใหญ่จะนิ่งเฉยได้หรือ แต่ก็ มีข้อเสียคือ น้องๆ พูดคุยหยอกล้อกันเสียงดังไปหน่อย”

ทิว เล่าบรรยากาศการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยในการ ประชุม พร้อมทั้งเสริมถึงบทเรียนการทำงานครั้งนี้ว่า

“เนื่องจากผมกับอาร์ไม่เคยทำงานด้วยกัน เลยยังไม่รู้ทางกัน อาร์จับประเด็นไม่ได้ ผมชวนชาวบ้านคุยอยู่ หนึ่งไปจะสรุปเนื้อหา ปรากฏว่าไม่มีข้อมูลอะไรเลย จึงต้องแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เรียกโจ้ที่ดูภาพรวมของ งานมาช่วยจับประเด็นแทน” ทิวเล่า

“ตอนนั้นจับประเด็นไม่ได้ พอทิวเรียกโจ้มาช่วย ก็รู้สึกเหมือนไม่มีหน้าที่ตรงนั้น เลยไปช่วยเสิร์ฟน้ำแทน” อาร์เล่า แถมสารภาพว่า รู้สึกไม่ดีที่ช่วยเพื่อนไม่ได้

การประชุมระดมแนวคิดเพื่อหาวิธีแก้ปัญหาขยะ และวิธีอนุรักษ์ป่าดงสวนหม่อน ได้หัวข้อหลักๆ ที่ ทีมงานส่งมอบให้คณะกรรมการของหมู่บ้านไป ดำเนินงานต่อ เพื่อให้ได้กติกาของชุมชนที่ผ่านการ ทำประชาคมของหมู่บ้านทั้งสองแห่ง

หลังเปิดเทอม ทีมงานกลับไปทำกิจกรรมร่วมกับน้อง ๆ ที่เคยมาเข้าค่าย โดยช่วยกันทำป้ายรณรงค์ เพื่อประชาสัมพันธ์ไม่ให้ชาวบ้านนำขยะมาทิ้งในป่า มีพี่ ๆ เป็นคนร่างแบบ น้อง ๆ ช่วยกันลงสี ข้อความบนป้ายที่สะท้อนแนวคิดการรณรงค์ เช่น “บ้านของฉันคือถึงขยะ” ที่หมายถึงขยะเป็นคนพูดว่า เขาไม่ควรอยู่ในป่า เขาควรอยู่ในถังขยะ อาร์ เล่า

“ขอร้องล่ะ ไปทิ้งม่อ่ง (ที่) อื่น” มด บอก

ส่วนตึก เล่าด้วยความภาคภูมิใจว่า ป้ายรณรงค์ที่เขาออกแบบ เป็นการ์ตูนภาพเด็กผู้หญิงที่ใคร ๆ มองก็รู้ว่าเธอ พร้อมข้อความอ่อนหวานว่า “อย่าทิ้งขยะนะคะ หนูขอร้อง”

ป้ายรณรงค์ทั้ง 3 แผ่นถูกนำไปติดไว้ในบริเวณป่าที่มีคนมาทิ้งขยะ พร้อม ๆ กับที่ทีมงานเห็นความเปลี่ยนแปลงในการจัดการพื้นที่ของหมู่บ้านคือ ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านทำรั้วกันพื้นที่ป่าไม่ให้คนเข้าไปทิ้งขยะ

เราเปลี่ยน...โลกจึงเปลี่ยน

การทำกิจกรรมได้ปลูกสำนึกภายในของทีมงาน และสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนโดยเฉพาะพฤติกรรมทิ้งขยะของตนเอง **“เราประกาศตัวว่าเป็นผู้ดูแลโลก พฤติกรรมของเราเริ่มเปลี่ยนแปลง เราอาจจะเคยทิ้งขยะไม่เป็นที่ พอเราทำงานแบบนี้ ก็รู้สึกว่ เราจะไปชวนให้คนอื่นเขาเปลี่ยนแปลง แต่เรายังมีพฤติกรรมแบบเดิมมันไม่มีประโยชน์ เราก็ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมตนเอง ไม่กล้าทิ้งขยะ ไม่เป็นที่ เป็นทาง รู้และตระหนักมากขึ้นว่าต้องทำอะไร อย่างไร”** ใจสะท้อน

ขณะเดียวกันแต่ละคนก็เกิดทักษะในการทำงานจากการเรียนรู้ที่แตกต่างกันออกไป เช่น “หนูได้เรียนรู้การตอบคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูล หนูชอบมากเพราะได้ฝึกใช้สมองคิดวิเคราะห์หาเหตุผล ที่นำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน คือ หนูเป็นคนชอบเถียง แต่ตอนนี้หนูฟังเพื่อนมากขึ้น เอาสิ่งที่เพื่อนพูดมาคิดด้วยเหตุผลว่า เพื่อนพูดถูกไหม แล้วถ้าเพื่อนถูกแล้วหนูผิดหนูก็ขอโทษ” ตึก เล่าถึงมุมมองเรียนรู้ของตนเอง ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการที่พี่ๆ ใช้การตั้งคำถามทีละชั้น ถ้าตอบไม่ได้ ปล่อยให้ผ่าน เหมือนเล่นเกม และถามทีละคน ให้ตอบโดยไม่ซ้ำกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ได้ฝึกการคิดวิเคราะห์และทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

“ตลอดโครงการพี่ๆ จะกระตุ้นให้น้องๆ แต่ละทีมทำให้ดีที่สุด โดยไม่เน้นที่ความสำเร็จ แต่จะเน้นที่กระบวนการทำงานและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งนี้นำให้น้องๆ สบายใจที่จะบอกเล่าทั้งความสำเร็จและไม่สำเร็จ อย่างตรงไปตรงมา”

สำหรับมदनัน การทำงานครั้งนี้ทำให้เธอได้เรียนรู้บทบาทการเป็นผู้ตาม เพราะที่ผ่านมาในการทำกิจกรรมทุกครั้งเธอมักเป็นผู้นำ เมื่อทำงานกับทิว ทิวมีภาวะผู้นำมากกว่า เธอก็ได้รับความรู้สึกของการเป็นผู้ตามบ้าง เมื่อกลับไปเป็นผู้นำอีกครั้งมदनันจึงเข้าใจว่า คนที่เป็นผู้ตามเขารู้สึกอย่างไร และยังได้เรียนรู้กระบวนการคิด การวางแผนการทำงานที่เป็นขั้นตอนมากขึ้น

มด ยังสะท้อนเพิ่มเติมว่า ความที่เป็นลูกสาวคนเดียวของครอบครัว พ่อแม่จึงค่อนข้างห่วงและหวง ชีวิตที่ผ่านมาของเธอจึงไม่ค่อยได้ไปไหนไกลๆ การทำงานกับเพื่อนๆ ในครั้งนี้เปิดโลกการเรียนรู้เรื่องทักษะชีวิต ที่เพื่อนบางคนอาจเห็นเป็นเรื่องง่ายๆ เป็นเรื่องปกติที่เขาทำกัน แต่สำหรับมदनันบางเรื่องเป็นสิ่งที่ได้เรียนรู้จากเพื่อนๆ เช่น การไปกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นการเดินทางไกลโดยไม่มีผู้ใหญ่ไปด้วยครั้งแรก การต้องอยู่ท่ามกลางคนแปลกหน้าคนเดียวครั้งแรก “บางทีใจเขาก็สอน แต่เขาไม่รู้ตัวว่าเขากำลังสอนหนูอยู่ เช่น การจองตั๋วรถทัวร์ หนูไม่เคยรู้เลยว่าต้องทำอะไร เพราะไม่เคยเดินทางคนเดียว พอเห็นใจทำ จึงได้เรียนรู้ไปด้วย เป็นประสบการณ์ที่ดีมาก”

สำหรับใจแล้ว การทำโครงการนี้คือกระบวนการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ เพราะตลอดโครงการพี่ๆ จะกระตุ้นให้น้องๆ แต่ละทีมทำให้ดีที่สุด โดยไม่เน้นที่ความสำเร็จ แต่จะเน้นที่กระบวนการทำงานและกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งนี้นำให้น้องๆ สบายใจที่จะบอกเล่าทั้งความสำเร็จและไม่สำเร็จ อย่างตรงไปตรงมา โดยไม่ต้องสร้างภาพหรือโกหกกว่าทำงานสำเร็จ นอกจากนี้การทำงานกับเพื่อนทำให้ได้เรียนรู้นิสัยใจคออันลึกซึ้งมากขึ้น จึงรู้จักรู้จักกันมากขึ้นว่า พฤติกรรมเช่นไรที่เพื่อนชอบหรือไม่ชอบ สิ่งนี้ช่วยปรับความสัมพันธ์ระหว่างกัน

ด้านทิว ยืนยันความรู้สึกในแนวทางเดียวกันว่า “โครงการนี้เป็นโครงการที่ดีมาก ทำให้ได้เรียนรู้สอนให้เราไม่โกหกเหมือนกับที่ใจพูด ที่ผ่านมาทุกโครงการที่ส่งเข้าไปจะต้องเป็นโครงการที่ดีที่สุด เลิศเลอลดลงการงานสร้าง แต่ไม่ได้เปรียบเทียบว่ามันจะเป็นจริงไหม สามารถทำได้จริงไหม

โครงการนี้ผมก็แปลกใจเหมือนกันตอนที่ไปค่ายครั้งแรก มีกระบวนการให้เรา ได้เรียนรู้ นอนทำงานกลิ้งเกลือกอยู่ตรงนั้น ทำให้ความคิดของเราปลอดโปร่ง ความคิดของเราอาจจะเริ่มจาก 0 แล้วค่อย ๆ ไป 1 ค่อย ๆ เรียนรู้ แล้วย้อนกลับมาดูอีกทีว่า ตอบหัวข้อหลักของเราได้ไหม แล้วถ้าเราลงมือทำจะเป็นจริงได้ไหม”

นอกจากความชื่นชมกระบวนการเรียนรู้ของโครงการแล้ว ทิว บอกว่า การทำงานครั้งนี้ทำให้เขารู้จักจัดการอารมณ์ของตัวเอง จากคนอารมณ์ร้อน ไม่ฟังใคร ก็เริ่มพูดน้อยลง รับฟังคนอื่นมากขึ้น และสิ่งสำคัญคือ การได้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนต่างกลุ่ม ทำให้เห็นรูปแบบวิถีชีวิตที่หลากหลาย ทำให้ย้อนกลับมาตั้งคำถามในเรื่องเป้าหมายชีวิตของตนเองอย่างจริงจัง มากขึ้นว่า อยากเรียนอะไร อยากเป็นอะไร

“การได้เห็นโอกาสของเพื่อน ๆ พี่ ๆ ทำให้ผมได้ย้อนมองว่า เราต้องตอบคำถาม ของชีวิตว่า เราจะทำอะไร เพื่ออะไร ทำแล้วเรามีความสุขไหม แล้วเราจะสามารถ ทำไปตลอดชีวิตของเราได้ไหม”

ทิว เล่าถึงหลักคิดในการกำหนดเป้าหมายชีวิต ที่แม้ตอนนี้ยังไม่สามารถ ตอบตนเองได้ชัดเจน แต่ก็มีหลักคิดในการพิจารณา

จากคำถามเรื่องราวของบ้านเพื่อน นำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ของทีมงาน แม้ว่าไม่ใช่บ้านของตนเอง แต่ทุกคนเต็มใจที่จะช่วยให้บ้านของ เพื่อนสะอาดและอุดมสมบูรณ์ การทำงานที่ทำให้สัมผัสถึงน้ำจิตน้ำใจของ กันและกัน สานความสัมพันธ์ในกลุ่มให้แน่นแฟ้น ทักษะที่ถูกพัฒนาเป็น ทักษะชีวิตช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ให้สามารถเอาตัวรอดในสังคม ปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเอง เป็นพลังขับเคลื่อนที่ทำให้ ตระหนักถึงความสำคัญของถิ่นเกิด แม้จะไม่ใช่บ้านเกิด แต่เมื่อพิจารณา ความเชื่อมโยงแล้ว ไม่สำคัญว่าเป็นป่าของหมู่บ้านไหน ก็เป็นป่าของอำเภอ เชื่องใน เป็นป่าของจังหวัดอุบลราชธานีที่เราอาศัยอยู่ เป็นป่าของประเทศไทย และเป็นป่าของโลก เป็นบ้านของเรา เป็นโลกของเราที่ต้องช่วยกันดูแลรักษา

ป่าเจ้าอา

โครงการปลูกเชื้องในปลูกใจรักย์ป่า

ที่ปรึกษาโครงการ
ทีมงาน

สุรพล ยะคำป้อ

พงศ์ภาค ศารามณ

ภาณุพงศ์ ธงศรี

วรรณลินี ยอดบุญ

พิชญพรรณ บัญเจน

อรสา ครองยุติ

อุไรวัลย์ สุภาพ

นภสร บุญโกศล

อานนท์ ทองใบ

โยธิน หมายมัน

ปลูกป่า...ปลูกใจ

.....
โครงการสลับปรีเซราะแอง

“ความไม่รู้” เหตุผลสำคัญของการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมื่อไม่รู้จึงไม่เห็นความสำคัญ เมื่อไม่เห็นความสำคัญจึงไม่เห็นคุณค่า เมื่อไม่เห็นคุณค่าก็ไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาสິงนั้นไว้ จนเกิดเป็นวงจรแห่งการทำลายที่เห็นกันอยู่ในปัจจุบัน

บนเนื้อที่ป่ากว่า 700 ไร่ในเขตตำบลหนองปล่อง อำเภอขำนิ จังหวัดบุรีรัมย์ ครอบคลุมพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ที่ดินส่วนหนึ่งถูกกันไว้เป็นศูนย์เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อพืช เนื้อที่ที่เหลืออีกราว 170 ไร่เป็นเขตป่าชุมชนที่รู้จักกันในชื่อ **“ป่าชุมชนหนองผางาด”** ป่าแห่งนี้เป็นป่าสาธารณะประโยชน์ที่คนในท้องถิ่นสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ตั้งแต่เก็บเห็ดและพืชผักไปทำอาหาร กระทั่งตัดไม้ออกมาใช้ในครัวเรือน โดยไม่มีระเบียบควบคุม และส่วนใหญ่มีแต่ใช้ มีเพียงส่วนน้อยที่ปลูกเพิ่มเติม แต่ก็ไม่มีการดูแลฟื้นฟู ป่าที่เคยเป็นที่หาอยู่หากินจึงเริ่มหมดความหมาย

“รู้สึกอากาศร้อนมาก แล้วก็ร้อนขึ้นกว่าเดิม ก่อน ได้ยินผู้ใหญ่บอกว่าอากาศไม่เคยร้อนและแล้งขนาดนี้” กึก-สุกัญญา ยะแสง เล่าถึงสิ่งที่เธอสังเกตและสัมผัสได้จากสิ่งแวดล้อมรอบตัว

สลันปริเซราะแอง

สลันปริเซราะแอง เป็นภาษาเขมรซึ่งเป็นภาษาถิ่นของชุมชน มีความหมายอย่างตรงไปตรงมาว่า **รักษ่าบ้านเกิด**

ก็ เล่าถึงจุดเริ่มต้นว่า เธอรู้สึกว่าอยากทำกิจกรรม ที่สร้างประโยชน์ให้กับชุมชนบ้าง เมื่อ**क्रम-ถวัลย์** **พอกประโคน** ที่ปรึกษาโครงการและ**ครูประจำ** **โรงเรียนบ้านตาเหล็ง** ให้ลองศึกษารายละเอียด โครงการปลูกใจรักโลก เธอเลยลองคิดโครงการส่ง เข้าไป

ขณะที่**क्रम** บอกว่า เหตุผลที่อยากให้เด็ก ๆ ทำ โครงการนี้ เนื่องจากสนใจงานพัฒนาชุมชนเป็นทุนเดิม และเล็งเห็นถึงพิษภัยของการพัฒนาแบบไม่ยั่งยืนที่ สร้างความเสียหายต่อชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะปัญหา การไล่ถางผืนป่าใช้ปลูกพืชเศรษฐกิจ หากมีโครงการหรือ กิจกรรมอะไรที่จะช่วยให้ป่าบ้านเราดีขึ้น เธอจึงยินดี สนับสนุนเต็มที่ ซึ่งเหตุผลที่เลือก**กิ๊ก**เข้ามาเป็นแกนนำ คือ **กิ๊ก**มีภาวะความเป็นผู้นำ เป็นเด็กว่านอนสอนง่าย และมีความรับผิดชอบ เป็นประธานนักเรียนโรงเรียน เติบโตมาท่ามกลางครอบครัวและเครือญาติที่ทำงาน ด้านการปกครองส่วนท้องถิ่น คุณสมบัติของ**กิ๊ก**จึง เหมาะสมที่จะเป็นตัวตั้งตัวตีในการชักชวนเพื่อน ๆ ในชุมชนให้มาทำโครงการร่วมกัน

เมื่อได้รับความไว้วางใจจากครูให้เป็นโต้โผชักชวน เพื่อน ๆ **กิ๊ก** ใช้วิธีชักชวนคนที่สนิทกันก่อน ด้วยคิดว่า น่าจะพูดคุยได้ง่ายกว่า ด้วยเหตุนี้แกนนำ 10 คนแรก ของกลุ่มจึงเป็นคนคุ้นเคยทั้งเพื่อนในโรงเรียนและ ต่างโรงเรียน รวมทั้งกลุ่มเด็กและเยาวชนในชุมชนที่อยู่ใน ละแวกเดียวกัน

ด้วยสภาพความแห้งแล้งในชุมชน และปัญหา ขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ คือโจทย์ที่กลุ่มเยาวชนเมล็ด พันธุ์ดีรักษ์บ้านเกิดใช้ทำโครงการ**สลันปรีเชราะแอง** ที่มีเป้าหมายคือ การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า ด้วยคิดว่า ป่าที่อุดมสมบูรณ์จะช่วยสร้างความชุ่มชื้นและเป็น แหล่งเก็บกักน้ำตามธรรมชาติที่ดีที่สุด

ปัญหา คือ พวกเขาแทบจะไม่รู้จักป่าชุมชนเลย แม้แต่น้อย!!!

เรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจ

“ปากก็คือป่า ก็แค่นั้น” ออย-ธิดารัตน์ ร่วมชาติ อีกหนึ่งแกนนำเยาวชน เอย์ซัน

แต่การอบรมเชิงกระบวนการของพี่เลี้ยงโครงการ ปลูกใจรักโลกพาพวกเขาเรียนรู้ว่า **ก่อนจะทำโครงการ อะไรก็ตามต้องมีความรู้ก่อน** เมื่อจะทำโครงการ เกี่ยวกับปากก็ต้องรู้จักปากก่อน

พวกเขาจึงตั้งต้นด้วยการเข้าไปสำรวจเส้นทางและ เก็บข้อมูลพรรณไม้ในป่าชุมชน รวมทั้งพูดคุยกับผู้เฒ่า ผู้แก่ที่เคยเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า 30 คน โดยใช้เวลา ทั้งหมด 2 วัน ผลที่ได้จากการสำรวจเส้นทาง คือ แผนที่ ป่าชุมชนหนองผางาดที่กลุ่มแกนนำเยาวชนบรรจววด กับมือ และข้อมูลที่ได้จากการแลกเปลี่ยนกับผู้ใหญ่ใน ชุมชน คือ แต่เดิมป่าแห่งนี้มีสัตว์และพืชท้องถิ่นชนิดใด บ้าง สิ่งมีชีวิตใดที่สูญพันธุ์ไปแล้ว และสิ่งใดยังมีอยู่ รวมทั้งประวัติของป่าชุมชนผืนนี้ที่เคยเป็นป่าช้ามาก่อน

“ถ้ารู้แต่แรกว่าเป็นป่าช้าเก่า พวกเราคงไม่กล้าเดิน เข้าไปสำรวจ” ออย กล่าวติดตลก

แต่สิ่งสำคัญที่สุดที่พวกเขาได้รู้และเห็นด้วยตา ตัวเองคือ ภาพป่าแห้งแล้ง ผืนดินแห้งเหือด และจำนวน ต้นไม้โหรงเหรง ไม่ได้ดูหนาแน่นอย่างที่เห็นในระยะไกล

ทราย-รัตนกร พวงมาลัย บอกว่า สิ่งที่ได้เห็น คลายความสงสัย และทำให้เข้าใจได้ว่าเพราะอะไรอากาศ จึงร้อนขึ้นทุกวัน ๆ นอกจากนี้ คำบอกเล่าจากปากของ ผู้เฒ่าผู้แก่ยังย้ำให้รู้ถึง**สาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้ต้นไม้ใน ป่าชุมชนลดลงอย่างรวดเร็ว** นั่นคือ 1. มีการลักลอบ ตัดไม้ใหญ่ออกไปใช้งานและเอาไปขาย 2. เมื่อต้นไม้ลด ลงความแห้งแล้งก็ตามมา ส่งผลให้พืชพรรณที่ไม่ทน ความแห้งแล้งตายลง ลดจำนวนจนสูญพันธุ์ไปในที่สุด 3. ขยะที่ชาวบ้านนำไปทิ้งในป่า ทับถมจนทำให้ต้นไม้ ไม่สามารถเติบโตได้

นอกจากนี้ การสำรวจข้อมูลยังทำให้กลุ่มเยาวชนรู้ว่า ชาวบ้านบางกลุ่มรวมตัวกันปลูกป่าต่อเนื่องทุกปี แต่ไม่มีการจัดเวรเข้ามาดูแล ต้นกล้าที่รอดตายเติบโตขึ้นมาเป็นต้นไม้ใหญ่ได้จึงเหลือไม่มากนัก

“ได้ไปเห็นสภาพป่าด้วยตาตัวเองแบบนั้น ทำให้เราย้อนนึกไปสมัยเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เข้าใจเจตนารมณ์ของ ผอ.สัญญา เสาวกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดตาเหล็ลงเลยว่า ทำไมท่านถึงพยายามปลูกฝังให้นักเรียนปลูกต้นไม้ในโรงเรียน แล้วแบ่งเวรเข้ามารดน้ำใส่ปุ๋ย ตอนนั้นซี้ๆก็ยังไม่อยากทำ ไม่เห็นประโยชน์ว่า ผอ.จะบังคับให้ทำไปทำไม เพราะเราไม่รู้ แต่ตอนนี้รู้และเข้าใจแล้ว” ก็ก สะท้อนความรู้สึก

ป่าเป็นเรื่องของทุกคน

โครงการสลับปีระหารแอง มุ่งหวังอยากให้คนในท้องถิ่นเข้าใจสถานการณ์ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนและเต็มใจร่วมดูแลฟื้นฟูผืนป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น นำมาสู่การจัดเวทีสร้างความเข้าใจกับชาวบ้าน และจัดกิจกรรมการปลูกป่า ทั้งนี้กลุ่มเยาวชนยังวางแผนระยะยาวให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งผู้ใหญ่ในชุมชนสนใจเข้าไปดูแลต้นไม้ที่ปลูก และให้ความร่วมมือไม่ตัดโค่นต้นไม้ใหญ่อีก

“ตอนนี้ป่าของเราลดน้อยลงไปมากแล้ว ขอเชิญชวนพ่อแม่พี่น้องมาร่วมฟังเสวนาและร่วมกันปลูกป่า” เสียงนี้ดังขึ้นจากหอกระจายเสียง ส่งข่าวสารไปทั่วทั้ง 4 หมู่บ้านในตำบลหนองปล่อง วันละไม่ต่ำกว่า 2 ครั้ง โดยขอความร่วมมือจากผู้ใหญ่บ้านทั้ง 4 หมู่ โชคดีที่ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่เข้าใจและให้ความร่วมมือ

“เราเข้าไปอธิบายให้ผู้ใหญ่บ้านฟังว่าเราจะทำอะไร เพื่ออะไร พอติช่วงนั้นแต่ละคนในกลุ่มยุ่งกันมากจากที่วางแผนว่าจะไปประกาศเสียงตามสายแบบสด ๆ ด้วยตัวเองทุกวัน ต้องใช้วิธีอัดเสียง แล้วนำไปให้หอกระจายเสียงแต่ละหมู่บ้านแทน” ออย เล่า

นอกจากการประกาศผ่านหอกระจายเสียงแล้ว กลุ่มเยาวชนยังใช้วิธีประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านเฟซบุ๊ก เพื่อชักชวนกลุ่มเด็กเยาวชนในชุมชนด้วย แต่แกนนำเยาวชนยืนยันว่า วิธีที่ดีที่สุดคือการเดินเข้าไปพบปะพูดคุยตามบ้านเรือน เพราะการสื่อสารแบบตัวต่อตัวสร้างความคุ้นเคยและความประทับใจได้มากกว่า

การทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชนต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก เช่น ชาวบ้านตำบลหนองปล่องใน 4 หมู่บ้านที่อยู่ติดป่าชุมชน ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปทำนา ทำเกษตรหาเลี้ยงชีพ เมื่อเป็นเช่นนี้จากเดิมที่กลุ่มแกนนำเยาวชนวางแผนทำกิจกรรม 2 วัน จึงลดลงเหลือเพียง 1 วัน โดยจัดเวทีสร้างความเข้าใจในช่วงเช้าและลงมือปลูกป่าในช่วงบ่าย

ทีมแกนนำเยาวชน บอกว่า ประโยชน์จากการเก็บข้อมูลป่าชุมชนอย่างครอบคลุม ทั้งเรื่องประวัติพันธุ์ไม้ และปัญหาที่เข้าไปเห็นด้วยตาตัวเอง เป็นหลักฐานชั้นเยี่ยมที่ช่วยให้การสื่อสารสร้างความเข้าใจกับคนในชุมชนได้ชัดเจนและง่ายมากขึ้น

“ถ้าจู่ ๆ เราเข้าไปบอกให้เขาทำโน่นนี่ โดยไม่มีข้อมูลหรือหลักฐานมาชี้แจง ยังไม่ต้องถึงขั้นทำตามที่เราบอกหรอก แค่ฟังเขายังไม่ฟังเลย แต่ความจริงที่ได้ไปเห็นและข้อมูลจากการสำรวจ จะทำให้เขาฟังเรา ส่วนจะร่วมมือหรือเปล่านั้นก็อีกเรื่องหนึ่ง” ก็ก กล่าว

กล้าไม้จำนวน 600 ต้นที่กลุ่มแกนนำเยาวชนติดต่อขอจากสถานีเพาะชำกล้าไม้ละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์ ถูกเตรียมไว้เป็นเพื่อนงานนี้ แม้ช่วงเช้าจะมีคนในชุมชนมาร่วมเวทีเสวนาน้อยกว่าที่คิด แต่กิจกรรมลงแรงช่วงบ่ายที่บอกให้แต่ละบ้านเอาจอบเอาเสียมมาเอง กลับมีคนมาเข้าร่วมราว 150 คน ไม่มากไม่น้อย แต่น่าพอใจ

กล้าไม้ 600 ต้นอาจมากเกินไปสำหรับคน 150 คน กับระยะเวลาปลูกเพียงแค่วันเดียว กลุ่มแกนนำเยาวชนจึงแบ่งปันต้นไม้มอบชาวบ้านนำไปปลูกที่บ้านของตัวเอง เพื่อให้คนในชุมชนมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปลูกป่าไปทำต่อที่บ้าน เป็นการ **“เชื่อมโยง”** ความรู้สึกและความผูกพันกับต้นไม้ในป่าที่แต่ละคนปลูก

“ธรรมชาติของชาวบ้านหรือแม้แต่เด็ก ๆ ถ้าให้เขามานั่งฟังบรรยายเขาไม่ชอบ แต่ถ้าให้ลงมือทำพวกเขาเต็มใจ การประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายเสียงย่ำ ๆ ซ้ำ ๆ ช่วยได้เยอะ เมื่อก่อนชาวบ้านไม่สนใจป่าเลย แต่หลังจากประชาสัมพันธ์ แล้วมีกิจกรรมปลูกป่า คนก็เริ่มพูดถึงและกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมกับป่ามากขึ้น” ครูมนกล่าว

ปลูกป่าต้องเริ่มที่ใจ

เมื่อกิจกรรมปลูกป่าผ่านไป สิ่งที่ต้องทำต่อคือการติดตามผลเพื่อให้มั่นใจว่า ต้นกล้าจะอยู่รอดแล้ว เติบโตได้จริง แต่ด้วยสภาพความแห้งแล้งอันเกิดจากฝนที่ไม่ตกต้องตามฤดูกาล เป็นปัจจัยนอกเหนือการควบคุม ต้นกล้าหลายร้อยต้นที่ปลูกไว้ จึงค่อย ๆ ตายลงในที่สุด

“เห็นแล้วใจหายมาก ต้นกล้าเหลือแค่ 30 ต้น แต่ยังดีกว่าไม่เหลือรอดเลย” กิก อေးขึ้น

ทราย เสริมว่า จากสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปทุกปีไม่สามารถคาดเดาได้ พระครูเจ้าอาวาสวัดตาเหล่งจึงแนะนำให้หาเมล็ดพันธุ์ไม้ที่เหมาะสมกับป่าเข้าไปโรยในพื้นที่ เมื่อใดที่ฝนตก เมล็ดพันธุ์ที่มีความพร้อมก็จะเติบโตงอกงามขึ้นมาได้ และมีความแข็งแรง เนื่องจากมีรากแก้วที่ยังลึกได้มากกว่า

นอกจากการปลูกกล้าและบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์แล้ว การรักษาดินไม้ใหญ่ให้คงอยู่เป็นสิ่งที่ต้องจัดการเช่นกัน การบวชป่าจึงเป็นกิจกรรมที่กลุ่มเยาวชนเมล็ดพันธุ์ดีรักษาน้ำเกิดวางแผนทำต่อไป ด้วยเชื่อว่าการบวชป่าเป็น

เรื่องพิธีกรรมความเชื่อ ที่ชาวบ้านมีความเชื่อเรื่องพวกนี้อยู่แล้ว เขาก็จะไม่กล้าตัดไม้

กล่าวได้ว่า กิจกรรมเหล่านี้เป็น “กุศโลบาย” ที่ทำให้เด็กและเยาวชน รวมทั้งคนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าไปรู้จักและสัมผัสกับป่า ผ่านการลงมือทำ สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ ความผูกพัน และความห่วงแหนไม่ยอมให้ใครมาทำลายป่าของตน

นอกจากนี้ แกนนำเด็กและเยาวชนได้ขอความร่วมมือจากชาวบ้านว่า หากใครเห็นคนมาลักลอบตัดไม้ให้ช่วยกันตักเตือนหรือไม่ก็มาแจ้งผู้นำชุมชน คล้ายเป็นการวางระเบียบในชุมชนแบบไม่เป็นลายลักษณ์อักษร โดยใช้ใจชี้แจงกัน

โครงการสลับปริศระแองยังเดินหน้าต่อไป ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกลุ่มแกนนำ เนื่องจากแกนนำเด็กและเยาวชนอย่างกิ๊ก ออย และทราย ต้องออกไปศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา นอกชุมชน ทำให้กระทบต่อการทำงานในภาพรวมของกลุ่ม แม้ว่าจะพยายามปลุกปั้นแกนนำรุ่นใหม่ อย่าง ย้อย-ศิริวรรณ โนนกระโทก และ อีว-อารีรัตน์ แก้วโคก ให้มารับช่วงต่อ แต่ย้อยและอีว ก็เพิ่งเข้ามาร่วมโครงการได้ไม่นาน จึงยังไม่มีประสบการณ์และไม่เข้าใจวิธีการคิดดูแลจัดการป่าอย่างลึกซึ้ง

กิ๊ก วิเคราะห์ข้อบกพร่องในการทำงานของตัวเองว่า สาเหตุของปัญหาส่วนหนึ่งเกิดขึ้นจากตัวเองที่ใช้วิธีการชักชวนแบบบังคับ ดึงเพื่อน ๆ ให้เข้ามาทำกิจกรรมในตอนต้น โดยไม่ได้อธิบายถึงที่มาที่ไปและประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นให้สมาชิกคนอื่น ๆ เข้าใจตั้งแต่แรก ทั้งยังไม่ได้ติดต่อประสานงานกับกลุ่มสมาชิกอย่างต่อเนื่อง เมื่อทำโครงการไปได้ระยะหนึ่ง สมาชิกแกนนำบางคนจึงเริ่มถอนตัวออกไป จนเหลือแกนนำเพียงไม่กี่คนที่ยังทำงานร่วมกันอยู่จนถึงปัจจุบัน

“ใครอยากทำหรือไม่อยากทำเราบังคับเขาไม่ได้ แต่สิ่งที่เราทำได้ คือ สร้างความเข้าใจตั้งแต่แรกว่า กิจกรรมที่เราชักชวนไปทำมีประโยชน์ต่อตัวเขา คนรอบข้าง และชุมชนอย่างไร เพื่อให้แต่ละคนตัดสินใจเองว่าอยากอาสาทำกิจกรรม และรับผิดชอบงานร่วมกันหรือเปล่า ถ้าเขาอาสา ก็ดึงเข้ามามีส่วนร่วมตามที่เขาคิด” กิ๊ก กล่าวถึงบทเรียนที่ได้รับ

“ทีมแกนนำเด็กและเยาวชน ยืนยันชัดเจนว่า การได้มีโอกาสเข้าไปทำความรู้จักกับป่า จนเข้าใจสถานการณ์ปัญหาตามความเป็นจริง ตลอดจนความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเด็กและเยาวชนกับผู้ใหญ่ในชุมชน ช่วยปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรักและห่วงแหนป่าอย่างไม่รู้ตัว”

“คุณค่า” จากการลงมือทำ

ทีมแกนนำเด็กและเยาวชน ยืนยันชัดเจนว่า การได้มีโอกาสเข้าไปทำความรู้จักกับป่า จนเข้าใจสถานการณ์ปัญหาตามความเป็นจริง ตลอดจนความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มเด็กและเยาวชนกับผู้ใหญ่ในชุมชน ช่วยปลูกจิตสำนึกให้เกิดความรักและห่วงแหนป่าอย่างไม่รู้ตัว

“ถ้าไม่มาทำโครงการนี้ ก็ไม่เคยคิดถึงป่า ไม่เห็นคุณค่า และไม่มีทางให้ความสำคัญกับป่า” กิ๊ก ยอมรับ

นอกจากนี้ ก็ยังสะท้อนว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างทำโครงการ ทำให้เธอซึ่งมีทักษะการประสานงานกับผู้คนดีอยู่แล้ว ได้พัฒนาทักษะการสื่อสารด้านการเขียนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งยังสามารถนำมาใช้กับการเขียนโครงการในห้องเรียนได้อีกด้วย เมื่อก่อนเวลาเขียนโครงการก็จะเขียนแค่พอผ่านๆ ไม่ได้ใส่ใจ แต่หลังจากได้เข้าอบรมกับพี่เลี้ยงโครงการ รู้เลยว่าเราต้องรับผิดชอบต่อทุกๆ คำที่เขียนลงไป เมื่อก่อนเคยคิดว่ายาก ตอนนี้รู้แล้วว่าที่มันยาก เพราะไม่ได้คิดจะทำจริงจัง

ส่วนอ้อย เคยตั้งคำถามก่อนมาทำกิจกรรมนี้ว่า **“ในเมื่อมีป่าอยู่แล้วจะปลูกอีกทำไม?”** กระทั่งได้เห็นด้วยตาตัวเองจึงเกิดความตระหนักว่า **“ไม่ปลูกไม่ได้”** สาเหตุที่ต้องปลูกก็เพื่อให้มีต้นไม้ มีป่าอยู่ต่อไปจนถึงรุ่นลูกหลาน

“เราเห็นคุณค่าของป่าก็ตอนที่ได้ขุดดินแล้วปลูกต้นกล้าแต่ละต้นด้วยมือของเราเอง” ทราย กล่าวย้ำ

ทั้งนี้ ทราย ยังบอกอีกว่า การเข้ามาทำโครงการทำให้เธอและเพื่อน ๆ ในทีมมีความใกล้ชิดและสนิทสนมกันมากขึ้น **“สำนึกเกิดขึ้นเพราะเราไม่ทิ้งกัน ถ้าใครคนใดคนหนึ่งมา ที่เหลือก็ต้องมาช่วย ยกเว้นจะติดธุระสำคัญจริง ๆ เวลาทุกคนมีเท่ากัน ต้องจัดสรรเวลาของตัวเองให้ได้”**

ด้านอ้อและอ้อย สมาชิกน้องใหม่ ถึงแม้ไม่ได้เข้าร่วมโครงการตั้งแต่ต้น แต่ก็ยืนยันว่า การได้ลงมือปลูกต้นกล้าที่ละต้นๆ ด้วยตัวเอง หน้าที่ความรับผิดชอบที่ต้องเข้าไปดูแลต้นกล้าตามที่ได้รับมอบหมายจากทีม ทำให้พวกเขารักป่าและอยากดูแลรักษาป่าชุมชนให้มีสภาพสมบูรณ์กว่าที่เป็นอยู่

“มาทำกิจกรรมกับพี่ๆ ถึงแม้จะต้องทำงานกลางแดดร้อนๆ แต่ก็สนุกทำงานด้วยกันแล้วมีความสุข เลยอยากมาทำ” อ้อ กล่าว

ป่าชุมชนหนองผางดเป็นป่าผืนสุดท้ายในตำบล เป็นป่าที่คนในชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน ใครคนใดคนหนึ่งคงไม่สามารถดูแลป่าทั้งผืนได้อย่างทั่วถึง การพัฒนาผืนป่าบนพื้นที่เพียง 70 ไร่ แม้เป็นเพียงจุดเล็กๆ ของผืนป่าทั้งหมดและเป็นเศษเสี้ยวของผืนป่าทั่วประเทศ แต่ความอุดมสมบูรณ์จุดเล็กๆ นี้ จะขยายออกไปเขียวขจีมากขึ้นได้ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่ายในชุมชน

โครงการสลับปุ๋ยเฮาะแอง (รักษึ่ป่าบ้านเกิด)

ที่ปรึกษาโครงการ

ถวัลย์ พอกประโคน

แล บุญรอดดวง

ทีมงาน

สุกัญญา ยะแสง

จิตรรัตน์ ร่วมชาติ

รัตนกร พวงมาลัย

ศิริวรรณ โนนกระโทก

อารีรัตน์ แก้วโสภ

สร้าง “คุณค่า” ป่าชายเลน

.....
โครงการชวนทำดี รักษ์ป่า รักบ้านเรา

เพราะเป็นกลุ่มเยาวชนที่สนใจทำกิจกรรมนอกห้องเรียน แถมยังมีประสบการณ์ทำโครงการมากมาย อาทิ ปั่นปั่นพลังสื่อพลเมือง Ship and Share True ปลูกปัญญาเริ่มต้นด้วยการให้ พื้นที่นี้ดีจัง ลานวัฒนธรรม ฯลฯ เมื่อ**ครูฮาริส มาศชาย** นำข่าวการรับสมัครโครงการปลูกใจรักขี้โลกมาบอก ทำให้**วา-วลัยลักษณ์ และมาลี** และ**อิท-ณัฐวุฒิ** เฝ้ารอใจ รู้สึกสนใจ จึงชักชวนคู่แฝดคือ **นัญมา-ศิริลักษณ์ และมาลี** และเพื่อน ๆ รวมทั้ง **นาบีล แซ่แดง** รุ่นน้องในโรงเรียนร่วมทำโครงการ โดยเบื้องต้นคิดว่า จะรณรงค์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรงงานไฟฟ้าถ่านหิน ทั้งด้านบวก และด้านลบแก่ชุมชนในพื้นที่ แต่ได้รับการหักท้วงจากพี่ ๆ ในโครงการว่า เป็นประเด็นร้อนที่มีทั้งกระแสคัดค้านและสนับสนุนในพื้นที่ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรุ่นแรงต่อน้อง ๆ หรือต่อโรงเรียนได้ ข้อคิดสะกิดใจทำให้ทีมงานต้องหันกลับมาทบทวน โจทย์การทำงานใหม่อีกครั้ง

วิเคราะห์บริบทพื้นที่หา “โจทย์” โครงการ

ครั้งนี้ทีมงานพิจารณาถึงบริบทของโรงเรียนดวงแก้วอิสลามนุสรณ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านเขาแก้ว ตำบลเหนือคลอง อำเภอเหนือคลอง จังหวัดกระบี่ มีพื้นที่ติดภูเขา และมีป่าชายเลน เพราะอยู่ใกล้ทะเลฝั่งอันดามัน เป็นชุมชนมุสลิมขนาดเล็ก 30 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง มีการทำนา ทำสวนยาง สวนปาล์ม และนาทุ่งอยู่บ้าง โรงเรียนอยู่ไม่ไกลจากป่าชายเลนมากนัก นักเรียนจึงใช้พื้นที่ปากคลองและป่าชายเลน และนาข้าว เป็นแหล่งเรียนรู้ในวิชาต่างๆ ทำให้เห็นสภาพปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับป่าชายเลน คือ มีการปลูกสร้างอาคารรุกล้ำลำน้ำ การวิ่งเรือในลำคลองทำให้

“โรงเรียนอยู่ไม่ไกลจากป่าชายเลนมากนัก นักเรียนจึงใช้พื้นที่ปากคลอง ป่าชายเลน และนาข้าว เป็นแหล่งเรียนรู้ในวิชาต่างๆ ทำให้เห็นสภาพปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นกับป่าชายเลน คือ การปลูกสร้างอาคารรุกล้ำลำน้ำ การวิ่งเรือในลำคลองทำให้น้ำกัดเซาะริมตลิ่ง การทำนาทุ่ง รวมถึงการปล่อยน้ำเสียลงคลอง ซึ่งส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนอันเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ป่าชายเลนจึงกลายเป็นประเด็นที่ทีมงานเห็นพ้องต้องกันว่าเหมาะสมกับการทำโครงการ”

น้ำกัดเซาะริมตลิ่ง การทำนาทุ่ง รวมไปถึงการปล่อยน้ำเสียลงคลอง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อป่าชายเลนซึ่งเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ป่าชายเลนจึงกลายเป็นประเด็นที่ทีมงานเห็นพ้องต้องกันว่า เหมาะสมกับการทำโครงการ

ณัฏมาและนาบิลเป็นตัวแทนกลุ่ม เล่าถึงการทำโครงการชวนทำดี รักษาป่า รักบ้านเราว่า มีเป้าหมายเพื่อให้ชาวบ้านในบ้านเขาแก้วเห็นถึงความสำคัญและคุณค่าของป่าชายเลน ทั้งนี้ในช่วงแรกทีมงานกำหนดกลุ่มเป้าหมาย คือ สร้างการเรียนรู้ให้กับเด็กเยาวชนในหมู่บ้านเขาแก้ว เพื่อสร้างแกนนำในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในป่าชายเลนใกล้ชุมชน แต่เนื่องด้วยในชุมชนมีเด็กและเยาวชนจำนวนไม่มาก อีกทั้งทีมงานส่วนใหญ่ไม่ใช่คนในพื้นที่ การจะดึงเด็ก ๆ มาร่วมกิจกรรมทำได้ยาก จึงเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเป็นนักเรียนชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาในโรงเรียนดวงแก้วอิสลามนุสรณ์ จำนวน 40-50 คน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นลูกหลานคนในชุมชนแทน

รู้และรักอย่างเข้าใจ

ก่อนพาน้อง ๆ ทำกิจกรรม ทีมงานช่วยกันหาความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานในการทำงาน และเพื่อให้ความรู้แก่น้อง ๆ โดยได้เรียบเรียงเนื้อหาส่วนหนึ่งนำเสนอในรูปแบบของพาวเวอร์พอยต์ บางส่วนนำไปเผยแพร่ผ่านเสียงตามสายของโรงเรียน รวมทั้งใช้วัตถุที่มีอยู่แล้ว เช่น หนังสือที่เคยทำแข่งขันในงานวิชาการมาเป็นสื่อให้ความรู้

แม้ตั้งใจขับเคลื่อนงานเต็มที่ แต่ทีมงานต้องปรับกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนโรงเรียนอิสลามที่ต้องเรียนรู้ทั้งวิชาสามัญ และด้านศาสนา ตารางชีวิตจึงถูกอัดแน่น ทีมงานจึงขอใช้เวลาช่วงกิจกรรมจิตสาธารณะ ที่กำหนดให้นักเรียนทำกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ เช่น การทำความสะอาดห้องเรียน การทำความสะอาดบริเวณโรงเรียน มาทำกิจกรรมในโครงการแทน

“ทุกวันศุกร์ช่วงบ่ายโรงเรียนจะจัดเวลาประมาณ 1.30-2 ชั่วโมงไว้เป็นคาบจิตสาธารณะ พวกเราจะใช้เวลาช่วงนั้นดกันมาทำกิจกรรม แต่ก่อนทำกิจกรรมทุกครั้ง ทีมจะจัดประชุมว่าสัปดาห์นี้จะจัดกิจกรรมอะไร แต่ไม่ได้ทำกิจกรรมของโครงการกันทุกสัปดาห์ บางทีก็จะหากิจกรรมอย่างอื่นให้น้องเล่น หรือบางครั้งก็ทำความสะอาดโรงเรียน” ณัฏมา เล่า

กิจกรรมหลักของโครงการคือ เสริมสร้างทักษะให้กับสมาชิกในโครงการ ทั้งทักษะการเก็บข้อมูลและความรู้ความเข้าใจเรื่องป่าชายเลน โดยก่อนจัดกิจกรรมทีมงานหาความรู้เรื่องป่าชายเลนด้วยการไปศึกษาดูงานที่สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 27 (ท่าแดง กระบี่) หลังจากนั้นช่วยกันออกแบบวิธีเก็บข้อมูลวิธีสำรวจข้อมูลป่าชายเลน พร้อมกับหุนเสริมทักษะถ่ายภาพแก่น้อง ๆ เพราะมีเป้าหมายที่จะใช้ภาพถ่ายในการเล่าเรื่องราวป่าชายเลนของชุมชน

เมื่อถึงวันกิจกรรมสำรวจข้อมูล ทีมงานนำสมาชิกทั้งหมดลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลป่าชายเลน และปัญหาระบบนิเวศป่าชายเลนในชุมชน ทั้งสำรวจ ถ่ายภาพ

“ข้อมูลที่ได้ทำให้ทีมงานเข้าใจสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่ยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตที่ต้องอาศัยทรัพยากรจากป่าชายเลน แต่ชาวบ้านก็ยอมรับว่า การใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวในการประกอบอาชีพ เช่น การเลี้ยงกุ้ง การเผาถ่าน ทำให้ไม่สามารถดูแลป่าชายเลนได้ เมื่อเด็กๆ เข้ามาทำกิจกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าชายเลน และต่างรู้สึกดีใจและยินดีช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนเท่าที่จะทำได้”

และสัมภาษณ์เก็บข้อมูลครัวเรือนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ป่าชายเลนจาก 24 ครัวเรือน

“คำถามที่ใช้สัมภาษณ์ง่ายๆ เช่น อยากให้เราทำอะไร ชาวบ้านทราบไหมว่า ป่าชายเลนเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ชาวบ้านมีการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนอย่างไร การเปลี่ยนแปลงของป่าชายเลนส่งผลกระทบต่อชุมชนอย่างไร และถ้าไม่มีป่าชายเลนแล้วชุมชนจะเป็นอย่างไร” ญาณมา เล่าถึงกรอบคำถามที่ใช้สัมภาษณ์ชาวบ้าน

ข้อมูลที่ได้ทำให้ทีมงานเข้าใจถึงสภาพความเป็นอยู่ของชุมชนที่ยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตที่ต้องอาศัยทรัพยากรจากป่าชายเลน แต่ชาวบ้านก็ยอมรับว่า การใช้พื้นที่บริเวณดังกล่าวในการประกอบอาชีพ เช่น การเลี้ยงกุ้ง การเผาถ่าน ทำให้ไม่สามารถดูแลป่าชายเลนได้ เมื่อเด็กๆ เข้ามาทำกิจกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่กระตุ้นให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าชายเลน และต่างรู้สึกดีใจและยินดีช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของเยาวชนเท่าที่จะทำได้

ภาพถ่าย “เครื่องมือ” สร้างการรับรู้ในชุมชน

กิจกรรมชวนน้องทำดีรักษาสีโลก เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากการลงพื้นที่ โดยทีมงานพาน้องๆ ลงไปปลูกป่าเพิ่ม โดยขอพันธุ์ต้นโกงกางจำนวน 500 ต้น จากสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 27 (ท่าแดง กระบี่) นำมาปลูกเสริมในพื้นที่ป่าชายเลนของชุมชนร่วมกับชาวบ้านที่แวะเวียนเข้ามาช่วย โดยระหว่างทำกิจกรรมปลูกป่าทีมงานแบ่งกลุ่มให้น้องๆ ถ่ายภาพป่าชายเลน เพื่อนำเสนอข้อมูลผ่านภาพถ่ายทั้งด้านบวกและด้านลบ

“หลังจากได้ภาพถ่ายแล้ว น้องๆ แต่ละคนจะต้องนำเสนอภาพที่ตนเองถ่ายคนละ 2 รูปให้เพื่อนๆ ในกลุ่มช่วยกันคัดเลือกเพื่อส่งเข้ากองกลางกลุ่มละ 2 ภาพ ซึ่งภาพที่ได้รับการคัดเลือกจะถูกนำไปอัดขยายใช้เป็นสื่อในนิทรรศการภาพถ่ายที่จะนำเสนอต่อชุมชน” นานีล เล่า ขณะที่ญาณมา เสริมว่า ทีมงานจะคัดเลือกภาพถ่ายเพิ่มอีกจำนวนหนึ่งเพื่อให้เพียงพอต่อการจัดนิทรรศการ

ทีมงานใช้ทักษะความรู้เกี่ยวกับการถ่ายภาพเป็น “เครื่องมือ” การสื่อสารของโครงการ ด้วยเห็นว่าภาพถ่ายมีพลังในการสร้างการรับรู้ได้มากกว่าการเล่าเรื่อง

การคืนข้อมูลให้ชุมชนถูกออกแบบให้เป็นการนำเสนอผ่านนิทรรศการภาพถ่าย โดยทีมงานเลือกจัดนิทรรศการหน้ามัสยิดชุมชนในวันศุกร์ ด้วยเห็นว่าเป็นโอกาสที่สมาชิกในชุมชนจะมาละหมาดที่มัสยิดอยู่แล้ว หลังทำพิธีละหมาดเสร็จก็จะสะดวกในการเดินชมนิทรรศการ ซึ่งการจัดนิทรรศการภาพถ่ายของโครงการสามารถสร้างการรับรู้แก่สมาชิกในชุมชนได้เป็นอย่างดี

สนุกเรียน...รับรู้จุดอ่อน

เพราะสนุกกับการทำงาน ทีมงานจึงมองว่าการเข้าๆ ออกๆ ของน้องๆ สมาชิก หรือทีมงานไม่ใช่ปัญหาใหญ่ แม้จะทำให้งานสะดุดไปบ้าง แต่ก็พอจะหมุนเวียนกันมาช่วยอุดช่องว่างในการทำงานได้ แต่สิ่งที่ทีมงานมองว่ายากที่สุดในการทำงานคือการจัดการด้านเอกสารการเงิน ที่รู้สึกว่ามีรายละเอียดค่อนข้างมาก ด้วยความเป็นเด็กทำให้บ่อยครั้งที่ทีมงานบกพร่องในการเก็บหลักฐานการเงินตามข้อกำหนดของโครงการ ตัวช่วยสำคัญคือ ครูที่ปรึกษาที่จะช่วยหนุนเสริมให้ทีมแก้ปัญหา

“ชอบทำกิจกรรม แต่เรื่องเอกสารไม่ชอบ ถามว่าจัดกิจกรรมแล้วต้องมีรายงานไหม มันก็ใช่ แต่เรารู้สึกว่าจัดกิจกรรมไปแล้ว สนุกแล้ว ต้องย้อนกลับมาทำรายงานเอกสารการเงินอีก มันก็ไม่ค่อยอยากทำ” นัฏมา สะท้อนความรู้สึก แต่ก็ยอมรับว่า การฝึกฝนเรื่องเอกสารเป็น

สิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ เพราะในการสมัครทุนเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย แพ้ผลงานนักเรียนของเธอล้วนสะสมผลงานการทำกิจกรรมต่างๆ รวมทั้งโครงการนี้

นอกจากนี้การทำกิจกรรมยังทำให้ทีมงานเป็นที่รู้จักของน้องๆ ในโรงเรียน โดยนัฏมา บอกว่า ปกติเธอเป็นคนที่มีความกล้าอยู่แล้ว แต่โครงการนี้ช่วยพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำของเธอ เพราะฝึกฝนให้น้องๆ ทำกิจกรรม ซึ่งเธอมองว่าเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและน้อง เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และสนุกสนานไปพร้อมๆ กัน

สำหรับนาบีล การทำโครงการทำให้เขาเปลี่ยนบทบาทตนเอง ได้ก้าวออกมาจากพื้นที่คนแถวหลัง ออกมานำกิจกรรม นำสันทนากการ จนพัฒนาเป็นความสามารถในการพูดต่อหน้าสาธารณะได้อย่างมั่นใจมากขึ้น

คนคัดท้าย

ครูฮาริส มาศชาย ผู้จัดการโรงเรียน และที่ปรึกษาโครงการ เล่าว่า การทำงานส่วนใหญ่จะให้อิสระกับลูกศิษย์ในการคิด วางแผน และลงมือทำ ครูจะเป็นผู้สนับสนุนเมื่อมีปัญหา ที่ผ่านมามีการทำงานส่วนใหญ่จะอยู่ในมือของเด็กๆ มีบ้างบางครั้งที่มีงานรู้สึกกดดันจากการทำงาน ครูก็ต้องเติมเต็ม กำลังใจให้เป็นระยะๆ

“ความกดดันจากการทำงานในพื้นที่ที่มีไม่มาก พอทำกันได้แต่เวลาต้องไปค่าย เด็กๆ เขาจะรู้สึกกดดันมาก แม้จะไม่ใช่ว่าการแข่งขัน แต่เมื่อต้องไปเปรียบเทียบกับที่อื่น เขาจะกดดันค่อนข้างเยอะ” ครูฮาริส เล่าถึงอาการท้อของลูกศิษย์

เมื่อพบว่า ลูกศิษย์มีอาการเช่นนี้ การกระตุ้นของครูคือ ให้อุ่นใจเข้าไปพูดคุย ให้คำปรึกษา เพราะด้วยวัยที่ใกล้กัน เด็กๆ จะเปิดใจได้ง่ายกว่า กลยุทธ์ที่ให้อุ่นใจที่ประสบความสำเร็จเข้ามาจุ ชวน เชิญ จึงเป็นยารักษาอาการท้อที่ครูต้องให้กับกลุ่มเป็นประจำ นอกเหนือจากการเติมเต็มความรู้โดยการพาไปเรียนรู้กับหน่วยงาน องค์กรภายนอกเพื่อเปิดโลกทัศน์

ครูฮาริส ยังสะท้อนความรู้สึกต่อโครงการปลูกใจรักสิ่งแวดล้อมว่า การทำงานที่พี่ๆ พยายามให้น้องใส่ใจในรายละเอียดด้านเอกสารการเงินเป็นเรื่องที่ดี เพราะเป็นการฝึกวินัยทางการเงิน ซึ่งเป็นทักษะจำเป็นต่อการดำรงชีวิต อีกทั้งกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่เน้นผลสำเร็จ แต่เน้นสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์ให้แก่เยาวชนก็เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่ช่วยให้เยาวชนมีทักษะในเรื่องของการจัดการตนเองได้เป็นอย่างดี

“ทุกอย่างมันเป็นกระบวนการเรียนรู้ การที่ได้ก็ออกไปข้างนอก พบเพื่อน แม้กระทั่งการเดินทาง เป็นกระบวนการเรียนรู้ทั้งนั้น แล้วเด็กกลับมาทำเอง อยู่กับเพื่อน อยู่กับน้อง กับชุมชน ได้ฝึกแก้ปัญหา เป็นผลลัพธ์ที่มีค่ามาก มันได้ในเรื่องของสังคม ได้ในเรื่องของการจัดการตนเอง”

การใส่ใจสังเกตความเป็นไปของสิ่งใกล้ตัว นำมาสู่การศึกษาพื้นที่ป่าชายเลนในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งลงมือสร้างจิตสำนึกปลูกให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าของป่าชายเลนที่ใช้ประโยชน์อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน พากันหาความรู้เพื่อปลูกต้นไม้ฟื้นฟูสภาพป่า ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ไม่ใช่ความสำเร็จงดงาม แต่ระหว่างทางของการลงมือปฏิบัติทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขั้นตอน วิธีการทำงานที่พัฒนาศักยภาพส่วนบุคคลให้กล้า ให้อึด ใจให้มีทักษะความเป็นผู้นำ จนสามารถเชื่อมโยงบทบาทในสังคมที่ตนเองสังกัดกับชุมชนได้อย่างแนบเนียน

โครงการ ชวนทำดี รักป่า รักบ้านเรา

ที่ปรึกษาโครงการ ฮาวิธ มาศชาย

ทีมงาน

วลัยลักษณ์ และมาลี

ศิริลักษณ์ และมาลี

ณัฐวุฒิ เอี่ยมวน้อย

นาบีล แซ่แดง

สานรักผืนป่าภูกระแต

โครงการป่าสักงูร รอนแรมในป่าใหญ่

ป่าโคกหินนกยูง หรือป่าภูกระแต ปัจจุบันมีเนื้อที่ 7,016 ไร่ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเราวัณ จังหวัดเลย อยู่ในพื้นที่ลำน้ำปวน ซึ่งเป็นสาขาของแม่น้ำเลย ป่าภูกระแตเป็นพื้นที่ต้นน้ำของลำห้วยหลายสาย เช่น ห้วยเตย ห้วยวา ห้วยลิ้นควาย ห้วยซำใหญ่ ที่ไหลลงสู่ลำน้ำสวยซึ่งเป็นลำน้ำสาขาของลำน้ำปวน ชาวบ้านใช้ประโยชน์ป่าภูกระแตเป็นที่เลี้ยงสัตว์ และแหล่งอาหารตามธรรมชาติ เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน พื้นที่บางส่วนของป่าภูกระแตถูกประกาศเป็นพื้นที่ สปก. 12,684 ไร่ เป็นพื้นที่การเกษตรและที่อยู่อาศัย นอกจากนี้พื้นที่ป่าประมาณ 20 ไร่ยังใช้เป็นพื้นที่ทิ้งขยะของเทศบาลตำบลเอราวัณและเทศบาลตำบลผาอินทร์โดยเป็นที่กำจัดขยะแบบฝังกลบและเผาจำนวน 6 บ่อ ด้วยความที่พื้นที่บ่อขยะตั้งอยู่บริเวณต้นน้ำห้วยเตย ห้วยแย้ และห้วยซำใหญ่ ทำให้ช่วงฤดูฝนมีน้ำจากบ่อขยะไหลลงสู่ลำห้วย ส่วนการเผาขยะก็ทำให้เกิดควันไฟเป็นมลภาวะในอากาศและสร้างความรำคาญกับชุมชน ทั้งยังพบว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งที่เข้าไปใช้ประโยชน์ เช่น หาของป่า หาอาหาร หาฟืน และสมุนไพร มีการเผาป่าล่าสัตว์ หรือตัดไม้ บางรายก็ขุดต้นผักหวานออกจากป่า ทำให้แหล่งอาหารตามธรรมชาติลดน้อยลง สัตว์ป่าบางชนิดเริ่มหายไป วิถีชีวิตหาอยู่หากินก็เปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่บริโภคอาหารพื้นบ้านน้อยลง จนเกิดวัฒนธรรมตลาดนัดที่พึ่งพิงอาหารจากภายนอกมากขึ้น

กลุ่มเยาวชนก่อการดี เป็นกลุ่มเยาวชนที่รวมตัวกันทำกิจกรรมภายใต้การสนับสนุนของสถาบันไทยเลเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนในปี 2552 มีเป้าหมายคือ ทำสิ่งดีๆ ให้กับชุมชนตนเอง เช่น การปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้เป็นห้องสมุดชุมชน มีการสร้างกลุ่มเยาวชนอาสา ส่งเสริมการอ่าน ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีการสร้างแกนนำได้อย่างต่อเนื่อง จนได้รับการยอมรับจากชุมชน และได้รับความร่วมมือจากผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง ตลอดจนองค์กรต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น เทศบาลตำบลเอราวัณ กศน.เอราวัณ

ในปี พ.ศ.2556 กลุ่มเยาวชนได้เข้าร่วมโครงการปลูกใจรักโลก โดยทำโครงการป่าสัญจร รอนแรมในป่าใหญ่ ปี 1 ซึ่งเกิดจากการนั่งคุยกันและได้ตั้งข้อสังเกตว่า “เมื่อก่อนคนบ้านเราไม่ต้องไปหาอาหารไกล แต่เดี๋ยวนี้ต้องไปหาไกลถึงต่างจังหวัด แล้วทำไมมันถึงหายไป แล้วถ้ามันเป็นอย่างนี้อยู่มันจะส่งผลอย่างไรต่ออนาคตของคนในชุมชน” เบญญ-เบญจมาภรณ์ วงษา เล่าที่มาของโครงการ

รู้จัก “คน” ก่อนรู้จัก “ป่า”

เมื่อเห็นเหตุแห่งปัญหา และเมื่อได้ทบทวนวิถีชีวิตของคนรุ่นพ่อรุ่นแม่จึงจำได้ว่า พ่อแม่เคยขึ้นไปหาผักหวาน เก็บเห็ด เก็บหน่อไม้จากป่าบนภูกระแตเป็นประจำ แต่เยาวชนกลับไม่ค่อยรู้ว่ามีป่าภูกระแตอยู่ หรือมีอยู่ตรงไหน ทีมงานจึงได้ข้อสรุปว่าจะทำการศึกษাপ่าภูกระแตซึ่งเป็นแหล่งอาหารของชุมชน

แต่ก่อนที่จะรู้จัก “ป่า” ทีมงานต้องรู้จัก “คน” ก่อนว่า ใครเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าภูกระแตบ้าง ทีมงานจึงพากันไปหากำนันซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลในการสืบค้นหาผู้รู้ในชุมชน รายชื่อที่ได้มาก็มีแม่บุญโฮม เขียนเห็ด ยายแสงเดือนหอมสมุนไพร ตาสมบูรณ์ ดาวุฒิ และตาบุญเทียนคนหาของป่าในชุมชน

การเข้าหาผู้ใหญ่เพื่อขอความรู้เป็นไปอย่างราบรื่น เพราะความเมตตาเอ็นดูต่อลูกหลานที่แสดงความสนใจต่อฐานทรัพยากรในชุมชน ผู้รู้ต่างเต็มอกเต็มใจบอกเล่าเรื่องราว ความรู้ และภูมิปัญญาเกี่ยวกับป่าภูกระแตให้ แก่แกนนำเยาวชน จากนั้นนำมาเรียบเรียงเป็นข้อมูลเก็บไว้ เพราะคิดว่าการเรียนรู้จากการฟังคงไม่ทำให้รู้ชัดแจ้งเท่ากับการสัมผัสของจริง แกนนำจึงนัดหมายกันติดตามผู้รู้ขึ้นไปสำรวจป่าภูกระแต

“เราต้องศึกษาข้อมูลของป่าภูกระแต เพราะเราทำเรื่องเกี่ยวกับป่าและการอนุรักษ์ จึงต้องรู้ก่อนว่าข้างบนนั้นมีอะไรบ้าง มีเห็ดหรือมีต้นไม้ชนิดใดบ้าง พวกเราให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูลในเรื่องที่จะทำมาก

เพราะถ้าไม่ถาม ไม่หาข้อมูล มันเหมือนว่าเราจับประเด็นไม่อยู่ ถ้าเรามีแนวคร่าว ๆ เราก็จะทำงานได้ง่ายขึ้น” เบญญ เล่าถึงหลักคิดในการทำงาน

ก่อนการสำรวจ ทีมงานได้จัดค่ายนอนกลางดิน กินกลางป่าให้กับน้อง ๆ ในชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจแก่น้อง ๆ ว่าทำไมถึงต้องทำโครงการ ทำไมต้องรักษาป่า กิจกรรมในค่ายมีการเชิญปราชญ์ชาวบ้านมาเล่าประวัติความเป็นมาของป่าว่าเมื่อก่อนเป็นอย่างไร แล้วตอนนี้เป็นอย่างไร ก่อนที่จะพาน้อง ๆ ขึ้นไปสำรวจป่าภูกระแต โดยให้โจทย์การสำรวจป่าแก่น้องแต่ละกลุ่ม รวมทั้งให้แต่ละกลุ่มแบ่งงานกัน เช่น คนจดบันทึก คนถ่ายรูป คนถาม เมื่อเสร็จสิ้นการสำรวจน้อง ๆ แต่ละกลุ่มต้องนำข้อมูลที่ได้มาสรุป จัดหมวดหมู่พรรณไม้ที่พบ สมุนไพรที่เจอ รวมทั้งวาดแผนที่เส้นทางป่าภูกระแต ก่อนที่จะนำผลงานมานำเสนอแลกเปลี่ยนร่วมกัน

“ข้างบนจะมีต้นไม้คือ เต็ง รัง ยางนา หูกวาง หนุ่ยเพ็ก ตอนแรกขึ้นไปเป็นหน้าแล้ง ต้นไม้ผลัดใบ สิ่งที่เป็นผลดี คือ พอดันไม้บางเราจะเห็นต่อไม้ที่โดนตัด โผล่มาเยอะมาก เปรียบเทียบกับที่เราไปหน้าฝน ซึ่งแทบจะไม่เห็นเลย เพราะมีต้นไม้หรือหนุ่ยเพ็กปกคลุม พอหน้าแล้งหนุ่ยเพ็กตายเหลือแต่ตอ แล้วก็เจอขยะ เราก็ได้รู้ว่า ขยะจากหน้าบ้านเรามันไปอยู่ตรงนั้นเอง จากที่เราเคยสงสัยว่าเขาเอามันไปไหน พอขึ้นไปแล้วตกใจมากกว่า ป่าอยู่ในสภาพนี้เลยเธอ” เบญญ เล่า

ในขณะที่เด็กเยาวชนได้ความรู้ ได้สัมผัสคุณค่าของทรัพยากรชุมชน และเห็นสภาพความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในป่า ผู้ใหญ่ที่เป็นผู้รู้ก็รู้สึกชุ่มชื่นหัวใจ มีความสุขที่ได้บอกได้เล่า เกิดสายใยความสัมพันธ์ระหว่างวัย ต่างจากเดิมที่แม้จะอยู่หมู่บ้านเดียวกัน แต่ก็ต่างคนต่างอยู่ แม้เด็ก ๆ จะรู้จักว่าใครชื่ออะไร แต่ไม่ได้ลึกซึ้งว่าแต่ละท่านเก่งในเรื่องใดบ้าง เด็ก ๆ ได้ประสบการณ์การเรียนรู้นอกห้องเรียน และรู้จักแหล่งความรู้ที่เปิดโลกกว้างกว่าในตำรา

การทำงานที่เกื้อกูลชุมชน

ความสัมพันธ์ที่ก่อเกิดระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กในชุมชนที่ได้เรียนรู้ร่วมกัน ประจวบเหมาะกับการเป็นช่วงเวลาที่ผู้ใหญ่ในชุมชนสนใจทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในโครงการศึกษาการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนป่าภูกระแต อำเภอเอราวัณ จังหวัดเลย จึงนำไปสู่การก่อร่างสร้างตัวของคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าภูกระแต โดยเด็ก ๆ ได้เชิญผู้รู้และกำนันร่วมเป็นคณะกรรมการ

การได้เห็นสภาพปัญหาขยะในพื้นที่ป่าภูกระแต ที่แม้ว่าจะมีบ่อขยะ แต่ขยะกลับเกลื่อนกลาดอยู่รอบ ๆ บ่อ แม้จะมีเตาเผาขยะก็ไม่ใช่ แต่กลับมีการเผาขยะนอกเตา สิ่งที่พบเจอนำมาซึ่งการหาแนวทางแก้ไข แก่นนำเยาวชนจึงร่วมกันจัดค่ายขยะ ที่มีเป้าหมายคือต้องการให้เด็กและชาวบ้านรู้จักการคัดแยกขยะก่อนนำไปทิ้ง โดยทีมงานอาศัยจังหวะช่วงการจัดงานบุญบั้งไฟในชุมชนร่วมรณรงค์ให้ชุมชนคัดแยกขยะ ให้เด็ก ๆ แต่งกายด้วยชุดที่ทำจากขยะ เดินร่วมขบวนแห่บั้งไฟ ซึ่งสร้างความสนใจแก่ชาวบ้าน และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้หน่วยงาน เช่น เทศบาลเริ่มสนใจเข้ามาจัดการปัญหาขยะ พาชชาวบ้านไปศึกษาดูงานการจัดการขยะจากต่างถิ่น แล้วสนับสนุนให้ชาวบ้านคัดแยกขยะอย่างจริงจังมากขึ้น รวมทั้งมีการนำร่องจัดตั้งธนาคารขยะที่บ้านโนนถาวร หมู่ที่ 13

เมื่อมีหน่วยงานในพื้นที่เข้ามารับผิดชอบจัดการปัญหาขยะ กลุ่มเยาวชนจึงทุ่มความสนใจไปที่การอนุรักษ์ป่าภูกระแตต่อ เพราะระหว่างการขึ้นไปสำรวจป่าภูกระแต เยาวชนได้ช่วยกันเก็บลูกไม้ เมล็ดพันธุ์ไม้มาเพาะ โดยหวังว่าจะนำไปปลูกเพิ่มในป่า แต่พบว่า เมล็ดพันธุ์ที่เพาะไว้งอกบ้างตายบ้าง ทีมงานจึงร่วมกันพูดคุยเพื่อสรุปบทเรียนการทำงานพบว่า เป็นเพราะกลุ่มเยาวชนไม่มีความรู้เรื่องการเพาะพันธุ์กล้าไม้ จึงเป็นที่มาของการเชื่อมโยงสู่การทำงานต่อยอดโครงการป่าสมบูรณ์ รอนแรมในป่าใหญ่ ปี 2 มีเป้าหมายเพื่อต่อยอดการทำงาน และสร้างการเรียนรู้ให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ร่วมกันดูแลป่าภูกระแต

โดยเริ่มต้นแกนนำได้จัดกิจกรรม เว้าสู้กันฟัง เว้าทำความเข้าใจ เพื่อนำเสนอข้อมูลจากการสำรวจป่าเมื่อปีที่แล้ว ผ่านแผนที่ป่าภูกระแต รายชื่ออาหารจากป่า สมุนไพร ไม้ใช้สอย สภาพปัญหาในป่า ข้อตกลงในการดูแลรักษาป่า และขอความร่วมมือจากชุมชนในการทำโครงการ โดยกิจกรรมหลักของปีนี้คือ การเพาะพันธุ์ไม้ ซึ่งในส่วนของเยาวชนเองได้มีการจัดกิจกรรมเพาะรักษะจึงปลูก โดยเชิญผู้รู้มาสอนวิธีการเพาะเมล็ดพันธุ์ว่า ควรปลูกอย่างไร วิธีปลูกต้นไม้ต้องทำอะไร เช่น ต้นมะค่าก่อนจะปลูกต้องทำให้น้ำเข้าไปข้างในเมล็ดก่อน เป็นต้น

“ปีแรกเราได้เมล็ดมะค่ามา เราก็เอาไปฝังดินเลย มันก็ไม่งอก แต่ปีนี้เราเอาเมล็ดมะค่ามาผ่าให้เป็นแผล นำไปแช่น้ำให้มันบวม แล้วจึงเอาไปฝัง มันงอกเยอะมากถึง 90 เปอร์เซ็นต์ เราก็ได้ความรู้ว่าต้องทำแบบนี้ ถือว่าประสบความสำเร็จ” เบญญ์ เล่าถึงความก้าวหน้าของการทำงาน ที่รอวันฝนตกจะได้นำกล้าไม้ที่เพาะไว้ขึ้นไปปลูกบนป่าภูกระแต

การทำโครงการของเยาวชนทำคู่ขนานไปกับกิจกรรมห้องสมุดที่มีการจัดทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง น้องๆ ที่มาห้องสมุดก็จะแวะเวียนมาช่วยพี่ๆ เพื่อนๆ ขนแกลบดิบมาทำแกลบดำบ้าง ช่วยกันเก็บเมล็ดพันธุ์บ้าง ช่วยกันเพาะเมล็ดในถุงดำ หรือรดน้ำต้นกล้าที่กำลังเติบโตบ้าง บรรยากาศการทำงานจึงเป็นไปด้วยความเพลิดเพลินไร้ความกดดัน ขณะเดียวกันทีมงานก็ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในงานวิจัยของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะการขับเคลื่อนเรื่องคณะกรรมการอนุรักษ์ป่าภูกระแตร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชนจัดทำปฏิทินการใช้ประโยชน์จากป่า โดยหารือกับหมู่บ้านที่อยู่รอบๆ ป่าภูกระแตเพื่อสร้างข้อตกลงในการปิดป่าร่วมกัน

“ในฤดูฝนเราจะเปิดป่า 2 วัน ปิดป่า 3 วัน ถ้าฝนฟ้าจะมีมีการปรับ ซึ่งเราก็ต้องอธิบายให้เขาฟังว่า เหตุผลที่ต้องเปิดปิดป่าเพราะอยากให้ต้นไม้ได้มีโอกาสฟื้นฟูตัวเอง เพราะหากเปิดป่าทุกวัน คนก็จะเข้าไปเหยียบย่ำต้นไม้ก็จะเติบโตได้น้อย”

คุณค่าที่เกิดจากการลงมือทำ

การทำงานซึ่งมีเบญ ฝน-พัชร อินทนาม และ ก้อย-รุ่งธิวา หวังประสพกลาง เป็นพี่ใหญ่นำน้องๆ คือ ฟ้า-กิตติยา วันเอ็ด จอน-อดิสรณ์ สอนสุภาพ นน-ยุทธยา ภูมิภาค พลอย-สุพัฒตา รุ่งเช้า และ ดัน-นันทกร เดิกกันยา คอยช่วยประสานงานกับเด็กและเยาวชนในชุมชน รวมทั้งช่วยงานตามโอกาสที่พี่ๆ จัดกิจกรรม เมื่อถึงวาระที่พี่ก้อยและพี่ฝนไปเรียนต่อน้องๆ ทั้ง 5 คน จึงกลายเป็นแกนนำหลักช่วยพี่เบญทำงานในปีที่ 2

“พี่ให้ช่วยนัดเพื่อน ๆ ช่วยพาน้อง ๆ ทำกิจกรรมก่อนการประชุม เช่น เล่นเกม สันทนาการ บางครั้งพี่ก็ให้ช่วยอ่านหนังสือให้น้อง ๆ ฟัง” พลอย เล่าถึงบทบาทหน้าที่ และแม้ว่าจะเป็นการทำงานตามที่พี่มอบหมายรายครั้ง แต่เมื่อได้ทำบ่อยๆ เข้าก็ทำให้เกิดการฝึกฝนจนเก่งขึ้นโดยไม่รู้ตัว ซึ่งพลอย เล่าถึงเปลี่ยนแปลง

“สำหรับผู้ใหญ่ใจดีในชุมชนทั้งหลาย ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า รู้สึกดีใจ ภูมิใจ ปลื้มใจที่เด็กๆ สนใจเรื่องราวป่าของชุมชน และยินดีที่จะสนับสนุนการทำงานของกลุ่มเยาวชนต่อไป โดยคาดหวังว่าเยาวชนกลุ่มนี้จะเป็นผู้สืบทอดการดูแลรักษาป่าภูกระแตให้เป็นแหล่งอาหารและที่พักของชุมชนสืบไป”

ของตนเองว่า “เมื่อได้เข้ากลุ่มก็เรียนรู้ไปเรื่อย ๆ คือ เราต้องฝึกฝน ถ้าเราทำไม่ได้เราต้องฝึก ถ้าเราทำได้แล้วยังต้องฝึกให้ดีขึ้นอีก เพราะเมื่อก่อนหนูอยู่บ้านเฉย ๆ ไม่ทำอะไร หนูเรียนหนังสือไม่เก่ง เมื่อก่อนสอบได้เลขสองหลักตลอด แต่พอขึ้น ป.6 สอบได้เลขตัวเดียว เพราะจะมาทำกิจกรรมรักการอ่าน แล้วให้พี่เขาสอน ได้ฝึกอ่านหนังสือ ได้อ่านหนังสือให้น้อง ๆ ฟัง”

สำหรับพี่บอกว่า เธอเกิดพัฒนาการทางความคิด และกล้าแสดงออกมากขึ้น เป็นผลจากการผลักดันของพี่ ที่เวลาผู้ใหญ่ถามอะไร พี่ ๆ ก็จะกระตุ้นให้ตอบ ไม่มีผิดไม่มีถูก ทำให้กล้าพูดมากขึ้น

ทั้งนี้พี่ยอมรับในช่วงแรก ๆ ที่มาช่วยพี่เบญทำงาน ต้องอยู่กับน้องเล็ก ๆ ที่ยังเด็กมาก เธอรู้สึกไม่ชอบเด็ก รู้สึกรำคาญ รุนแรง จึงต้องฝึกตัวเอง นั่นกลายเป็นการฝึกความอดทน และทำให้เปลี่ยนความคิดว่า “น้องเล็ก ๆ ก็เหมือนเราตอนเด็กๆ พี่ยังพัฒนาเราได้ เราก็น่าจะช่วยพัฒนาน้อง ๆ เหมือนที่พี่พัฒนาเรา”

ในขณะที่ต้นบอกว่า การได้ไปเรียนรู้ในป่าภูกระแตทำให้รู้จักสมุนไพรหลายชนิด ซึ่งสมุนไพรบางอย่าง เช่น ต้นแคนา สามารถนำมาขยี้ทาแผลเพื่อห้ามเลือดได้ นับว่าเป็นประโยชน์กับเด็กแบบต้น ที่มีแผลจากการเล่นซนเป็นประจำ

ด้าน เบญ สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของน้อง ๆ ว่า มีพัฒนาการด้านความคิดและการสื่อสารอย่างเห็นได้ชัด สามารถแสดงความคิดเห็นในที่ประชุม หรือพูดคุยกับผู้ใหญ่ได้อย่างเหมาะสม ส่วนตัวของเบญนั้น การต้องคุมสภาพงานทำให้ได้พัฒนาความสามารถและความคิด ด้วยบทบาทในปีที่ 2 ที่ต้องเป็นพี่เลี้ยงดูแลน้อง ๆ ดูแลภาพรวมของงานและการดำเนินกิจกรรม อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสาร ความกล้าที่จะประสานงานกับผู้ใหญ่ในชุมชน แต่ใช้ว่าการทำงานจะราบรื่น เพราะในช่วงที่ผ่านมาแกนนำหลายคนอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย ทำให้งานต้องหยุดชะงักไปช่วงหนึ่ง เพราะไม่มีคนทำงาน คนที่เหลืออยู่จึงต้องรับภาระหนัก

นอกจากนี้เบญยังสะท้อนปัญหาส่วนตัวที่อาจจะมีการที่ยังจัดการกับอารมณ์ของตนเองไม่ได้ ทำให้บางครั้งเธอจะมีอารมณ์หงุดหงิด บางครั้งก็โกรธจนไม่อยากทำงาน โดยเฉพาะเมื่อได้รับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ใหญ่ซึ่งใช้ถ้อยคำที่ติดลบ จึงหมดกำลังใจในการทำงาน แต่การทำงานโครงการได้ช่วยให้รู้จักจัดการอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้น

สำหรับผู้ใหญ่ใจดีในชุมชนทั้งหลาย ต่างกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า รู้สึกดีใจ ภูมิใจ ปลื้มใจที่เด็กๆ สนใจเรื่องราวป่าของชุมชน และยินดีที่จะสนับสนุนการทำงานของกลุ่มเยาวชนต่อไป โดยคาดหวังว่า เยาวชนกลุ่มนี้จะเป็นผู้สืบทอดการดูแลรักษาป่าภูกระแตให้เป็นแหล่งอาหารและที่พึ่งของชุมชนสืบไป

“ดีที่เด็กๆ ได้เรียนรู้การทำกิจกรรม จากที่ไม่เคยรู้จักต้นไม้เราก็แนะนำไปว่า ชื่ออะไร ทั้งชื่อไทย ชื่ออีสาน ก็เรียนรู้สองภาษา ชื่อที่พวกอนุรักษ์ป่าไม้เขาเรียกอย่างหนึ่งเราเรียกอีกอย่าง เขาจะารู้ไว้ว่าต้นไม้ใช้ทำอะไรประโยชน์อะไรบ้าง ดีใจที่เขาสนใจด้านป่า ถ้าเขาสนใจอย่างนี้ก็จะสนับสนุน แนะนำต่อไป เมื่อก่อนเขาไม่เคยมาถามอะไรแบบนี้ จนน้องเบญจามาติดต่อ พาไปหาผม เห็นแล้วก็ใจอ่อนมาช่วย ไม่ปฏิเสธเลย เพราะว่ามันมีประโยชน์ที่เราสามารถนำความรู้ภูมิปัญญา มาแนะนำเด็กๆ ได้ รู้สึกดีใจมาก” พ่อวุฒิ แก้วก่า ตัวแทนผู้อาวุโสสะท้อนความรู้สึกดีใจ

เพราะไม่ปล่อยให้เรื่องเล็กๆ เป็นเรื่องเล็กน้อย แต่หยิบฉวยเอามาศึกษาเป็นบทเรียน และสร้างสถานการณ์เพื่อสร้างการเรียนรู้ การรวมตัวของเด็กๆ ด้วยพลังที่เกิดจากความใส่ใจถิ่นฐานบ้านเกิด จึงเป็นแรงกระตุ้นกระตุ้นชุมชนให้ลุกขึ้นมาจัดการทรัพยากรของบ้านตนเอง ความร่วมมือระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ในชุมชนจับมือเดินคู่ขนานกันไปบนเส้นทางของการอนุรักษ์ป่าภูกระแต จึงเป็นภาพสะท้อนที่อยู่ที่ยืนของพลเมืองเยาวชนที่มีบทบาทในการสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ สู่สังคม

โครงการปาล์ญอร รอนแรมในป่าใหญ่

ที่ปรึกษาโครงการ สุริยาณีย วรษา

ทีมงาน

เบญจมาภรณ์ วรษา พัชรี อินทนาม

รุ่งริชา หวังประสพกลาง กิตติยา วันเอ็ด

อดิสรณ์ สอนสุภาพ ยุทธยา ภูมิภาค

สุพัฒตา รุ่งเช้า นันทกร เด็กกันยา

พลิกฟื้นผืนป่า... แก้ปัญหาให้ชุมชน

โครงการพลิกฟื้นผืนป่าหนองอียอ

‘ป่าเรามีขยะเยอะ พวกเราจะทำอะไรได้บ้างกับขยะที่อยู่ในป่า’

คำถามที่เด็กเยาวชนกลุ่มหนึ่งถูกคิดขึ้น เมื่อเข้าไปเห็นสภาพป่าชุมชนของพวกเขา

.....

เมื่อพิธีเสกขวัญสำเร็จอย่างงดงามพารารุกคืบเข้ามา ที่ดินส่วนตัวของชาวบ้านบางผืนที่เคยเป็นพื้นที่ป่า กลับกลายเป็นสวนยางพาราไปในที่สุด ชาวไร่ป่าชุมชนที่เหลืออยู่ราว 37 ไร่ 3 งาน โดยพื้นที่ 5 ไร่ กลายเป็นสภาพเป็นที่ทิ้งขยะของคนในชุมชน เมื่อขยะรูกล้า เติบโต และพืชผักตามธรรมชาติที่พอหาเก็บกินได้ จึงแทบไม่เหลือ เด็กและเยาวชนจากโรงเรียนหนองอียอวิทยา อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มหนึ่ง จึงลุกขึ้นมาทำโครงการพลิกฟื้นผืนป่าชุมชนหนองอียอ เพื่อขยายแนวร่วมกลุ่มเด็กและเยาวชนใน โรงเรียน ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน ให้เข้ามาจัดการปัญหาขยะมูลฝอยใน ป่าชุมชน รวมทั้งพลิกฟื้นผืนป่าให้กลับมามีสภาพดีขึ้น

“รู้สึกสงสารป่า ป่าไม่น่าจะเป็นแบบนี้” ยะ-สิริชัย พร้อมดี หนึ่งในแกนนำรุ่นที่ 2 เอ่ยถึงปัญหาที่ เพิ่งเกิดขึ้นในช่วง 4-5 ปีที่ผ่านมา ขณะที่แป้ม-กรณีการ์ ดวงดี ฝ่าย-รุ่งนภา จันท์ล้ำ เอิร์น-จันทิมา งามสง่า หมิว-สุธิษา นาคแสร้ บอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ก่อนเข้ามารับผิดชอบโครงการนี้ พวกเขามีโอกาส ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชุมชน ร่วมกับโรงเรียนและองค์การบริหารส่วนตำบลหนองอียออยู่เสมอ ทั้งปลูกผักสวนครัวในโรงเรียน ออกไปดูแลผู้สูงอายุในชุมชน จัดกิจกรรมทำบุญใส่บาตรและงานประเพณี ต่าง ๆ หรือแม้แต่การเดินเก็บขยะที่ทิ้งเกลื่อนกลาดรอบตำบล กิจกรรมเหล่านี้ช่วยปลูกฝังสำนึกจิตอาสา ทำให้พวกเขานึกถึงประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวมมากขึ้น

ส่วน “**แรงบันดาลใจ**” ที่ทำให้ทีมคิดทำโครงการ พลิกฟื้นผืนป่าหนองอียอเกิดขึ้นเมื่อครั้งที่นักเรียนโรงเรียนหนองอียอวิทยาได้เข้าร่วมโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติกับทางโรงเรียน ทำให้เห็นสภาพป่าชุมชนที่กลายเป็นที่ทิ้งขยะ **รู้สึกทนไม่ได้ที่เห็นภาพขยะเคลื่อนไปทั่วผืนป่า** เมื่อมีโครงการปลูกไม้รักโลกเข้ามาพวกเขาจึงไม่รีรอ ใช้โอกาสนี้สานต่อแนวคิดดังกล่าว

“ก่อนหน้านี้เราคิดอยากทำ แต่ไม่มีโครงการหรือผู้ใหญ่เข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นทางการ จึงทำอะไรไม่ได้มาก เพราะพวกเราเป็นเด็ก ไม่มีความน่าเชื่อถือในสายตาของคนในชุมชน ผู้ใหญ่มักจะคิดว่าเด็ก ๆ มาทำกิจกรรม เดียวก็เลิก ไม่ได้จริงจังอะไร” ฝ่าย เล่าถึงภาพลักษณ์ของเด็กในสายตาผู้ใหญ่

สืบค้นหาปัญหา...เพื่อหาทางออก

“ทำไมคนในชุมชนถึงต้องนำขยะไปทิ้งในป่า?”

คำถามนี้นำไปสู่การค้นหาสาเหตุแห่งปัญหาที่เกิดขึ้น กลุ่มเยาวชนบอกว่า ข้อค้นพบที่ได้จากการสอบถามผู้ปกครองและเจ้าหน้าที่ อบต. คือ ระบบการเก็บจัดการขยะของ อบต.ยังไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในชุมชน

“ปกติแต่ละบ้านจะมีที่ทิ้งขยะ เพื่อรวบรวมไว้เผาและฝังกลบด้วยตัวเอง บ้านที่ใกล้ตลาดนัดก็จะขนขยะไปกองไว้ให้รถของ อบต.มาเก็บ บ้านไหนที่ไกลหน่อยก็เอาขยะมาทิ้งในป่าเพื่อไม่ให้รบกวนบ้านตัวเอง พอคนหนึ่งทิ้งคนอื่นก็ทิ้งตามกัน” ยะ กล่าวถึงสภาพความเป็นจริงในชุมชน

เมื่อสาเหตุมาจากผู้ใหญ่ จึงจำเป็นที่กลุ่มเยาวชนจะต้องดึงผู้ใหญ่ในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกำจัดขยะด้วย “คนในชุมชนนี้แหละเป็นคนเอาขยะมาทิ้ง แม้จะไม่ว่าใครบ้าง ในเมื่อทิ้งก็ต้องมาเก็บเอง ถ้าผู้ใหญ่ได้

มาเห็น มาทำเอง พวกเราที่เป็นเด็กยังมาช่วยกันทำผู้ใหญ่ก็น่าจะคิดได้ว่า ต่อไปเขาไม่ควรทำแบบนี้อีก” ยะ กล่าวอย่างชัดเจน

โชคดีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และโรงเรียนให้การสนับสนุนการทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชนเต็มที่โดยไม่เข้าไปชี้นำว่าเด็กจะต้องทำอะไร แต่เปิดโอกาสให้เด็กคิดและทำอย่างอิสระ ทั้งเจ้าหน้าที่ อบต. และครูที่ปรึกษาวางบทบาทตัวเองเป็นเพียงแค่ที่ปรึกษาและผู้ดูแลเด็ก ๆ ระหว่างลงพื้นที่ไปทำกิจกรรมเท่านั้น

มุ่งมั่นสู่เป้าหมายแห่งความสำเร็จ

เป้าหมายของโครงการพลิกฟื้นผืนป่าหนองอียอที่กลุ่มเยาวชนหมายมั่นปั้นมืออยากทำให้สำเร็จ ตั้งอยู่บนบันได 3 ขั้น ได้แก่

ขั้นที่หนึ่ง กำจัดขยะมูลฝอยที่ทับถมภายในป่าให้หมด

ขั้นที่สอง ทำให้คนในชุมชนไม่มึนงงใจต่อปัญหาส่วนรวม และเกิดความหวงแหนพื้นที่ป่าชุมชนซึ่งเหลืออยู่ไม่มากนัก โดยเฉพาะชาวบ้านหมู่ 11 ที่ป่าชุมชนตั้งอยู่ รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมให้แก่เด็กและเยาวชนในชุมชน

ขั้นที่สาม จัดพื้นที่ป่าชุมชนให้เป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับพืชพันธุ์ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของ อบต.

นอกจากความน่าเชื่อถือที่เกิดขึ้นจาก อบต. และโรงเรียนช่วยหนุนเสริมแล้ว กลุ่มเยาวชนจึงต้องสร้างความน่าเชื่อถือให้ตัวเอง เพื่อต่อยอดไปสู่การสร้างความร่วมมือร่วมใจระหว่างเด็กและเยาวชนกับผู้ใหญ่ในระยะยาวด้วยเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ หมิว บอกว่า เวลาเป็นเครื่องพิสูจน์ที่ทำให้คนในชุมชนเห็นความตั้งใจจริงของกลุ่มเยาวชนที่ต้องการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น

แป้ม อธิบายว่า พวกเขาต้องวางแผนขั้นตอนการทำงานอย่างเป็นลำดับชัดเจนก่อน แล้วจึงนำเสนอให้ผู้ใหญ่รับทราบ โครงการเข้ามากระตุ้นให้เราคิดแล้วทำ แต่พอต้องทำจริงๆ ยังไงก็ต้องไปขอคำแนะนำจากพี่ๆ อบต. กับคุณครูก่อนว่าแบบนี้ดีไหม เหมาะสมหรือเปล่า

ขั้นตอนการทำงานของแกนนำเด็กและเยาวชนหนองฮิยอในโครงการพลิกฟื้นผืนป่า ประกอบด้วย การสำรวจข้อมูลและทำแผนที่ป่า กิจกรรม Big Cleaning Day เก็บขยะในป่าชุมชน และการจัดการขยะในป่าร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน

เติมความรู้...ก่อนให้ความรู้

ยะ เล่าว่า ก่อนชักชวนน้องๆ ในโรงเรียนทำกิจกรรม Big Cleaning ในป่าชุมชน พวกเขาต้องเข้าไปสำรวจพื้นที่ป่า เพื่อทำความรู้จักป่าด้วยตัวเองก่อน เพราะก่อนหน้านี้พวกเขาเองก็แทบไม่ได้สนใจป่าเท่าไร ส่วนการวาดแผนที่ป่าก็เพื่อดึงดูดความสนใจของน้องๆ ในโรงเรียน และเป็นเครื่องมือให้ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรและผักพื้นบ้านที่ได้จากการสำรวจป่า

“ครั้งแรกก่อนไปสำรวจป่า พวกเราขอให้ครูไปเป็นเพื่อน พอลงพื้นที่ก็เจอผู้นำชุมชน เจอชาวบ้าน เราเลยถามถึงปราชญ์ชาวบ้านที่พอจะรู้เรื่องพืชพรรณในป่า ก็ได้รับคำแนะนำมา ตอนมาสำรวจป่า ครั้งที่ 2 พี่สมเกียรติ สาระ เลยขอความร่วมมือจากผู้รู้ให้ช่วยพาพวกเราเข้าไปสำรวจ เพื่อให้ได้ข้อมูลพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ด้วย” แป้ม อธิบายการทำงาน

หลังทีมงานเติมความรู้เรื่องป่าแล้ว กิจกรรม Big Cleaning Day ก็มาถึง คราวนี้กลุ่มเยาวชนขอให้ครูที่ปรึกษาช่วยประชาสัมพันธ์ชักชวนนักเรียนในโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ผลคือได้รับการตอบรับจากนักเรียนในโรงเรียนอย่างล้นหลาม มีน้องๆ นักเรียนมาร่วมกิจกรรมในวันจริงรวม 50 คน ทั้งที่ต้องทำงานออกแรงกลางแจ้งก็ตาม

ดอม-จิรวัดน์ การะเกด แกนนำเด็กและเยาวชนรุ่นที่ 3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองฮิยอวิทยา เล่าว่า ภาพที่เห็นนักเรียนในโรงเรียนมาทำกิจกรรมกันด้วยความสนุกสนาน ทำให้นึกย้อนไปถึงตอนที่เข้ามาช่วยทำกิจกรรมครั้งแรกตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 “ผมเห็นรุ่นพี่มาปลูกผักสวนครัวหน้าบ้าน ดูแล้วสนุกดี แถมยังได้ผักมากินอีก เลยอยากมาทำกิจกรรมด้วย”

เช่นเดียวกับหมิว ที่ย้ำว่า ความสนุกจากการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ดึงดูดใจให้เด็กอย่างพวกเขาออกมาทำกิจกรรมกลางแจ้ง แม้ต้องใช้เวลาวันหยุดเสาร์อาทิตย์ก็ตาม เห็นตัวอย่างดี ๆ จากพี่แกนนำรุ่นที่ 1 ที่มักจัดกิจกรรมจิตอาสา ชักชวนน้องๆ ให้เข้าร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ **“อยู่บ้านสบายกว่าก็จริง แต่มาทำกิจกรรมแบบนี้สนุกกว่า”**

แก้ไขความไม่รู้...ด้วยการให้ความรู้

“ตอนมาสำรวจ เราเห็นขยะเยอะมากก็จริง แต่ไม่คิดว่าเมื่อมาทำจริงมันจะเยอะขนาดนี้ เก็บยังไงก็ไม่หมด” เอิร์น กล่าว

ยะ บอกว่า ขยะที่กองทับถมกันในป่าไม่สามารถคัดแยกเป็นหมวดหมู่ได้เลย วิธีการกำจัดขยะจึงหลีกเลี่ยงวิธีเผาและฝังไม่ได้ พวกเราแบ่งกลุ่มและแบ่งพื้นที่กัน แต่ละกลุ่มมีแกนนำเยาวชนเป็นหัวหน้า เก็บแล้วนำมากองรวมไว้ ยะกับเพื่อน ๆ ผู้ชายจะทำหน้าที่เก็บรวบรวมอีกที ขยะด้านบนแห้งหน่อยก็เผา แต่ขยะด้านล่างที่ทับถมกันจนขึ้นก็ต้องขนไปชุดหลุมฝัง บริเวณนั้นมีพื้นที่อยู่ประมาณ 1 งานให้ฝังได้ ครึ่งวันผ่านไปก็ยังไม่เสร็จ เพราะไม่ใช่แค่เศษขยะ มีทั้งอิฐ หิน ปูน ทราย ที่วิกี้มีคือถ้ายกบ้านทั้งหลังมาทิ้งได้คงทำไปแล้ว พวกขยะที่เก็บแล้วบางส่วนแต่ขนไปไม่ได้ก็กองรวมกันอยู่ในป่า

เมื่อปฏิบัติการครั้งแรกยังไม่สำเร็จด้วยแรงของเด็กและเยาวชน จึงถึงเวลาที่ทีมแกนนำเยาวชนจะต้องเดินเข้าหาผู้นำชุมชนอย่างจริงจัง เพื่อขอความร่วมมืออย่างเป็นทางการ เริ่มจากแก้ไขปัญหาคือ ความไม่รู้ของผู้ใหญ่ และการไม่ตระหนักถึงผลเสียของการทิ้งขยะในป่า

“เห็นเด็กลงมือทำขนาดนี้ ใจลึก ๆ ของผู้ใหญ่ก็น่าจะคิดได้แล้วว่าตัวเองต้องทำอะไรบ้าง เพราะป่าไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่งแต่เป็นของทุกคน” ฝ่าย กล่าว

ทั้งนี้ วิธีการแก้ความไม่รู้ ก็คือการให้ความรู้ กลุ่มเยาวชนจึงทำแผ่นพับให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะและคุณค่าจากป่าชุมชนขึ้นมา เพื่อนำไปแจกให้ถึงมือชาวบ้านหมู่ 11 ที่มีอยู่ราว 40 หลังคาเรือน

“เราตั้งใจไปถึงบ้านอยู่แล้ว คิดว่ามีแผ่นพับติดมือไปด้วยน่าจะดีกว่า ไปแล้วเราก็อธิบายให้เขาฟังด้วยว่าพวกเราเป็นใคร กำลังทำอะไร อยากให้ผู้ใหญ่ช่วยอะไร ถ้าทำแล้วจะเกิดผลดีต่อชุมชนอย่างไร” เป๋ม กล่าว

ยะ ย้ำว่า สิ่งที่พวกเขาต้องการอย่างเร่งด่วนเพื่อทำให้บันไดขั้นแรกสำเร็จ คือ ความร่วมมือจากผู้ใหญ่ที่จะสละเวลาและเครื่องมือ ไม่ว่าจะเป็นรถไถ รถแบ็กโฮ มาช่วยขุดขนของหนัก ๆ ใส่รถขนออกไปจากป่า เพื่อนำไปจัดการต่ออย่างถูกวิธี

“ผู้ใหญ่ควรเปิดพื้นที่ให้เด็กออกไปแสดงความสามารถ ฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ทักษะและกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือทำ ช่วยให้เด็กเห็นและดึงศักยภาพของตัวเองออกมา เมื่อเด็กมีทักษะการใช้ชีวิตที่เหมาะสม พวกเขา ก็จะเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต”

“พลัง” ของความร่วมมือร่วมใจ

เมื่อต้องสะท้อนความเปลี่ยนแปลงในตัวเอง กลุ่มเยาวชนตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า พวกเขาเห็น “พลังของการทำงานเป็นทีม” การทำงานเพื่อส่วนรวมทำให้ต้องขยัน อดทน และมีความรับผิดชอบมากขึ้น

“เวลาทำงานด้วยกัน เราอยากมาเพราะมีเพื่อน เลยชวน ๆ กันมา มาแล้วถ้าเพื่อนยังไม่กลับเราก็กลับไม่ได้ เพราะเพื่อนยังทำงานอยู่ เราต้องช่วยกันทำ รอกลับพร้อมกัน” ยะ กล่าวถึงมุมมองความคิดของเขา

ด้าน หมิว บอกว่า งานส่วนรวมแทนที่จะดึงเวลาส่วนตัว กลับทำให้เรารู้จักจัดสรรเวลาและมีเวลาให้ตัวเองมากขึ้น พอมีงานต้องรับผิดชอบ แทนที่จะปล่อยเวลาให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์ รู้โดยอัตโนมัติว่าเวลาไหนควรทำอะไรก่อนหลัง ถ้ามีการบ้านต้องรีบทำการบ้านให้เสร็จก่อน แล้วจึงออกไปกับเพื่อน ๆ ได้

ส่วน ฝ่าย เล่าว่า จากคนที่ขี้เกียจ อยู่บ้านไม่ทำอะไรนอกจากเล่นโทรศัพท์อย่างเดียว กลับกลายเป็นคนที่อยากออกไปข้างนอกเพื่อทำกิจกรรมจิตอาสา ไม่เคยรู้สึกฝืนใจเวลารุ่นพี่มอบหมายให้ทำงาน

การหนุนเสริมของชุมชน

ด้านสมเกียรติ สาระ หัวหน้าสำนักงานปลัด อบต.หนองฮี้อย บอกว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและข้าราชการท้องถิ่นมีหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนในทุก ๆ ด้าน เมื่อมีองค์กรภายนอกเข้ามาสนับสนุนให้เด็กเยาวชนทำโครงการที่เป็นประโยชน์และช่วยแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ถือเป็นโอกาสที่ดีที่ต้องคว้าไว้ ผู้ใหญ่ควรเปิดพื้นที่ให้เด็กออกไปแสดงความสามารถ ฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกแก้ปัญหาด้วยตัวเอง ทักษะและกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือทำ ช่วยให้เด็กเห็นและดึงศักยภาพของตัวเองออกมา เมื่อเด็กมีทักษะการใช้ชีวิตที่เหมาะสม พวกเขา ก็จะเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนต่อไปในอนาคต

หนูคล้าย วรวรรษ ที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า ทางโรงเรียนสนับสนุนโครงการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชนร่วมกับ อบต.อยู่แล้ว ที่ผ่านมามีการจัดค่ายในโรงเรียนเป็นรุ่นที่ 4 เพื่อค้นหาแกนนำเด็กและเยาวชนที่อาสาเข้ามาเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างแก่เพื่อน ๆ นักเรียน เพราะเชื่อว่ากิจกรรม

ที่ให้นักเรียนเข้ามาเรียนรู้จะช่วยพัฒนาตัวเองและพัฒนาส่วนรวมไปพร้อมกัน
ทั้งนี้ กิจกรรมที่โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนในโรงเรียนได้เข้ามาเรียนรู้ส่วนใหญ่
เน้นที่การฝึกทักษะอาชีพ เพื่อให้นักเรียนนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประกอบอาชีพ
พึ่งพาตัวเองและดูแลครอบครัวได้

“การทำกิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน ช่วยพัฒนาศักยภาพและทักษะชีวิตให้
เด็กและเยาวชนได้ โดยเฉพาะด้านการวางแผนความรับผิดชอบและความอดทน
เราสร้างเด็กมา 3 รุ่นแล้ว ตอนนี้กำลังจะมีรุ่นที่ 4 สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนใน
ตัวเด็กคือ เขาสามารถวางแผนการทำงาน เป็นตัวตั้งตัวตีเข้ามาขอคำปรึกษาเรา
ด้วยตัวเอง ไม่ต้องรอให้ใครบอกหรือสั่ง”

ตลอดหลายปีที่ผ่านมา การทำงานของแกนนำเด็กและเยาวชนภายใต้การ
ดูแลของเจ้าหน้าที่ อบต. และครูที่ปรึกษา สร้างผลกระทบเชิงบวกที่เห็นได้อย่าง
ชัดเจน 2 อย่าง คือ **1. สร้างความน่าเชื่อถือให้แกนนำเด็กและเยาวชนในการ
ทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน** ทำให้แกนนำสามารถชักชวนเด็กคนอื่นๆ เข้ามาทำ
กิจกรรมได้มากขึ้นโดยมีครูช่วยประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง
ผู้ปกครองเองก็ไว้วางใจและอนุญาตให้ลูกหลานมาทำกิจกรรมในวันหยุด เนื่องจาก
มีครูและเจ้าหน้าที่ อบต. คอยดูแลเรื่องความปลอดภัย **2. การสนับสนุนของ
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและโรงเรียน** ทำให้ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน
เปิดใจยอมรับกิจกรรมของเด็กและเยาวชนมากขึ้น เหมือนเป็นใบเบิกทางให้
แกนนำเยาวชนสามารถเข้าถึงผู้ใหญ่ แล้วค่อยอดพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น
ต่อไปในอนาคต

จากคำถามกระตุ้นคิดว่า “**ป่าเรามีขยะเยอะ พวกเราจะทำอะไร
ได้บ้างกับขยะที่อยู่ในป่า**” ทำให้เด็กและเยาวชนกลุ่มหนึ่งไม่นิ่งดูตาย ร่วมฉีก
กำลังทั้งร่างกาย แรงใจกันอย่างแข็งขัน เพื่อพลิกฟื้นผืนป่าของชุมชนให้กลับ
มาเป็น “ป่า” เหมือนเดิม

โครงการพลิกฟื้นผืนป่าหนองอียอ

ที่ปรึกษาโครงการ

สมเกียรติ สาระ

หนูคล้าย วรวงษ์

ทีมงาน

สิริชัย พร้อมดี

กรรณิการ์ ดวงดี

จันทิมา งามสง่า

สุนิษา นาคแสร์

รุ่งนภา จันทร์ล้ำ

จิรวัดมน์ การะเกต

การจัดการขยะ

สำนักเปลี่ยน... พฤติกรรมเปลี่ยน

โครงการเยาวชนขุนยวม
สู่สังคมคาร์บอนต่ำ

โรงเรียนขุนยวมวิทยา อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นโรงเรียนที่ส่งเสริมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม ทุกชั้นเรียน ทุกวิชา และทุกจังหวะของการดำเนินชีวิตถูกสอดแทรกด้วยสาระเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มข้น จากที่เห็นผลงานการทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของรุ่นพี่ที่จบไปแล้ว เมื่อครูกิ่ง-สุภาลักษณ์ เทพวงศ์ ชวนทำโครงการต่อยอด เด็กเรียนห้องคิงส์จึงก้าวเดินสู่โลกของการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติร่วมกับชุมชน

ทีมงานกลุ่มใหญ่ ซึ่งประกอบด้วย เฟลา-มลทิพย์ โพธิ์ทอง อีว-กษามาส อรรถชาติ นุ่น-เก็จมณี กรองสติปัญญา เนย-ธนภรณ์ สุวรรณสังข์ โบว์-วิษุภา ใจมาเครือ ไอซ์-กชกร วงศ์พันธ์ พิล์ม-นภค วงศ์ศักดิ์ศรี จอย-ปาจริย์ นภาพทอง แจน-สุนัฐชา กันทา พ้า-พรณภัส มนุษย์พัฒนา และ ปาล์ม-ศตวรรษ นवलลออ รวมตัวกันเพื่อขับเคลื่อนโครงการเยาวชนขุนยวมสู่สังคมคาร์บอนต่ำ โดยใช้แนวทางการทำงานที่รุ่นพี่เคยทำในโรงเรียนขยายออกไปสู่ชุมชนป๊อกกุงเจ้าราชซึ่งอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน

ชุมชนป๊อกกุงเจ้าราช ตำบลขุนยวม มีประชากรประมาณ 90 ครัวเรือน มีวิถีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันตามวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ ซึ่งได้แก่ ไท เมือง ม้ง กะเหรี่ยง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ปลูกข้าวโพด กะหล่ำปลี และบางส่วนค้าขาย ในพื้นที่ชุมชนเป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ เช่น ศูนย์เด็กเล็ก เทศบาล โรงพยาบาล กศน. และร้านค้า เรียกได้ว่าชุมชนป๊อกกุงเจ้าราชเป็นศูนย์กลางของตำบลก็ว่าได้

การเรียนรู้สู่ชุมชน

กิจกรรมลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เคยทำสำเร็จในโรงเรียน เช่น การคัดแยกขยะ การรณรงค์ลดการใช้พลังงานน้ำมันด้วยกิจกรรมขับปั่นไปด้วยกัน รณรงค์ประหยัดการใช้ไฟฟ้าและน้ำประปา เป็นกิจกรรมหลักที่จะขยายผลสู่ชุมชน ซึ่งก่อนจะขยับขับเคลื่อนงานทีมงานทั้งหมดได้ร่วมกันศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการ เช่น พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่ก่อให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ขณะที่ทำให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์วิธีลดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์โดยการประหยัดน้ำไฟ และการปลูกต้นไม้ ผลกระทบจากการเผาขยะ และการเพิ่มปริมาณก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ การค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ตและเอกสารต่างๆ ทำให้ทีมงานเข้าใจภาพรวมของการทำงาน และมีความรู้เบื้องต้นที่สามารถนำมาออกแบบการทำงานซึ่งเชื่อมโยงไปสู่กิจกรรมการสำรวจพฤติกรรมของคนในชุมชนป้อมกุงเจ้าราช เพื่อทำความรู้จักบริบทของคนในพื้นที่ทำงาน โดยเฉพาะการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ที่จะส่งผลให้เกิดก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์

“ข้อมูลจากงานที่รุ่นพี่ทำมาแล้วส่วนหนึ่ง ส่วนข้อมูลที่เราต้องไปหาเพิ่ม เช่น คำนวนการใช้ไฟฟ้า การใช้ น้ำมันรถ ว่าถ้าลดความเร็วลงเท่านี้จะประหยัดได้เท่าไร ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้เท่าไร” ทีมงานเล่า

แม้จะเป็นชุมชนไม่ใหญ่มาก แต่จำนวนครัวเรือน 50 หลังคาเรือน หรือครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมดคือ “เป้าหมาย” ที่ทีมงานวางไว้ในกรเก็บข้อมูล และเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่วางไว้ ทีมงานจึงช่วยกันวาดแผนที่ทำมือเพื่อเป็นเครื่องมือในการวางแผนจัดสรรกำลังคน โดยพยายามให้การสำรวจข้อมูลครอบคลุมทุกซอกทุกซอยในชุมชน โดยก่อนลงพื้นที่ครูก้องได้ประสานงานกับเทศบาลไว้เบื้องต้น เพื่อกฤษฎางให้โบว์และไอซ์ประสานงานต่อเพื่อขอความช่วยเหลือให้ประชาสัมพันธ์โครงการผ่านเสียงตามสายของเทศบาล

“ก่อนไปเราวาดแผนที่กันแล้วแบ่งทีมละ 2 คน กำหนดว่าทีมไหนไปซอยไหน แต่หากซอยใดบ้านเยอะก็เพิ่มเป็น 3 คน โดยพยายามเฉลี่ยให้เท่า ๆ กัน” โบว์อธิบาย

แม้ว่าการแบ่งทีมจะคละกั้นระหว่างคนคุยเก่งและคุยไม่เก่ง แต่เวลาทำงานร่วมกันทุกคนสามารถช่วยเหลือกันได้อย่างดี แต่ก็พบปัญหาเนื่องจากชุมชนมีคนหลากหลายชาติพันธุ์ทั้ง ม้ง ไต กะเหรี่ยง การสื่อสารจึงทำได้ลำบาก ทีมงานต้องใช้ภาษาไทยเป็นหลัก แต่บรรยากาศการทำงานโดยรวมเป็นไปด้วยดี ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก แม้ว่าชาวบ้านบางส่วนจะยังไม่สนใจ เพราะยังไม่มีผลกระทบรุนแรงซึ่งทีมงานก็จะใช้โอกาสนี้อธิบายว่า กิจกรรมที่ทำงานจะส่งผลดีต่อเขาอย่างไร รวมทั้งแนะนำแนวทางการประหยัดน้ำ ประหยัดไฟ ประหยัดพลังงาน การคัดแยกขยะ และการจัดการขยะอย่างถูกวิธี

อย่างไรก็ตามผลจากการสำรวจพฤติกรรมของชุมชนเรื่องปริมาณขยะ วิธีการจัดการขยะ อุปกรณ์ไฟฟ้าในครัวเรือน การใช้ไฟฟ้าและน้ำประปา พบว่าคนส่วนใหญ่ทิ้งขยะในถังขยะหน้าบ้านและบางบ้านมีการคัดแยกขยะขาย เช่น ขวดแก้ว พลาสติก กระดาษ ส่วนขยะเปียกจะทิ้งลงถังขยะ ซึ่งจะมีรถเก็บขยะของเทศบาลมาเก็บไป

สำหรับการใช้น้ำ ใช้ไฟฟ้า จะผันแปรตามวิถีการดำเนินชีวิต เช่น บ้านที่ค้าขายหรือประกอบกิจการจะใช้ไฟฟ้าและน้ำประปาในปริมาณมาก โดยเสียค่าไฟฟ้าเดือนละประมาณ 2,000 บาท ส่วนบ้านที่มีสมาชิกอาศัยอยู่น้อยหรือมีคนแก่อยู่คนเดียวมักจะไม่เสียค่าไฟฟ้า เพราะใช้ไม่เกินปริมาณที่รัฐบาลช่วยเหลือโดยอุปกรณ์ไฟฟ้าพื้นฐานในบ้านส่วนใหญ่ คือ โทรทัศน์ ตู้เย็น หม้อหุงข้าว พัดลม

ข้อมูลจากการสำรวจดังกล่าวทำให้ทีมงานรับรู้เพิ่มเติมว่า การใช้น้ำประปาในชุมชนตำบลขุนยวม จะเชื่อมโยงไปสู่ปริมาณการใช้ไฟฟ้า เนื่องจากในพื้นที่ต้องปั่นไฟเพื่อสูบน้ำขึ้นมาผลิตเป็นน้ำประปา สำหรับใช้ในครัวเรือน

สร้างสีสันเป็นรอยจำประทับใจ

หลังการสำรวจข้อมูลผ่านพื้นที่ ทีมงานนำข้อมูลที่ได้มาสรุปร่วมกัน และนำไปจัดนิทรรศการ เพื่อรณรงค์ลดการใช้ไฟฟ้า และการคัดแยกขยะ ในตลาดนัดชุมชนที่จัดขึ้นทุกวันเสาร์ พร้อมๆ กับการนำเสนอข้อมูลหน้าเสาธง และเสียงตามสายของโรงเรียน รวมทั้งฝากประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของเทศบาล

แผนงานต่อไปที่ทีมงานวางแผนทำคือการจัดกิจกรรมขับเคลื่อนไปด้วยกันในโรงเรียน เพื่อกระตุ้นให้นักเรียน ครู บุคลากรในโรงเรียน และผู้ปกครอง สนใจปั่นจักรยานเพื่อออกกำลังกายแทนการใช้รถยนต์ หรือจักรยานยนต์ในการเดินทางที่ไม่ไกลมากนัก โดยกิจกรรมนี้มีผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นหัวหน้าทีม นักปั่นจักรยานในตำบลขุนยวมเข้าร่วมรณรงค์กับทีมงานด้วย

ส่วนการประชาสัมพันธ์ในตลาดนัดวันเสาร์ เป็นกิจกรรมที่สร้างสีสัน ความสนุกสนาน และกระตุ้นความสนใจของประชาชนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ด้วยทีมงานได้จัดนิทรรศการให้ความรู้ นำเสนอข้อมูลจากการสำรวจ มีมาสคอตรณรงค์การใช้ถุงผ้า และแผ่นพับความรู้เกี่ยวกับการประหยัดพลังงาน และลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ซึ่งการสร้างจุดจำในใจของชาวบ้านเช่นนี้ทำให้ชาวบ้านสามารถเชื่อมโยงกับการรับฟังข่าวสารที่ทีมงานร่วมประชาสัมพันธ์ผ่านเสียงตามสายของเทศบาลได้เป็นอย่างดี

สำนักเปลี่ยน...พฤติกรรมเปลี่ยน

อย่างไรก็ตาม ทีมงานเล่าว่า นำเสียดายที่แผนงานเก็บข้อมูลค่าใช้จ่ายด้านไฟฟ้าและน้ำประปารวม 3 เดือน เพื่อนำมาเปรียบเทียบผลการเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานของชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายไม่เป็นอย่างที่ตั้งใจไว้ เนื่องด้วยภาระหน้าที่ในการเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทำให้พวกเขาต้องละวงการทำกิจกรรมในโครงการไว้ก่อน เพราะในช่วงปิดเทอมทีมงานซึ่งเป็นเด็กเรียนดีต่างมุ่งเรียนพิเศษเพื่อสร้างความพร้อมในการสอบต่างๆ ซึ่งจะมีผลต่อการเรียนต่อของแต่ละคน

“เรื่องน้ำประปาและไฟฟ้าคิดว่าน่าจะไปขอเก็บบิลค่าน้ำ ค่าไฟในแต่ละเดือนมาคำนวณ ถ้าเขาไม่ให้ก็จะขอถ่ายเอกสารมา แต่ด้วยระยะเวลา และทุกคนไม่ค่อยว่าง เลยยังไม่ได้ทำ รวมทั้งการทำสติ๊กเกอร์ที่ตั้งใจจะทำเพื่อเตือนใจ และการปลูกต้นไม้เพิ่มในพื้นที่ก็ยังไม่ได้ทำ” โบว์ เล่าด้วยน้ำเสียงแสนเสียดาย

ทั้งนี้ทีมงานทั้งหมดยอมรับว่า ภาระในการเรียนที่หนักหน่วงมีผลอย่างมากต่อการจัดการเวลาในชีวิต เพราะแต่ละคนแบกความหวังของตนเอง ผู้ปกครอง และโรงเรียน เรื่องการเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษาไว้อย่างเต็มที่ การได้เรียนรู้กระบวนการทำงานในโครงการ แม้จะไม่สามารถทำทุกกิจกรรม

“กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทำให้แต่ละคน “ตระหนัก” ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นว่า ไม่ใช่เรื่องเล็กๆ แต่เป็นเรื่องใหญ่และใกล้ตัวทุกคน “สำนึก” ที่เกิดขึ้นจึงสะท้อนผ่านการ “ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม” ของตนเอง ตั้งแต่เรื่องการปฏิเสธไม่รับถุงพลาสติกเวลาซื้อของ การปิดน้ำ ปิดไฟฟ้าเมื่อไม่ใช้ การคัดแยกขยะ การใช้จักรยานในการเดินทางระยะใกล้มากขึ้น ...ซึ่งมั่นใจได้ว่าการฝึกฝนตนเองผ่านพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้อย่างสม่ำเสมอจะสั่งสมเป็นพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของพวกเขาต่อไป”

ได้ตามแผนที่วางไว้ แต่กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทำให้แต่ละคน “ตระหนัก” ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้นว่า ไม่ใช่เรื่องเล็กๆ แต่เป็นเรื่องใหญ่และใกล้ตัวทุกคน “สำนึก” ที่เกิดขึ้นจึงสะท้อนผ่านการ “ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม” ของตนเอง ตั้งแต่เรื่องการไม่รับถุงพลาสติกเวลาซื้อของ การปิดน้ำ ปิดไฟฟ้าเมื่อไม่ใช้ การคัดแยกขยะ การใช้จักรยานในการเดินทางระยะใกล้มากขึ้น การห่อข้าวมาโรงเรียนโดยใช้ปิ่นโต การรีดผ้าจำนวนมากในครั้งเดียว ซึ่งมั่นใจ

ได้ว่าการฝึกฝนตนเองผ่านพฤติกรรมเล็กๆ น้อยๆ เหล่านี้อย่างสม่ำเสมอจะสั่งสมเป็นพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนของพวกเขาต่อไป

การไม่สามารถทำงานตามแผน แม้จะทำให้ความสมบูรณ์ของโครงการพร่องไปบ้าง แต่ได้สร้างบทเรียนในเรื่องการรู้จักประเมินสถานการณ์รอบตัวและปรับตัว โดยยึดหน้าที่หลักของเด็กเยาวชน คือการเรียนเป็นสำคัญ

สร้างแรงกระเพื่อมให้ชุมชน

อนันต์ โกงสายเงิน หัวหน้ากองการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม เทศบาลตำบลขุนยวม เล่าว่า การทำงานของเยาวชนได้ “สร้างแรงกระเพื่อม” ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน โดยเฉพาะเรื่องการจัดการขยะ ด้วยอำเภอขุนยวมเป็นอำเภอที่ห่างไกล การจัดการขยะแบบในเมืองที่ใช้การคัดแยกแล้วขาย ทำได้ยาก เพราะไม่ค่อยมีคนเข้ามาซื้อ เนื่องจากไม่คุ้มค่าขนส่ง ดังนั้นการรณรงค์ให้ชาวบ้านลดการสร้างขยะตั้งแต่ต้นทาง และการคัดแยกขยะจึงเป็นแนวทางที่ช่วยลดภาระเทศบาลได้ส่วนหนึ่ง

“สิ่งนี้น้องๆ ทำมีเป็นประโยชน์มาก เพราะเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนคัดแยกขยะ โครงการที่น้องๆ ทำช่วยให้คนเข้าใจงานของเทศบาลมากขึ้น เพราะในส่วนงานของผมมีแค่ 2 คน ไม่มีใครช่วยประชาสัมพันธ์ เมื่อน้องๆ มารณรงค์ประชาสัมพันธ์ จึงช่วยเสริมงานของผม และเท่าที่สังเกตเมื่อนักเรียนบอกชุมชน เขาก็จะฟังนักเรียนมากกว่า จึงอยากให้น้องๆ รุ่นต่อไปต่อยอดทำเรื่องประชาสัมพันธ์ต่อไป เพราะส่วนอื่นๆ เทศบาลก็ทำอยู่แล้ว แต่ถ้ามีคนช่วยประชาสัมพันธ์กระตุ้นอยู่ตลอดเวลาจะทำให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักและคัดแยกขยะอย่างต่อเนื่อง”

เมื่อ “กระบวนการคิด” ถูกกระตุ้น

ครูก้องในฐานะที่ปรึกษาโครงการ สะท้อนบทเรียนการสนับสนุนการทำงานของเยาวชนว่า กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมเป็นวิถีของโรงเรียน สิ่งที่โครงการนี้เข้ามาหนุน คือ การขยายผลกิจกรรมที่เคยประสบความสำเร็จในโรงเรียนไปสู่ชุมชน โดยเน้น 4 กิจกรรมหลัก คือ ลดปริมาณขยะ เพิ่มพื้นที่สีเขียว ประหยัดพลังงาน กิจกรรมเดินทางอย่างยั่งยืน โดยการดำเนินโครงการส่วนใหญ่

เป็นการขับเคลื่อนของนักเรียน ทั้งเรื่องการบริหารจัดการภายในกลุ่ม และการดำเนินงานในชุมชน โดยครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในเบื้องต้น และช่วยกลั่นกรองเรื่องเอกสารที่จะเผยแพร่สู่ภายนอก

สำหรับการทำงานที่ขาดตอนไปนั้น ครูกึ่ง เล่าว่า ค่อนข้างหนักใจ เพราะเป็นช่วงคาบเกี่ยวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5-6 ช่วงปิดเทอมนักเรียนไปเรียนพิเศษกันหมด ใจเขามุ่งเรื่องเรียน ครูก็ไม่อยากบังคับ บวกกับผู้ปกครองก็อยากให้ลูกสนใจเรื่องเรียน เราก็ต้องคิดถึงใจเขาใจเรา เอาลูกเขามาทำงาน บางทีผลกระทบก็ตามมา ยิ่งเขาเป็นเด็กห้อยคิงส์ ความคาดหวังของผู้ปกครองก็มีสูง ครูก็กลัวว่าจะไปกระทบการเรียนของเขาด้วย

ครูกึ่ง มองว่า การทำโครงการนี้ช่วยพัฒนาทักษะของนักเรียน คือ “กระบวนการคิด” ที่ถูกกระตุ้นจากกระบวนการอบรมของพี่ๆ จากโครงการปลูกใจรักโลก ที่ใช้คำถามกระตุ้นความคิด และให้เวลาในการคิดวิเคราะห์ จนทำให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นระบบ สิ่งนี้สะท้อนจากการทำงานที่เด็ก ๆ สามารถบริหารจัดการทีมได้เป็นอย่างดี เห็นได้จากเวลาที่เด็กไปเข้าค่ายกลับมา เขาสามารถนำความรู้มาถ่ายทอดให้เพื่อนร่วมทีมรับรู้รับทราบอย่างทั่วถึง และสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนคือ นักเรียนกลุ่มนี้แตกต่างจากนักเรียนทั่วไปคือ เป็นกลุ่มที่ทำงานเร็ว และมีความรับผิดชอบในการทำงาน

ประสบการณ์ของการทำงานไม่ใช่อยู่บนวิถีของความสำเร็จทั้งหมด... ความไม่สมบูรณ์ที่เกิดขึ้นยังสร้างบทเรียนสำคัญให้ได้เรียนรู้ เด็กห้อยคิงส์ ทั้ง 11 คน ก้าวออกจากพื้นที่นอกห้องเรียนไปสัมผัสชุมชน สัมผัสปัญหาค้นหาสาเหตุ สร้างความเข้าใจที่นำมาสู่ “ความตระหนักรู้” ถึงความรุนแรงของสถานการณ์สิ่งแวดล้อม ร่องรอยความสำเร็จของการเรียนรู้จึงปรากฏอยู่ที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิต เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็กๆ ที่จะส่งผลให้โลกใบนี้น่าอยู่มากขึ้น เพราะเยาวชนกลุ่มนี้จะเติบโตเป็นสมาชิกที่รับผิดชอบต่อสังคม

โครงการเยาวชนขุนยวมสู่สังคม คาร์บอนต่ำ

ที่ปรึกษาโครงการ
ทีมงาน

สุภาลักษณ์ เทพวงศ์

มลทิพย์ ไพรีทอง

กษามาส อรรคชาติ

เก็จมณี กรองสติปัญญา

ธนาภรณ์ สุวรรณสังข์

วิษุภา ใจมาเครือ

กชกร วงศ์พันธ์

นภัค วงศ์ศักดิ์ศรี

ปาริชาติ นภาทอง

สุนัฐชา กันทา

พรณภัต มนุษย์พัฒนา

ศตวรรษ นวลลออ

บ้านแม่พริกกลุ่ม
หมู่ที่ ๑
ต.แม่พริก อ.แม่พริก
จ.ลำปาง

คลินิกเวชกรรม
พญ.แสงระวี

พลิกระบบ... จัดระเบียบชุมชน

โครงการเยาวชนอาสาร่วมใจพัฒนา
ลดขยะชุมชน

การทำงานเป็นปีที่ 2 เพิ่มความเข้มข้นในกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาไปพร้อมๆ กับการรับผลอันชื่นใจจากสิ่งที่ได้ทำไป แม้จะเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วก็ตาม แต่ ป๊อป-สิงห์รัตน์ ใจดา สัม-อรวิ จินาเที่ยง โบว์-ภฤชนา คำษา และเหม่ม-ภฤติยา เทือกศิริ ยังคงเดินทางสานต่อโครงการเยาวชนอาสาร่วมใจพัฒนาลดขยะชุมชน ในตำบลแม่พริก อำเภอแม่พริก จังหวัดลำปาง ร่วมกับน้องๆ เช่น ใหม่-นลธิดา สุดธง ด้วยเห็นว่า ภารกิจที่เริ่มต้นไว้อย่างไม่สำเร็จดังใจ

ทีมงานย้อนเล่าถึงจุดเริ่มต้นการทำงานในปีแรกว่า มาด้วยความลี้เลระหว่างการทำโครงการเกี่ยวกับป่า หรือโครงการเกี่ยวกับขยะ เนื่องจากในพื้นที่อำเภอแม่พริกมีป่าอยู่จำนวนมาก ในฤดูแล้งมักเกิดไฟป่าเผาทำลายต้นไม้ และสร้างมลพิษทางอากาศ เป็นปัญหารุนแรงต่อเนื่องมาหลายปี ขณะเดียวกันก็พบว่า บ่อขยะที่เทศบาลนำไปทิ้ง กำลังจะเต็ม ในชุมชนมีขยะถูกทิ้งอยู่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านไม่มีการจัดการขยะ เบื้องต้นทีมงานเลือกส่งหิ้วข้อเกี่ยวกับป่า

กระบวนการ...พาชัด

แต่เมื่อเข้าอบรมกับพี่เลี้ยงโครงการปลูกใจรักโลก “กระบวนการ” อบรมทำให้ทีมหันกลับมาทบทวนตนเอง ทั้งศักยภาพของทีม และสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไข ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ตนเอง ทำให้ทีมงานได้ข้อสรุปว่า การทำให้ชาวบ้านหยุดเผาป่าทำได้ยาก ส่วนขยะแม้จะเป็นเรื่องใหญ่ แต่ยังมีโอกาสเห็นผลสัมฤทธิ์ได้มากกว่า

“กระบวนการอบรมทำให้ทีมหันกลับมาทบทวนตนเอง ถึงศักยภาพของทีม และสภาพปัญหาที่ต้องการแก้ไข ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ตนเองทำให้ทีมงาน ได้ข้อสรุปว่า การทำให้ชาวบ้านหยุดเผาป่าทำได้ยาก ส่วนขยะแม้จะเป็นเรื่องใหญ่ แต่ยังมีโอกาสเห็นผลสัมฤทธิ์ได้มากกว่า”

“พี่ๆ เขาให้วาดแผนที่ชุมชน ชวนทบทวนปัญหา สิ่งแวดล้อมในชุมชนทั้งหมดว่า มีอะไรที่เราพอจะทำได้ ให้เลือกปัญหาอะไรที่ชัดเจนที่สุด เราเลยเลือกเรื่องขยะ เพราะเป็นปัญหาที่เห็นชัดเจนและน่าจะทำได้ง่ายกว่า สามารถชวนชาวบ้านทำได้เป็นประจำ แต่ถ้าทำเรื่องเกี่ยวกับป่าไม้หรือการเผาป่า คงยากที่จะระดมชาวบ้าน เข้าไปทำกิจกรรมในป่าร่วมกัน” ป๊อป เล่าย้อนไปถึงการตัดสินใจเลือกประเด็นทำงาน

เมื่อได้ข้อสรุปเรื่องประเด็นทำงาน ทีมร่วมกัน ตัดสินใจเลือกพื้นที่ทำงานครอบคลุมทั้ง 3 หมู่บ้านที่อยู่ในเขตของเทศบาลตำบลแม่พริก คือ บ้านแม่พริกกลุ่ม บ้านสันป่าสัก และบ้านท่าด่าน ทั้ง 3 หมู่บ้านมีประชากร ทั้งสิ้น 875 ครัวเรือน หรือ 2,633 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในพื้นที่มีป่าชุมชนซึ่ง สามารถใช้ประโยชน์จากการหาของป่า และเป็นพื้นที่ ที่ชยะกับเทศบาล ทุกเช้าจะมีรถเก็บขยะของเทศบาล ตระเวนเก็บขยะหมุนเวียนไปในแต่ละหมู่บ้าน โดยเก็บ ค่าบริการ 120 บาทต่อปี และจะมีการฝังกลบขยะ ปีละ 2 ครั้ง

ลงแรงอย่างตั้งใจ

ทีมได้ออกแบบการทำงาน โดยเน้นสร้างพฤติกรรม การคัดแยกขยะ มีกลุ่มเป้าหมายเข้าร่วมโครงการนำร่อง หมู่บ้านละ 20 ครัวเรือน โดยทีมจะสนับสนุนการคัดแยก ขยะแล้วขาย พร้อมทั้งจูงใจสมาชิกด้วยการให้แลกขยะ

เป็นสิ่งของเครื่องใช้ในครัวเรือน โดยมีการแบ่งพื้นที่ให้ แต่ละคนรับผิดชอบ เช่น สัมรับผิชอบบ้านแม่พริกกลุ่ม แหม่มและใหม่ดูแลพื้นที่บ้านสันป่าสัก โบว์และป๊อบ ดูแลพื้นที่บ้านท่าด่าน แต่เนื่องจากวันเวลาลงพื้นที่แต่ละ หมู่บ้านไม่พร้อมกัน เมื่อถึงเวลาทำงานจริง ทุกคนก็จะ ช่วยกันทำงานในทุกหมู่บ้าน ซึ่งทีมจัดให้มีการประชุม วางแผนรายสัปดาห์ว่า แต่ละสัปดาห์จะทำอะไรบ้าง ใน พื้นที่ใด

เมื่อแนวคิดและพื้นที่ลงตัว ทีมประสานงานกับ ผู้ใหญ่บ้านแต่ละหมู่บ้าน ขอโอกาสเข้าร่วมเวทีประชุม ประจำเดือนของหมู่บ้านแนะนำโครงการ พร้อมทั้ง รับสมัครแกนนำเข้าร่วมโครงการ ซึ่งการชี้แจงโครงการ ครั้งนี้ทำให้ผู้ใหญ่บ้านเห็นชอบและยินดีให้การสนับสนุน

ผลการรับสมาชิกบ้านท่าด่าน ได้ผู้เข้าร่วมมากถึง 37 ครัวเรือน ส่วนบ้านสันป่าสักและแม่พริกกลุ่ม กลับได้ ต่ำกว่าเป้า คือ หมู่บ้านละ 11 ครัวเรือน โดยเทคนิค สำคัญที่ทีมงานใช้ในการชักชวนกลุ่มเป้าหมายคือ ถ่ายภาพขยะที่อยู่ห่างจากบ้านท่าด่านไม่ถึง 1 กิโลเมตรที่กำลังจะเต็ม ในภาพมีอึกาและแมลงวัน บินว่อน ถนนที่เข้าไปยังบ่อขยะเกลื่อนกลาดไปด้วยขยะ ที่ตกเรี่ยราดเลยมาจนถึงทางแยกถนนใหญ่ รวมทั้ง นำเสนอข้อมูลผลกระทบจากขยะที่ทีมช่วยกันค้นคว้า จากอินเทอร์เน็ต พร้อมทั้งเสนอแนวทางคัดแยกขยะ ในบ้านก่อนทิ้ง ซึ่งเป็นเป้าหมายของทีมงานที่ต้องการ ปรับพฤติกรรมของครัวเรือนที่เป็นสมาชิก โดยทีมจะ สนับสนุนถุงขยะเพื่อแยกประเภทขยะชนิดต่าง ๆ

“ทีมงานประเมินผลการทำงานว่า ยังไม่สามารถสร้างความยั่งยืนเรื่องการจัดการขยะ เพราะสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการมีไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมด จึงคิดต่อยอดในปีที่ 2 โดยมีเป้าหมายคือเพิ่มจำนวนสมาชิก และสร้างแนวร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้รับลูกสานต่อการทำงานในอนาคต”

แม้ขยะไม่ลด...แต่พฤติกรรมเปลี่ยน

ทั้งนี้ทีมงานแบ่งกันเดินสายไปชักชวนให้สมาชิกในแต่ละหมู่บ้านที่คัดเลือกไว้คือ บ้านท่าด่าน ทุกวันที่ 5 และ 20 ของเดือน บ้านแม่พริกกลุ่มทุกวันที่ 1 และ 16 ของเดือน ส่วนบ้านสันป่าสักทุกวันที่ 10 และ 30 ของเดือน ในแต่ละเดือนจะมีการรวมยอดปริมาณขยะ พร้อมทั้งมอบของใช้ เช่น น้ำมันพืช น้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก ให้แก่สมาชิก

“ครั้งแรก ๆ เราใช้วิธีรับซื้อขยะ แต่พบปัญหาคือ เวลาเรารับซื้อขยะมารวมกัน ๆ ไว้เพื่อรอเวลาขาย พอฝนตกขยะก็เปียก เกิดความเสียหาย เราเลยเปลี่ยนแผนใหม่เป็นตั้งแต่ปริมาณขยะ แต่ให้เขาขายเอง โดยพวกเราประสานรถชาเล้งเข้าไปซื้อ” ป๊อป เล่าถึงวิธีแก้ปัญหา

1 ปีผ่านไป ทีมประเมินผลการทำงานว่า ยังไม่ชัดเจนว่าปริมาณขยะลดลงเท่าไร แต่สิ่งที่เห็นว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงคือ ชาวบ้านเริ่มมีพฤติกรรมคัดแยกขยะ จากที่ไม่เคยทำมาก่อน

ทีมงานบอกว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะทีมงานเห็นสมาชิกคนไหนไม่ทำ ก็จะเข้าไปพูดคุยถึงประโยชน์ที่เขาจะได้รับ เข้าไปกระตุ้นทุกสัปดาห์ โดยช่วงเวลาที่ทีมคิดว่าเหมาะสมคือช่วงที่ทีมงานลงชักชวนก็ชวนเขาคุย บ้านไหนที่เป็นปัญหาก็ค่อย ๆ ปรับความเข้าใจกับเขา

ในช่วงท้ายของการทำงานในปีแรก ทีมงานได้สรุปข้อมูลและรายงานผลการทำงานต่อที่ประชุมหมู่บ้านว่า การทำงานได้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง และช่วยลดปริมาณขยะที่ไม่ต้องทิ้งลงบ่อขยะได้เท่าไร แต่ทีมงานก็ประเมินผลการทำงานว่า ยังไม่สามารถสร้างความยั่งยืนในเรื่องการจัดการขยะ เพราะสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการมีไม่ถึง 10 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมด จึงคิดต่อยอดในปีที่ 2 โดยมีเป้าหมายคือ เพิ่มจำนวนสมาชิก และสร้างแนวร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่นให้รับลูกสานต่อการทำงานในอนาคต

เรียนรู้และสานต่อ

ระหว่างรอยต่อของการทำงานในปีที่ 2 ทีมงานมีโอกาสดำเนินการกับโครงการปลูกใจรักษ์โลกอีกครั้ง ครั้งนี้มีการตั้งข้อสังเกตจากพี่ ๆ ในโครงการปลูกใจรักษ์โลกว่า การแจกถุงดำกลายเป็นส่วนหนึ่งของการเพิ่มขยะหรือไม่ ควรจะเปลี่ยนจากถุงดำเป็นภาชนะอย่างอื่นหรือไม่ คำถามนี้ทำให้พวกเขา “ฉุกคิด” และนำมหารื้อกับชาวบ้านเพื่อปรับปรุงการทำงานร่วมกัน

“เรานำความคิดเห็นนั้นไปคุยกับชาวบ้าน แต่ชาวบ้านบอกว่า อยากให้เป็นถุงขยะเหมือนเดิม เพราะเก็บง่ายกว่า หากขยะเปียกถ้าเต็มก็มัดทิ้งลงถังเลย ส่วนขยะรีไซเคิลก็แยกไว้” ทีมงาน เล่า

นอกจากการปรึกษาหารือแนวทางการทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย ทีมงานยังตั้งใจที่จะปรับปรุงการทำงานในส่วนของการเก็บข้อมูล และการสร้างแกนนำรุ่นใหม่ เพราะที่ผ่านมาการเก็บข้อมูลปริมาณขยะยังไม่ชัดเจน

“ปีนี้เราจะปรับเรื่องข้อมูล เพราะข้อมูลที่ได้มายังไม่ชัดเจน เช่น ปริมาณขยะของเทศบาลที่ไม่ได้ใช้วิธีชั่ง แต่ใช้วิธีประมาณการแทน **จัดทำแบบฟอร์มให้ชาวบ้านบันทึกเอง เพื่อให้เขาเห็นปริมาณขยะในบ้านเขาว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงอย่างไร**” สัม เล่าการปรับกระบวนการทำงานเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความตระหนักจากข้อมูล

สำหรับการสร้างแกนนำรุ่นใหม่เกิดจากความคิดที่ว่า ทีมงานเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วในอนาคตต้องไปเรียนต่อที่อื่น จำเป็นต้องถ่ายทอดงานให้รุ่นน้องเพื่อให้มั่นใจว่าจะมีคนสานต่องานในพื้นที่ต่อไปใหม่ซึ่งเป็นรุ่นน้องในโรงเรียนเดียวกันที่ได้รับการทาบทามจากครูและรุ่นพี่ จึงชักชวนเพื่อนๆ อีก 10 คน เข้าร่วมโครงการ

“เห็นพี่ๆ ทำมาตั้งแต่ปีแรก พอครูชวนก็มาเลย เพราะเห็นว่าสิ่งที่ทำเป็นประโยชน์กับชุมชน หนูอยู่

บ้านสันป่าสักและเป็นกลุ่มเยาวชนที่เคยช่วยงานต่างๆ ของชุมชนอยู่แล้ว จึงอยากเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหาของหมู่บ้าน” ใหม่เล่าถึงที่มาของตนเอง

สอนแบบไม่สอน

วิธีการสอนงานของพี่ไม่ใช่แค่การบอกการสอน แต่เป็นการพาน้องลงพื้นที่ไปทำงานพร้อมกัน เพื่อให้้องๆ เห็นและซึมซับวิธีทำงาน ซึ่งการสอนแบบไม่สอนของพี่ๆ ถูกใหม่สรุปเป็นแนวทางการทำงานของกลุ่มว่า การทำงานต้องเป็นขั้นเป็นตอน ต้องมีการจดบันทึกการทำงานแต่ละครั้ง เวลามีนงานต้องช่วยกันทำ

และเมื่อตั้งใจทำให้ปีนี้ทีมงานได้สมาชิกเข้าร่วมโครงการเพิ่มเป็น 85 ครอบครัว คิดเป็น 10 เปอร์เซ็นต์ของครัวเรือนทั้งหมดในเขตเทศบาลแม่พริก ที่มีอยู่กว่า 800 ครัวเรือน โดยกิจกรรมหลักยังเน้นไปที่การเก็บ แยก ขยาย แต่สิ่งที่ต่างคือ ปีนี้ไม่มีการแลกของรางวัลแล้ว

สำหรับการทำงานก็เหมือนเดิมคือ เข้าร่วมประชุมกับทุกหมู่บ้าน แต่เมื่อถึงเวลาจริงมีเพียงบ้านแม่พริกกลุ่ม

“เห็นพี่ๆ เขากำมาตั้งแต่ปีแรก พอครูชวนก็มาเลย เพราะเห็นว่า เป็นประโยชน์กับชุมชน หนูอยู่บ้านสันป่าสักและเป็นกลุ่มเยาวชนที่เคย ช่วยงานต่างๆ ของชุมชนอยู่แล้ว จึงอยากเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยแก้ปัญหา ของหมู่บ้าน”

หมู่บ้านเดียวที่ทีมงานมีโอกาสเข้าไปชี้แจงโครงการ ส่วนบ้านท่าด่านและบ้านสันป่าสักไม่ได้เข้าไป เนื่องจากป๊อซึ่งอาศัยอยู่บ้านท่าด่านบวช ทำให้ขาดผู้ประสานงานกับพื้นที่ เมื่อหมู่บ้านเลื่อนวันประชุม จึงไม่มีตัวแทนของทีมงานเข้าร่วมประชุม สำหรับบ้านสันป่าสัก ซึ่งเป็นบ้านของใหม่นั้นระยะหลังการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านมักนัดหมายกันกะทันหัน ทำให้ทีมงานเตรียมตัวไม่ทัน

เมื่อไม่ได้ประชุมชี้แจงโครงการ การทำงานในบ้านท่าด่านและสันป่าสักจึงต้องปรับแผนใหม่ ใช้วิธี ลงพื้นที่รับสมัครสมาชิกใหม่ตามบ้าน ทำให้ทีมงานต้องกระจายตัวกันใช้ความสามารถในการอธิบาย โน้มน้าว ชักจูงใจ และถามความสมัครใจจากชาวบ้านทีละหลังๆ จนได้สมาชิกครบตามเป้าหมาย

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากิจกรรม “แลกของ” จะหายไป แต่ทีมงานพบว่า ชาวบ้านยังให้ความร่วมมือ เป็นอย่างดี อีกทั้งผู้ใหญ่บ้านแม่พริกกลุ่มได้นำแนวคิดนี้ไปสานต่อ โดยมีน้องๆ แกนนำรุ่นใหม่ของ โครงการร่วมขับเคลื่อน แต่ทีมงานยังคงร่วมกิจกรรมกับทางหมู่บ้านทุกสัปดาห์เพื่อติดตามผล นอกจากนี้ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนอีกเรื่องคือ มีการเก็บกวาดถนนทางเข้าบ่อขยะจนดู สะอาดเรียบร้อย

รักษาสัญญาและหน้าที่

ดูเหมือนการทำงานมีความก้าวหน้าและราบรื่นดี แต่เบื้องหลังการจัดการทีมงานยอมรับว่ามีปัญหาอุปสรรคเช่นกัน โดยเฉพาะเรื่องการจัดการเวลาว่างที่ไม่ตรงกัน และสภาพอากาศที่มีฝนตก ทำให้การทำงานไม่สะดวก จนบางครั้งต้องเลื่อนวัน ซึ่งกระทบกับเวลาว่างที่หาตรงกันได้ยากอยู่แล้ว

ขณะที่ส้ม สะท้อนว่า ปัญหาของเธอคือ ต้องทำงานตอนคนในพื้นที่ไม่อยู่ เพราะในช่วงปิดเทอม ป๊อบบวช และน้องๆ ไปเรียนพิเศษ ความที่เป็นคนต่างถิ่น ทำให้เข้าหาชาวบ้านไม่สะดวกนัก เพราะ จำบ้านของสมาชิกแต่ละรายไม่ค่อยแม่นยำ เธอแก้ปัญหาโดยหาเด็กในพื้นที่เป็นคนนำทาง

“ชวนน้องเนยซึ่งเป็นหลานของป๊อบให้พาไป ทำให้ทำงานได้เร็วขึ้น ดีกว่ารอน้องๆ ที่ไปเรียนพิเศษ เพราะสภาพอากาศตอนนั้นเดี๋ยวฝนตก แม้ทีมจะไม่ครบ แต่เราหยุดไม่ได้ ถ้าหยุดงานก็ชะงัก ชาวบ้าน เขาก็รอ ทำงานอยู่ดี ๆ จะหายไปไหนได้ยังไง” ส้ม เล่าวิธีแก้ปัญหา

ทีมงานยังได้เล่าถึงบทเรียนสำคัญในการทำงาน เช่น เรื่องการประชาสัมพันธ์ ที่ต่างคนต่างหา ข้อมูลแล้วมาพูดให้ชาวบ้านฟังเลย โดยไม่ได้วางแผนนำเสนอร่วมกันก่อน ทำให้เนื้อหาไม่สอดคล้องกัน ซึ่งก็ได้รับคำแนะนำจากพี่แฉ่ว-รัตนติกา เพชรทองมา พี่เลี้ยงโครงการปลูกใจรักษ์โลกว่า แกนนำ ควรพูดคุยวางแผนร่วมกันก่อนนำเสนอข้อมูล เรียงลำดับหัวข้อการนำเสนอ เพื่อให้เนื้อหาในการ นำเสนอสอดคล้องกัน

การลงพื้นที่มาเยี่ยมเยือนของพี่เลี้ยงโครงการปลูกใจรักษ์โลก บางครั้งก็ได้ตั้งคำถามให้ลูกคิด เช่น “เรารู้ได้อย่างไรว่า ชาวบ้านเขาได้ยินได้ความรู้อะไรจากที่เราประชาสัมพันธ์” ทำให้ทีมงานคิดว่าจะทำสมุดบันทึกแจก

“แต่เมื่อจะทำสมุดบันทึกก็คิดเอาเองว่า ชาวบ้านคงไม่บันทึก กลัวจะเป็นการรบกวนเขา เลยไม่ได้แจก จนพี่แอมมาชวนคิดว่า เราคิดเองหรือเปล่า ทำไมไม่ลองทำดูก่อน” สัม เล่า ซึ่งในตอนหลังทีมงานก็พบทางออกว่า ถ้าชาวบ้านไม่จด ก็สามารถขอให้คนที่รับซื้อขยะช่วยจดปริมาณขยะลงในสมุดบันทึกได้ เพราะยังไม่ต้องชั่งขยะก่อนรับซื้ออยู่แล้ว

“ถามให้คิด” หนึ่งในกระบวนการเรียนรู้จากครูที่ปรึกษา

ส่วนการสนับสนุนของครูรุ่ง-ปรภูมิ อินจัน ที่ปรึกษาโครงการ ทีมงานเล่าว่า ครูรุ่งให้อิสระในการทำงาน ไม่ได้ลงมาคลุกคลีด้วยมากนัก แต่ถ้าพบปัญหาอะไรก็สามารถเข้าพบและปรึกษาได้ ซึ่งสไตล์การให้คำแนะนำของครูรุ่งจะไม่เหมือนครูคนอื่น ๆ เพราะครูจะไม่ให้คำตอบ แต่จะตั้งคำถามให้ทีมงานได้คิด วิเคราะห์เอง

“ครูเขาจะไม่แก้ให้ แต่เขาจะตั้งคำถามให้เราคิดเอง บางครั้งเราก็คิดว่า ตกลงมาถามเพื่ออะไร แต่ตอนนี้เข้าใจแล้วว่า ครูทำแบบนี้เพื่อให้เราได้คิดแก้ปัญหาเอง เวลาเขาถามมา เขาก็จะมีแนว ๆ ให้เรา แต่ให้เราคิดเองว่า ทำไมเป็นอย่างนั้น” ป๊อป เล่าถึงวิธีการกระตุ้นกระบวนการคิดจากที่ปรึกษา

การทำงานในช่วงท้ายของปีที่ 2 ทีมงานตั้งใจจะคืนข้อมูลการทำงานสู่ชุมชน โดยเฉพาะข้อมูลปริมาณขยะของครัวเรือนที่เข้าร่วมโครงการสามารถช่วยลดปริมาณขยะที่จะนำทิ้งในบ่อขยะได้ 1,002.85 กิโลกรัม ในระยะเวลา 5 เดือน พร้อมทั้งจะมีการแจกประกาศนียบัตรที่มีนายอำเภอ นายกเทศมนตรี ผู้ใหญ่บ้านลงนาม เพื่อเป็นเกียรติแก่สมาชิกที่เข้าร่วมโครงการ

พัฒนาตน...จากการพัฒนางาน

ภาพบรรยากาศของชุมชนที่ปลอดขยะยังคงเป็น “ภาพฝัน” ที่ทีมงานอยากเห็น และหวังใจว่า จะมีการสานต่อการคัดแยกขยะต่อไปในชุมชน แต่สิ่งที่ทุกคนบอกว่าได้แน่ ๆ คือ บทเรียนการทำงาน และการพัฒนาศักยภาพที่แตกต่างหลากหลาย

ใหม่ บอกว่า โครงการนี้ทำให้เธอสัมผัสได้ถึงการมีบทบาทช่วยแก้ไขชุมชนของตนเอง ได้พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ที่ต้องรู้จักรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ใช่เอาความคิดของตนเองเป็นใหญ่

ส่วนโบว์ เล่าว่า การเป็นคนนอกพื้นที่ทำให้เธอได้เรียนรู้วิธีการเข้าหาคนในชุมชน ซึ่งต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ต้องฝึกฝนการชวนพูดชวนคุย ซึ่งย้อนกลับมาพัฒนาทักษะในการปฏิสัมพันธ์กับผู้คนของตนเอง และทำให้เธอกล้าพูดกล้าคุยมากขึ้น

ด้านแหม่ม บอกว่า เธอมีความรับผิดชอบมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด “ตอนแรกเป็นคนไม่เข้าหาคน ไม่ชอบพูดกับใคร อยู่แต่บ้าน แต่พอได้ทำโครงการนี้ ให้ชี้แจงยังงี้ก็ต้องไป ต้องบังคับตัวเองให้ไปให้ได้ เพราะมันเป็นหน้าที่ของเรา ช่วงแรกจึงต้องฝืนตัวเองมาก”

สำหรับส้มแล้ว สัญลักษณ์ของ “เด็กขยะ” คือภาพจำของส้มในสายตาของชาวบ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน เมื่อต้องทำงานในภาวะที่เพื่อนๆ ไม่อยู่เคียงข้าง กลายเป็นโอกาสให้เธอได้พัฒนาตนเอง เช่น เป็นหัวหน้าทีมในการร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านที่ทำให้เธอตื่นเต้นเป็นอันมาก

“ในด้านการทำงานคิดว่า พุดเก่งขึ้น เมื่อต้องรับหน้าที่เป็นหัวหน้าการประชุมของหมู่บ้าน แม้จะไม่เคยทำ ก็ต้องทำ ช่วงแรกรู้สึกกังวลอยู่บ้างว่าจะพูดอย่างไร เรียงลำดับอย่างไร แต่พอได้ทำก็ทำได้ เพราะทำสคริปต์การประชุมไว้ว่าจะพูดเรื่องอะไรบ้าง จะได้ไม่ตะกุกตะกัก แล้วก็ต้องซ้อมพูดด้วย หนูไม่เคยพูดให้ผู้ใหญ่ฟัง เคยพูดแต่ในโรงเรียน หนูก็ซ้อมคนเดียวในห้อง”

นอกจากการเอาใจจริงเอาใจในการทำงานถึงขั้นต้องซักซ้อมเป็นการส่วนตัวแล้ว การทำงานเป็นกลุ่มยังทำให้ส้มก้าวออกจากพื้นที่ปลอดภัยมาเรียนรู้การทำงานกับเพื่อนๆ

“เมื่อก่อนชอบทำงานเดี่ยวมากกว่าทำงานเป็นทีม เพราะสามารถแก้ปัญหาเองได้ แล้วเราก็โทษใครไม่ได้เพราะมันเป็นงานของเรา แต่พอทำกับเพื่อนในกลุ่มใหญ่ เราไม่เข้าใจตรงไหนเราก็ต้องพูดให้เขารู้ ต้องแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเขา ตอนแรกๆ ก็ฝืนตัวเองเยอะ เพราะชอบทำงานคนเดียวมากกว่า ผิดพลาดตรงไหนก็แก้ได้เร็วกว่า แต่นี้ต้องรวมเพื่อนๆ คุยกันเพื่อแก้ปัญหา แม้จะไม่คล่องตัว

แต่ข้อดีคือได้แนวคิดที่เราคิดไม่ถึง ช่วงแรกๆ ก็มีหงุดหงิดบ้าง แต่ข้อดีมีเยอะกว่า ได้ทั้งแนวคิดเพื่อน แนวคิดตนเอง แลกเปลี่ยนกันแล้วหาสิ่งที่ดีที่สุด ตอนนี้สามารถทำงานได้ทั้งคนเดียวและงานกลุ่ม” ส้ม สะท้อนตนเอง

“ตอนแรกๆ ก็ฝืนตัวเองเยอะ เพราะชอบทำงานคนเดียวมากกว่า ผิดพลาดตรงไหนก็แก้เลย เร็วกว่า แต่นี้ต้องรวมเพื่อนๆ คุยกัน เพื่อแก้ปัญหา แม้จะไม่คล่องตัว แต่ข้อดีคือได้แนวคิดที่เราคิดไม่ถึง”

ปิ๊อปในฐานะหัวหน้าทีม เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของตนเองกับครอบครัว ว่า “ครอบครัวผมเหมือนชาวบ้านคนอื่นที่ไม่ได้แยกขยะก่อนทิ้ง **พอมำทำเรื่องนี้ มันก็ต้องฝึกตัวเอง ฝึกคนในครอบครัว เพราะต้องทำเป็นตัวอย่าง สิ่งที่เกิดขึ้นคือ พฤติกรรมการแยกขยะของเรากับคนในครอบครัว ส่วนการทำงาน ผมอยู่แม่พริกมาหลายปีแต่ไม่เคยไปประชุมกับเขาเลย ก็กลายเป็นมีคนรู้จัก เยอะมากขึ้นเพราะทำงานนี้”**

ปิ๊อป บอกอีกว่า ยังมองเห็นตนเองชัดเจนในมุมของการบริหารจัดการทีม ซึ่งก่อนหน้านี้คุ้นชินกับบทบาทหัวหน้าทีมที่มักแบ่งงานให้เพื่อนทำ โดยไม่เคยถามเพื่อนเลยว่าทำได้ไหม แต่เมื่อมาทำโครงการนี้ในช่วงแรกยังใช้วิธีเดิมจนเห็นปัญหาว่าเพื่อนทำไม่ได้ จึงได้เรียนรู้ถึงวิธีการแบ่งงานในทีมว่า ต้องพิจารณาถึง ความถนัดและถามความสมัครใจของเพื่อนด้วย

การจัดการขยะในชุมชนที่ถูกจัดระเบียบใหม่ ด้วยการสร้างพฤติกรรม การคัดแยกขยะอย่างสม่ำเสมอและเอาใจจริงเอาใจของทีมงาน อย่างน้อย 60 ครั้งตลอดระยะเวลา 2 ปีของการทำโครงการ สร้างให้กลุ่มเป้าหมาย 85 ครัวเรือนมีการคัดแยกขยะจนเป็นนิสัยติดตัว การยับยั้งขับเคลื่อนของเยาวชนในการคัดแยกขยะเป็นแนวทางให้ผู้นำท้องถิ่นได้เห็นแบบอย่าง การแก้ปัญหาและนำไปสานต่อ การทำงานในโครงการยังมีส่วน “กระตุ้น” ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบปรับวิธีการทำงาน เช่น ใส่ใจกับความสะอาด เรียบร้อยของถนนทางเข้าบ่อขยะ ระวังการขนย้ายไม่ให้ขยะตกเรี่ยราด บนถนน และการทิ้งขยะลงบ่อแทนการกองไว้รอบๆ บ่อขยะ

ความอึดอ้อมอ้อมใจที่เห็นงานที่เริ่มถูกสานต่อ เติบโตเต็มความสมบูรณ์ใน ความรู้สึกขึ้นบานของทีมงานที่ได้มีส่วนร่วมในการสร้างความเปลี่ยนแปลง ที่ดีสู่ชุมชนและบ้านเกิด บทเรียนจากการทำงานยังต่อเติมความมั่นใจใน การทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนสังคมแล้ว ยังช่วยพัฒนาทักษะในการ ทำงาน พัฒนาความรับผิดชอบ อันเป็นรากฐานสำคัญของการเติบโตสู่การ เป็นพลเมืองที่ดีของสังคมต่อไป

โครงการเยาวชนอาสาร่วมใจพัฒนา ลดขยะชุมชน

ที่ปรึกษา ประภูมิ อธิงษ์

ทีมงาน

สิงห์รัตน์ ใจดา อรวี จินาเที่ยง

กฤษณา คำษา กฤติยา เทือกศิริ

นลธิดา สุธรง

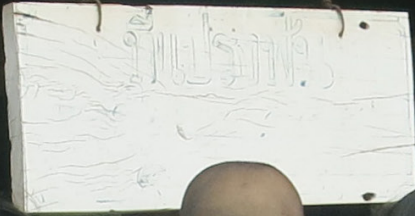

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
๘. การส่งเสริมสุขภาพ บุคลากรในโรงเรียน
ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาสุขภาพนักเรียน บุคลากรและชุมชน

175

ขยะ...แก้ได้ด้วยมือเรา

โครงการบ้านน่าอยู่ ชุมชนนำมอง
ห้วยกะโปะสดใส

หมู่บ้านห้วยกะโปะ ตำบลหลักด่าน อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นหมู่บ้านห่างไกล อยู่ในพื้นที่ราบระหว่างภูเขา หมู่บ้านไม่มีระบบการจัดการขยะ ชาวบ้านต้องหาวิธีกำจัดขยะเอง เช่น นำไปทิ้งริมทางในป่า ทิ้งแม่น้ำ หรือเผา เป็นต้น ซึ่งขยะส่วนใหญ่เป็นถุงพลาสติกจากการซื้อของจากรถขายกับข้าวที่เข้ามาในหมู่บ้าน ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนในชุมชนจึงพบเห็นปรากฏการณ์เช่นนี้อยู่ชินตา

โอกาสของการเรียนรู้

แต่เมื่อ “โอกาส” มาถึง ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านห้วยกะโปะที่คลุกคลีกับการทำงานโครงการมา ยาวนาน ได้รับข่าวประชาสัมพันธ์โครงการปลูกใจรักโลก จึงได้กระจายข่าวและกระตุ้นให้นักเรียนใน โรงเรียนทำโครงการ ด้วยเห็นว่า โครงการลักษณะนี้นอกจากจะเปิด “โอกาส” การเรียนรู้โลกกว้าง ของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ห่างไกลแล้ว อาจช่วยแก้ไขปัญหขยะที่มีอยู่มากมายในชุมชนได้

นิว-กาญจนา ขวัญพรม ปีม-ปวันรัตน์ สายคำดี หว่า-วีรดา ขวัญเดิน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 3 ลูกศิษย์ของครูปอง-คมเพชร ราชครู จึงรวมตัวกับรุ่นพี่ในชุมชนคือ บอล-พงศพร วงศ์รี นำปัญหาขยะมาเป็นโจทย์โครงการ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว และมีแนวโน้มว่าจะ สร้างปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชนในอนาคต หากไม่มีการหาแนวทาง ป้องกันไว้ตั้งแต่ตอนนี้

“การสำรวจระยะในชุมชนเป็นแผนงานหลัก ที่ทีมงานเห็นว่าจะทำให้พวกเขาเข้าใจถึงสภาพปัญหาในระยะในชุมชนได้ดีที่สุด จึงร่วมกันเดินสำรวจปริมาณและประเภทระยะในชุมชน โดยเน้นเก็บข้อมูลจากบ้านแกนนำเยาวชน”

“หากได้เตาเผาขยะมาก็ช่วยให้การจัดการขยะในชุมชนทำได้ง่ายขึ้น” นี่เป็นความคิดแรกของทีมงาน แต่เมื่อได้เข้าร่วมอบรมกับโครงการปลูกใจรักโลก ด้วย “กระบวนการ” ที่พี่ๆ โครงการพาคิดวิเคราะห์ถึงปัญหา สาเหตุ และทางออก ที่มาพร้อมกับ “คำถาม” กระตุกต่อมคิดว่า “แล้วเตาเผาขยะจะไม่สร้างมลพิษที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบทางเดินหายใจของคนในชุมชนหรือ” ทำให้ทีมงานฉุกคิดถึงวิธีการจัดการขยะในรูปแบบอื่นๆ

นิว เล่าว่า ถ้าอย่างนั้นก็ขุดบ่อเพื่อฝังกลบ พี่เขาก็ถามอีกว่าการจะขุดบ่อเพื่อฝังกลบก็ต้องขุดพื้นที่ในป่า เมื่อบ่อเต็มก็ต้องหาพื้นที่ขุดใหม่ โดนคำถามจัดตลอด คิดกันนานมากจนสรุปได้ว่าการจัดการขยะโดยการคัดแยก และลดการสร้างขยะตั้งแต่ต้นทาง จึงเกิดเป็นโครงการบ้านน่าอยู่ ชุมชนน่ามอง ห้วยกะโປะ สดใสขึ้น มีเป้าหมายคือการลดขยะในชุมชนอย่างน้อยใน 34 ครัวเรือนน่าร่อง โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นครอบครัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในโรงเรียนเดียวกัน

โลกของการเรียนรู้นอกโรงเรียน

เมื่อการทำโครงการเป็นครั้งแรก จึงเริ่มต้นด้วยความไม่รู้ ดังนั้นทุกสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างทางของการทำงานจึงเป็นประสบการณ์ใหม่ของทุกคน บอล ซึ่งเป็นเด็กติดเกม และเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบ้านห้วยกะโປะไปแล้ว ก็ยังอาสาช่วยน้องๆ ทำโครงการ

กิจกรรมแรกๆ ของโครงการจึงเป็นการประชุมเพื่อวางแผนการทำงานร่วมกันของทีมงาน เพราะในวันจันทร์ถึงศุกร์บอลซึ่งเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่โรงเรียนน้ำหนาวต้องเข้าไปพักในเมืองเพื่อเรียนหนังสือ เวลาที่สะดวกทำงานร่วมกันจึงเป็นวันเสาร์อาทิตย์ที่ทุกคนอยู่ในชุมชน ทีมงานออกแบบกระบวนการสร้างการเรียนรู้ให้กับน้องๆ และเพื่อนๆ ในโรงเรียน ด้วยการหาอาสาสมัครร่วมโครงการเพื่อทดลองนำร่องจัดการขยะในครัวเรือน

การสำรวจระยะในชุมชนเป็นแผนงานหลักที่ทีมงานเห็นว่าจะทำให้พวกเขาเข้าใจถึงสภาพปัญหาในระยะในชุมชนได้ดีที่สุด จึงร่วมกันเดินสำรวจปริมาณและประเภทระยะในชุมชน โดยเน้นเก็บข้อมูลจากบ้านของแกนนำเยาวชน

“การสำรวจก็จะแบ่งกันไปสัมภาษณ์ มีคนคอยจดบันทึก ไปกันครั้งหนึ่งก็ 5-6 คน บ้านห้วยกะโປะมี 171 ครัวเรือน เราสำรวจเฉพาะบ้านแกนนำตั้งแต่ ป.4-ม.2 ถ้านับรวมกับพวกเราด้วยก็เป็น 42 คน (หลังคาเรือน) ที่กระจายตัวอยู่ทั่วชุมชน คำถามที่ใช้คือ ประวัติส่วนตัว และมีการคัดแยกขยะไหม ถ้ายังไม่มาก็ให้คำแนะนำวิธีจัดการขยะในรูปแบบต่างๆ เช่น การคัดแยกขยะแล้วนำไปขาย ลดการใช้ถุงพลาสติกในการไปซื้อของจากรถพุ่มพวง โดยให้นำขามหรือภาชนะไปใส่แทน” บอล เล่า

สำหรับการรวบรวมปริมาณระยะนั้น ทีมงานใช้วิธีการสุ่มสำรวจ โดยเก็บรวบรวมระยะจากแหล่งที่คนในชุมชนทั้งมาจำแนกเป็น 4 ส่วน ว่ามีประเภทใดบ้าง และมีปริมาณเท่าไร โดยสุ่มสำรวจ 2-3 ครั้ง ซึ่งผลการสำรวจก็พบว่า ใกล้เคียงกัน คือ ระยะที่รีไซเคิลได้ 67 เปอร์เซ็นต์

ขยะอินทรีย์ 13 เปอร์เซ็นต์ ขยะทั่วไป 20 เปอร์เซ็นต์ แต่ไม่พบการทิ้งขยะอันตราย เพราะชาวบ้านจะฝังไว้ที่ไร่ ซึ่งเป็นวิธีกำจัดอย่างง่าย แต่อาจจะส่งผลกระทบต่อสภาพดิน และน้ำในชุมชนได้ ส่วนที่มาของขยะมาจากการบริโภคของคนในบ้านห้วยกะโปเอง เพราะอาชีพทำไร่ข้าวโพด ทำให้ชาวบ้านไม่มีเวลาเพาะปลูก จึงนิยมซื้ออาหารจากรถพุ่มพวง ส่วนขยะที่เกิดจากการบริโภค ก็มักจะใส่ในถุงปุ๋ยแล้วนำไปทิ้งในลำห้วยหรือแม่น้ำระหว่างเดินทางไปไร่ เนื่องจากในชุมชนไม่มีการกำจัดขยะ และชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมองไม่เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้น เพราะปริมาณขยะยังไม่มาก และยังไม่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต รวมทั้งยังไม่มีพฤติกรรมคัดแยกขยะ แม้ว่าทุกวันพระที่คนในชุมชนหยุดทำงานจะมีรถเข้ามารับซื้อขยะถึงในชุมชนก็ตาม

ค้นข้อมูล สะท้อนปัญหา กระตุ้นสำนึก

หลังสำรวจประเภท ปริมาณขยะ และพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ทีมงานใช้โอกาสที่ชุมชนจัดงานทำบุญ “เลขยันต์” หรือลานหินแห่งแม่น้ำเลย ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในชุมชน ในช่วงขึ้นปีใหม่ ประชาสัมพันธ์การทำโครงการ โดยนำเสนอผลการสำรวจขยะต่อชุมชน

“วันที่ 1 มกราคมของทุกปีจะมีชาวบ้านไปทำบุญตักบาตร ช่วงก่อนพระฉันอาหาร เราใช้เวลา 10-15 นาที เล่าถึงผลสำรวจดังกล่าว มีหลวงตาช่วยชี้แจงเพิ่มเติมให้ด้วย และเชิญชวนคนในชุมชนเข้าร่วมกลุ่มของเรา พ่อแม่ของน้อง ๆ ในกลุ่มก็สนใจมากขึ้น” นิด เล่าบรรยากาศการนำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน

นอกจากนี้การทำงานของทีมงานยังช่วยหนุนเสริมโครงการธนาคารขยะที่ดำเนินงานโดยน้อง ๆ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพราะมีการค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับขยะและนำมาประชาสัมพันธ์หน้าเสาธง เช่น ลักษณะและคุณสมบัติของขยะแต่ละประเภท รวมทั้งนำตัวอย่างขยะต่าง ๆ มาให้น้องดู

“ธนาคารขยะเป็นกิจกรรมที่มีอยู่แล้วในโรงเรียน มีน้อง ม. 2 เป็นคนบริหาร เราก็ช่วยประชาสัมพันธ์ให้น้อง ๆ ชั้นอื่น ๆ ทำอย่างจริงจังมากขึ้น” นิด เสริมว่า ในระยะแรกที่มีการประชาสัมพันธ์ น้อง ๆ ในโรงเรียนให้ความร่วมมือดี แต่พอนานไปก็เริ่มแผ่ว ทีมงานจึงต้องประชาสัมพันธ์กระตุ้นซ้ำทุก 2 สัปดาห์ โดยพยายามค้นคว้าหาเรื่องราวใหม่ ๆ มาบอกเล่าเสริมกับเรื่องการจัดการขยะ

ส่วนกิจกรรมที่ตั้งใจจะทำคือ การให้ครัวเรือนเป้าหมายคัดแยกขยะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทีมงานกำลังหาเวลาว่างในการรณรงค์และขับเคลื่อนต่อในชุมชน เนื่องจากช่วงที่ผ่านมาทีมงานซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ต้องเตรียมตัวสอบ O-NET และเตรียมตัวเรื่องการเรียนรู้ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทำให้ต้องละวางกิจกรรมอื่นๆ ที่นอกเหนือจากการเรียนไว้ก่อน

“การทำงานโครงการที่แม้ว่ายังไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ “กระบวนการเรียนรู้” ได้เปลี่ยนพฤติกรรมของแกนนำ เรื่องการจัดการขยะ และการไม่สร้างขยะ”

โลกสวยเริ่มด้วยมือเรา

การทำงานโครงการที่แม้ว่ายังไม่สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ แต่ “กระบวนการเรียนรู้” ได้เปลี่ยนพฤติกรรมของแกนนำเรื่องการจัดการขยะ และการไม่สร้างขยะ โดยทุกคนบอกว่า เวลาไปซื้อของจากรถพุ่มพวงพวกเขาจะนำภาชนะไปใส่ หรือไม่รับถุงพลาสติกเพิ่ม มีการนำถุงพลาสติกที่ได้จากการซื้อมาใช้ซ้ำ มีการคัดแยกขยะในครัวเรือนของตนเองอย่างสม่ำเสมอ และปรับพฤติกรรมการทิ้งขยะให้เป็นที่เป็นทาง

“ปัญหาขยะต้องแก้ที่ตัวเรา ต้องทำเป็นตัวอย่าง เช่น เวลาไปซื้อของก็เอาชามไปใส่แทนถุงพลาสติก เมื่อก่อนหนูไปซื้อของที่รถพุ่มพวงหนูก็เอาถุงที่เขาใส่ให้ แต่ตอนนี้หนูเอามาแต่ของที่ซื้อ โดยไม่ต้องให้เขาใส่ถุงพลาสติกให้อีกแล้ว” นิว เล่า

หว่า เล่าเสริมว่า รู้สึกถึงความเปลี่ยนแปลงของทีมงาน ที่ปกติเคยทิ้งขยะแบบไม่คิด อยากทิ้งก็ทิ้ง

แต่ตอนนี้ไม่กล้าทิ้งขยะเรื้อราเหมือนเดิม กินอะไรแล้วถ้าไม่ถึงขยะก็เก็บใส่กระเป๋าวางก่อน เห็นถึงขยะค่อยทิ้ง สิ่งเหล่านี้พัฒนาเป็นนิสัยติดตัว

ด้านบอล บอกว่า การทำงานทำให้ทุกคนในทีมพัฒนาความกล้าแสดงออกมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ส่วนตัวรู้สึกว่าได้พัฒนาทักษะด้านการพูดมากขึ้น โดยเฉพาะการพูดจากข้อมูลที่ได้จากการลงมือสำรวจและทำด้วยตนเอง จึงมีความมั่นใจในการบอกเล่า ซึ่งสิ่งนี้กลายเป็นบทเรียนที่สามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินชีวิตว่า การทำงานต้องมีข้อมูลรองรับ

สำหรับข้อเสนอแนะที่ให้นักในชุมชนนำภาชนะไปใส่ของที่ซื้อจากรถพุ่มพวง ยังไม่เป็นผล เพราะชาวบ้านยังเคยชินกับวิถีเดิมๆ ที่เน้นความสะดวก แต่ทีมงานพบว่า บริเวณที่ชาวบ้านเคยนำขยะไปทิ้งระหว่างเดินทางไปทำไร่ มีปริมาณขยะน้อยลง ทั้งนี้

“การทำให้โครงการของน้องๆ ได้สร้างผลสะท้อนเล็กๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ผู้นำชุมชนหันมาใส่ใจปัญหาการจัดการขยะมากขึ้น เห็นได้จากเดิมที่ไม่เคยกล่าวถึงก็เริ่มมีการประกาศรณรงค์ให้ชาวบ้านคัดแยกขยะ และจัดการขยะอย่างถูกวิธีผ่านเสียงตามสายในชุมชนบ่อยมากขึ้น”

อาจเป็นเพราะชาวบ้านรู้ว่าขยะขายได้ จึงคัดแยกเก็บไว้ขาย อย่างไรก็ตามข้อสรุปนี้ยังไม่ชัดเจน เพราะบอลลิ่งข้อสังเกตว่า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะเศรษฐกิจไม่ดี เกิดภาวะแห้งแล้ง ทำให้ชาวโศดขายไม่ได้ คนไม่มีเงิน จึงลดการซื้อ ปริมาณขยะจึงลดลง

อย่างไรก็ตามการทำโครงการของน้องๆ ได้สร้างผลสะท้อนเล็กๆ ให้เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้ผู้นำชุมชนหันมาใส่ใจปัญหาการจัดการขยะมากขึ้น จากเดิมที่ไม่เคยกล่าวถึงก็เริ่มมีการประกาศรณรงค์ให้ชาวบ้านคัดแยกขยะ และจัดการขยะอย่างถูกวิธีผ่านเสียงตามสายในชุมชนบ่อยขึ้น

ส่วนปัญหาในการทำงานนั้น ปีม เล่าว่า ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเวลาว่างที่ไม่ตรงกัน ด้วยแต่ละคนมีภาระที่ต้องช่วยครอบครัวทำงานบ้าน งานไร่ แต่ก็ได้รับการสนับสนุนจากผู้คนรอบตัวเป็นอย่างดี ทั้งผู้อำนวยการโรงเรียนที่ยื่นโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองและก้าวสู่โลกกว้าง ครูปองที่ให้คำปรึกษาและร่วมเรียนรู้ไปพร้อมกับทีมงานอย่างใกล้ชิด หลงตาที่แม้จะเป็นพระสงฆ์แต่ก็ช่วยประชาสัมพันธ์โครงการสู่ชุมชนอีกแรงหนึ่ง พร้อมทั้งมีแผนสนับสนุนการเรียนรู้ของเยาวชนอย่างต่อเนื่อง โดยมีแผนจะพาเด็กๆ ไปศึกษาดูงานการจัดการขยะจากชุมชนอื่น

คือ “โอกาส” ของเด็กชายขอบ

ครูปองในฐานะที่ปรึกษา เล่าถึงการทำงานโครงการว่า มีจุดเริ่มต้นจากผู้อำนวยการโรงเรียนคนเก่าที่อยากให้เด็กฝึกประสบการณ์ เพราะเด็กที่นี่ส่วนใหญ่จะใช้เวลาอยู่ในหมู่บ้านตนเอง แต่เวลาไปข้างนอกจะไม่กล้า จนเป็นที่รู้กันในวงการการศึกษาของอำเภอว่าหนาว จึงอยากให้เด็กได้ไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้ไปเปิดหูเปิดตา เพื่อช่วยพัฒนาทักษะชีวิตของลูกศิษย์

“การทำงานส่วนใหญ่เป็นบทบาทของนักเรียน ครูมีหน้าที่คอยดูแลอยู่ห่างๆ แต่ก็ยอมรับว่า อาจทำได้ไม่เต็มที่นัก เพราะโรงเรียนต้องรับแขกซึ่งมาจัดค่ายบ่อยมาก กิจกรรมแบบนี้ส่งผลกระทบต่อทั้งนักเรียนและครู เพราะต้องมีการระดมในการอำนวยความสะดวกแก่องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ช่วงนั้นโรงเรียนฮิตมากเรื่องการจัดค่าย ถ้าโรงเรียนไหนติดต่อไป เขตการศึกษาก็จะส่งมาที่นี่ หรือแม้แต่ติดต่อจังหวัดเพชรบูรณ์ อบจ. เขาก็จะส่งมาห้วยกะโตะ กลายเป็นว่าต้องรับแขกทุกเสาร์อาทิตย์ ยิ่งเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ ครูกับนักเรียนแทบไม่ได้พักเลย” ครูปอง สะท้อนปัญหาหลักของการเป็นโรงเรียนเนื้อหอม ซึ่งผลกระทบนอกจากมีภาระเพิ่มขึ้นแล้ว การเข้ามาแจกสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ บางครั้งการได้รับมาฟรีๆ บ่อยๆ ทำให้เด็กๆ เคยชินกับการรับและไม่เห็นคุณค่าของสิ่งต่างๆ ซึ่งอาจเป็นการบ่มเพาะลักษณะนิสัยที่ไม่ดีให้กับเด็ก

แต่สำหรับการทำโครงการนี้ ครูปองเล่าว่า บรรลุเป้าหมายในเรื่องของการสร้างโอกาสให้เด็กได้เปิดหูเปิดตา สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และพัฒนาความกล้าของนักเรียน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่า ลูกศิษย์กล้าพูดมากขึ้น เริ่มกล้าแสดงออกมากขึ้น และการไปเห็นโลกกว้างยังสร้างแรงบันดาลใจแก่ชีวิต ทำให้เด็กๆ เริ่มมีเป้าหมายในการเรียนต่อ การมีเป้าหมายในชีวิต จึงเป็นแรงขับเคลื่อนชั้นดีให้ตั้งใจเรียน และรักษาเนื้อรักษาตัวให้อยู่ในเส้นทางที่เหมาะสมที่สุด เพื่อที่จะได้มีอาชีพอย่างที่เราคาดหวังไว้

ด้วยเป็นกลุ่มเยาวชนอายุน้อยที่สุดในเครือข่ายโครงการปลูกใจรักโลก ประกอบกับเป็นการทำงานโครงการครั้งแรกในชีวิต การทำงานของทีมงาน จึงเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่ละคนได้ซึมซับความกล้าแสดงออกจากการฝึกฝนในการร่วมอบรมของโครงการ จนพัฒนาความกล้าแสดงออกได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้น กิจกรรมที่ทำเริ่มต้นจากการเห็นปรากฏการณ์ที่อาจจะส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาของชุมชนในอนาคต จึงไม่นิ่งดูตาย การทำงานยังช่วยสร้างสำนึก และทำให้เข้าใจว่า การแก้ปัญหาต้องเริ่มที่ตนเองก่อน ซึ่งแม้ว่าวันนี้เป้าหมายที่ตั้งใจไว้ยังไม่ไปถึงที่สุด แต่หน่ออ่อนของการใส่ใจความเป็นไปของบ้านเมืองได้ถูกปลูกไว้แล้วในชีวิตและจิตใจของเด็กเยาวชนบ้านห้วยกะโปะกลุ่มนี้

โครงการบ้านนาอยู่ ชุมชนน้ำมอง ห้วยกะโปกะสไล

ที่ปรึกษาโครงการ คมเพชร ราชครู
ทีมงาน

กาญจนา ขวัญพรม ปวันรัตน์ สายคำดี
วีรดา ขวัญเด็น พงศพร วังคีรี

การจัดการน้ำ

สายน้ำ สายรัก สร้างสัมพันธ์ชุมชน

.....
โครงการ Youth River Conservation

โรงเรียนบ้านหลวงวิทยา ตำบลบ้านหลวง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม อยู่ติดริมคลอง
งูเห่ล้อม คลองเส้นนี้ไหลคดเคี้ยวแยกย่อยมาจากคลองบางพระ ซึ่งเชื่อมต่อกับแม่น้ำสายใหญ่อย่าง
แม่น้ำท่าจีน เลาะเลี้ยวเข้าสู่เขตชุมชนบ้านหนองกระพี ชาวบ้านละแวกนี้จึงรู้จักคลองเส้นนี้ในนาม
“คลองหนองกระพี” และโครงการ Youth River Conservation โดยกลุ่มเยาวชน บ.ล.ใส่ใจ
สิ่งแวดล้อม เริ่มต้นที่นี่

หลิน-สุธิชา ชินบุตร หนึ่งในทีมงาน บอกว่า ความเกรงใจของเธอเป็นจุดเริ่มต้นของการทำโครงการ
“ที่แรกครูเข้ามาชวน จริง ๆ ตอนนั้นรู้สึกเฉย ๆ เพราะมีกิจกรรมสอนหนังสือให้น้อง ๆ ในโรงเรียน
นอกเวลาเรียนอยู่แล้ว แต่ไหน ๆ ครูอุตส่าห์เอ่ยปากชวน เลยตกลงกับเพื่อน ๆ ในกลุ่มว่า...ทำก็ทำ”

ขณะที่เจลา ม่วงทรัพย์ ครูวิทยาศาสตร์ โรงเรียนบ้านหลวงวิทยา เล่าถึงเหตุผลที่ชักชวน
นักเรียนเข้าร่วมโครงการปลูกใจรักโลกว่า ในฐานะครูวิทยาศาสตร์ที่ดูแลเรื่องสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
มองว่าโครงการนี้จะช่วยพัฒนาศักยภาพของเยาวชนไปพร้อม ๆ กับการสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม
ซึ่งจะเกิดประโยชน์กับเด็ก โรงเรียน รวมถึงชุมชนเอง

“โรงเรียนมีนโยบายปลูกฝังให้นักเรียนใส่ใจสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอด เช่น การคัดแยกขยะในโรงเรียน
การจัดกิจกรรมเก็บผักตบเพื่อนำมาทำปุ๋ย ครูเห็นว่าเด็กกลุ่มนี้มีความอดทนและมีความรับผิดชอบ
เวลาทำอะไรเขาจะทำได้ด้วยกันเป็นกลุ่ม เลยมั่นใจว่าถ้าเขาสนใจ เขาน่าจะทำโครงการนี้ได้” ครูเจลา กล่าว

“เราเขียนโครงการนี้ขึ้นมากับมือ รู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบที่ต้องผ่านปัญหาต่างๆ ไปให้ได้ บางครั้งน้อยใจกันเองในกลุ่มเวลาเพื่อนบางคนหายไป พอไม่คุยกันก็ รู้สึกอึดอัด แต่สุดท้ายก็ไม่มีใครยอมทิ้งโครงการ เพราะเราคิดและทำกันมาแล้ว ก็ต้องกลับมาคุยกัน เพื่อช่วยกันคิดแก้ปัญหาต่อ พวกเราผ่านช่วงเวลาท้อแท้มาได้ เพราะความมุ่งมั่น”

จุดเปลี่ยน...

จากความรู้สึก “เฉยๆ” ไม่ได้เดือดเนื้อร้อนใจ กับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน กาญ-ชุดิภาณูจน์ เจียมพรเศรษฐ์ 1 ใน 3 ตัวแทนกลุ่มที่เข้าร่วมอบรม พัฒนาโครงการกับพี่โครงการปลูกใจรักโลก บอกว่า ข้อมูล ความรู้ และวิธีคิดที่ได้รับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ “สร้างแรงบันดาลใจ” ให้ตัวแทนทั้ง 3 คนมองเห็น ปัญหาในชุมชนจริงๆ ทั้งยัง “สร้างความเข้าใจ” ให้ พวกเขานำประสบการณ์และความรู้ที่ได้รับมาบอกต่อ เพื่อนๆ แก่นนำที่เหลือ

“ปกติเราไปไหนมาไหนทำอะไรด้วยกันเป็นกลุ่ม ก็จริง แต่นานๆ ที่เราจะรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่มีสาระ ได้คิดด้วยตัวเองตั้งแต่ต้น แล้วลงมือทำเองทุกอย่าง แค่นั้นได้คิดก็รู้สึกดีแล้ว ยิ่งพอได้ทำก็ยิ่งเกิด ความภาคภูมิใจ” หลิน กล่าว

ด้วยโรงเรียนอยู่ติดคลองที่มีสภาพขัดกับคำกล่าวที่ว่า น้ำใสไหลเย็นมองเห็นตัวปลา ดังนั้น สถานการณ์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่กลุ่มเยาวชนแกนนำนึกถึง เป็นอย่างแรกจึงหนีไม่พ้นปัญหาความเสื่อมโทรมของ แหล่งน้ำ

“เราตั้งเป้าหมายว่าอยากพัฒนาน้ำในคลองให้ใส จนมองเห็นปลา” หมูแดง-วุศยพร เชียงกาญจนพงษ์ เล่าเรื่องจริงแบบติดตลก

“แล้วแน่ใจได้ยังงิว่าน้ำเสีย” วิทยาการกระบวนการ คนหนึ่งย้อนถาม

“จากที่คิดตั้งเป้าหมายว่า จะเปลี่ยนน้ำในคลอง ให้ใส พอมาวางแผนคิดวิธีทำให้คลองใส มันคิดไม่ออก

เราเลยถูกคิดได้น้ำใสอาจเป็นเป้าหมายที่ไกลเกินไป เลยเปลี่ยนมาทำในสิ่งที่ทำได้ คือ ลดสาเหตุการเกิด ปัญหาน้ำเน่าเสีย และการรณรงค์ให้ความรู้แก่นักเรียน และคนในชุมชน เพราะจริง ๆ แล้วเราก็งไม่รู้เลยว่าน้ำ ในคลองเสียจริงหรือเปล่า หรือเราแค่คิดเองว่ามันเสีย เพราะมันไม่ใส” หมูแดง บอกเป้าหมายใหม่

คือ “ความรับผิดชอบ”

แกนนำกลุ่มเยาวชน บ.ล.ใสใจสิ่งแวดล้อม มีทั้งหมด 6 คน ถือว่าเป็นจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับขอบเขตแผนการทำงานที่วางไว้ นอกจากกำลังพล น้อยแล้ว “เวลา” คือปัจจัยสำคัญที่นำวิกฤต เนื่องจาก แกนนำทั้ง 6 คนกำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงต้องแบ่งเวลาให้กับการเรียนและการเตรียมตัวสอบ เข้ามหาวิทยาลัย

“เวลานัดหมายมาประชุมหรือมาทำกิจกรรมก็ ไม่เคยมาครบ แต่เราเขียนโครงการนี้ขึ้นมากับมือ รู้สึกว่าเป็นความรับผิดชอบที่ต้องผ่านปัญหาต่างๆ ไปให้ได้ บางครั้งน้อยใจกันเองในกลุ่มเวลาเพื่อนบาง คนหายไป พอไม่คุยกันก็รู้สึกอึดอัด แต่สุดท้ายก็ไม่มี ใครยอมทิ้งโครงการ เพราะเราคิดและทำกันมาแล้ว ก็ต้องกลับมาคุยกัน เพื่อช่วยกันคิดแก้ปัญหาต่อ พวกเราผ่านช่วงเวลาท้อแท้มาได้เพราะความมุ่งมั่น” ชมพู่-โสภิดา แก้วเกิด เล่าถึงประสบการณ์ทำงานกลุ่ม ของพวกเขา

ทั้งนี้ แผนงานโครงการ Youth River Conservation เพื่อลดสาเหตุการเกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย แบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่

- ส่วนที่ 1 เก็บข้อมูล ผ่านการลงพื้นที่สอบถามพฤติกรรมการใช้น้ำคลองของคนในชุมชน และการสำรวจคุณภาพน้ำในคลองทั้งด้านชีวภาพและกายภาพ
- ส่วนที่ 2 สร้างการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ผ่านกิจกรรมเก็บผักตบชวาในคลอง
- ส่วนที่ 3 ปลูกฝังจิตสำนึกรักษาสีสิ่งแวดล้อมให้เด็กและเยาวชนรุ่นน้อง เพื่อให้เข้ามาสานต่อโครงการ ผ่านกิจกรรมค่ายอบรมเครือข่ายเยาวชนรักษ์คลอง
- ส่วนที่ 4 รณรงค์ให้ความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและการคืนข้อมูลจากการสำรวจแก่คนในชุมชน ผ่านการจัดนิทรรศการในงานวัดของชุมชน

“ที่ผ่านมาไม่เคยต้องลงแรงทำกิจกรรมอะไรหนักหนาขนาดนี้ ถ้าเพื่อนๆ ได้เลยว่าเป็นเมื่อก่อนไม่มีทางได้เห็นหนูแดงทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียนหรือกิจกรรมจิตอาสา เว้นแต่ว่าครูบังคับ แต่โครงการนี้เมื่อเริ่มแล้วก็ต้องทำต่อไปให้ได้” หนูแดง กล่าว

“การลงสำรวจชุมชนด้วยตัวเองเหมือนเป็นการ “เปิดโลก” ให้ทีมงานได้รู้จักชุมชนของตัวเองมากขึ้น จากเดิมที่ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน ตกเย็นก็กลับบ้านไม่รู้เลยว่าคนในชุมชนมีวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง ถึงตอนนี้พวกเขาไม่ใช่แค่ “รู้” แต่การลงมือทำ ทำให้พวกเขา “รู้อะไร””

เพราะ “รู้” จึง “เข้าใจ”

เมื่อสำนึกรับผิดชอบเกิดขึ้น ทีมงานจึงเดินทางทำงาน โดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลทั้งการศึกษาพฤติกรรมการใช้น้ำคลองของคนในชุมชน และการตรวจสอบสภาพน้ำตลอดระยะทางประมาณ 1.5 กิโลเมตร จากเขตชุมชนบ้านแหลมถึงชุมชนหนองกระพี้ เพื่อหาต้นตอของมลพิษทางน้ำและคลายข้อสงสัยจากคำถามที่ว่า “แล้วแน่ใจได้ยังงั้นว่าน้ำเสีย?”

เพื่อให้เห็นด้วยตาและได้ยินคำยืนยันบอกเล่าด้วยหูของตัวเอง ทีมงานใช้เวลาช่วงเย็นหลังเลิกเรียนลงพื้นที่สุ่มสอบถามชาวบ้านถึงประวัติคลอง การใช้ประโยชน์จากน้ำคลองในชีวิตประจำวัน และขอความคิดเห็นถึงสาเหตุที่อาจทำให้น้ำเน่าเสีย รวมทั้งเก็บตัวอย่างน้ำคลองจากจุดต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์คุณภาพน้ำ ทั้งหมดกินเวลากว่า 2 อาทิตย์ เนื่องจากการฝึกการเรียนรู้ที่ติดพัน ถือเป็นบทเรียนที่ทำให้พวกเขาเรียนรู้ว่า ความสำเร็จไม่ได้เกิดขึ้นภายในวันเดียว...ทุกอย่างต้องใช้เวลา

“พวกเราไม่ได้ไปแค่ครั้งเดียว เพราะทำวันเดียวไม่เสร็จ การเก็บตัวอย่างน้ำไม่ได้เก็บแค่จุดเดียว ลำน้ำไหลลงมาเป็นสาย บางจุดคนอาศัยอยู่เยอะ บางจุดเป็นพื้นที่เกษตร เราต้องสุ่มเก็บตัวอย่างน้ำจากหลายๆ จุด ช่วงที่หยุดไปเพราะติดงานโรงเรียน พวกเราก็กลับไปเก็บตัวอย่างน้ำมาตรวจใหม่อีกรอบ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับค่าเดิมที่วัดได้และเพื่อความแน่นอนของข้อมูล” หลิน เล่า

“ขนาดวันหยุดพวกเขายังมาทำงานตรงนี้ เพราะเราทำงานด้วยกัน ถ้าใครคนใดคนหนึ่งบอกว่าจะมาเราก็ต้องมาด้วยกัน” กาญญ์ เอ้ยขึ้น

ทั้งนี้ การเข้าหาคนในชุมชนเป็นสิ่งที่พวกเขาลำบากใจมากที่สุด ทำให้กลุ่มแกนนำเยาวชนรู้ตัวว่าที่ผ่านมาพวกเขาใช้ชีวิตประจำวันโดยขาดการปฏิสัมพันธ์กับชุมชนโดยสิ้นเชิง ที่ทีมงานเล่าว่า ครั้งแรกที่กลุ่มเข้าไปถามข้อมูลตามบ้านตัวแรกก็เกร็ง ชาวบ้านก็เกร็ง เพราะเราเข้าไปดื้อๆ แบบจุใจม ไปถึงก็ยิงคำถามเลย เขาก็ไม่กล้าตอบ เพราะไม่ไว้ใจ กลัวเราจะไปจับผิด ทั้งที่เราได้ชุดพลศึกษาแสดงตัวว่าเป็นนักเรียน ตอนหลังเลยปรับให้เป็นธรรมชาติมากขึ้น แนะนำตัวเองก่อนว่าเป็นใครมาจากไหน เป็นลูกหลานใคร จะเอาข้อมูลไปทำอะไร ผลตอบรับก็ดีขึ้น ชาวบ้านจากที่เคยถามคำตอบคำ กลับชวนคุยและให้ข้อมูลเพิ่มเติมที่

การลงสำรวจชุมชนด้วยตัวเองเหมือนเป็นการ “เปิดโลก” ให้ทีมงานได้รู้จักชุมชนของตัวเองมากขึ้น จากเดิมที่ใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน ตกเย็นกลับบ้าน ไม่รู้เลยว่าในคนในชุมชนมีวิถีชีวิตอย่างไรบ้าง ถึงตอนนี้

พวกเขาไม่ใช่แค่ “รู้” แต่การลงมือทำ ทำให้พวกเขา “รู้จริง”

ผลจากการตรวจวัดคุณภาพน้ำทำให้รู้ว่า น้ำในคลองงูเหืองไม่ได้เสียอย่างที่คิด สีเขียวคล้ำของน้ำเกิดจากแร่ธาตุบางอย่างที่อยู่ในดินโคลนได้น้ำ จากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและจากการสอบถามชาวบ้านทำให้รู้ว่าผักตบชวาไม่ได้เป็นตัวการทำให้น้ำเน่าเสีย ในทางกลับกันรากของผักตบชวายังช่วยเพิ่มออกซิเจนให้กับน้ำได้อีกด้วย ยิ่งเมื่อได้เดินสำรวจตลอดริมฝั่งคลอง ยิ่งทำให้รู้ว่าในชุมชนมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการเลี้ยงเป็ด การปลูกผักกระเฉด ผักบุ้งในคลอง ปลูกดอกกรัก และดอกบานไม่รู้โรย รวมทั้งการปลูกผักและเลี้ยงปลากระชังตามริมคลอง

“ตกลงมากที่เราพยายามยึดเยื้อว่าน้ำในคลองเสีย เราคิดเองเออเองมาตลอด” หมูแดง เอ้ยขึ้น

ผลการสำรวจทำให้ทีมงานสามารถสรุปสาเหตุที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพน้ำในคลองงูเหืองจนอาจก่อให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสียได้ 4 ประการ คือ

1. ท่อน้ำทิ้งที่ปล่อยมาจากครัวเรือนลงสู่แม่น้ำโดยตรง
2. น้ำกร่อยที่สูบออกจากบ่อดิน จากอุตสาหกรรมชุมชนที่มีการตักหน้าดินมาใช้ประโยชน์
3. โรงงานผลิตน้ำส้ม วัตถุอันตรายที่ใช้สำหรับราดถนน
4. การไหลซึมของสารเคมีที่ใช้ฉีดพ่นสวนดอกไม้ริมคลอง

ทั้ง 4 ข้อเป็นบทสรุปที่ชี้ชัดได้ว่า ชุมชนริมแม่น้ำไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมการใช้น้ำของตัวเอง แม้บางบ้านจะปฏิเสธว่าไม่ได้ใช้ประโยชน์จากน้ำในคลองแล้วเพราะใช้น้ำประปา แต่การปล่อยน้ำเสียจากครัวเรือนลงสู่ลำคลองย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของน้ำโดยตรง

“ทีมงานนำบทเรียนจากความไม่รู้และคิดเองเออเอง มาเป็นโจทย์ในการสร้างสรรคกิจกรรม เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับน้องๆ โดยกิจกรรมจะไม่เน้นวิชาการ แต่เน้นสร้างความเข้าใจให้น้องๆ จากสิ่งที่เห็น...ไม่ใช่จากทฤษฎี ใช้วิธีตั้งคำถามให้เขาคิดหาสาเหตุของน้ำเสีย เหมือนที่เราเคยคิดหลังจากนั้นจึงพาน้องๆ ไปค้นหาคำตอบด้วยการเดินสำรวจริมน้ำจริงๆ เพื่อให้เขาพิสูจน์คำตอบด้วยตัวเอง”

“พาคิด พาทำ” กระบวนการฝึกน้อง

ถึงแม้จะรู้ตั้งแต่เก็บข้อมูลแล้วว่า ผักตบชวาไม่ได้เป็นสาเหตุหลักที่ส่งผลให้น้ำเน่าเสีย แต่เพื่อสร้างความร่วมมือให้เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มแกนนำเยาวชน นักเรียนในโรงเรียน และผู้ใหญ่ในชุมชน พวกเขาจึงจัดกิจกรรมเก็บผักตบชวาชั้น 2 ครั้ง ครั้งแรกจัดขึ้นในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน และครั้งที่ 2 จัดขึ้นในชุมชน โดยกลุ่มเยาวชนประสานงานขอความร่วมมือจากกลุ่มรักษ์แม่น้ำท่าจีน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ใหญ่ที่รวมกลุ่มกันทำงานด้านการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมอยู่แล้ว

“ครั้งที่ 2 เราไม่ได้ชวนนักเรียนในโรงเรียนไปด้วย เพราะเป็นช่วงปิดเทอม นัดหมายกันยาก เพื่อนห้องเดียวกันก็วนอยู่กับการหาที่เรียนต่อ ส่วนผู้ใหญ่ที่มาในวันนั้นก็ไม่ได้ไปตามคาด เพราะมีมาไม่ถึง 10 คน”

ความร่วมมือที่ขาดหายไปจากการขาดกระบวนการสานสายใยตั้งแต่ในโรงเรียนไปจนถึงภายนอกชุมชน เมื่อเป็นเช่นนี้ค่ายอบรมเยาวชนเพื่อสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมจึงถูกจัดขึ้นอีก 2 ครั้ง เพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนรุ่นน้องให้เข้ามาสานต่อทางด้านสิ่งแวดล้อม

“เรามุ่งไปที่น้องชั้นประถมศึกษาตอนปลายที่ส่วนใหญ่ย้ายมาเรียนต่อที่โรงเรียนบ้านหลวงในชั้นมัธยมศึกษา เพราะสัมผัสมาด้วยตัวเองว่าความเคยชินของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาต้องให้ครูบังคับถึงจะมาร่วมทำกิจกรรม เราเลยอยากปูพื้นฐานให้น้องๆ ชั้นประถมศึกษาได้เรียนรู้เรื่องความเสียสละและจิตอาสาไว้ก่อน” ชมพู่ กล่าว

เมื่อต้องลุกขึ้นมาสวมบทบาทหุ่นผี เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ให้รุ่นน้อง ทีมงานจึงนำบทเรียนจากความไม่รู้และการคิดเองเออเองมาเป็นโจทย์สร้างสรรค์กิจกรรม เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับน้องๆ ที่มาร่วมอบรม โดยกิจกรรมจะไม่เน้นวิชาการ แต่เน้นสร้างความเข้าใจให้น้องๆ จากสิ่งที่เห็น... ไม่ใช่จากทฤษฎี ใช้วิธีตั้งคำถามให้เขาคิดหาสาเหตุของน้ำเสียเหมือนที่เราเคยคิด หลังจากนั้นจึงพาน้องๆ ไปค้นหาคำตอบด้วยการเดินสำรวจจริงน้ำจริงๆ เพื่อให้เขาพิสูจน์คำตอบด้วยตัวเอง

แม้ว่าค่ายอบรมครั้งแรกจะมีเด็ก ๆ มาร่วมกิจกรรมถึง 39 คน แต่ก็เป็นการมาเข้าร่วมกิจกรรมแบบบังคับ ก่อนปิดค่ายครั้งแรกกลุ่มเยาวชนแกนนำจึงชี้แจงกับน้องๆ ว่า ค่ายอบรมที่จะจัดขึ้นครั้งต่อไปน้องๆ จะมาร่วมหรือไม่มาร่วมก็ได้ แล้วแต่ความสมัครใจ โดยก่อนเลิกค่ายก็ถามน้องๆ ว่าครั้งต่อไปใครจะมาอีกบ้าง น้องๆ ก็ยกมือกันเกือบทั้งหมด พอเราจัดค่ายครั้งที่ 2 น้องๆ มากันถึง 20 คน ซึ่งเกินความคาดหมายที่วางไว้

จิตสำนึกสร้างได้...ไม่ยากอย่างที่คิด

จิตสำนึกไม่ใช่เรื่องที่จะปลูกฝังกันได้ง่าย ๆ และความเปลี่ยนแปลงคงไม่เกิดขึ้นให้เห็นทันตา แต่สิ่งที่ทีมงานตั้งใจถ่ายทอดให้น้องๆ ก็ออกเอยขึ้นอย่างน่าประทับใจ

“น้อง ม.5 บอกกับพวกเราว่า น้องๆ ที่เข้าร่วมอบรมกับพวกเราตั้งแต่ชั้น ป.6 พอมาเรียนชั้น ม.1 น้องๆ ขยันขันแข็งมาโรงเรียนตั้งแต่เช้า เพื่อมาดูแลหมักและมาเก็บขยะในโรงเรียน ไม่อิดออดที่จะเข้ามาช่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมเลย” หมูแดง กล่าวอย่างภาคภูมิใจ

ส่วนการสานสายใยกับชุมชน ทีมงานเลือกใช้วิธีเดินรณรงค์เข้าไปพูดคุยให้ข้อมูลกับชาวบ้านด้วยตัวเอง ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากชาวบ้านบางกลุ่ม นอกจากนี้ ยังจัดนิทรรศการคืนความรู้สู่ชุมชนในงานวัดของหมู่บ้าน เนื่องจากมองว่าเป็นโอกาสเหมาะสมสำหรับการส่งต่อข้อมูลให้คนในชุมชนหันมาใส่ใจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นร่วมกัน

การจัดนิทรรศการคืนความรู้สู่ชุมชน แม้จะไม่ได้การตอบรับอย่างที่คิดไว้ เนื่องจากปัญหาความไม่พร้อมของสถานที่ซึ่งเป็นปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ รวมทั้งระยะเวลาในการนำเสนอนิทรรศการจากเดิมที่คิดว่าจะจัดนิทรรศการได้ทั้งวัน กลับเหลือเวลาแค่เพียงช่วงเย็นที่เต็มไปด้วยการแสดงบนเวที ซึ่งดึงดูดใจผู้ร่วมงานได้มากกว่า

“คนที่เข้ามาดูนิทรรศการส่วนใหญ่สนใจการสาธิตงานสานผักตบชวา แต่ไม่ได้สนใจข้อมูลที่เราพยายามจะบอก... พวกเราคิดว่ากิจกรรมที่ทำผ่านมาทั้งหมด ถ้าคนในชุมชนมีส่วนร่วมและรู้ข้อมูล เขาจะได้เข้าใจในสิ่งที่เราทำ ไม่ใช่แค่มองเห็นแต่ไม่ได้ช่วยอะไร โดยเฉพาะชุมชนริมน้ำที่อยู่ใกล้ชิดกับคลองโดยตรง ถ้าเขาให้ความร่วมมือก็จะส่งผลดีต่อส่วนรวม เพราะน้ำในคลองที่ไหลผ่านมาไม่ใช่ของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นของทุกคน” หลิน กล่าว

สมองกับหัวใจต้องไปด้วยกัน

โครงการปลูกใจรักโลกไม่ได้ทำให้ทีมงานเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตัวเองเฉพาะด้านความคิดเท่านั้น แต่ขั้นตอนการทำงานทุกขั้นตอน ค่อย ๆ กล่อมเกล้าจิตใจพวกเขา ทำให้การใช้ชีวิตของเยาวชนที่เคยวางเฉยต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมกลับมาใช้ชีวิตแบบเกื้อกูลและเอื้อประโยชน์ต่อตัวตนเอง ครอบครัว และสภาพแวดล้อมรอบตัว

กาญ เล่าว่า เดิมทีเพื่อนในกลุ่มแม้จะเรียนห้องเดียวกัน แต่ก็แทบไม่ได้คุยกัน เว้นเสียแต่ว่าครูให้จับกลุ่มช่วยกันทำงาน ด้วยความเป็นวัยรุ่นแต่ละคนจึงมีความสนใจและความชอบส่วนตัว ใช้เวลาอยู่กับตัวเอง แต่ความไม่สามัคคีของกลุ่มในช่วงแรกเป็นแรงหนุนที่ช่วยดึงพลังและศักยภาพของพวกเขาออกมา ทำให้พวกเขาเกิดความรักและสามัคคีกันมากขึ้น นึกถึงใจเขาใจเรา และยอมเสียสละเวลาส่วนตัว เพื่อทำงานให้ส่วนรวม

“ถ้าเทียบกับเมื่อก่อนที่ใช้สมองทำงาน เวลาเขียนโครงการก็แค่คิดสรรหาคำสวย ๆ ขึ้นมา มองปัญหาแบบคิดเอาเองว่า น่าจะเป็นแบบนี้แบบนั้น แต่พอใส่ใจทำงาน เลยทำให้มองเห็นปัญหาที่มีอยู่ในชุมชนจริง ๆ ออกจากออกไปหาข้อมูลเพื่อให้รู้ถึงต้นตอของปัญหาให้ได้... เราทำงานด้วยกันไม่กี่คน ได้แค่นี้ก็รู้สึกภูมิใจแล้ว”

การวางแผนงานและการวางแผนช่วยพัฒนาความคิดไม่ให้ทำงานแบบฉาบฉวย หลิน ย้ำว่าถึงแม้หลายกิจกรรมในโครงการ Youth River Conservation จะไม่สำเร็จตามที่ตั้งใจไว้ แต่ทุก ๆ กิจกรรมผ่านการคิดและใส่ความตั้งใจลงไปอย่างเต็มที่ เราไม่ได้ทำกิจกรรมแค่ให้จบหรือผ่าน ๆ ไป งานไหนไม่สำเร็จ พอได้ลงมือทำเราก็อยากทำให้ดียิ่งขึ้น

การฝึกใจและข่มใจเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่เยาวชนกลุ่มนี้ต้องเจอ ชมพู่ บอกว่าการทำงานเป็นทีมทำให้เธอยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น แม้ว่าจะไม่เห็นด้วยก็ตาม สิ่งนี้มีประโยชน์ต่อการปรับตัวเพื่อใช้ชีวิตอยู่ในสังคมระดับมหาวิทยาลัยและในสังคมอื่นที่ไม่คุ้นเคย เราได้พัฒนาทักษะการสื่อสารของตัวเอง ทำให้คนอื่นเข้าใจสิ่งที่เราพูดด้วย เช่น จะดึงดูดความสนใจของน้องๆ ให้มาทำกิจกรรมกับเราอย่างไร จะโน้มน้าวและสร้างความเข้าใจอย่างไรให้เขามารับช่วงต่อจากเรา ในขณะเดียวกันเราก็ต้องฟังคนอื่นด้วย ทุกอย่างทำให้เรามีความอดทน

นอกจากความเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว หมูแดง บอกว่า พฤติกรรมการใช้ชีวิตประจำวันของเธอเปลี่ยนไปจากหน้ามือเป็นหลังมือ

“ที่บ้านติดแอร์ทุกห้อง แต่ตอนนี้ในห้องของตัวเองแทนที่จะเปิดแอร์ก็จะใช้พัดลมแทน ก่อนออกจากบ้านจะถอดปลั๊กทุกอย่าง เพราะรู้สึกว่ามันประหยัดไฟพลังงานมากเกินไป แม้จะเป็นเรื่องเล็กๆ ของคนๆ หนึ่งแต่ส่งผลกระทบไปเรื่อย ๆ ในวงกว้าง...ก่อนบอกให้คนอื่นทำอะไรต้องเริ่มจากตัวเองก่อน”

วิถีชีวิตริมน้ำยังคงดำเนินต่อไป การฟื้นฟูและรักษาคุณภาพน้ำในลำคลองคงไม่สามารถทำได้แค่จุดใดจุดหนึ่ง แต่เมื่อคนใดคนหนึ่งหรือหลายๆ คนทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง สิ่งเหล่านี้ก็จะจุดประกายให้คนอื่นทำตามบ้าง โดยเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่ตัวเองแล้วขยายออกไปสู่ชุมชน

“เราอาบน้ำทำตัวเองให้สะอาดได้ทุกวัน...แล้วทำไมเราไม่ช่วยกันทำให้สิ่งแวดล้อมสะอาดขึ้นทุกวันๆ บ้าง” หมูแดง กล่าวทิ้งท้าย

โครงการ Youth River Conservation

ที่ปรึกษา

เจลา ม่วงทรัพย์

ทีมงาน

สุริษา ชินบุตร

โสภิดา แก้วเกิด

ชุตติกาญจน์ เจียมพรเศรษฐ์

วศยพร เขียงกาญจนพงษ์

บทเรียน... นอกห้องเรียน

โครงการ ว.ส.วัยใสร่วมมือใส่ใจพัฒนา
แม่น้ำประแสร์กับชุมชนพลงช้างเผือก

“พลางช้างเผือก” ชุมชนขนาดกลางที่มีประชากร 250 ครอบครัว วิถีชีวิตของคนในชุมชนยังพึ่งพา น้ำจากแม่น้ำประแสเพื่ออุปโภคบริโภค รวมถึงทำการเกษตรและประมง เช่น การทำนาทุ่ง และทำสวน เป็นต้น แม่น้ำประแสจึงผูกพันและสัมพันธ์กับคนในชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

“แม่น้ำประแส” เกิดจากลำคลองหลายสายไหลมารวมกัน ผ่านทั้งชุมชนและเขตอุตสาหกรรมใน จังหวัดระยอง ช่วงปี พ.ศ.2541 แม่น้ำประแสจึงตกอยู่ในสภาพเน่าเสียอย่างรุนแรง หน่วยงานท้องถิ่น ต้องออกนโยบายควบคุมและกวดขันเรื่องการทิ้งขยะ และการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำ เพื่อฟื้นฟูสภาพน้ำให้มีคุณภาพดีขึ้นอีกครั้ง ก่อนที่สายน้ำแห่งนี้ที่ยาวกว่า 26 กิโลเมตรจะไหลลงสู่ ปากอ่าวไทยบริเวณอำเภอกาญจนบุรี ซึ่งเป็นที่ตั้งของบ้านแหลมสน หมู่บ้านชาวประมงที่สำคัญแห่งหนึ่งของ ประเทศไทย

ใช้ทุนเดิม...ต่อยอดงานใหม่

“ถ้าคุณภาพน้ำไม่ดี สัตว์น้ำอยู่ไม่ได้ ชาวประมงก็จับสัตว์น้ำได้น้อยลง ชาวสวนนำน้ำไปใช้ รดพืชผลทางการเกษตรไม่ได้ ส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่ประกอบอาชีพประมงและเกษตรกรรม” เอิร์น-ธัญรัตน์ ช่างทอง หนึ่งในแกนนำเยาวชนชนกลุ่ม ว.ส.วัยใสหัวใจเด็กเล สะท้อนให้เห็นปัญหา ภาพรวมทั้งระบบที่กระทบกันเป็นลูกโซ่ เอิร์นที่มีประสบการณ์ทำงานเป็นอาสาสมัครภาคีเครือข่าย แม่น้ำประแสร่วมกับชุมชนมาตั้งแต่สมัยเรียนชั้นประถมศึกษา เมื่อศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียน แกลง “วิทยาสวรร” จึงสนใจเข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมของรุ่นพี่เกี่ยวกับการเก็บข้อมูลเฝ้าระวังคุณภาพ น้ำแม่น้ำประแส เพราะมีฐานความรู้เดิมเกี่ยวกับแม่น้ำประแสอยู่บ้าง

“โครงการนี้ยังดึงศักยภาพของตัวเองออกมาใช้ ทำให้รู้จักตั้งคำถามและสนใจสิ่งที่เกิดขึ้นใกล้ตัว จากที่มองปัญหาน้ำเสียเป็นเรื่องไกลตัว ไม่เกี่ยวกับตัวเอง ก็รู้สึกว่าเป็นปัญหาที่เราสามารถเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขได้”

เมื่อครูธานี พรหมจันทร์ ครูประจำชมรมสร้างสรรค์ผลงานสิ่งแวดล้อม โรงเรียนแก่ง “วิทยสถานาร” ชักชวนให้เข้าร่วมโครงการปลูกไผ่โลก ซึ่งรุ่นพี่เคยทำแล้วหยุดไป เธอจึงไม่ปฏิเสธ เพราะมีความคุ้นเคยกับการทำกิจกรรมเพื่อชุมชนและได้รับการปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมมาตั้งแต่เล็ก นอกจากความรู้และการพัฒนาตัวเองแล้ว เธอเห็นว่าการทำกิจกรรมนอกห้องเรียนมีประโยชน์คือ สามารถนำไปยื่นเสนอเพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยได้

“กระบวนการเรียนรู้จากการทำโครงการ ช่วยพัฒนาความคิดเรื่องจิตอาสา ทำให้นึกถึงคนอื่นและส่วนรวม นอกจากเป็นประวัติไว้ใส่ในแฟ้มผลงานของตัวเองแล้ว โครงการนี้ยังดึงศักยภาพของตัวเองออกมาใช้ ทำให้รู้จักตั้งคำถามและสนใจสิ่งที่เกิดขึ้นใกล้ตัว จากที่มองปัญหาน้ำเสียเป็นเรื่องไกลตัว ไม่เกี่ยวกับตัวเอง ก็รู้สึกว่าเป็นปัญหาที่เราสามารถเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขได้” เอิร์น กล่าว

ขณะที่ครูธานี เสริมว่า เด็กและเยาวชนจะเข้าใจปัญหาก็ต่อเมื่อได้ลงมือทำ ทั้งนี้ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญของสังคมที่ทุกคนควรเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไข ดังนั้น การจะปลูกฝังให้เกิดความรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ต้องทำให้เด็กและเยาวชนได้สัมผัสรู้และเข้าใจด้วยตัวเอง ตั้งแต่ต้นเหตุของปัญหาและเชื่อมโยงผลกระทบต่อตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และโลกได้

“กระบวนการ” พาตั้งโจทย์โครงการชัด

อาจกล่าวได้ว่า โครงการปลูกไผ่โลกทำให้กลุ่มเยาวชน ว.ส.วัยใสหัวใจเด็กเล เรียนรู้ที่จะใส่ใจสิ่งรอบตัว โดยไม่มองข้ามรายละเอียดเล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตประจำวัน สิ่งนี้ช่วยพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และไม่นิ่งดูดายต่อปัญหา หากสามารถเชื่อมโยงผลกระทบของสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นภาพรวมทั้งระบบได้จะยิ่งช่วยให้มองเห็นต้นเหตุของปัญหาที่แท้จริง สามารถแก้ไขปัญหานั้นแต่ละส่วนได้อย่างตรงจุด

เอิร์น เล่าถึงที่มาที่ไปของโครงการว่า เคยทำกิจกรรมเก็บขยะในแม่น้ำบริเวณอนุสรณ์เรือหลวงประแสร์มาก่อน ภาพขยะจำนวนมากที่ผ่านสายตาเมื่อไปเที่ยวชมสถานที่สำคัญ ชวนให้ตั้งคำถามต่อว่า แล้วเราทำอะไรให้ดีขึ้นได้บ้าง

“เราออกไปเก็บขยะแถวเรือหลวงในนามนักเรียนของโรงเรียนหลายครั้ง เก็บไปก็นึกได้ว่าเก็บแบบนี้เมื่อไรจะหมด เพราะขยะลอยไหลเรื่อยมาตั้งแต่ต้นน้ำ เมื่อเราหยุดเก็บ ขยะก็ลอยมากองกันบริเวณที่ไปช่วยกันเก็บขยะอยู่ดี”

ความรู้และวิธีคิดที่ได้จากกระบวนการอบรมพัฒนาโครงการปลูกไผ่โลก ทำให้กลุ่มเยาวชนถูกคิดและหันมาองสถานที่ใกล้ตัว ซึ่งตนเองมีศักยภาพในการบริหารจัดการเวลา ใช้สมอง และออกแรงทำกิจกรรมได้

“อนุสรณ์เรือหลวงประแสอยู่ไกลจากโรงเรียนออกไปกว่า 10 กิโลเมตร แต่โรงเรียนของเราอยู่ใกล้แม่น้ำประแสและอยู่เหนือกว่า เลยตกลงกันว่าน่าจะเริ่มทำกิจกรรมจากแม่น้ำที่ไหลผ่านโรงเรียนก่อน”
เอิร์น อธิบาย

“สร้างทีม” ด้วยการสร้างความรู้สึกร่วม

ถึงแม้จะมีจุดหักเหให้ต้องหาสมาชิกใหม่เข้ามาเป็นแกนนำจนโครงการเกือบเสียศูนย์ แต่เอิร์นบอกว่า ความอดทนและความพยายามทำความเข้าใจกันและกัน ค่อยๆ สร้างสัมพันธ์ภายในกลุ่มแกนนำเยาวชนให้ประสานการทำงานและมีความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของโครงการ ว.ส.วัยใสร่วมมือใส่ใจพัฒนาแม่น้ำประแสกับชุมชนพลงช้างเผือกได้ดีขึ้นเรื่อย ๆ

ไหม-พรกนก จำเนียร แกนนำโครงการที่มารับช่วงต่อจากคำชักชวนของที่ปรึกษาโครงการ บอกว่า ไม่เคยทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมอย่างจริงจังมาก่อน แต่ยินดีเข้าร่วมโครงการ ด้วยความอยากลอง

“ตอนแรกแค่อยากลองทำ เพราะที่ผ่านมาเคยแต่เข้าแข่งขันกิจกรรมวิชาการ ไม่คิดมาก่อนว่าจะทำกิจกรรมเพื่อชุมชนมาได้นานยาวนานขนาดนี้ แต่พอทำไปๆ รู้สึกสนุก เพราะได้รวมกลุ่มกับเพื่อนๆ...เหนื่อยมาก แต่สิ่งที่ได้มากกว่าคือความรู้”

เช่นเดียวกับ **พริ้ง-ธีรวัฒน์ ตาลเสี้ยน** ที่จับพลัดจับผลูกลายเป็นตัวตั้งตัวตีในการทำโครงการ ด้วยใจอาสาอยากช่วยเพื่อน “เห็นเพื่อนขาดคนเลยมาช่วย อีกรายหนึ่งก็คิดว่าแม่น้ำประแสสำคัญกับชีวิตของเรา เพราะเป็นแม่น้ำสายหลักที่ไหลผ่านชุมชน”

ใช้ “ความรู้” นำทาง

แต่กว่าจะมาเป็นโครงการ ว.ส.วัยใสร่วมมือใส่ใจพัฒนาแม่น้ำประแสกับชุมชนพลงช้างเผือก ที่มีเป้าหมายให้คนในชุมชนรวมทั้งเด็กและเยาวชนหันมาดูแลรักษาแม่น้ำประแส เพราะน้ำในแม่น้ำมีแนวโน้มกลับมาเน่าเสียอีกครั้งจากพฤติกรรมการใช้น้ำของคนในพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น การปล่อยน้ำทิ้งในครัวเรือนลงสู่แม่น้ำโดยตรง หรือจากนาุ้งที่ผู้ประกอบการบางรายไม่บำบัดน้ำก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำตามธรรมชาติ กลุ่มเยาวชนจึงต้องวางแผนการทำโครงการอย่างเป็นลำดับขั้นตอนเพื่อสร้างการตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นในชุมชน เริ่มตั้งแต่ 1. สำรวจสภาพพื้นที่และพฤติกรรมการใช้น้ำของคนในชุมชน และวัดคุณภาพน้ำทางชีวภาพและกายภาพ เพื่อตรวจคุณภาพน้ำและสืบค้นหาค้นต่อที่ทำให้น้ำเน่าเสียอย่างแท้จริง 2. ถ่ายทอดข้อมูลจากการสำรวจ พร้อมอบรมวิธีวัดคุณภาพน้ำให้เด็กเยาวชนกลุ่มเป้าหมายในชุมชนพลงช้างเผือก และ 3. จัดนิทรรศการเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชน

ถึงแม้ทางชมรมสร้างสรรค์ผลงานสิ่งแวดล้อม โรงเรียนแก่ง “วิทยสถาวร” จะทำกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมมาอย่างต่อเนื่อง แต่การตรวจสอบสภาพพื้นที่ และพฤติกรรมการใช้น้ำผ่านวิถีชีวิตของผู้นคริมฝั่งแม่น้ำละแวกแหลมท่าตะเคียนใกล้โรงเรียนในระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ยังเป็นเรื่องใหม่

พวกเขาจึงนำความรู้และทักษะการสังเกตที่ได้รับการฝึกฝนในวิชาชุมนุม เกี่ยวกับการตรวจวัดคุณภาพน้ำทั้งด้านชีวภาพและกายภาพมาใช้เก็บตัวอย่างน้ำทั้งหมด 3 จุด เพื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับตัวชี้วัดที่เป็นค่ามาตรฐาน

“เราสำรวจเพื่อเก็บข้อมูล 2 ครั้ง ครั้งแรกเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบสภาพน้ำก่อนเริ่มโครงการ ส่วนครั้งที่ 2 หลังจากเราทำกิจกรรมครบแล้วคืนข้อมูลให้ชุมชน เพื่อติดตามความเปลี่ยนแปลง และเก็บตกข้อมูลที่ยังมองข้ามไปในการสำรวจครั้งแรก” โหม อธิบาย

เข้าใจเขา...เข้าใจเรา

การแก้ไขปัญหาในแม่น้ำของชุมชนคงไม่สามารถทำได้ภายในกลุ่มแคบๆ ที่มีเพียงเด็กและเยาวชนไม่กี่คน พวกเขาจึงวางแผนขยายแนวร่วมกับเด็กเยาวชนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งในและต่างโรงเรียน รวมทั้งหาแนวทางฟื้นฟูบนฐานข้อมูลร่วมกับชุมชนในงานบุญกลางบ้าน ณ หอประวัติเมืองแกลง

งานประเพณีท้องถิ่นที่มีคนจากหลากหลายตำบลแวะเวียนมาเยี่ยมชม

พร้อม เล่าว่า วิชชาลัยแนวร่วมจะใช้การจัดค่ายอบรมน้องๆ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้ติดตัวไปตั้งแต่เด็กและคาดหวังว่าน้องๆ จะไปบอกเล่าให้ผู้ปกครองรับรู้ว่าเราพาเขาทำกิจกรรมอะไรบ้าง ส่วนการคืนข้อมูลให้ชุมชนก็เพื่อบอกให้ชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาลตำบลรู้ว่า ข้อมูลที่เราขอเจ้าหน้าที่มาเราเอาไปทำอะไร และได้อะไรเพิ่มเติมกลับมาบ้าง

ทั้งนี้ พวกเขาให้เหตุผลที่เน้นทำกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้นว่าการทำกิจกรรมให้เกิดประสิทธิภาพต้องคำนึงถึงวัยวุฒิของผู้นำโครงการและผู้เข้าร่วมโครงการด้วย

“พวกเราอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การชักชวนเพื่อนรุ่นเดียวกันมาทำกิจกรรม ทำได้ยาก เพราะเพื่อนจะไม่ค่อยฟัง แต่น้องๆ ยังมีความเกรงใจรุ่นพี่อยู่บ้าง แต่เราก็ต้องปรับตัวเข้าหาเขาด้วย น้องเขาจะชนซึ่งเราต้องอดทน และต้องไม่ทำตัวเครียดหรือจริงจังเกินไป” โหม กล่าว

เพื่อชักชวนนักเรียนกลุ่มเป้าหมายมาเข้าร่วมค่ายอบรมวิธีวัดคุณภาพน้ำ กลุ่มเยาวชนจึงขอความร่วมมือจากโรงเรียนวัดพลวงช้างเผือกและโรงเรียนเมืองแกลงวิทยา ออกไปประชาสัมพันธ์โครงการหน้าเสาธงให้ห้อง ๆ ที่สนใจทำกิจกรรมมาลงชื่อเข้าร่วมโครงการตามความสมัครใจ

“บางคนไม่อยากตอบคำถาม เขาก็เมินหน้าหนี บางคนพูดจาสื่อเสียใจใส่เรา สิ่งที่เราทำได้คือ อย่าตอบโต้ ถ้าทนไม่ไหวจริงๆ ก็ต้องเปลี่ยนคนอื่นให้เข้ามาช่วยคุยหรือรับช่วงต่อ แต่ละคนในทีมต้องไว้ใจกัน ไม่ว่าชาวบ้านจะว่าอะไรต้องยืมือรับไว้ก่อน เพราะถ้าเขาไม่ให้ความร่วมมือแล้วเราจะไปทำงานกับใคร”

“ค่าย” เครื่องมือสร้างการเรียนรู้

การจัดค่ายอบรมครั้งแรกมีกลุ่มเป้าหมายมาร่วมกิจกรรมกว่า 20 คน เป็นการจัดค่ายแบบไม่ค้างคืน ทำกิจกรรมตั้งแต่ 8 โมงเช้าถึง 4 โมงเย็น พร้อมทั้งชวนเพื่อน ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพาน้อง ๆ ทำค่ายหรือเป็นพี่เลี้ยงด้วย โดยมีเพื่อน ๆ มาร่วมกิจกรรมถึง 22 คน แต่ละคนแบ่งหน้าที่ตามความสนใจและความถนัด

พร้อม รับหน้าที่ดูแลฐานสัตว์หน้าดิน เป็นการตรวจสอบสิ่งมีชีวิตในดินริมตลิ่งที่สะท้อนถึงคุณภาพน้ำบริเวณนั้น ส่วนใหม่ ทำหน้าที่ดูแลฐานสัมภาษณ์ชุมชน ให้ความรู้เรื่อง ๆ เกี่ยวกับวิธีการเข้าหาและพูดคุยกับผู้ใหญ่เมื่อต้องลงพื้นที่ไปสอบถามข้อมูลตามบ้านเรือน นอกจากนี้ยังมีฐานชีวภาพที่ได้รับความร่วมมือจากเพื่อนในชั้นเรียนเป็นพี่เลี้ยงช่วยให้ความรู้ ส่วนเอิร์น รับหน้าที่ดูภาพรวมของค่ายทั้งหมด

ใหม่ เล่าเสริมว่า การทำงานร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะการเข้าไปสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ต้องใช้ความอดทนและรู้จักควบคุมอารมณ์ เนื่องจากในพื้นที่จริงมีทุกคนที่ให้ความร่วมมือและไม่ให้ความร่วมมือ

“บางคนไม่อยากตอบคำถาม เขาก็เมินหน้าหนี บางคนพูดจาสื่อเสียใจใส่เรา สิ่งที่เราทำได้คืออย่าตอบโต้ ถ้าทนไม่ไหวจริงๆ ก็ต้องเปลี่ยนคนอื่นให้เข้ามาช่วยคุยหรือรับช่วงต่อ แต่ละคนในทีมต้องไว้ใจกัน ไม่ว่าชาวบ้านจะว่าอะไรต้องยืมือรับไว้ก่อน เพราะถ้าเขาไม่ให้ความร่วมมือกับเรา แล้วเราจะไปทำงานกับใคร”

ส่วนค่ายครั้งที่ 2 ที่จัดขึ้นหลังกิจกรรมงานบุญกลางบ้านนั้น ทำกิจกรรมลักษณะเดียวกับครั้งแรก เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการจัดค่ายครั้งแรกและครั้งที่ 2 ที่มีการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องบางอย่าง แต่ครั้งนี้ปรับให้ห้อง ๆ แต่ละกลุ่มได้เรียนรู้ครบทุกฐาน จากเดิมหนึ่งกลุ่มหนึ่งฐาน แล้วให้ตัวแทนกลุ่มออกมานำเสนอข้อมูลให้กลุ่มอื่นรับทราบ แต่ที่พลาดไปคือทั้ง 2 ครั้งเราไม่ได้ทำแบบประเมินวัดความเข้าใจของน้อง ๆ เลยไม่รู้ว่าน้องได้รับความรู้ไปมากน้อยแค่ไหน สนุกและเข้าใจจริงหรือเปล่า

ในฐานะคนดูแลภาพรวมของงาน เอิร์น ประเมินภาพรวมของค่ายทั้ง 2 ครั้งว่า เป็นที่น่าพอใจ เพราะเห็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากการชักชวนและบอกต่อ ๆ กันของเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ค่ายครั้งที่ 2 เราตั้งใจชวนเด็กประถมศึกษาจากโรงเรียนอื่นมาเพิ่มด้วย มีน้องๆ มาประมาณ 18 คน จำนวนน้อยกว่าเดิมเพราะเป็นช่วงปิดเทอม ทำให้การประสานงานยากขึ้น แต่มีทั้งกลุ่มเดิมและคนใหม่ที่น้องๆ ชวนกันมาเอง

ทั้งนี้ จากการลงสำรวจแม่น้ำด้วยตัวเองและการพาน้องๆ ไปร่วมสำรวจ พวกเขาได้ทำแผนที่แสดงขอบเขตการทำกิจกรรมพัฒนาแม่น้ำประแสไว้ให้รุ่นน้องนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปด้วย

“จบค่ายแรก พวกเราสรุปผลการทำกิจกรรมไปประกาศหน้าเสาธงอีกครั้ง เพราะถ้าหากไม่ประกาศให้คนอื่นรู้ เขาก็ไม่รู้เราทำอะไร ได้ผลลัพธ์ออกมาอย่างไร การสร้างการมีส่วนร่วมต้องบอกให้คนรับรู้ให้ได้มากที่สุด”

เรียนรู้และสัมผัสชุมชน

นอกจากการปลูกฝังจิตสำนึกให้เด็กและเยาวชนรัก ห่วงแหน และเห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติแล้ว การสร้างความตระหนักรู้แก่ผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม

“งานบุญกลางบ้าน” งานประจำปีของอำเภอที่มีการแสดงและมืงานออกร้านต่าง ๆ มากมาย เพื่อดึงดูดความสนใจของคนในชุมชน จึงถูกกลุ่มเยาวชนนำมาใช้เป็น “เครื่องมือ” เผยแพร่ข้อมูลจากการสำรวจแม่น้ำประแส โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ “อยากให้คนในชุมชนรับรู้”

นิทรรศการภายในบูธโครงการ ว.ส.วัยใสร่วมมือใส่ใจพัฒนาแม่น้ำประแสกับชุมชนพลงช้างเผือก ประกอบด้วย การนำเสนอประวัติแม่น้ำประแสย้อนไปถึงครั้งที่น้ำในแม่น้ำเน่าเสีย จนทางการออกกระเบียบ

และบทลงโทษจนน้ำกลับมามีสภาพดีขึ้นอีกครั้ง กระทั่งปัจจุบันที่คนเริ่มปล่อยปลละเลงทิ้งขยะมูลฝอย และก่อกองพิษทางน้ำจากพฤติกรรมการใช้น้ำในครัวเรือนของตนเอง

อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์กลับตาลปัตร จากที่คาดหวังให้คนในชุมชนรับรู้ แต่กลับมีคนสนใจบุษนิทรรศการของพวกเขาอย่างมาก ฟร้อง ผู้รับหน้าที่แต่งตัวตุ๊กตาให้เป็นจุดเด่นเพื่อออกไปดึงดูดความสนใจของผู้คนที่เดินผ่านไปผ่านมาในงาน วิเคราะห์ถึงข้อบกพร่องที่เกิดขึ้นในงานบุญกลางบ้านครั้งนั้นว่า เกิดจากการประสานงานผิดพลาด ทำให้บุษเข้าไปอยู่ในจุดที่คนมองไม่เห็น และใกล้เวทีการแสดง จนไม่สามารถพูดบรรยายอะไรได้ รวมทั้งไม่ได้ประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนหลงช้างเผือก รับทราบอย่างทั่วถึง

ฟร้อง อธิบายเสริมว่า งานนี้ไม่ได้มีเพียงชาวบ้านจากชุมชนหลงช้างเผือกมาร่วมงานเท่านั้น แต่เป็นชาวบ้านทั้งตำบล มองอีกแง่หนึ่งถือว่าเป็นข้อดีที่ได้มีโอกาสเผยแพร่ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแม่น้ำให้คนในชุมชนอื่นๆ ได้รับรู้ด้วย แต่เพราะไม่ได้ประชาสัมพันธ์ให้คนชุมชนหลงช้างเผือกซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักรู้ก่อน คนที่เข้ามาในบุญส่วนใหญ่จึงมาจากชุมชนอื่นที่ได้ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากแม่น้ำประแสเน่าเสีย

“เขาอาจรับรู้ แต่ก็ไม่ได้รู้สึกว่าจะเกี่ยวข้องกับเขา แต่ถ้าคนในชุมชนหลงช้างเผือกรับรู้ มันเกี่ยวข้องกับเขาโดยตรง” ฟร้อง กล่าว

ส่วนเอิร์น วิเคราะห์การทำงานของทีมงาน เนื่องจากที่ผ่านมามีเด็กและเยาวชนขาดความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ดังนั้น การรวมตัวกันทำกิจกรรมเพื่อชุมชนจึงไม่ได้รับความไว้วางใจจากผู้ใหญ่เท่าที่ควร คิดว่าจะลงชุมชนจริงจังกว่านี้ แต่จัดสรรเวลาให้พร้อมเพรียงกันยาก เพราะต้องรับผิดชอบทั้งการเรียนและการทำโครงการ แล้วเราก็ไม่ได้ประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องให้ชุมชนรับรู้ว่าการของเราทำอะไรไปแล้วบ้าง แทนที่จะดึงผู้ใหญ่ให้เข้ามาช่วยได้มากกว่านี้ เขาก็วางเฉยและไม่ค่อยให้ความร่วมมือ

“บทเรียนจากในห้องเรียนสอนให้เก่ง แต่บทเรียนจากการทำกิจกรรมข้างนอกสอนให้อยู่เป็น ซึ่งการจะใช้ชีวิตให้อยู่รอดในสังคมปัจจุบัน เก่งอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอยู่ให้เป็นด้วย”

บทเรียน...นอกห้องเรียน

บทเรียนจากการทำโครงการสอนให้พวกเขาเข้าใจอย่างลึกซึ้งว่า ความล้มเหลวไม่มีอยู่จริง เว้นเสียแต่ว่าจะยอมแพ้ไปเสียก่อน

“บทเรียนจากในห้องเรียนสอนให้เก่ง แต่บทเรียนจากการทำกิจกรรมข้างนอกสอนให้อยู่เป็น ซึ่งการจะใช้ชีวิตให้อยู่รอดในสังคมปัจจุบัน เก่งอย่างเดียวไม่ได้ ต้องอยู่ให้เป็นด้วย” ไหม กล่าว

“เวลาอยู่ในห้องเรียนกดดันเพราะมีการแข่งขัน แต่กิจกรรมนอกห้องเรียนสร้างความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ช่วยให้เกิดความสุขและความสนุกในการทำงาน” ฟร้อง เปรียบเทียบ

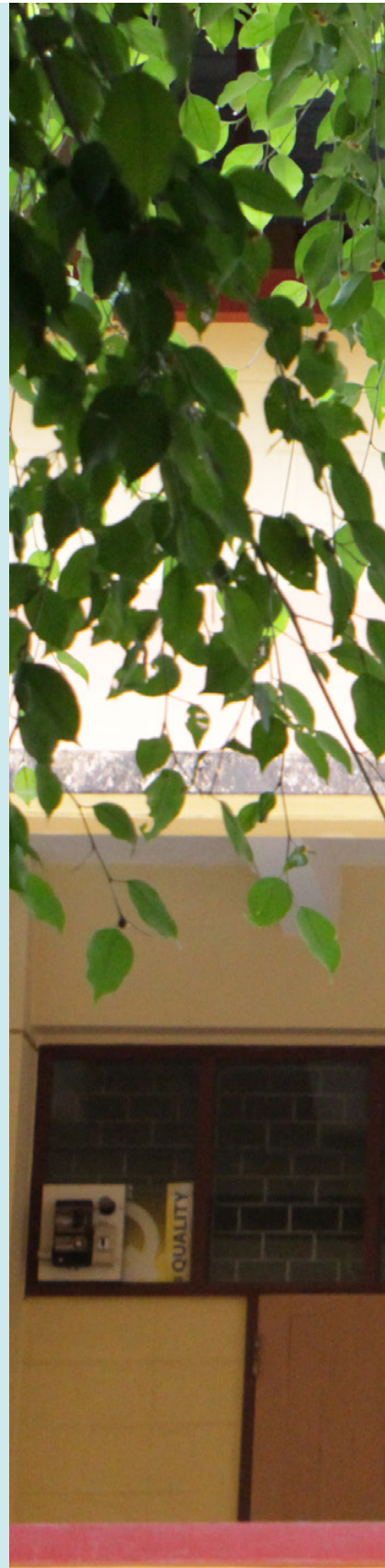
ถึงแม้ระหว่างทางต้องเจอกับการเปลี่ยนแปลงอย่างกะทันหัน ทั้งเปลี่ยนทีม เปลี่ยนพื้นที่ และเปลี่ยนแผนอยู่ตลอดเวลา อีกทั้งยังต้องเผชิญหน้ากับปัญหา ไม่น้อย แต่กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระหว่างทำโครงการที่สอนทักษะการ คิดวิเคราะห์ และทำให้พวกเขาเรียนรู้ว่า การวางแผนงานระยะยาวอย่าง ละเอียดและมีแบบแผนต่อเนื่อง รวมทั้งการวางแผนสำรองไว้เป็นเรื่อง สำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนจะช่วยให้จัดสรรเวลาในการเรียน และทำกิจกรรมได้ดีขึ้น

เอิร์น สะท้อนว่า โครงการนี้สร้างความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะเรื่องความกล้าแสดงออกด้านการพูดในที่ชุมชน จากเดิมเป็นคน ไม่กล้าพูดต่อหน้าผู้คนจำนวนมาก ตอนนี้การจับไม้พูดกลายเป็นเรื่องธรรมดา ไปแล้ว ที่สำคัญโครงการนี้ทำให้ต้องขยันกว่าเดิม มันเป็นเรื่องความรับผิดชอบ ที่เราต้องแบ่งเวลาให้ได้ ผลการเรียนรู้จะดีหรือไม่ดีอยู่ที่ตัวเราว่าจะทำกิจกรรม แล้วทั้งการเรียนหรือทำทั้ง 2 อย่างให้ดี ที่แน่ ๆ การทำกิจกรรมนอกห้องเรียน ทำให้รู้จักปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและรู้จักการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่ได้จากการสำรวจคุณภาพน้ำครั้งที่ 2 เป็นเครื่องการันตี อย่างหนึ่งว่า การให้ข้อมูลแก่ชุมชนทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือในการดูแล รักษาแม่น้ำประแส สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ชยะในแม่น้ำลดลงและ คุณภาพน้ำที่ได้จากการทดสอบอยู่ในระดับที่ดีขึ้น นอกจากนี้ กลุ่มเยาวชน ยังได้รับกำลังใจและคำชื่นชมจากคนในชุมชนหนาแน่นขึ้นเมื่อลงพื้นที่

“ดีใจที่มีคนเห็นคุณค่างานของเรา แต่จะดียิ่งขึ้นไปอีกถ้าทุกคนช่วยกัน”
เอิร์น กล่าว

โครงการ ว.ส.วัยใสร่วมมือใส่ใจพัฒนาแม่น้ำประแสบกับชุมชนพลงช้าง เผือก กำลังบอกเราว่า ผลลัพธ์จากการทำงานบางครั้งอาจไม่ได้อย่างที่ใจคิด แต่การคิดต่อยอดและลงมือปรับปรุงการทำงานไปเรื่อย ๆ ด้วยการแก้ไข ปัญหาที่ต้นเหตุจะช่วยสร้างสรรค์ผลลัพธ์ที่ดีขึ้นกว่าเก่าอย่างแน่นอน

โครงการ ว.ส.วัยใสร่วมมือใส่ใจพัฒนา
แม่น้ำประแสกับชุมชนพลงช้างเผือก

ที่ปรึกษา รัชนี้ พรหมจันทร์

ทีมงาน

ธัญวรัตน์ ช่างทอง

ธีรวัฒน์ ตาลเลี้ยง

พรกนก จำเนียร

น้ำใสได้ถ้าใส่ใจ

โครงการน้ำใสใจ Relation

“คลองบางใหญ่” สายน้ำหลักของจังหวัดภูเก็ต ไหลผ่านอำเภอกะทู้ อำเภอเมืองภูเก็ต แล้วไหลลงสู่ทะเล ในอดีตลำคลองเล็กๆ แห่งนี้เคยเป็นเส้นทางล่องเรือสำเภามาขนาดใหญ่ที่ใช้ติดต่อค้าขาย แต่ภาพจำในอดีตกลับแตกต่างจากวันนี้โดยสิ้นเชิง วันนี้คลองบางใหญ่คับแคบ ตื้นเขิน และเต็มไปด้วยตะกอนสีเขียวลำ บางครั้งส่งกลิ่นเน่าเหม็นคลุ้งไปทั่ว แม้ปัญหาน้ำเน่าเสียคลองบางใหญ่ไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม เมื่อเห็นปัญหานักเรียนจากโรงเรียนสตรีภูเก็ต จึงรวมตัวกันทำโครงการน้ำใสใจ Relation เพื่อให้น้ำในคลองบางใหญ่กลับมาใสสะอาดอีกครั้ง โดยทีมงานประกอบด้วย ปอ-กษมา พจนตันติ หนูย-ณัฐกานต์ เขี่ยมหาญ เอ็ม-ศุภวัฒน์ พรหมอินทร์ เบลล์-รัชนิมล พรศิริวงศ์ ชิตี-แคทริน นิติธรรมธาดากุล ศุภาวรรณ อินทร์แก้ว ฟร็อนท์-วิภาวณี แก่นหิน

เพราะสายน้ำคือชีวิต

ตลอดระยะทางราว 17 กิโลเมตรของคลองบางใหญ่ ที่มีต้นน้ำอยู่บริเวณน้ำตกกระทู้ ไหลผ่านทั้งชุมชน ห้างสรรพสินค้า โรงพยาบาล โรงเรียน 5 แห่ง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ โรงเรียนสตรีภูเก็ตที่ตั้งอยู่บริเวณช่วงกลางของลำน้ำ ที่ผ่านมาโรงเรียนแห่งนี้ทำหน้าที่เฝ้าระวังคุณภาพน้ำในคลองบางใหญ่มาโดยตลอด เพราะอยากเห็นนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมดูแลรักษาลำน้ำให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น โดยจัดอบรมให้ความรู้ นักเรียนเรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพ เพื่อส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมบำบัดน้ำบริเวณที่ไหลผ่านโรงเรียน รวมทั้งจัดกิจกรรมนักสืบสายน้ำ เพื่อให้นักเรียนได้สำรวจและตรวจวัดคุณภาพน้ำด้วยตัวเอง

“แม้จะเราช่วยกันบำบัดน้ำมากเพียงใด น้ำในคลองก็ไม่มีทางดีขึ้นได้ ถ้าคนที่อยู่ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำไม่ร่วมมือด้วย เลยคิดว่า การสร้างกระแสให้คนร่วมมือกัน น่าจะสร้างความเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าทำกันเองไม่ก็คน เพราะการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุต้องแก้ที่คน”

ปอ บอกว่า การเข้าร่วมโครงการนี้ถือเป็นโอกาสดีที่ทำให้ทีมงานได้พัฒนาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และฝึกฝนทักษะทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงทักษะการใช้ชีวิต เพราะต้องคิดและลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ใช้ความรู้จากห้องเรียนมาประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ และปัญหาเฉพาะหน้า ประกอบกับนักเรียนโรงเรียนสตรีภูเก็ตได้เรียนรู้เรื่องน้ำหมักอยู่แล้ว โรงเรียนเองก็มีนโยบายส่งเสริมให้นักเรียนช่วยกันดูแลคลองบางใหญ่ ถ้าน้ำเน่าเมื่อไรทุกคนจะได้กลิ่นเหม็นทันที จึงเป็นหน้าที่ของนักเรียนและบุคลากรทุกคนในโรงเรียนต้องช่วยกันเฝ้าระวังเพื่อจะได้แก้ไขอย่างทันท่วงที พอมีโครงการปลูกใจรักโลกเข้ามา ยิ่งเป็นโอกาสให้ได้ค้นหาแนวทางที่ดีกว่าการใช้น้ำหมักหรือวิธีเดิมๆ แต่เมื่อได้เรียนรู้จากวิทยากรกระบวนการโครงการปลูกใจรักโลก ทำให้ทีมงานเข้าใจข้อเท็จจริง และต้องคิดใหม่เมื่อรู้ว่าน้ำหมักไม่สามารถช่วยแก้ปัญหา น้ำเน่าเสียตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

หนุ่ย บอกว่า เป้าหมายของโครงการน้ำใสใจ Relation คือ ต้องการให้กลุ่มเยาวชนและชุมชนรู้ถึงสาเหตุที่ทำให้ น้ำในคลองบางใหญ่เน่าเสีย เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในการแก้ปัญหาอย่างตรงจุด

“เราต้องการนำเสนอข้อมูลให้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำหรือคนที่อยู่ในภูมิกิตเห็นได้ว่า ถ้าวันนี้เราไม่ช่วยกันดูแลรักษาคลองให้ดี อีก 10 ปีข้างหน้าพวกเขาต้องพบกับอะไรบ้าง”

ขณะที่เบลล์ ให้เหตุผลที่ต้องใช้คำว่า “คนที่อยู่ในภูมิกิต” เพราะภูมิกิตมีคนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จากการสำรวจพบว่า มีคนภูมิกิตดั้งเดิมอยู่เพียง 10 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที

ทำให้คนที่อยู่ในภูมิกิตส่วนใหญ่ไม่มีความรักและผูกพันกับชุมชน เพราะไม่ใช่บ้านเกิดเมืองนอนของตัวเอง จึงไม่นึกอยากมีส่วนร่วมดูแลรักษาสายน้ำแห่งนี้

“เราจะว่าเขาก็ไม่ได้ เพราะขนาดตัวเราเองเมื่อก่อนยังไม่นึกอยากทำอะไรดีขึ้น” เบลล์ กล่าว

รู้...เหตุแห่งปัญหา

ทีมงานบอกว่า การนำสิ่งที่สำรวจมาเป็นฐานข้อมูลเพื่อฉายให้เห็นสภาพความเสื่อมโทรมของแหล่งน้ำ และคุณภาพชีวิตของผู้คนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จะช่วยสร้างกระแสให้คนเห็นปัญหาและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตนเอง

“แม้จะเราช่วยกันบำบัดน้ำมากเพียงใด น้ำในคลองก็ไม่มีทางดีขึ้นได้ ถ้าคนที่อยู่ตั้งแต่ต้นน้ำไปจนถึงปลายน้ำไม่ร่วมมือด้วย เลยคิดว่า การสร้างความตระหนักให้คนร่วมมือกัน น่าจะสร้างความเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าทำกันเองเพียงไม่ก็คน เพราะการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุต้องแก้ที่คน” ปอ อธิบาย

ด้วยเหตุนี้ทีมงานจึงวางแผนสำรวจคลองบางใหญ่ที่มีระยะทางราว 17 กิโลเมตร เพื่อให้ “รู้” สภาพลำน้ำในปัจจุบัน โดยรู้แรกคือทีมงานต้องรู้สภาพคลองและสาเหตุของการเกิดน้ำเน่าเสีย รู้ที่สองคือ ต้องทำให้นักเรียนในโรงเรียนและคนในชุมชนรู้ถึงปัญหาและผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขาทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เอ็ม เล่าถึงแผนการสำรวจว่า ทีมงานแบ่งลำน้ำออกเป็น 3 ช่วง ช่วงละ 2 จุด ได้แก่ ต้นน้ำบริเวณน้ำตกกระทุ้ ไชนก่อสร้างและห้างสรรพสินค้า กลางน้ำบริเวณ

ชุมชนแออัดก่อนถึงโรงเรียน และบริเวณที่ไหลผ่านโรงเรียนไปแล้ว และปลายน้ำ เริ่มจากปลายโรงเรียนไปจนถึงสะพานหินซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเผาขยะก่อนไหลออกสู่ทะเล จากนั้นนำค่าที่วัดได้มาเปรียบเทียบเป็นค่าตัวแทนคุณภาพน้ำตลอดลำคลอง

ทั้งนี้ การตรวจวัดคุณภาพน้ำใช้หลักเกณฑ์ทั้งด้านชีวภาพและกายภาพ ประกอบด้วยค่า pH แสดงความเป็นกรดด่างของน้ำ ซึ่งน้ำเสียจะมีสภาพความเป็นกรดมาก อุณหภูมิจะบ่งบอกปริมาณออกซิเจนในน้ำ ส่วนความขุ่นใสดำรงจากตะกอนและสารแขวนลอยที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชน้ำและสิ่งมีชีวิตจำพวกสัตว์ตัวเล็กในน้ำที่เป็นตัวชี้วัดความสะอาด รวมถึงสภาพแวดล้อมและสิ่งก่อสร้างโดยรอบ ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งท่อน้ำทิ้ง คราบน้ำมัน และพิกัดโรงงาน หรือจุดต้องสงสัยที่น่าจะเป็นสาเหตุทำให้น้ำเน่าเสีย

“ท่อน้ำทิ้งมีเยอะมาก เป็นท่อเล็กท่อน้อยนับจำนวนไม่ไหว ระหว่างสำรวจถ้าเจอคราบน้ำมัน เราจะ

ถ่ายรูปไว้เป็นหลักฐาน กำหนดพิกัดให้รู้เลยว่าเราเจอตรงจุดไหน” เอ็ม กล่าว

ด้วยความยาวของลำน้ำและจุดสำรวจที่มีหลายจุด ทีมงานต้องใช้เวลาสำรวจถึง 3 ครั้ง โดยครั้งแรกมีเพื่อนในชั้นเรียนอาสาเข้ามาช่วย แต่หลังจากนั้นจำนวนผู้สำรวจก็เริ่มลดน้อยลงเรื่อย ๆ จนเหลือเพียง 3 คนในครั้งที่ 3

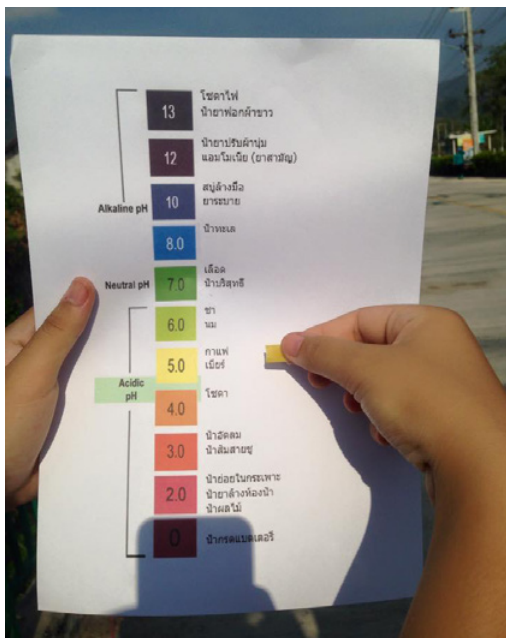
“อาจเพราะเป็นช่วงปิดเทอมพอดี แล้วก็รู้สึกว่ไปหลายคนไม่ค่อยอดตัว เลยอาสาไปกันเองแค่ 3 คนเพื่อความรวดเร็ว” ปอ อธิบาย

นอกจากการสำรวจข้อมูลแหล่งน้ำ ทีมงานยังลงพื้นที่สำรวจความคิดเห็นของผู้คนที่อาศัยอยู่ริมน้ำในบริเวณ 1 กิโลเมตรรอบโรงเรียนด้วย เพื่อสอบถามถึงความรู้สึกต่อปัญหามลพิษทางน้ำ เชื่อมโยงไปถึงพฤติกรรมการใช้น้ำของแต่ละบุคคล และการสำรวจครั้งนี้เองที่ทำให้ทีมงานรู้ว่า จังหวัดภูเก็ตมีคนจากต่างถิ่นมาอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ด้วยเวลาที่จำกัดทำให้พวกเขาสุ่มลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้เพียง 20 คนเท่านั้น

“ทีมงานตระหนักดีว่า การเผยแพร่ข้อมูลจากการสำรวจให้กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม “รู้” ต้องนำเสนอด้วยภาษาและรูปแบบแตกต่างกัน เช่น นักเรียนในโรงเรียน ใช้ค่า pH ความเป็นกรดเป็นด่าง หรืออุณหภูมิเป็นตัวอธิบายข้อมูลได้ แต่สำหรับคนทั่วไป เราต้องแปลงค่าเหล่านั้นให้เข้าใจง่ายด้วยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน”

“ส่วนใหญ่คนจะบ่นว่าไม่ชอบน้ำเน่าเสีย เพราะมีกลิ่นเหม็น แต่เมื่อให้เสนอวิธีแก้ไข ก็ไม่มีใครมองย้อนกลับไปคิดว่าตัวเองจะทำอะไรได้บ้าง มีแต่เสนอแนะให้ทางราชการหรือคนอื่นเข้ามาช่วย” แก้มใจ กล่าวด้วยความน้อยใจ ก่อนจะสรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจคลองบางใหญ่ ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำที่สาวไปถึงต้นตอของปัญหามลพิษทางน้ำเบื้องต้นได้ว่า 1. ปัญหามลพิษทางน้ำในคลองบางใหญ่มีจุดเริ่มต้นจากจุดเชื่อมต่อระหว่างต้นน้ำกับกลางน้ำบริเวณที่มีห้างสรรพสินค้าและโรงพยาบาล และ 2. ปัญหาการทิ้งขยะลงในลำคลองของชาวบ้านในชุมชนริมน้ำ เกิดขึ้นจากความบกพร่องด้านการบริหารจัดการขยะที่ไม่ทั่วถึง และไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ของหน่วยงานราชการ อันเนื่องมาจากจำนวนประชากรในจังหวัดภูเก็ตที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีชุมชนริมน้ำเกิดใหม่หลายแห่งและบางแห่งมีสภาพความเป็นอยู่ที่แออัด

“จากจุดสำรวจต้นน้ำลงมาแค่ 3 กิโลเมตร ผลสำรวจแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยไม่ต้องใช้แว่นขยายเราก็เห็นแล้วว่าสีน้ำเปลี่ยนไป พอใช้แว่นขยายส่องหาสัตว์น้ำตัวเล็ก ๆ อย่างชีปะขาว จิ้งจอกน้ำที่เคยพบบริเวณต้นน้ำ หรือแม้แต่กิ้งก่าปลาแทบไม่มีให้เห็น ค่า pH เป็นกรดมากขึ้น และเมื่อหยดสารทดสอบลงไปก็พบว่าน้ำมีสารที่มีในผงซักฟอกเจือปนอยู่” แก้มใจ กล่าว

“จากเด็กไม่ตั้งใจเรียนและใช้ชีวิตไร้สาระไปวันๆ จนผู้ปกครองกังวลว่าเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วจะสอบเข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัยที่ไหนได้บ้าง กระบวนการทำงานในโครงการพัฒนาความคิดให้ใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผลมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดคือเปลี่ยนตัวเองจากที่เคยเป็นเด็กชอบโดดเรียนมาเข้าเรียนทุกคาบ ด้วยรู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบต่ออนาคตของตัวเอง”

เรียนรู้อดีต...สร้างปัจจุบัน...เพื่ออนาคตที่ดี

เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น ฟร็อนท์ บอกว่า พวกเขาต้องสืบค้นไปถึง ประวัติความเป็นมาของคลองบางใหญ่และการใช้ประโยชน์ รวมถึงวิถีชีวิตและการประกอบอาชีพริมฝั่งคลองในอดีตจากลุงไชยยุทธ ปิ่นประดับ ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 3 จากศูนย์การเรียนรู้บ้านเหมืองแร่ อำเภอเกาะทุ่ง จังหวัดภูเก็ต ทำให้ทีมงานรู้ว่า คลองบางใหญ่เป็นเส้นทางทับถมของโคลนจากการล้างเหมืองแร่ในอดีต ถึงแม้จะมีการขุดลอกคลองทุกปี แต่ตะกอนที่ทับถมจากกิจกรรมเหมืองแร่มานานนับสิบปี และตะกอนใหม่ที่เกิดขึ้นจากภาคอุตสาหกรรมที่ผุดขึ้นมาเป็นดอกเห็ด จนลำน้ำตื้นเขิน และเป็นสาเหตุให้เกิดน้ำท่วมขังอยู่บ่อยครั้ง

แผนงานที่เตรียมไว้สร้างกระแสในขั้นตอนสุดท้ายของการทำโครงการ คือ การจัดนิทรรศการที่คิดว่าจะช่วยสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ชมในตลาดใหญ่ อำเภอเมืองภูเก็ต ทั้งนี้ ทีมงานตระหนักดีว่าการเผยแพร่ข้อมูลจากการสำรวจให้กลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม “รู้” ต้องนำเสนอด้วยภาษาและ

รูปแบบแตกต่างกัน เช่น สำหรับนักเรียนในโรงเรียน ใช้ค่า pH ความเป็นกรดเป็นด่าง หรืออุณหภูมิ เป็นตัวอธิบายข้อมูลได้ แต่สำหรับคนทั่วไป เราต้องแปลงค่าเหล่านั้นให้เข้าใจง่าย ด้วยการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เกี่ยวข้องในชีวิตประจำวัน เช่น คุณภาพน้ำเหมือนน้ำซักผ้า เหมือนน้ำโคก เพื่อให้คนรับรู้และเข้าใจง่ายขึ้น

แต่ด้วยข้อจำกัดของเวลา ประกอบกับภาระที่ต้องทบทวนตำราเรียนเพื่อเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัย ทำให้พวกเขายังไม่สามารถส่งมอบความรู้ที่มีอยู่ให้คนทั่วไปรับรู้ได้

ยังทำ...ยังเปลี่ยน

แม้การทำโครงการจะเดินไปไม่สุดทางอย่างที่ตั้งใจไว้ แต่ก็สร้างการเรียนรู้ให้ทีมงานไม่น้อย โดยปอบอกว่า สิ่งที่ได้รับมากกว่าผลลัพธ์และเกียรติบัตรคือ **“โอกาสที่ได้เจออุปสรรค”** จากการทำโครงการ เพราะในอนาคตเมื่อเติบโตขึ้น เธอต้องพบเจออุปสรรคมากมายเข้ามาในชีวิต เลย์รู้สึกดีที่การทำกิจกรรมครั้งนี้ทำให้เธอได้ออกไปรู้จักโลกภายนอกมากขึ้น อุปสรรคหรือปัญหาที่เข้ามาถือเป็นประสบการณ์ในการเตรียมความพร้อมให้เธอ

ทักษะการบริหารจัดการความคิด เป็นสิ่งที่ปอบได้รับติดตัวมาจากการทำโครงการ ในฐานะผู้นำทีมเพื่อนๆ บอกเป็นเสียงเดียวกันว่า ปอบทำหน้าที่ผู้นำได้เป็นอย่างดี ใช้เหตุผลในการทำงาน และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น **“เวลาวางแผนงานเราต้องนำความคิดของทุกคนมารวมกันให้ได้ เพราะความคิดของทุกคนมีคุณค่า สิ่งทั้งหลายๆ คนช่วยกันคิดเมื่อมารวมกันย่อมดีกว่าความคิดของคนๆ เดียว”**

ส่วนทีมงานที่เหลือ ยอมรับเป็นเสียงเดียวกันว่า เข้าร่วมโครงการเพราะอยากได้เกียรติบัตรเป็นผลงานในประวัติของตนเอง แม้ว่าเดิมทีจะเคยรับรู้ปัญหาคลองบางใหญ่อยู่บ้าง แต่ก็ไม่เคยใส่ใจหรืออยากเข้ามามีส่วนร่วมแก้ปัญหาเลยสักนิด

ขณะที่ซิดดี้ สะท้อนว่า ความใสสะอาดของน้ำจากต้นน้ำที่ไปเห็นด้วยตาตัวเอง เป็นเหมือนแรงบันดาลใจที่ทำให้เธอและเพื่อนๆ มุ่งมั่นตั้งใจทำงานต่อไป **“น้ำจากต้นน้ำใสและมีคุณภาพดีมาก อยู่ที่ว่าคนรินน้ำจะช่วยกันไหม”**

จากเด็กไม่ตั้งใจเรียนและใช้ชีวิตไร้สาระไปวันๆ จนผู้ปกครองกังวลว่าเรียนจบมัธยมศึกษาตอนปลายแล้วจะสอบเข้าเรียนมหาวิทยาลัยที่ไหนได้บ้าง กระบวนการทำงานในโครงการพัฒนาความคิดให้ซิดดี้ใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผลมากขึ้น ความเปลี่ยนแปลงที่

เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุด คือ เธอเปลี่ยนตัวเองจากเด็กที่ชอบโดดเรียน มาเข้าเรียนทุกคาบ ด้วยรู้สึกว่าจะต้องรับผิดชอบต่ออนาคตของตัวเอง

ส่วนแก้มใจ บอกว่า จากประสบการณ์ทำโครงการร่วมกับเพื่อน ทำให้รู้ว่าตัวเองเป็นคนมีความคิดสร้างสรรค์ เพราะได้คิดและทำในสิ่งที่ไม่คิดว่าตัวเองจะทำได้ “เห็นอะไรแล้วจะคิดตลอดว่าจะทำให้ดีขึ้นได้ยังไงบ้าง ถ้าเป็นเมื่อก่อนคงไม่คิดขนาดนี้ ตอนนี้กลายเป็นคนที่ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว และคนรอบข้างมากขึ้น”

แม้โครงการน้ำใสใจ Relation ของกลุ่มเยาวชนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ยังเดินไปไม่ถึงเป้าหมายที่วางไว้ แต่พวกเขาหวังว่าภาพอนาคตที่สร้างขึ้น จะช่วยขยายขอบเขตจินตนาการให้คนในชุมชนหันมาใส่ใจและดูแลรักษาคลองบางใหญ่อย่างจริงจัง

“เราตั้งใจว่าการนำเสนอข้อมูลของเราจะให้คนในชุมชนเลือกชีวิตของตัวเอง ระหว่างทุกข์กับปัญหาน้ำเน่าเสีย หรือเปลี่ยนพฤติกรรมตัวเองมาช่วยพัฒนาคลองให้ดีขึ้น จนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวหรือแหล่งพักผ่อนหย่อนใจอีกแห่งหนึ่งของเมืองภูเก็ต” ปอ ขยายภาพเป้าหมายอย่างชัดเจน

จากเด็กเมืองที่ใช้ชีวิตประจำวันด้วยการทำสิ่งเดิมๆ ซ้ำๆ ตื่นเข้ามาไปโรงเรียน ทำการบ้านอ่านหนังสือ กวดวิชา แทบจะไม่เคยคิดถึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวมาใช้ แต่โครงการปลูกใจรักโลกได้ทลายกำแพงนั้น นำพาพวกเขาเดินสู่เส้นทางใหม่ของการเรียนรู้จากการลงมือทำ เพื่อเป็นฐานทุนให้พวกเขาใช้ดำเนินชีวิตต่อไปในอนาคต

โครงการน้ำใสใจ relation

ที่ปรึกษาโครงการ

ทิพย์วรรณ ลีลาอริยะ

ทีมงาน

กษมา พจนตันติ

ณัฐกานต์ เขี่ยมหาญ

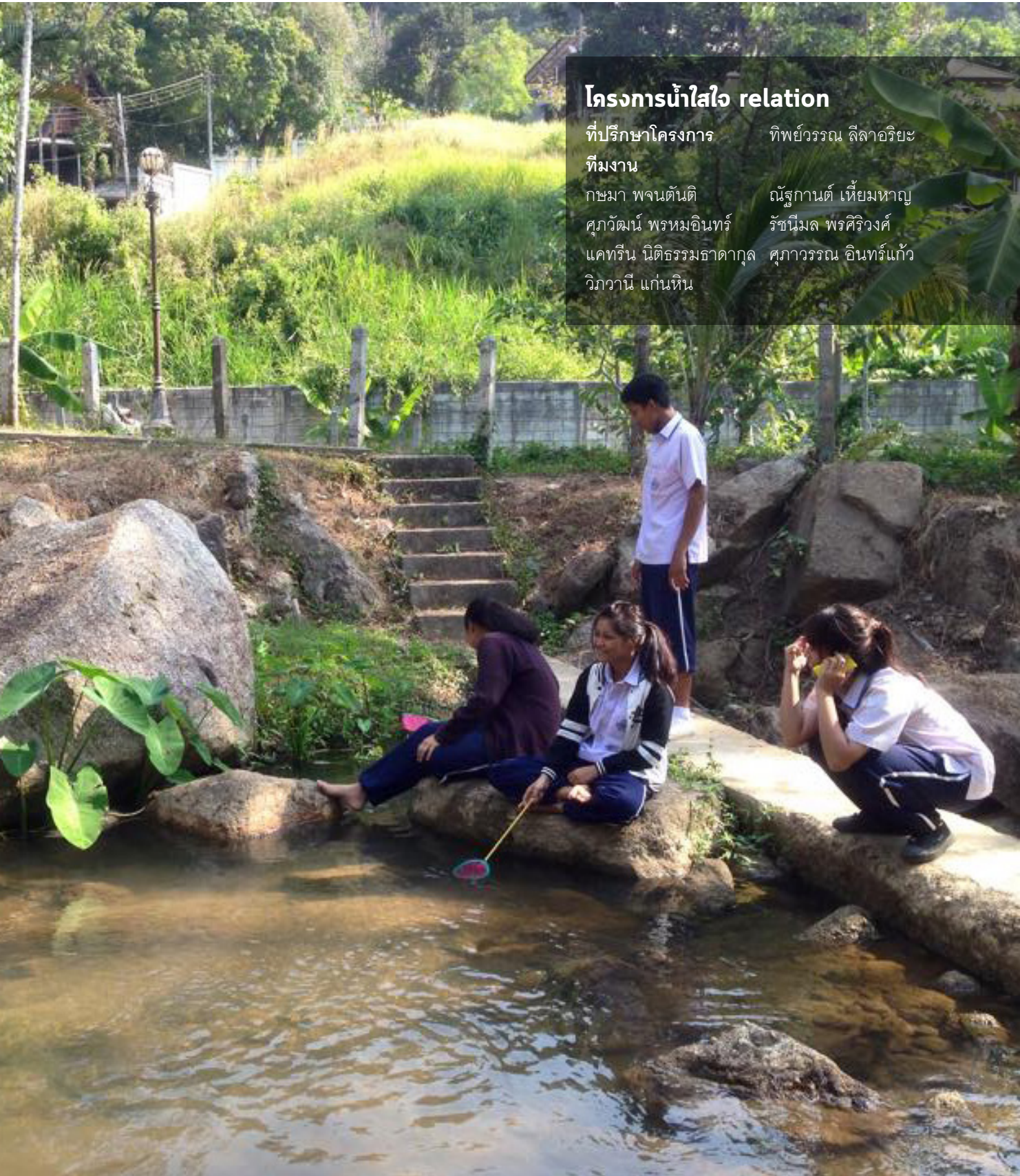
ศุภวัฒน์ พรหมอินทร์

รัชนิมล พรศิริวงศ์

แคทริน นิติธรรมธาดากุล

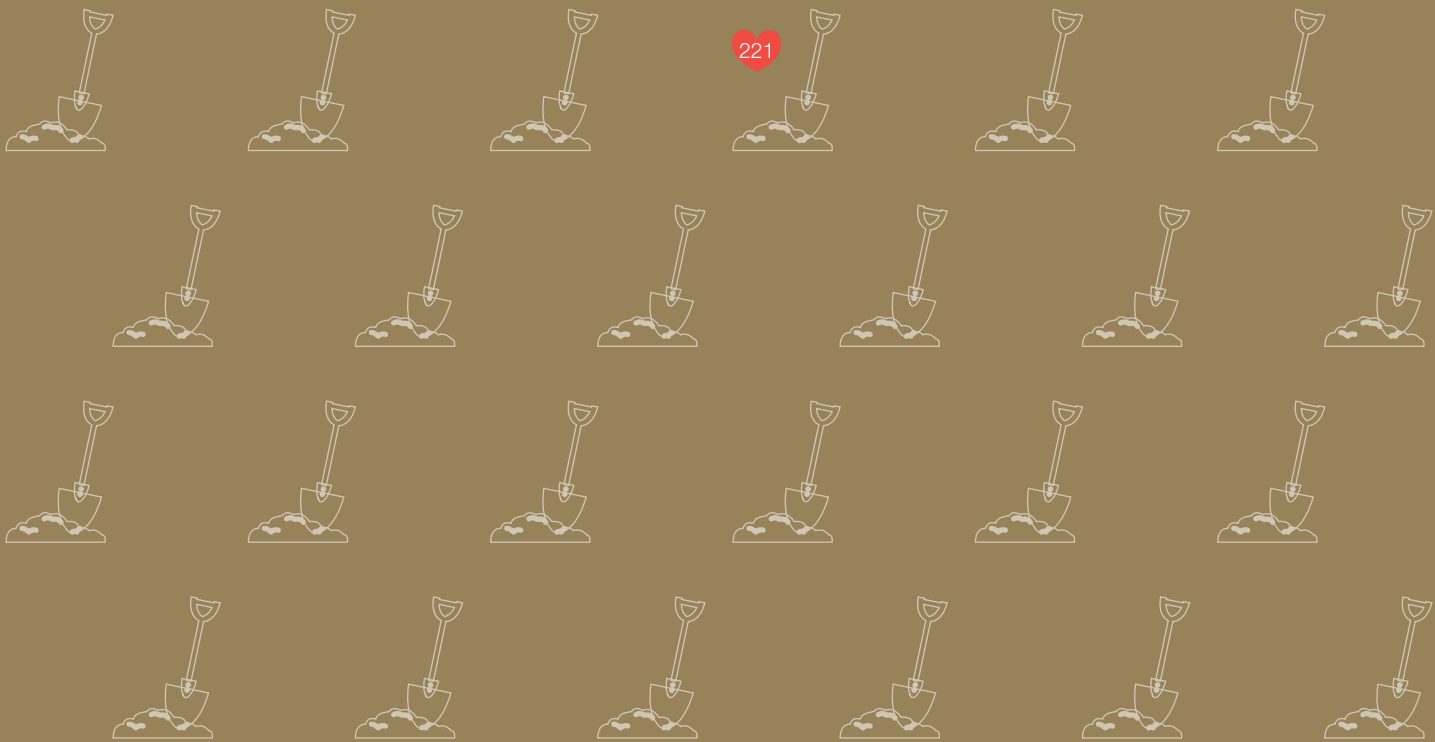
ศุภาวรรณ อินทร์แก้ว

วิภาวณี แก่นหิน

การจัดการดิน

A group of five students in school uniforms are working in a garden. One female student is crouching in the foreground, tending to green plants. Three male students stand behind her, observing. Another male student is crouching further back, also working with the plants. They are in front of a building with a wooden door. A green trash bin is visible in the background.

ไผ่เดือนที่รักษิติน

.....
โครงการลดการใช้สารเคมีในการทำนา

เพราะคิดหา “ช่องทาง” พัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ของนักเรียนมาโดยตลอด เมื่อรู้ข่าวโครงการปลูกใจรักโลก ครูสุรพล ยะคำป้อ แห่งโรงเรียนแม่ต๋นวิทยา อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ จึงไม่อาจนิ่งเฉย ชักชวนลูกศิษย์ให้เข้ามาทำโครงการ โดยมีมินท์-พรธิรา ปันวัง เป็นตัวตั้งตัวตีชักชวนเพื่อนๆ ร่วมห้องเรียน ซึ่งได้แก่ เกณฑ์-ชาลิสา ปิธาสินธุ์ พอแต-กนิษฐา หล้ามา น้ำฝน-นวพร คล้ายพวง ภาพ-สุพัตร โสมสุริยฉาย ดือที-สมโภชน์ ดุลอย เอฟ-พิชญ์ศักดิ์ ทองสา ชอ-ดวงฤทธิ ดุลอย จะลา-วรชัย หนามือ และเนย-วริศรา เขียนปัญญา ทำโครงการลดการใช้สารเคมีในการทำนา โดยมีพื้นที่ขอใช้พื้นที่จำนวน 2 ไร่จากป่า เป็นพื้นที่เรียนรู้ของทีมงาน

คติวิเคราะห์โจทย์ปัญหาตามศักยภาพทีมงาน

แต่เมื่อได้เข้าร่วมอบรมกับโครงการปลูกใจรักโลก พี่เลี้ยงโครงการพาพบทวนโจทย์ปัญหาศักยภาพของทีม และความสอดคล้องของประเด็นการทำงานในด้านต่างๆ ทีมงานค้นพบว่าการทำโครงการลดการใช้สารเคมีในการทำนาเป็นเรื่องใหญ่ และช่วงเวลาในการทำโครงการกับฤดูทำนาไม่สอดคล้องกัน ทีมจึงทบทวนบริบทของพื้นที่ชุมชนใหม่อีกครั้ง พบว่า ตำบลแม่ต๋นตั้งอยู่ในพื้นที่หุบเขาห่างไกล แวดล้อมไปด้วยบรรยากาศของป่าเขาที่งดงาม ทว่าแม่ต๋นก็ไม่ได้หลุดรอดจากเส้นทางของเกษตรกรรมที่ใช้สารเคมี เพราะประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตรในระบบ

พันธะสัญญาที่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพด พริก และมะเขือเทศ พื้นที่การเกษตรในชุมชนจึงอาบขีโลมด้วยสารเคมีทางการเกษตรต่อเนื่องยาวนาน ส่งผลให้ผืนดินเสื่อมสภาพ คลายความอุดมสมบูรณ์ ขณะเดียวกันสารเคมีที่ตกค้างก็ส่งผลต่อคุณภาพน้ำ สุขภาพของเกษตรกร และคุณภาพของพืชผัก อีกทั้งการใช้สารเคมียังมีค่าใช้จ่ายสูง

สภาพปัญหาที่ได้วิเคราะห์ร่วมกัน ทำให้ทีมงานเห็นว่า น่าจะทำโครงการที่ช่วยให้เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมี จากแนวทางคร่าว ๆ ที่ร่วมกันคิด ถูกนำไปหารือกับครูสุรพลจนได้ข้อสรุปว่าอยากจะทำประเด็นฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญต่อการทำการเกษตร โดยเริ่มจากการสร้างทางเลือกในการผลิตพืชผักสวนครัวที่ลดการใช้สารเคมีเพื่อบริโภคภายในชุมชน

จึงเป็นที่มาของการเปลี่ยนประเด็นทำงาน และเปลี่ยนชื่อกลุ่มจาก The Youth of Green Society เป็น กลุ่มไส้เดือนดิน เพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นการทำงาน ด้วยทีมงานเปรียบตนเองเหมือนไส้เดือนที่ทำหน้าที่ปรับปรุงผืนดินให้มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

สำรวจให้รู้ทิศทาง พื้นที่ คน งาน

ทีมงานร่วมกันกำหนดขอบเขตพื้นที่การทำงาน ครอบคลุม 7 หมู่บ้านในตำบลแม่ตึ่น คือ บ้านใหม่ บ้านหลวง บ้านโป่ง บ้านทุ่งขาม บ้านต้นปิ่น บ้านห้วยแม่หก และบ้านห้วยระดุก โดยวางแผนสำรวจผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการทำเกษตร ซึ่งทีมงานได้ช่วยกันออกแบบแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยมีประเด็นหลัก ๆ คือ สุขภาพ ค่าใช้จ่าย และสภาพดิน โดยข้อมูลด้านสุขภาพทีมงานได้ประสานขอข้อมูลจาก อสม. และสาธารณสุขที่มาตรวจสอบสุขภาพของชาวบ้านเป็นหลัก ส่วนข้อมูลค่าใช้จ่ายและเรื่องสภาพดินทีมงานจะสอบถามจากชาวบ้านโดยตรง

ในการสำรวจทีมงานใช้วิธีแบ่งพื้นที่ลงเก็บข้อมูล โดยยึดหลักใครอยู่หมู่บ้านใดให้รับผิดชอบหมู่บ้านนั้น แล้วนำข้อมูลที่ไดมารวบรวมไว้ ซึ่งผลของการสำรวจพบว่า ชาวบ้านคิดว่าการใช้สารเคมีในการเพาะปลูกสร้างรายได้ที่ดี ไม่ค่อยคำนึงถึงปัจจัยทางด้านสุขภาพหรือสิ่งแวดล้อม แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในการเพาะปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือนอยู่แล้ว ส่วนข้อมูลทางด้านสุขภาพพบว่า ผลการตรวจสอบสารเคมีตกค้างในกระแสดือดของคนทั้ง 7 หมู่บ้าน โดย อสม. และสาธารณสุข มีกลุ่มที่อยู่ในเกณฑ์ปลอดภัยเพียง 10 เปอร์เซ็นต์ อยู่ในเกณฑ์เสี่ยง 60 เปอร์เซ็นต์ และอยู่ในภาวะที่เป็นอันตรายถึง 30 เปอร์เซ็นต์

สำหรับข้อมูลสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินพบว่า ผืนดินส่วนใหญ่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ เพราะเกษตรกรในพื้นที่บางรายพยายามบำรุงรักษาดินโดยการปลูกพืชตระกูลถั่วหลังการทำนาเพื่อบำรุงดิน แต่มีบางพื้นที่ เช่น บ้านห้วยแม่หก ซึ่งทำการเกษตรในระบบพันธะสัญญาอย่างเข้มข้น จึงใช้สารเคมีในปริมาณมาก อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านหลายคนสะท้อนว่า เริ่มตระหนักถึงแนวโน้มของการเสื่อมสภาพของดินที่ใช้ในการเพาะปลูก

เมื่อทราบถึงสภาพของพื้นที่ ทีมงานได้ร่วมกันคัดเลือกครัวเรือนต้นแบบเพื่อเชิญชวนเข้าร่วมโครงการปลูกพืชผักสวนครัว เปรียบเทียบระหว่างแปลงที่ใช้สารเคมีและแปลงที่ไม่ใช้สารเคมี เพราะเป็นเด็กในพื้นที่ การคัดเลือกตัวแทนชาวบ้านจึงทำได้ไม่ยาก แต่ความยากอยู่ที่การเข้าไปเชิญชวนให้ครัวเรือนเป้าหมายเข้าร่วมโครงการ ซึ่งทีมงานแต่ละคนต่างกังวลถึงวิถีชีวิตที่หลากหลาย ขอเข้าพบเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ ทั้งใช้ความเป็นลูกหลานอ่อนน้อมให้ญาติมิตรในชุมชนร่วมกิจกรรม บางหมู่บ้านก็ได้ประสานกับผู้นำชุมชนเพื่อขอเข้าร่วมประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ใหญ่บ้านช่วยแนะนำโครงการ และถามความสมัครใจจากครัวเรือนเป้าหมาย

ครัวเรือนต้นแบบที่กระจายตัวอยู่ครบทั้ง 7 หมู่บ้าน คือ บ้านห้วยน้ำขาว 6 ครัวเรือน บ้านห้วยแม่หก 6 ครัวเรือน บ้านห้วยระดุก 4 ครัวเรือน บ้านใหม่ 6 ครัวเรือน บ้านห้วยดินหม้อ 2 ครัวเรือน ส่วนบ้านหลวงที่ส่วนมากทำนาไม่มีครัวเรือนต้นแบบ แต่เปลี่ยนเป็นบ้านสันตันปิ่น 6 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 30 ครัวเรือน โดยแต่ละครัวเรือนจะมีลูกหลานเป็นนักเรียนในชั้นเรียนเดียวกันกับทีมงาน ซึ่งจะมีส่วนช่วยติดตามผล

ขยายผลความรู้

แปลงผักสวนครัวที่ปลูกเปรียบเทียบ ชาวบ้านเลือกปลูกผักที่บริโภคเป็นประจำ เช่น กวางตุ้ง ผักกาด ต้นหอม ผักชี โดยมีทีมงานอาสาเข้าไปช่วยเป็นแรงงานในการยกแปลงและปลูก พร้อมทั้งติดตามบันทึกผลการเติบโตของพืชเป็นระยะ โดยระหว่างทางของการทดลองปลูกพืช ทีมงานได้ออกแบบแผ่นพับซึ่งมีเนื้อหาของโครงการ และผลกระทบจากการใช้สารเคมีต่อสุขภาพกาย สภาพดิน และค่าใช้จ่าย ที่รวบรวมจากการสำรวจจำนวน 200 ชุด ใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์

เมื่อมีความรู้ทีมงานจึงมองหาโอกาสขยายผล เห็นว่าที่ อบต. มีการจัดตลาดนัดอินทรีย์ทุกวันพฤหัสบดีอยู่แล้ว พวกเขาจึงประสานงานขอจัดเวทีเพื่อให้ความรู้เรื่องพิษภัยของสารเคมี แก่เกษตรกรและประชาชนที่สนใจ โดยขอความช่วยเหลือจากปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่มาให้ความรู้ พร้อม ๆ กับแจกแผ่นพับที่ทีมงานทำไว้

แผ่นพับ 200 ชุดถูกแจกออกไปให้ชาวบ้านอย่างทั่วถึง แม้จะตั้งใจทำแผ่นพับมาอย่างดี แต่ทีมงานก็เห็นปัญหาว่า แผ่นพับของพวกเขาเต็มไปด้วยตัวหนังสือ และตัวอักษรเล็กเกินไป ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ตาไม่ค่อยดีและชาวบ้านบางส่วนอ่านหนังสือไม่คล่องหรืออ่านหนังสือไม่ได้ แผ่นพับที่ชาวบ้านได้รับจึงดูไร้ประโยชน์ เมื่อเห็นเช่นนั้นทีมงานบางส่วนจึงอาสาช่วยอ่านแผ่นพับให้ชาวบ้านฟัง ภาพของนักเรียนที่พูดคุยนั่งประกบอ่านแผ่นพับให้ชาวบ้านฟังอย่างตั้งใจ เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติโดยปราศจากการวางแผน

เรื่องจริงนอกห้องเรียน

การติดตามผลการทดลองของทีมงานพบว่า ครัวเรือนต้นแบบเน้นปลูกพืชไว้บริโภคในครอบครัว โดยส่วนใหญ่มีความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ยคอกจากมูลสัตว์ การทำปุ๋ยหมัก และการจัดการเมล็ดพันธุ์อยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมาชาวบ้านเคยชินกับการใช้ปุ๋ยเคมี โดยอ้างว่า ใส่ดินน้อยเพื่อให้ผักโตแล้วค่อยใส่ปุ๋ยคอกบำรุงเพิ่ม

“ตอนทดลองเห็นได้ชัดเลยว่า กะหล่ำแปลงที่ไม่ใช้สารเคมี ผลผลิตไม่งาม มีแมลงกิน แต่ก็มิผลผลิตเพียงพอที่จะเก็บไว้กินในครอบครัวได้ ส่วนแปลงที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมี ผักสวยกว่า ซึ่งแปลงนี้ชาวบ้านเอาไปขาย” ทีมงาน เล่า

ข้อค้นพบเรื่องความเคยชินในการเพาะปลูก และพฤติกรรมรู้แต่ยังทำของชาวบ้าน คือ ความจริงที่ทีมงานได้รับรู้ และยอมรับว่าครัวเรือนต้นแบบยังมีการใช้สารเคมี โดยเฉพาะปุ๋ย

เพื่อบำรุงให้พืชโต แต่ก็มีผลลดการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ถือเป็นแนวโน้มที่ดี

ขณะเดียวกัน ทีมงานได้พยายามเรียนรู้เพื่อหาทางเลือก โดยศึกษาจากตัวอย่างคนที่ใช้ปุ๋ยคอก และสารไล่แมลงชีวภาพจากสะเดา ซึ่งในชุมชนมีคุณยายแขก เป็งหล้า ที่มีการผลิตในวิถีดังกล่าว แปลงเกษตรหลังบ้านของคุณยายแขกจึงกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ของทีมงาน ที่คอยแวะเวียนกันไปช่วย ไปดู เป็นประจำ บรรยากาศของการเรียนรู้ในห้องเรียนเป็นไปอย่างสนุกสนาน โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ

ทีมงานประเมินผลงานของตนเองว่า สำเร็จ 70 เปอร์เซ็นต์ โดยมองว่า อย่างน้อยชาวบ้านก็เกิดความรู้ถึงโทษของการใช้สารเคมี และมีพฤติกรรมลดการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในพืชผักสวนครัวที่ปลูกไว้บริโภคและขาย แต่ยังไม่สามารถลดการใช้สารเคมีในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวในระบบเกษตรพันธะสัญญาได้

แต่สิ่งที่ทีมงานได้เรียนรู้คือ ประสบการณ์ชีวิตจริงนอกห้องเรียนที่เกิดจากการเอาตัว เอาใจลงไปสัมผัสกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน ความรู้ที่เคยรู้แต่ทางทฤษฎี เชื่อมต่อกับความรู้เชิงประจักษ์ที่เห็นจากการสำรวจข้อมูล การสัมผัสกับวิถีการผลิตของเกษตรกร ที่อาจไม่ตรงตามอย่างที่คิด ทีมงานบางคนเป็นลูกหลานเกษตรกร แต่ไม่เคยมีความรู้เรื่องการเพาะปลูกอย่างลึกซึ้ง เพราะพ่อแม่เป็นห่วงอยากให้เรียนหนังสืออย่างเดียว จนเกิดช่องว่างของการรับรู้

“หลังจากที่ไปทำงานในชุมชน หนูได้ความรู้และได้ปฏิบัติจริง ได้ทักษะกระบวนการในการเข้าหาผู้ใหญ่ การพูดความรู้ใหม่ๆ เช่น ไปสัมภาษณ์เกษตรกรเรื่องการปลูกพืช หนูเพิ่งรู้ว่าการที่เขาปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อบำรุงดินแล้วไปปลูกนาอีกรอบ และบางรายก็เอาฟางไปกลบ เผา แต่ละคนจะมีทักษะในการทำเกษตรไม่เหมือนกัน การได้รู้และได้ลงพื้นที่ไปเห็นจริงๆ ว่าเขา

ทำกันแบบนี้ แม้จะเป็นความรู้ใหม่เอามาตอบข้อสอบไม่ได้ แต่มีประโยชน์ เพราะแม่ทำนา ก็อาจจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้” มินท์ เป็นตัวแทนสะท้อนบทเรียน

มิติใหม่ของความรู้ และผู้รู้

การเรียนรู้ดังกล่าวส่งผลทั้งในมิติของความรู้ กล่าวคือ ก่อนทำงานที่ทีมงานคิดว่า ตนเองเป็นผู้รู้ และจะเป็นผู้ให้ความรู้แก่เกษตรกร แต่เมื่อทำงานจริงสิ่งที่พวกเขาค้นพบก็คือ พวกเขาได้เรียนรู้จากเกษตรกรมากกว่า มิติของพฤติกรรมในครอบครัวที่ทีมงานหลายคนเริ่มหันมาใส่ใจช่วยเหลือครอบครัวในการทำการเกษตรมากขึ้น และมิติของการพัฒนาทักษะชีวิต ที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้คน ทำให้ทีมงานเรียนรู้วิธีการเข้าหาผู้ใหญ่ การทำงานเป็นทีม การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซึ่งทีมงานสะท้อนว่า เป็นการเตรียมตัวผู้ทำงานในอนาคต

พอแต่ ได้สะท้อนความเปลี่ยนแปลงของเธอว่า เดิมเป็นเด็กติดบ้าน ไม่ชอบออกไปไหน ไม่เข้าสังคม แต่เมื่อทำโครงการนี้ ต้องทำหน้าที่เป็นเลขาจดบันทึก ทำให้ต้องลงพื้นที่ไปพร้อมกับเพื่อน ๆ ยิ่งไปเจออากาศร้อน ยิ่งไม่ชอบ ในช่วงแรก ๆ ต้องฝืนใจอย่างมาก แต่เมื่อต้องทำบ่อย ๆ เข้า ก็เริ่มชินในที่สุด

“แต่ตอนนี้ชินแล้ว หนูว่าแบบนี้ดีกว่า ปกติไม่มีใครรู้จัก ขนาดคนข้างบ้านยังไม่รู้จักญาติก็ไม่มีใครรู้จัก ถ้าไปไหนเกิดอุบัติเหตุไม่มีใครรู้จักเขาก็ไม่มาช่วย แต่ตอนนี้รู้จักว่าเป็นลูกหลานคนแถวบ้าน มีปัญหาเขาก็อยากช่วยเรา” พอแต่ เล่าข้อดีของการเป็นที่รู้จัก พร้อมเสริมว่า คนที่ดีใจที่สุดในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ของเธอคือแม่ ที่ยินดีอย่างมากที่ลูกเปิดตัวสู่โลกภายนอก

คือที่ สะท้อนเพิ่มเติมว่า การทำงานโครงการ ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ การแบ่งงานกันทำ ซึ่งต้องพิจารณาจากความสามารถ ความสนใจ และความถนัดของเพื่อน โดยการทำงานที่ผ่านมา แม้จะมีชื่อแกนนำในโครงการ 10 คน แต่ในการทำงานจริงมีเพื่อนๆ ร่วมห้องอีก 30 คน คอยช่วยเหลือสนับสนุน ซึ่งการที่ได้ทำงานร่วมกัน ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ทำให้เพื่อนทั้งห้องสนิทสนมกับมากขึ้น อีกทั้งพบว่า เพื่อนๆ ที่ไม่ค่อยกล้าออกความเห็น ไม่ค่อยกล้าแสดงออก แต่เมื่อทำงานด้วยกันและสนิทกันมากขึ้น เวลาลงพื้นที่มีเพื่อนๆ ไปด้วย เพื่อนจะมีความกล้าที่จะถาม ช่วยกันมากขึ้น

“การทำงานเราจะไม่กดดันเพื่อน ทำให้เขากล้าขึ้น เพราะเขาได้ฝึกปฏิบัติจริง ๆ แล้วพอได้ลงมือทำมันก็ไม่ได้ยากอย่างที่เขาคิด เห็นได้ชัดตอนลงพื้นที่รอบ 2 รู้สึกว่าเพื่อนมีความกล้ามากขึ้น” คือที่ เล่า

จากเด็กห้องคิงส์ที่เรียนเก่ง มีชีวิตอยู่ในครอบครัว การทำโครงการทำให้พวกเขาได้เรียนรู้โลกของความจริงที่ต่างจากทฤษฎีในหนังสือ การก้าวออกจากห้องเรียนมาเรียนรู้ชุมชน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจต่อสภาพความเป็นไปของสังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่มากขึ้นว่า มีทั้งความพร้อม และยังมี ความขาดแคลนอีกหลายด้าน ดังนั้นพวกเขาจึงพิจารณาตัวว่า จะเลือกเส้นทางการเรียนที่จะสามารถหวนคืนกลับมาทำงานเพื่อพัฒนาถิ่นเกิดของตนเอง

โครงการลดการใช้สารเคมีในการทำนา

ที่ปรึกษาโครงการ ทีมงาน	สุรพล ยะคำป้อ
พรธิรา ปันวัง	ชาลิสา ไปธาสินธุ์
กนิษฐา หล้ามา	นวพร คล้ายพวก
สุพัตร ไสมสุริยฉาย	สมโภชน์ ดุลอย
พิษณุศักดิ์ ทองสา	ดวงฤทธิ์ ดุลอย
วรชัย หนามือ	วริศรา เขียนปัญญา

सानสายใย...
สองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม

โครงการสองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม

การรुकืบของนายทุนที่เข้ามาส่งเสริมเกษตรกรทำการเกษตรแบบพันธสัญญา ทำลายวิถีชีวิตของ
ผู้คนชนบทในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะชุมชนบ้านแบก ตำบลนาทอง อำเภอเชียงยืน
จังหวัดมหาสารคาม ที่ในอดีตเคยเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ชาวบ้านส่วนใหญ่ปลูกข้าว
และปลูกพืชผักสวนครัวตามฤดูกาลขายในชุมชน แต่ 90 เปอร์เซ็นต์ของวิถีชีวิตดังกล่าวหายไปทันที
เมื่อมีนายทุนเข้ามาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูกแคนตาลูป เพื่อจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ให้กับบริษัทต่างชาติ

จากที่เคยทำเกษตรแบบพึ่งตนเอง ก็เปลี่ยนเป็นเกษตรแบบพันธสัญญา ผลัดกันทุกทุกอย่างทั้ง
ปุย สารเคมี ไปจนถึงอุปกรณ์ในการฉีดพ่นยาฆ่าแมลง ถูกส่งตรงมาจากบริษัท เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตได้
ก็ขนย้ายเข้าสู่โรงงานทั้งหมด การใช้ชีวิตประจำวันของคนในชุมชนเริ่มเปลี่ยนไป น้ำที่เคยดื่มกินจาก
บ่อน้ำธรรมชาติก็ต้องซื้อกินแทน ดินเสื่อมคุณภาพลงเรื่อย ๆ พืชผักท้องถิ่นหายากขึ้น...

3 ปีของการ “ปลูกสำนึก” ราษฎร์ชน

เมื่อเห็นปัญหาดังกล่าว กลุ่มเยาวชนอักษะเชียงยืนจึงคิดทำโครงการลดมลพิษพลิกฟื้นชีวิตดิน
ขึ้นในปี พ.ศ.2556 และปี พ.ศ.2558 พัฒนามาเป็นโครงการสองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีเป้าหมาย
ระยะยาวคือต้องการสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนกลับมาพึ่งพาตัวเองได้อย่างแท้จริง โดยทำให้
ครอบครัวและคนในชุมชนเล็งเห็นถึงผลกระทบจากการใช้สารเคมีในการทำเกษตร และปรับเปลี่ยน
มาใช้วิธีดั้งเดิมแบบปลอดสารพิษ เป็นการทำการเกษตรแบบรักษาสภาพแวดล้อมและปลอดภัยต่อผู้บริโภคแล้ว
ยังขยายขอบเขตโครงการไปสู่เรื่องวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างความรักและหวงแหนในวิถี
ความเป็นอยู่ดั้งเดิมในท้องถิ่นอีกด้วย

เมื่อประเด็นการทำโครงการครอบคลุมทั้งด้าน การเกษตร สิ่งแวดล้อม การบริโภค และวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้เส้นทางการขับเคลื่อนโครงการในปีแรก จึงเน้นไปที่การสร้างกลุ่มเครือข่ายภายในชุมชน ทั้งเด็ก เยาวชนในโรงเรียน ประชาชนชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง และชาวบ้าน ส่วนปีที่ 2 เน้นไปที่การเฝ้าระวังเรื่องการใช้สารเคมีในการทำเกษตร และค่อยๆ ให้ความรู้เรื่องประโยชน์ของการทำเกษตร แบบปลอดภัยแก่ชาวบ้าน ไปพร้อมๆ กับการส่งเสริม ให้ปรับเปลี่ยนมาใช้น้ำหมักและปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี

ในปีที่ 3 การทำงานของกลุ่มก้าวหน้าขึ้นอีกขั้น ด้วยการเพิ่มเนื้อหาในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้นมา โดย กลุ่มเยาวชนจะแบ่งหน้าที่รับผิดชอบทำกิจกรรมเฉพาะเจาะจงลงไปแต่ละเรื่อง ทั้งด้านวัฒนธรรม การบริโภค การเกษตร และสิ่งแวดล้อม แล้วนำทุกเรื่องมาเชื่อมโยง ให้เข้ากับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

วัฒนธรรมเชื่อมโยงวิถีชีวิต

จากการสัมภาษณ์ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน ทำให้ กลุ่มเยาวชนรู้เรื่องที่ไม่เคยรู้มาก่อน... งานบุญบ้าน หรืองานบุญเบิกฟ้า เป็นงานประเพณีประจำปีที่มี ต้นกำเนิดมาจากชุมชนบ้านแบงที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ โดยมีพิธีกรรมสู่ขวัญข้าว การแสดงความเคารพต่อ พระแม่โพสพและพระแม่ธรณี ด้วยเครื่องบูชาสักการะ และการหาบปุ๋ยคอกไปใส่ในนาข้าวเพื่อบำรุงดิน งานบุญ เบิกฟ้าจึงเป็นประเพณีที่เชื่อมโยงวิถีเกษตรกรรมที่ใช้ ประโยชน์จากผืนดินและดินฟ้าอากาศอย่างแยกไม่ออก

ชั้นหมากเบ็งหรือพานพุ่มใบตอง สำหรับใช้เป็น พานเครื่องบูชาในพิธีกรรมทางศาสนา เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ กลุ่มเยาวชนฮักนะเชียงยืนสนใจเข้ามาเรียนรู้ เพื่อเก็บ รักษาภูมิปัญญาให้คงอยู่ แล้วนำไปถ่ายทอดให้กลุ่ม เป้าหมายได้เรียนรู้ต่อไป

“เราเห็นคนเฒ่าคนแก่ทำงานประดิดประดอย ชั้นหมากเบ็งและตั้งใจร่วมประเพณีบุญเบิกฟ้าทุกปี ก็สงสัยอยากรู้ว่าเขาทำไปทำไม เลยคิดว่าน่าจะเก็บ ข้อมูล แล้วนำมาเผยแพร่ให้เยาวชนคนอื่น ๆ รู้ด้วย” แพ้ม-ลักษณะทิพย์ สิงกาไม้ กล่าว

การเข้าไปทำความรู้จักและเรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิม ของกลุ่มเยาวชน เกิดขึ้นเพราะพวกเขาได้ลงไปสัมผัส คคลูกคลิงพื้นที่สัมผัสภาษณ์ชาวบ้าน จากเดิมที่เคยเห็นแต่ มอ่งผ่าน เมื่อได้พูดคุย สอบถามด้วยตัวเอง จึงมองเห็น ความน่าสนใจจนนำไปสู่การสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติม

“ตอนสัมภาษณ์จะมีข้อมูลบางจุดที่ชาวบ้านบอกว่า จำไม่ค่อยได้แล้ว หรือไม่แน่ใจ หน้าที่ของเราคือ ค้นหา ข้อมูลเพื่อความถูกต้อง เช่น ถามจากผู้ใหญ่หลาย ๆ คน หรือค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต...เราทำหน้าที่ส่งต่อ ความรู้ให้คนอื่น ข้อมูลเราต้องไม่คลาดเคลื่อน เพื่อสร้าง ความน่าเชื่อถือให้ตัวเองในสายตาผู้ใหญ่ด้วย” พริก-ปริยารัตน์ โสพล กล่าว

ขยายผล...ส่งต่อความรู้

3 ปีของการ “บ่มเพาะความรู้” จากรุ่นสู่รุ่น กิจกรรมค่ายสองวัยหัวใจสีเขียว 2 วันแบบไม่ค้างคืน จึงเกิดขึ้น พวกเขาหวังใช้เวทีนี้เผยแพร่ความรู้ด้าน การเกษตร สิ่งแวดล้อม การบริโภค และวัฒนธรรม ที่เรียนรู้และสืบค้นมาส่งต่อไปยังเด็กและผู้ปกครอง จำนวน 15 ครัวเรือนที่มาร่วมกิจกรรม มีผู้รู้ 4 คนคือ ถาวร หารละคร ให้ความรู้เรื่องการทำน้ำหมักชีวภาพ ยายนวล สีอุ่นลี ให้ความรู้เรื่องการทำชั้นหมากเบ็ง นิคม ศรีมาตร ให้ความรู้เรื่องประวัติความเป็นมา ของหมู่บ้านในอดีต และยายทา สิงกาไม้ ให้ความรู้ เรื่องการทำเกษตรปลอดภัย และเพื่อให้การจดค่าย ครั้งนี้เกิดประโยชน์สูงสุด พวกเขาได้ผนวกเรื่องการทำ โครงการของน้องๆ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ต้องเก็บ รายละเอียดค่ายสองวัยหัวใจสีเขียว เพื่อนำไปต่อยอด ทำโครงการในปีถัดไปอีกด้วย

กล่าวได้ว่า ค่ายครั้งนี้สัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย ทั้งนักเรียนและผู้ปกครองกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนที่จะเข้ามาสังเกตการณ์เพื่อทำโครงการ และผู้รู้ในชุมชน องค์ประกอบเรื่องเวลาจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สุดของการจัดค่าย เนื่องจากต้องตรวจสอบเวลาว่างของทุกฝ่าย รวมทั้งติดต่อประสานงานทุกฝ่ายล่วงหน้า เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดงาน ปัญหาคือกลุ่มเยาวชนไม่มีเวลาเตรียมการ เนื่องจากติดภาระการเรียนและการสอบวัดมาตรฐาน O-NET ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 ทำได้ดีที่สุดแค่ประชุมงานเพียง 1 วันก่อนจัดค่ายเท่านั้น

“ค่ายนี้เรากำหนดวันแล้วเลื่อนมาหลายครั้ง เพราะจัดตารางไม่ได้ จนไม่สามารถเลื่อนได้อีกแล้ว ถ้าเลื่อนน้อง ๆ ชั้น ม.2 ตอนนั้นจะไม่มีข้อมูลสำหรับนำไปทำโครงการชั้น ม.3 ส่วนพวกเราก็ติดสอบได้ประชุมและเตรียมสถานที่ตอน 6 โมงเย็นก่อนวันจัดค่าย แล้วยังต้องออกไปเก็บผักในสวนมาเตรียมเป็นตัวอย่างผักปลอดภัยให้เด็กและผู้ปกครองดู กว่าจะเก็บผักเสร็จก็ 2 ทุ่ม แล้วมาเตรียมอย่างอื่นต่อ อุกละหุกมาก” แพ้ม กล่าวและว่า แคมป์กลุ่มเป้าหมายที่มาร่วมงานก็ไม่เป็นไปตามคาด เนื่องจากวันจัดค่ายตรงกับวันแข่งกีฬาขององค์การบริหารส่วนตำบล บทเรียนจากการลงพื้นที่สำรวจชุมชนและจัดค่ายครั้งนั้น ทำให้พวกเขาเรียนรู้ว่า การทำงานกับชาวบ้านต้องปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตประจำวันและปฏิทินกิจกรรมของคนในชุมชน

“ช่วงเก็บข้อมูลพวกเราต้องใช้เวลาช่วงเย็นถึงค่ำเข้าไปพูดคุยกับชาวบ้าน เพราะตอนกลางวันแต่ละบ้านต้องออกไปทำเกษตร พอมาจัดค่ายเรากำหนดวันตามที่เราสะดวก ไม่ได้ดูปฏิทินกิจกรรมชุมชนเลย แถมยังไปชนกับงานกีฬาสีอีก ทำให้มีคนมาร่วมงานน้อย แกนนำเยาวชนหลายคนก็เป็นนักกีฬาด้วย การจัดกิจกรรมวันนั้นเลยค่อนข้างวุ่นวาย เพราะทีมงานต้องวิ่งไปวิ่งมาแข่งกีฬาสีแล้วกลับ

มาจัดค่ายอีก ดังนั้นต่อไปเวลาจะจัดกิจกรรมกับชุมชน ต้องดูปฏิทินกิจกรรมชุมชนก่อน การวางแผนงานอย่างไม่รอบคอบเป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งของการทำโครงการต่อไปเวลาทำกิจกรรมอะไร นอกจากจะบุงลงในปฏิทินการทำงานแล้ว เราต้องประชุมล่วงหน้าอย่างน้อย 1-2 อาทิตย์ เพื่อให้มั่นใจว่าเราสามารถควบคุมการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้เป็นไปตามที่วางไว้ได้” **วิน-ณัฐวุฒิ ป้องโพทอง** กล่าว

ใช้ “สื่อ” ส่งต่อคุณค่าและความหมายโครงการ

การส่งสารให้กลุ่มเป้าหมายได้รับรู้ข้อมูลต้องอาศัยสื่อกลาง ละครเวที นิทานเล่าเรื่อง และบอร์ดนิทรรศการ กลางหมู่บ้าน คือสิ่งที่กลุ่มเยาวชนฮักนะเชียงใหม่เลือกใช้เพื่อสร้างการรับรู้ต่อกลุ่มเป้าหมาย

3 ปีของการร่วมโครงการปลูกใจรักษ์โลก ทำให้กลุ่มฮักนะเชียงใหม่มี **“ต้นทุนบุคคล”** ที่เป็นเด็กและเยาวชนภายใต้กลุ่ม**ยุวเกษตรกร**ซึ่งได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการทำเกษตรปลอดภัยมาก่อน จึงไม่ยากที่จะใช้ต้นทุนที่มีอยู่มาขับเคลื่อนงานในโครงการสองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อมในปีนี้ โดยมี 15 ครอบครัวของกลุ่มยุวเกษตรกรเป็นครอบครัวเป้าหมาย ซึ่งทั้ง 15 ครอบครัวมีจุดเด่นที่กลุ่มยุวเกษตรกรได้นำความรู้และภูมิปัญญาการปลูกผักแบบปลอดภัยไปเผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ทำให้แต่ละครอบครัวสามารถปลูกผักสวนครัวรับประทานเองได้ในครัวเรือน

ในค่ายนอกจากจะมีการมอบแผ่นป้าย **ครอบครัวเกษตรปลอดภัย** ให้แก่ครอบครัวต้นแบบแล้ว ยังเปิดพื้นที่ให้กลุ่มยุวเกษตรกร ที่ได้รับการฝึกฝนการแสดงละครเร่ร่วมกับรุ่นพี่ฮักนะเชียงใหม่ ได้แสดงละครเร่เรื่อง **เมล็ดพันธุ์ดั้งเดิม** ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิถีการทำเกษตร

แบบดั้งเดิมของชุมชน รวมถึงโทษภัยของการใช้สารเคมี ในการทำการเกษตรต่อหน้าผู้ปกครอง

“ผู้ปกครองยังไม่เคยเห็นน้อง ๆ แสดง รู้แต่ว่าน้อง ๆ ขออนุญาตมาซื้อผลไม้ มาทำกิจกรรมกับรุ่นพี่ พอได้เห็นการแสดงแต่ละคนชมลูกไม่ขาดปาก น้อง ๆ ก็รู้สึกภูมิใจในตัวเอง ผู้ปกครองก็รู้ว่าที่ผ่านมามีเด็ก ๆ ได้เรียนรู้และฝึกฝนอะไรมาบ้าง” แพ้ม กล่าว

กิจกรรมวันแรกหลังจากแต่ละครอบครัวได้เรียนรู้ ภูมิปัญญาจากผู้รู้ทั้ง 4 ฐานแล้ว วันที่ 2 จึงเป็นการสรุปองค์ความรู้ด้วยการ **วาดนิทานเล่าเรื่อง** ซึ่งเป็นเครื่องมือที่กลุ่มเยาวชนนำมาใช้ถอดบทเรียนความรู้ที่ ยุวเกษตรกรแต่ละคนได้รับจากการทำกิจกรรมในวันแรก โดยลำดับแรกให้น้องแต่ละคนวาดนิทานของตัวเองก่อน เพื่อผูก เรื่องราวจากทั้ง 4 ฐาน หลังจากนั้นก็ให้วาดออกมาเป็น นิทาน แล้วนัดวันส่งรูปเล่ม เพื่อให้น้อง ๆ นำกลับไปทำ เป็นการบ้านร่วมกับผู้ปกครอง การสื่อสารและรับสาร ด้วยภาพช่วยให้น้อง ๆ ได้ทบทวนสิ่งที่ได้เรียนรู้และ จดจำได้อย่างแม่นยำมากขึ้น

นอกจากนี้ผู้ใหญ่ในชุมชนก็เป็นอีกกลุ่มเป้าหมาย หนึ่งที่กลุ่มเยาวชนต้องการส่งต่อข้อมูลชุมชนที่ได้จากการสำรวจในตอนแรก ศาลากลางบ้านหมู่ 1 ซึ่งเป็น จุดศูนย์กลางของหมู่บ้านที่มีตลาดนัด และเป็นสถานที่ ที่ผู้ใหญ่มักนัดแนะกันมาประชุม ถูกเลือกเป็นที่ตั้งของ ผังข้อมูลชุมชน แผนที่หมู่บ้าน และรายละเอียดของผู้รู้ ทั้ง 4 ท่าน และประเด็นความรู้ด้านการเกษตร สิ่งแวดล้อม การบริโภค และวัฒนธรรมทั้งหมด

กลุ่มเยาวชน เล่าว่า ย้อนกลับไปเมื่อ 3 ปีก่อน ตาถาวรเป็นผู้รู้ที่ปฏิเสธการเข้าร่วมกิจกรรมกับเยาวชน โดยสิ้นเชิง แต่หลังจากกลุ่มเยาวชนมุ่งมั่นทำงาน ต่อเนื่องถึง 2 ปีเพื่อพิสูจน์ตัวเอง ในปีที่ 3 ตาถาวรจึง อาสาเข้ามาให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือด้าน ความรู้แก่กลุ่มเยาวชนอย่างเต็มที่

“จากที่เรียนรู้มาทั้งหมด ในตอนนี้เป็นแค่การ เรียนรู้ที่ยังไม่ได้นำไปปฏิบัติจริง ความก้าวหน้าใน อนาคตต้องลงมือทำและเรียนรู้จากการทำด้วย ไม่ใช่ จากข้อมูล อย่าทำอะไรเพิ่มมากกว่านี้ หากยังไม่ได้ ลงมือทำอย่างจริงจัง” วิน ถ่ายทอดสิ่งที่ตาถาวรกล่าว ในที่ประชุม

แม้ไม่ถึงเป้าหมาย...แต่ได้เรียนรู้

หากให้ประเมินผลการทำงานของตัวเอง วิน บอกว่า เป้าหมายที่อยากเห็นครอบครัวต้นแบบทั้ง 15 ครอบครัว หันมาปลูกผักปลอดภัยรับประทานเองสำเร็จ 100 เปอร์เซ็นต์ แต่ยังขาดการมีส่วนร่วมจากกลุ่มยุทธศาสตร์ที่ส่วนใหญ่มีภาระเรื่องการเรียน ไม่มีเวลาดูแลแปลงผัก หรือกระทั่ง ผักสวนครัวเล็กๆ ที่ปลูกไว้ที่บ้าน

“กลายเป็นว่าน้องเรียนรู้ บอกต่อผู้ปกครอง ผู้ปกครองมาเรียนรู้ร่วมกับเด็ก สุดท้ายผู้ปกครองเป็นคนทำ เพราะน้องๆ ไม่มีเวลาทำ” วิน กล่าว

อย่างไรก็ตาม แพ้ม บอกว่า ท่ามกลางความไม่สมบูรณ์แบบจากความไม่พร้อมของทีมงาน สิ่งที่เกิดขึ้นเกินความคาดหวังของพวกเขา คือ ความร่วมมือจากผู้ปกครองและกลุ่มน้องๆ นักเรียนในโรงเรียนที่สนใจทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ “เขาจับฟังสิ่งที่เราบอกแล้วนำไปทำต่อ เช่น นำผักกลับไปปลูกในกระถางเล็กๆ ที่บ้าน เป็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการที่เราให้ความรู้แล้วบอกให้เขาทำ...คิดว่าถ้าทีมของเราจัดสรรเวลาได้ดีกว่านี้ มีความพร้อม และมีสมาธิในการทำงานมากกว่านี้ ผลงานที่ออกมา น่าจะดีขึ้น ซึ่งเราก็ต้องพยายามต่อไป”

ส่วนความสัมพันธ์ภายในกลุ่มนั้น โอ-ณัฐวุฒิ ศรีอันจันทร์ บอกว่า การทำงานเป็นทีมทำให้พวกเขารู้จักกันมากขึ้น ถึงแม้จะมีความไม่พอใจในการทำงานร่วมกันอยู่บ้าง แต่ความไว้วางใจกันทำให้ท้ายที่สุดแล้ว ทุกคนมีโอกาสนำเสนอความต้องการของตัวเองออกมาได้ โดยคนอื่นก็พร้อมที่จะรับฟัง

“เรื่อน่าหนักใจของกลุ่มเรามากที่สุด คงเป็น เรื่องความไม่กระตือรือร้น ชอบเรียกประชุมกะทันหัน ทำให้ไม่ได้คิดวางแผนทำกิจกรรมอย่างรอบคอบ พอไป ทำกิจกรรมจริง ๆ ก็ขาด ๆ เกิน ๆ อย่างตอนจัดค่ายกับ น้อง ๆ กิจกรรมของเราขาดสี่วัน เคร่งเครียดเกินไป รู้สึก ว่าน้อง ๆ ไม่สนุก แค่ทำไปตามหน้าที่” แยก-สตริตร์น ไววิลาศ กล่าว

แยก เล่าต่อไปว่า ถึงแม้จะไม่มีปัญหาในการทำงาน กับเพื่อนรุ่นเดียวกัน แต่เธอรู้ตัวเองว่า เธอไม่ชอบเด็ก และมักจะเข้ากับรุ่นน้องไม่ได้ แต่กระบวนการของ โครงการทำให้เธอต้องปรับใจใหม่ ซึ่งต้องอาศัย ความอดทนเป็นอย่างมากในช่วงแรก

“มันรู้สึกรำคาญไปทุกอย่าง พูดอะไรก็รู้สึกว่าเขา ไม่เข้าใจสิ่งที่เราพูด แต่ตอนนี้ดีขึ้นมาก รู้สึกรำคาญ เด็กน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ที่สำคัญคือ เมื่อก่อนเป็นคนปากไว พูดไม่คิดจนเพื่อนโกรธ แต่ตอนนี้จะคิด ก่อนพูด และสนใจความรู้สึกของคนอื่นมากขึ้น”

ด้าน พริก สะท้อนจุดอ่อนของตัวเองว่า เธอมี ปัญหาในการสื่อสารกับเพื่อนในกลุ่ม เนื่องจากไม่มั่นใจ ในตัวเอง ทำให้หลายครั้งรู้สึกอึดอัดคับข้องใจในการ ทำงาน แต่เมื่อสถานการณ์บังคับให้คนที่มิโลก ส่วนตัวสูงอย่างเธอต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น เธอจึง ต้องปรับตัว อดทนและพยายามถ่ายทอดสิ่งที่ตัวเอง ต้องการสื่อสารออกไปให้ได้ “มันก็ต้องปรับที่ตัวเอง เพราะถ้าเราพูดไม่รู้เรื่อง ก็คงไม่มีใครอยากฟังเราพูด”

ส่วนวิน ทั้งที่เป็นเยาวชนนอกชุมชนบ้านแบก แต่ก็ พยายามสละเวลามาทำโครงการอย่างเต็มที่ พยายาม จัดระเบียบวินัยของตัวเองให้ไปทำกิจกรรมตรงตาม นัดหมายทุกครั้ง เพราะถือเป็นความรับผิดชอบของ ตัวเอง “ผมคิดว่าต้องพัฒนาตัวเองให้มีความน่าเชื่อถือ มากขึ้น ในกลุ่มตอนนี้ผมเป็นรุ่นพี่ของน้อง ๆ บางครั้ง เวลาพูดอะไรไปน้อง ๆ ยังไม่เชื่อฟัง อาจเป็นเพราะ บุคลิกของผมก่อนหน้านี้นี้ไม่นิ่ง ไม่สุ่ม ผมก็พยายาม ปรับตัว ด้วยการกำหนดสมาธิกับสิ่งที่ทำ ไม่ให้วอกแวก”

“แม้การลงมือทำจะเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะผลลัพธ์จะเกิดขึ้นต่อเมื่อได้ลงมือปฏิบัติ แต่ความรู้และฐานข้อมูลชุมชนที่ถูกต้องชัดเจนเป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้ เนื่องจากการทำงานกับชุมชนต้องสัมพันธ์กับคนทุกเพศทุกวัย หลากหลายอาชีพ ตั้งแต่ชาวบ้านไปจนถึงหน่วยงานราชการ ดังนั้นกลุ่มเยาวชนอย่างพวกเขาจึงต้องรู้จักและเข้าใจสิ่งที่ทำอย่างแท้จริง”

ความกล้าแสดงออกเป็นอีกหนึ่งทักษะที่กลุ่มเยาวชนได้รับการทำโครงการ **โย-อารีรัตน์ แสงตัน** สะท้อนเรื่องนี้ได้ดีว่า จากเดิมเป็นคนไม่กล้าพูดในที่ชุมชน แต่ปัจจุบัน เธอพัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็นคนที่พูดจาฉะฉาน กระทั่งรับหน้าที่เป็นพิธีกรในค่ายสองวัยหัวใจสีเขียวได้อย่างคล่องแคล่ว

“ถ้าเราเข้าใจงาน เข้าใจบทบาทที่ทำ และฝึกฝนตัวเอง เราก็ทำได้” โย กล่าว

เช่นเดียวกับ แพ้ม ที่บอกว่า **“เมื่อก่อนไม่กล้าแสดงออกเพราะกลัวทำไม่ถูก กลัวผิดพลาดแล้วทำให้คนอื่นเดือดร้อน แต่พอได้เริ่มฝึกทำ ฝึกพูด ความกลัวก็ค่อยๆ หายไป”**

แม้ความไม่พร้อมจะมีมาก แต่โครงการสองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อมก็สามารถสร้างแกนนำรุ่นน้องที่เป็นผลผลิตอีกรุ่นหนึ่งจากการทำกิจกรรมของกลุ่มได้

ภัทร-ภุริภัทร สุนสุข เป็นทีมงานรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นมาจากการทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มเยาวชน **ฮักนะเชียงยืน** ซึ่งสนใจเข้ามาทำกิจกรรมกับพี่ๆ อย่างต่อเนื่อง และนำความรู้ที่ได้รับไปลงมือปฏิบัติด้วยตัวเอง ชักชวนคนในครอบครัวทำอย่างจริงจัง ภัทร กล่าวว่า เมื่อนำวิธีการปลูกผักแบบปลอดภัยไปใช้ปลูกผักที่บ้าน พี่สาวก็เจริญเติบโตและให้ผลผลิตดี ไม่ได้ปลูกยากอย่างที่คิด

ระยะเวลา 3 ปีกับการทำกิจกรรมภายใต้โครงการปลูกใจรักโลก ถึงแม้จะสับเปลี่ยนกลุ่มแกนนำเยาวชนเข้ามาดูแลโครงการถึง 3 รุ่นแล้วก็ตาม แต่ถือว่ากลุ่มเยาวชนฮักนะเชียงยืนมีชั่วโมงบินในการทำโครงการมากพอสมควร ในฐานะตัวแทนกลุ่มเยาวชนฮักนะเชียงยืน โอ บอกว่า **“แม้การลงมือทำจะเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะผลลัพธ์จะเกิดขึ้นต่อเมื่อได้ปฏิบัติ แต่ความรู้และฐานข้อมูลชุมชนที่ถูกต้องชัดเจนเป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้ เนื่องจากการทำงานกับชุมชนต้องสัมพันธ์กับคนทุกเพศทุกวัย หลากหลายอาชีพ ตั้งแต่ชาวบ้านไปจนถึงหน่วยงานราชการ ดังนั้นกลุ่มเยาวชนอย่างพวกเขาจึงต้องรู้จักและเข้าใจสิ่งที่ทำอย่างแท้จริง”**

“ตอนนี้เรายังเชื่อมโยงเรื่องวัฒนธรรมเข้ากับอีก 3 ส่วนได้ไม่ดี คิดว่าพวกเราต้องมีความรู้มากกว่านี้ คือ รู้จริง เวลาใครมาถามข้อมูลหรือคำแนะนำเราต้องตอบได้และถูกต้องด้วย” โอ กล่าว

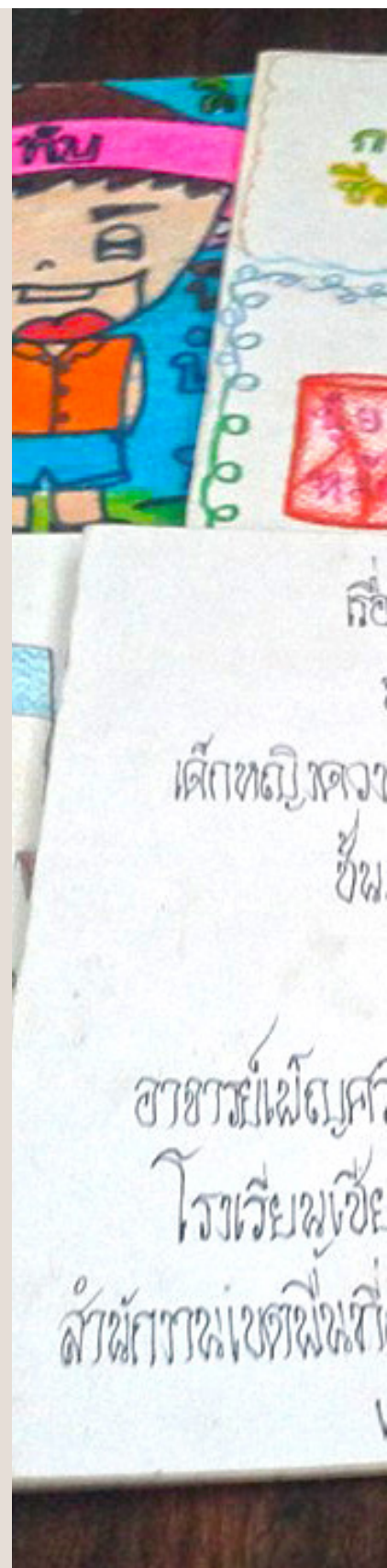
เพ็ญศรี ใจกล้า ที่ปรึกษาโครงการ กล่าวย้ำถึงแนวทางการทำโครงการของกลุ่มเยาวชนฮักนะเชียงยืน รุ่นที่ 3 หลังจากรุ่นพี่ปีแรกจบการศึกษาออกไปเรียนต่อนอกชุมชนว่า การเรียนรู้ของกลุ่มเยาวชนใช้วิธี **“พี่สอนน้อง”** เรียนรู้จากการลงมือทำกิจกรรมไปพร้อมๆ กับน้องก่อนในช่วงแรกเพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงคอยแนะนำให้คำปรึกษา หลังจากนั้นจึงค่อยๆ ถอยห่างออกมาให้รุ่นน้องทำกิจกรรมด้วยตัวเอง

ด้าน **แสน-ธีระวุฒิ ศรีมังคละ** แกนนำเยาวชนฮักกะเชียงยืนรุ่นแรก กล่าวว่า ความเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน หลังจากเยาวชนแต่ละคนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมในโครงการ

“เมื่อต้องมาทำงานร่วมกัน สิ่งที่เกิดขึ้นคือความสามารถในการควบคุมอารมณ์ และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น บางคนจากที่พูดไม่รู้เรื่อง พูดจาสื่อสารไม่ได้ ตอนนั้นก็พัฒนาตัวเองขึ้นมาเป็นคนวางแผนงาน อธิบายแผนงานให้เพื่อนฟังได้”

จากจุดเริ่มต้นโครงการปลูกใจรักษ์โลกมาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มเยาวชนฮักกะเชียงยืน ตั้งแต่รุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 3 ได้ต่อยอดกันเข้ามาลงสมองออกแรงอย่างไม่ลดละ จนเริ่มเห็นวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตัวเองของคนในชุมชนฟื้นคืนมาอีกครั้ง สังเกตได้จากครอบครัวกลุ่มเป้าหมายทั้ง 15 ครอบครัวมีการปลูกผักปลอดสารพิษกินเอง เพื่อช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ถึงแม้จะเป็นจำนวนไม่มากนัก แต่ความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่อันต้องใช้ความพยายามใช้เวลาและความอดทน ผลลัพธ์ในวันนี้จึงถือเป็นการลงแรงกาย แรงใจที่คุ้มค่า เพราะสิ่งที่ได้คืนมา คือคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของผู้คนในชุมชนนั่นเอง

โครงการสองวัยใส่ใจสิ่งแวดล้อม

เพ็ญศรี ใจกล้า

สตรีรัตน์ ไววิลาศ
อารีรัตน์ แสงตัน
ลักษณทิณี สิงกาโม
ธีระวัฒน์ แสงตัน

คณะทำงาน

ปลูกใจพลเมือง เยาวชนรักษ์โลก ปี 3

ดำเนินการโดย	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)
ISBN	978-616-8000-18-2
พิมพ์ครั้งแรก	เมษายน 2560
จำนวนพิมพ์	300 เล่ม
สงวนลิขสิทธิ์	มูลนิธิสยามกัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สำนักงานใหญ่ อาคาร Plaza East เลขที่ 19 ถนนรัชดาภิเษก แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ โทรศัพท์ : 0 - 2937 - 9901 - 7 โทรสาร : 0 - 2937 - 9900
ที่ปรึกษา	ปิยาภรณ์ มั่นทะจิตร กรรชิต สุขใจมิตร
บรรณาธิการ	กิตติรัตน์ ปลื้มจิตร อุบลวรรณ เสือเดช
จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต	บริษัท คิดค้นคว่า จำกัด 57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง จ.นนทบุรี 11110 โทรศัพท์ 0 - 2270 - 1350 e-mail : kidkonkwa@gmail.com
พิมพ์ที่	บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

